This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

A 832,131

YAT 150

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

Tisk Jaroslava Pospíšila.

STAROČESKÁ

BIBLIOTHÉKA

VYDÁVANÁ

NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM.

ČÍSLO IV.

KRISTOFA HARANTA Z POLŽIC

CESTA DO ZEMĚ SVATÉ A DO EGYPTA.

DÍL I.

V PRAZE.
V KOMMISSI U FRANTIŠKA ŘIVNÁČE.

1854.

CHRISTOF HARANT

Z POLŽIC.

KRISTOFA HARANTA

Z POLŽIC A Z BEZDRUŽIC A NA PECCE atd.

CESTA

Z KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO DO BENÁTEK,

ODTUD DO ZEMĚ SVATÉ, ZEMĚ JUDSKÉ A DÁLE DO EGYPTA, A POTOM NA HORU OREB, SINAI A SV. KATEŘINY V PUSTÉ ARABII.

DÍL I.

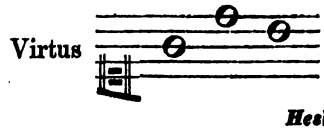

Heslo Harantovo.

SPISŮ MUSEJNÍCH ČÍSLO XLVIII.

V PRAZE.

V KOMMISSÍ U FRANTIŠKA ŘIVNÁČE.

1854.

G.L.
Slavic Lang
Columbia
12.14.54
90182
2V

Kristof Harant pocházel ze staročeské rodiny rytířův Harantův Polžických. Pamětní knížka rodu Harantovského z polovice XVII. věku v českém Museum *) vede tento rod od nějakého Haranta z Polžic a na Polžicích **), kterýž zemřel prý léta 1346. Na jakých pramenech rodopis tento se zakládá a má-li skutečnou podstatu, toho nelze nám jest vyšetřovati a také k účelu našemu nic na tom nezáleží; a však jisté jest, že Kristof Harant, maje do stavu panského přijat býti, před nejvyššími úředníky zemskými a jinými osobami panského stavu k tomu zřízenými prokázal, že čtyři předkové jeho po sobě postupně, po meči i po přeslici, byli stavu rytířského.

Děd Kristofa Haranta byl dle téhož rodopisu Jindřich Harant z Polžic a na Dlouhém Derflíně († 1541), tohoto pak manželkou jmenuje se tu Brigida z Háje († 1542). Syn jejich a Krištofův otec, Jiří Harant z Polžic, vstoupiv brzy po smrti otce svého ve služby zemské, nalézá se potom léta 1578 hejtmanem kraje Plzenského, a pak léta 1583 císaře Rudolfa II. radou a přísedícím soudu zemského. Týž Jiří koupil léta 1553 v pátek před sv. Martinem, 10. Listop., od Adama ze Šternberka, nejvyššího sudího dvorského, tvrz a statek Klenovský blíž Klatov, za 3325 kop gr. česk. (D. Z. 51. D. 25.), odkudž se potom psával „na Klenovém“; z kteréhožto statku pak něco odprodav, potom zase léta 1568, v pátek po sv. Martinu,

*) Knížka tato náležela někdy Kristofovi Vilémovi Harantovi svobodnému pánu z Polžic a z Bezdružic, Krištofa Haranta bratrovu synu, kterýž léta 1691 co generál jízdy v Praze zemřel. Spůsobem nepovědomým dostala se později do knihovny někdy Vunšvické, kterážto knihovna potom od velesl. stavův království Českého koupena a l. 1837 českému národnímu Museum darována jest.

**) Polžice, ves v někdejším kraji Klatovském, nyní k městu Týnu Horšovu náležic.

12. Listop., koupil od Sylvestra Mlazovského z Těšnic vsi Chřepice a Němčice, za 787 kop gr. Praž. (D. Z. 60. F. 9.). Zemřel roku 1584 v sobotu před sv. Trojicí, 26. Května, v 62 letech věku svého. Týž Jiří Harant byl čtyrykráte ženat. S první manželkou, Annou z Útova († 1552), měl syny Bohuslava Jindřicha a Jana Bořivoje, pak dcery Brigidu, Johanku, Reginu a Lidmilu. Podruhé oženil se s Johankou Černínovou z Chuděnic († 1556) a potřetí s Marjannou z Předenic († 1561). Od těchto dvou manželek nepozůstalo dítek žádných. Čtvrtou pak manželku měl Marjannu z Janovic, kteráž mu byla matkou tří synův: Kristofa, Adama a Jana Jiřího.

Nejstarší syn z tohoto posléze řečeného manželství, Kristof Harant z Polžic, spisovatel knihy této, narodil se léta 1564. Prvního vzdělání svého literního nabyl doma ve vlasti své, kdež tehdáž byly školy vůbec výtečné, vynikajíce důkladností a spořádaností svou nad jiné zemí okolních. Zde naučil se starým jazykům, řeckému a latinskému, i přisvojil si nejpotřebnější toho času nové jazyky, německý a vlaský; zde také seznámil se s vědami, ježto se toho času vůbec pěstovaly, a dán jemu dobrý základ v pěkných uměních, ze jmena pak v umění hudebním, jehož potom byl ctitelem velikým až do smrti své.

Ve dvanáctém roce věku svého, totiž léta 1576, dostal se Kristof Harant v osobní službu k arcikníženi Ferdinandovi II. Tyrolskému, jehož dvůr a sídlo bývalo v Inspruku. Byl pak týž Ferdinand bratr Maximiliana II. císaře a Českého krále; a protož se podobá, že se měl Kristof Harant zde na dvoře arcikníženecím k týmž úřadům přispůsobiti a vzdělati, ve kterýchž tehdáž i otec jeho byl postaven a potom i zemřel. A jakož Kristofovi ani na schopnostech ani na náklonnosti k vědám a k pěknému umění nescházelo, i nalezl na dvoře arcikníženecím dobrou příležitost, vědomosti své rozšířiti a nad to nových nabyti, jmenovitě co se dotýče staré řecké a latinské literatury, dějepisu, zeměpisu a věd politických. Arcikníže Ferdinand byl k němu pro přirozený jeho vtip, a spolu příjemnou jeho postavu i ušlechtilé chování, zvláštní milostí nakloněn, tak že Harant na všech jeho kratších i delších cestách, v Němcích i v zemi Vlaské, býval jeho průvodčím. S potěšením rozpomíná se ještě Harant v cestopisu svém na to, jak za času svého při dvoře a v službě arcikníženecí se zdržování

skoro každé dvě neděle s Jeho Milostí do Hallu jezdíval, a jak si tam železným lisem sám několik tolarův vyrazil a okrojil; jak tu také dosti často vídával slavného kuchaře, totiž arcikníže te Ferdinanda samého, prostě a bez velkého nákladu ryby, raky i vejce v pánvi vřelé vody slané strojiti, jež potom tak za tepla sám jídal, a ostatek svým komorníkům rozdával; a jak s arcikníže tem i s jinými mnohými knížaty zbrojnici v Benátkách naskrze spatřil. (Díl I. kap. 1.)

Ztráviv při dvoře arcikníže cím, jak sám praví, drahně let, vrátil se, bez pochyby okolo téhož času, když otec jeho zemřel (1584), zase do vlasti své. A když potom léta 1587 i také matka jeho Marjanna, rozená Janovská, odebrala se na věčnost, oženil se Kristof Harant okolo l. 1588 s Evou Černínovou z Chuděnic, kteráž jemu, jak se podobá, věnem přinesla nějaký podíl na statku Touškově nade Mží *), odkudž potom Harant podlé rodového jmena svého užíval přídavku „v Touškově nade Mží". Tak nalézáme jej, mimo jiné, v Tituláři léta 1589. Z tohoto manželství měl Harant, pokud se ví, dvě děti: dcerku Lidmilu Kateřinu, narozenou okolo l. 1589, a synáčka Viléma Humprechta, jenž se narodil l. 1592.

Zatím léta 1591 vypukla válka s Turky, kteří vpadše do Uher, zmocnili se tu některých měst a pevností. Léta 1593 a následujících let vypravil proti nim císař Rudolf II. z Čech vojska veliká, a mnoho pánův i rytířův českých táhlo s nimi do Uher bojovat proti úhlavnímu nepříteli křesťanstva; neb bylo tehdáž s potupou seděti doma na statku svém, kdež bylo nebezpečenství obecné, a kdež jiní krajané krváceli pod meči nevěřících. Tu také rozloučiv se Harant se svou chotí, odebral se do Prahy a přijal velitelství nad jistým dílem vojska českého. I bojoval potom v Uhřích, dle svědectví Jonaty Bohutského, udatně a platně několik let, což i tím se potvrzuje, že mu císař Rudolf II. po skončeném tažení (1597) za jeho udatnost a prospěšné služby v Uhřích z obzvláštní milosti a vděčnosti své povolil 700 zl. ročního platu z důchodů zemských.

Vrátiv se Kristof Harant domů, potkal se s zármutkem, že mu téhož času, léta 1597, milá jeho manželka Eva z Chu-

*) Touškov nade Mží v bývalém kraji Plzenském, nyní k statku Čeminskému náležící. Léta 1591 nalézá se na Touškově pánem týž Diviš Markvart z Hrádku a na Bělé, o kterém hned na počátku cestopisu Harantova zmínka se činí. (D. Z. 91. D. 30.)

děnic zemřela. Hned po smrti její odevzdal dvé dítek svých ku příbuzné paní Lidmile Markvartové z Hrádku, rozené Černínové z Chuděnic, ježto sídlila v Plzni, maje úmysl, vydati se na cestu do Jerusaléma i jiných míst východních, dílem snad proto, aby se v zármutku svém vyrazil, dílem pak chtěje v tom následovati jiné krajany své, kteří túž cestu i jiné daleké cesty nedávno před ním byli vykonali, jakož o tom v předmluvě své k prvnímu dílu obšírněji mluví; a snad jej také pudila zvědavost, poznati a na své oči viděti znamenitosti zemí východních.

Rozžehnav se s dětmi svými v Plzni i s jinými přátely, vyjel dne 2. Dubna 1598 z Čech s panem Heřmanem Černínem z Chuděnic, tovaryšem pouti své, a s jedním služebníkem. Dne 19. Dubna dostali se do Benátek; ale že tu dlouho žádné lodí nebylo k odplutí pohotově, projeli se zatím vůkol po pevné zemi a navštívili města Padui a Ferraru. Potom spravivše sobě na cestu potřeby, převlekli se v oděv poutnický, podobný oděvu bratří řádu Františkánského, aby Turkům nepřišli v podezření, a vstoupivše na lodí, vyjeli ještě s jinými pěti poutníky dne 12. Července z Benátek. Dne 25. t. m. připlouli k ostrovu Zante, potom dne 31. k ostrovu Kandii a dne 19. Srpna k Cypru. Na každém tom ostrově pozdrželi se některý čas, a všedše tu v Cypru na jinou lodí, dostali se konečně dne 31. Srpna, po některých nesnázích na moři, šťastně do přístavu Jopenského v Zemi svaté, a odtud dne 3. Září do Jerusaléma. A poněvadž válka císaře s Turky vždy ještě trvala, z té příčiny nesměli se prozraditi; nébrž tázáni byvše jak prvé v Cypru, tak i tu v Jerusalémě od úředníkův tureckých, kdo jsou a odkud jedou, odpovídali krátce, že někteří jich jsou Francouzové a někteří Benátčané; zvláště pak o sobě sám vypravuje Harant, že ku panství pánův Benátčanův se přiznávati, a časem i za Poláka vydávati musil; neb s těmito státy měli Turci tehdáž pokoj.

V Jerusalémě zdrželi se Harant a Černín až do dne 19. Září a navštívili v tom čase všecka místa svatá, jak v městě samém, tak i v okolí jeho až k Jerichu a k Jordanu, pokud byla křesťanům přístupná, kdež i také dne 16. Září oba na rytíře hrobu božího pasovati se dali. Majíce pak úmysl, podívati se také do Egypta a na horu Sinai, vzali z Jerusaléma cestu do Gazy, města přímořského, a tu vsedše dne 23.

na lodí, dostali se dne 28. do města Damiaty a odtud dne 4. Října do Kairu, kdež byli hospodou u francouského konsula. Dne 8. téhož měsíce vydali se odtud dále na cestu k Rudému moři přes úžinu Suezskou do pusté Arabie, a přijeli dne 16. do kláštera sv. Kateřiny pod horou Sinai. Z kláštera vyšli si na horu Oreb, Sinai a na horu sv. Kateřiny, a pak dne 19. obrátili se odtud zase do Kairu. V noci na to přepadli je na cestě v poušti loupežní Arabové, oloupili je ze všeho, co měli při sobě i na sobě, a Haranta svlékli do naha; leč jeho zvláštní přítomnost ducha zachovala mu při té příhodě předce 22 dukátův, které v plátěném pásku měl zašité, jakož o tom v dílu II. v kap. 13. obšírně vypravuje. Načež dne 26. dostali se bez další nehody do Kairu do hospody své. Ku pyramidám Harant nepřišel, proto že řeka Nil, tehdáž rozvodněná, některé mosty byla pobrala; i musil se tedy spokojiti, dívaje se na pyramidy jen z daleka.

Odtud vydali se na cestu zpátkem do vlasti své. Zjednavše sobě místa na lodí Nilské, odplouli z Kairu dne 31. Října, a dostali se dne 2. Listopadu do Rosety, a odtud po zemi dne 3. do Alexandrie. Tu pobyvše až do 12. téhož měsíce, plavili se potom zase na lodí kupecké do Benátek. Harantova nesnáz veliká na této daleké plavbě byla ta, že po nakoupení v Alexandrii na cestu potřeb, nic více z peněz mu nezbylo, než jediný široký tolar. K tomu roznemohl se na moři těžce na zimnici, tak že tovaryšové jeho již o něm pochybovali; ale pevná povaha těla jeho i z toho nebezpečenství mu pomohla, tak že dne 26. Prosince téhož roku, ač s nouzí, však předce šťastně do Benátek se navrátil. — Podali jsme tento výtah z Harantova cestopisu proto, aby čtenář měl kratičký přehled obšírného toho díla.

Po návratu svém z této pouti bydlil Harant v Plzni se svými dítkami, kteréžto ale již druhého roku na to, totiž l. 1599, obě v šesti nedělích jedno po druhém k jeho veliké žalosti zemřely.

Téhož léta 1599 přistěhoval se také do Plzně císař Rudolf II. s celým dvorem svým, pro přímoří, ježto tehdáž v Praze panovalo. Tu poznav lépe Haranta, velice si jej oblíbil, a jsa pamětliv služeb jeho vojenských, před několika léty v Uhřích prokázaných, učinil jej dne 1. Května 1601

svým komorníkem i radou, a čím dále tím více milostí svou k němu se nakloňoval.

Harant, přišed se dvorem císařským, když přímoří pominulo, do Prahy, nalezl zde, mimo své služby dvorské, dosti příležitosti a času, obírati se s vědami, jež od mladosti miloval. Toho času složil také některé básně latinské, které sice tiskem nevyšly, ale v rukopisích kolujíce, tehdáž pochvaly znamenité docházely. Eliáš Nysselius nazívá jej proto ve svém Trophaeo Christi resurgentis podporou klesající literatury, totiž středověké latinské. Na to také vztahuje se epigram, kterýž Jiří Carolides, dvorský básník císaře Rudolfa II., na podobenství rodového znaku Harantův Kristofovi ke cti složil:

Gallus Haranteae gentis decus exprimit ales,
Tempora definit voce, vigilque cubat:
Christophorus magno dum servit adestque Rudolpho,
Advigilat, reliquo tempore carmen amat.

Znak rodu Harantův z Polžic byl totiž v červeném poli bílý kohout s černým ocasem. — Že mu v takových okolnostech nescházelo také na pochlebnících, kteří jeho i bez toho ctižádostivého ducha ještě více podněcovali, úžitek od něho mající aneb jeho se nadějíce, dá se snadno pomysliti. A protož netřeba se tomu diviti, že Harant, nemaje toho času dosti na stavu svém rytířském, na to mysliti počal, aby do stavu panského byl povýšen. I obrátil se v té věci k císaři samému, a vyžádal sobě od něho list přímluvný k stavu panskému do sněmu, kterýž takto zní:

„Rudolf atd. Vysoce urození, urození, věrní naši milí! Vznesl jest na nás poníženě statečný Kristof Harant z Polžic, komorník náš, věrný milý, že toho úmyslu jest, tohoto nynějšího sněmu při stavu vašem panském podlé starobylého spuosobu a pořádku s náležitou uctivostí vyhledávati, aby do téhož stavu panského přijat býti mohl; kdež aby takové žádosti své tím snázeji užil a toho od vás dosáhl, těšíce se velice milostivé přímluvě naší císařské, nás jest za toto k vám připsání s ponížeností prosil. I poněvadž rod jeho rytířský starožitný a s vzácnými předními oběma stavy království tohoto netoliko spřízněn, ale také všem vuobec dobře známý jest, a Jich Milostem králuom, předkuom našim, též od předkuov jeho mnohé platné věrné služby prokazovány byly, jakž pak také on Kristof sám nám tolikéž věrně a pilně sloužiti se snaží: k vám se za něho a k stavu vašemu milostivě přimlou-

vati a žádati ráčíme, když toho tak při vás s náležitou uctivostí hledati bude, abyšte ho podlé starobylého spuosobu, pořádku a svobod stavu vašeho panského mezi sebe a do téhož stavu přijali a této naší milostivé přímluvy, kteréž se on nemálo těší, užiti dali. A my vám to milostivě spomínati ráčíme. Dán na hradě našem Pražském v středu po památce svatých tří králův (8. Ledna), léta páně 1603.“

Stav panský zachoval se v tom dle žádosti císařovy, a přijal Haranta, prohlédaje k starobylosti rodu jeho rytířského, i s jeho potomky mezi sebe, však tak, aby předky své rytířské prokázal. (D. Z. 52. B. 18.) Což když potom po některém čase učinil a průkaz jeho byl schválen, vykonal Harant dle vysvědčení panského, ježto léta 1607 v sobotu po ochtábě těla božího, 23. Června, do desk zemských vloženo jest, obyčejný stavu panského slib. (D. Z. 138. N. 8.)

Toho času, okolo léta 1603, oženil se Kristof Harant podruhé, vzav sobě za manželku Barboru Míškovskou z Tropčic, vdovu po Karlovi Škopkovi z Bílých Otradovic a na Pecce; a v sobotu po sv. Voršile, 25. Října léta 1603, vzdali sobě vespolek oba tito manželé dskami zemskými veškeré jmění své pro případ smrti, při čemž Barbora Míškovská 1000 kop gr. česk. sobě vymínila, aby mohla s nimi svobodně naložiti. (D. Z. 236. N. 5. 6.)

Potom léta následujícího 1604 v pondělí po sv. Janu Křtiteli, 28. Června, koupila táž manželka jeho po prvním muži svém Karlovi Škopkovi pozůstalou polovici hradu Pecky, s polovicí městečkem Peckou, s podacím kostelním tamtéž, se zlatými doly a s vesnicemi jmenem Stupná, Stikov, Vidochov, Vidochovec, s dílem vsí jmenem Nedařice, Uhlířov a Nováves, za 29.000 kop grošů míšenských. (D. Z. 179. A. 18.) Ale nezdá se, žeby se byl Harant hned již potom na koupeném statku stáleji zdržoval, dílem proto, že služba dvorská jemu toho nedopouštěla, dílem pak také že v Praze více po své chuti živ býti mohl, nežli na statku venkovském, kterýž jemu nad to ještě jen odpoly náležel.

Téhož léta 1604, dne 26. Srpna, narodila se Harantovi dcerka, a pokřtěna byla dne 30. t. m. vodou Jordanskou, kterouž byl s sebou přivezl z pouti své, i nazvána Rozina Alžběta.

Jaké vážnosti Harant toho času vůbec požíval, poznává se z toho, že Jonata Bohutský, měštěnín Starého města Praž-

ského, jemu a spolu Vilémovovi Slavatovi z Chlumu etc. léta 1606 dne 6. Června, věnoval druhé vydání Veleslavínova spisu: Politia historica, kteréžto cti tehdáž jen osobám nejvznešenějším se dostávalo *). Týž přípis Bohutského jest i také proto zvláště pamětihodný, že se v něm zachovalo hodnověrné svědectví o výtečnosti Kristofa Háranta v umění hudebním, i proslulosti, kterouž proto měl za svého času netoliko v Čechách, ale i v Říši. „Při těch všech slavných V. Msti prácech“ — dí Bohutský v nadřečeném přípisu — „netoliko *artes* neb umění literní *exotericas*, ale i *acromaticas*, z nichž obzvláštně *musicam vocalem* a *instrumentalem* pominouti jste neráčili.“ Kteréhožto zřídka důkladně známého „umění hudebního jakým milovníkem býti ráčíte, skutkové nemalí ve skladbách V. Mti to netoliko zde při Jeho Mti Císařské kaple, ale i při jiných Jich Mtí arciknížat a knížat Říšských dvořích rozhlašují a ukazují, tak že ráčivše býti v Alexandrii, městě Egyptském, kdež nad jiné země všech časův hudba vzácná byla, — vidí se, jakobyste všecku jich chválu a umění s sebou do vlasti převesti a novou Alexandrii při dvoře Jeho Mti Císařské Vaší Milosti vzácným příkladem a podporováním téhož umění založiti račili.“ I sám Harant zmiňuje se v cestopisu svém na konci prvního dílu, že když v Jerusalémě po svých chůzech v klášteře odpočívali, často u večer s mnichy, jichž někteří dobří hudebníci a zpěváci byli, na altáně všelijaké pěkné kusy čtyr i pěti hlasů zpíval; a že tu také v klášteře sám jeden zpěv složil na text žalmu 124: Qui confidunt in domino; kteréžto skladba šestihlasá k témuž dílu prvního vydání na konci také přiložená se nalézá, jakožto na důkaz Harantovy v tom umění dokonalosti. A však i on sám také nemálo sobě na této své proslulosti pro to umění zakládal; neboť heslo, ježto sobě položiti dal pod vyobrazení své, k prvnímu vydání cestopisu připojené, totiž: „Virtus ut sol micat,“ dílem známkami hudebními vyznačeno jest, kteréžto známky, čteny jsouce spůsobem onoho věku, doplňují slabik *ut sol mi* **).

Zatím blaženost Harantova, které toho času požíval, zkalila se nemálo nenadálou smrtí druhé jeho manželky Barbory,

*) První vydání léta 1584 obětováno bylo od Veleslavíny nejvyšším úředníkům zemským království Českého.

**) Viz ono heslo, spůsobem Harantovým vyobrazené, na listu titulovém vydání tohoto.

rozené Míškovské z Tropčic, ježto dne 10. Července léta 1607 zemřela v Praze po děťátku. S ní, jak se podobá, pochováno bylo z velkého dílu také štěstí jeho domácí; neb ačkoli se potom zase a potřetí oženil, pojav sobě Annu Salomenu Hradištskou z Hořovic, šlechtičnu vznešenou a bohatou, však nezdá se, žeby jemu byla předešlé ztráty nahradila; alespoň sám o ní vysvědčuje před smrtí svou, že byla vrtkavá a nestálá, a nad to hrdá, s poddanými nemírně nakládajíc.

Léta 1608, v sobotu po neděli Invocavit, 1. Března, učinil Kristof Harant s bratry svými Adamem na Klenovém a Janem Jiřím na Velkých Hošticích dskami zemskými rozdíl o společný po otci i po matce jim pozůstalý statek. (D. Z. 134. B. 18.)

Téhož také léta vydal popsání cesty své tiskem, nemoha v tom odepříti žádosti nejedněch pánův a přátel svých, kteří naň o to neustále nastupovali; mezi nimiž byli také někteří, však menší počtem i méně podstatní, usilujíce o to, aby je sepsal v jazyku německém. Ve spisu tomto vypravuje obšírně, netoliko co se jemu a jeho tovaryšům kde přihodilo, nébrž popisuje i krajiny a místa, která viděl, líčí jejich příběhy a znamenitosti, pak tehdejší obyvatelův obyčeje a řády, vše s důkladností velikou, a pokud na onen čas bylo možné, i s kritičností, dokládaje se přitom všude starých i novějších spisovatelův, jak řeckých a latinských, tak i vlaských, francouských, španělských a německých, tak že při této práci, jakož seznam na konci druhého dílu připojený ukazuje, bez mála do šesti set rozličných spisův užil. I ačkoli na nejednom místě přivádí tu také důklady takové a zvláště přísloví, ježto méně se hodí, takořka s násilím přivlečeny jsouce, v čemž opět patrně se jeví jeho ctižádost, aby byl jmín za muže nad jiné učeného; však nedá se nikoliv upříti, že byl v dějepisu starých i novějších časů, v přírodopisu i v jiných vědách toho věku pěstovaných znamenitě zběhlý, tak že v tom skutečně i nad učené současníky své vynikati mohl. Již prvé poznali jsme ho co výtečného znalce hudby; i nebude tu od místa doložiti, že byl také výborný kreslič. Neb všecky obrazce, k prvnímu vydání připojené, kreslil sám, a mnohé jen po pamněti; a v skutku jsou mezi nimi výkresové někteří ve spůsobu svém tak správní a dokonalí, že se i nejlepším toho času výkresům v Říši čestně po bok postaviti mohou. Krom toho shledá ho čtenář i co znamenitého plavce, kterýž se ne-

hrozil s paluby veliké lodí kupecké u prostřed moře skočiti, aby se vykoupal, a řeku Jordanskou nebezpečnou a tak hlubokou, že u prostřed se pod vodu pustiv, do dna dostačiti nemohl, šestkráte po sobě přeplavati. Nad to pak dává jemu Gotfried Steegh, císaře Rudolfa II. komorník, ve své latinské básni, kteráž k Harantovu cestopisu prvního vydání za úvod připojena jest, vysvědčení takové, že výborně uměl zacházeti se zbraní všelikou a jak s koněm tak i pěšky turnovati, a že jemu během i skokem sotva kdo vyrovnati se mohl; že byl výtečný v lovu kanců i jelenů, a že nikdo takovou sílou míč povětrný zhůru vymrštiti, ani tak obratně s malým míčem hráti nedovedl, jako on, neb těmito posléze řečenými hrami tehdáž ještě i osoby vznešené rády se bavívaly *).

Co se pak jeho charakteru dotýče, spatřuje se všude, že byl muž přímý a srdce nad míru dobrého, u něhož dobré slovo všecko vymohlo. Neb ačkoli sobě časem a při dobré příležitosti rád nějaký vtip a žertík dovolil, však nikomu tím nechtěl ublížiti a hned napraviti hleděl, vida, žeby z toho co povážlivého pojíti mohlo. Jeden toho příklad najde čtenář na spolupoutníku jeho Nizozemci Lampertovi, jehož Harant spolu s Černínem z Benátek až do Egypta na svůj náklad vychovávali, ačkoli snad s právem měli jej v podezření, že byl šibal. A tolikéž sám také vysvědčuje o sobě ve spisu svém, kdež dí: „Lásky a přízně, leč pravdou a upřímnou věrností, dosáhnouti se nestrojím.“ A dále: „Abych komu svým spisem ubližovati chtěl, toho se *jako poctivý pán* snažně vystříhám.“ A však právě tato jeho úslužnost k jiným, že se dal snadně přemluviti, a spolu také jeho ctižádost, byly potom hlavní příčinou jeho nešťastného skončení.

Léta 1612 v pondělí po sv. Alžbětě, 19. Listop., koupila manželka Harantova Anna Salomena Hradišťská z Hořovic od Adama Škopka z Bílých Otradovic druhou poloviçi hradu

*) Nemo exercitiis facile hunc exaequet honestis,
A vitiis pauci tam longa lance recedant.
Si villanellas dulci modulamine musas
Componit, voce atque manu cantatque sonatque,
Orpheum superat; certet contra Hectorem in armis;
Nec quisquam saltu seu cursu vincere possit,
Nemo ita figat apros, par cervis retia tendat,
Certet equis canibusve, haud tanto robore follem
Projiciat, parvamve pilam simili trahat astu.

i městečka Pecky s doly zlatými a s vesnicemi jmenem Lhota, Staňkov, Vidonice, Velká Borovnice, Bělá, Radkyně a Rašín, za 36.000 kop gr. míš. (D. Z. 236, juxta k 6 a 189, J. 8.), tak že nyní Harantovi a manželce jeho celý ten statek náležel. Od té doby, jak se podobá, zdržoval se Harant s rodinou svou častěji a stáleji na statku svém nežli v Praze; památku jeho zvěstují zde potud ještě některé mdlé stopy maleb na zdi v nádvoří zámeckém, mezi nimiž také jeho znak se spatřuje, a pak zvonek na věži kostelní v městečku Pecce *).

Potom l. 1619, v sobotu po sv. Martinu, 16. Listop., koupil Harant od bratří Gabriele Kristofa a Václava z Sebuzína dům nárožní v Menším městě Pražském v ulici, kudy se jde na Újezd, kteréhož ale zas léta následujícího v úterý po sv. Bartoloměji, 25. Srpna, své manželce postoupil. (D. Z. 237, list 11—26.)

Po smrti císaře Rudolfa II. († 1612, 20. Ledna) bratr a nástupce jeho císař Matyáš II. Haranta neméně si oblíbil, což z toho se souditi může, že ho povýšil k hodnosti svého dvorského rady. Ale právě za tohoto mocnáře vznikly v Čechách ony nešťastné rozbroje mezi katolíky a stranou pod obojí, kteréž po jeho smrti († 1619, 20. Března) stupně nejvyššího dosáhše, zemi Českou uvedly v záhubu. Již před tím, však neví se zajisté kdy, ani čím puzením, byl přestoupil Harant, ač potud horlivý katolík, i se svou rodinou k straně pod obojí; ale zdá se, že ho k tomu okolo l. 1618 přivedla rada přátel a i také jeho vlastní ctižádost, aby spolu s jinými pány a rytíři mohl účasten býti všelikých hodností, ježto sněm zemský, kde tehdáž strana pod obojí výhradně vládla, svým přívržencům rozdával; neb až do l. 1619 nenalézáme Haranta v žádných takových hodnostech ani kommissích od sněmu zemského zřízených.

Když pak léta 1619 na sjezdu, kterýž držán byl na hradě Pražském od 18. až do 23. Března, stavové po všem království nařídili veřejnost a výpravu proti lidu císařskému, zvolivše k lidu svému jízdnému i pěšímu za kommissaře po

*) Týž zvonek, pokud z Hebrova přepisu (Böhmens Burgen, II., 1. str. 17, pozn.) souditi se může, má tento nápis: Anno 1614. Vidit Deus omnia, quae fecerat, et fuerant valde bona. H. H. Christof Harant auf Pecka etc. Joannes Steinberger, Pfarrherr.

krajich po jedné osobé panské a druhé rytířské, tu také spatřujeme již Kristoťa Haranta, z pánův, a s nim Odolena Pětipeského z Chyš, z rytířstva, jakožto kommissary nad lidem z krajův Boleslavského, Hradeckého a Kouřimského, s nařízením, aby při témž lidu stavovském jak v leženi, tak i tehdáž, kdeby koli táhl, zůstávali, nad důstojníky jako veleni měli, a na to pilný pozor dali, aby se obyvatelům království Českého od téhož lidu žadné škody nedály.

Na to v měsici Červnu téhož léta stál Harant s Matyášem hrabětem z Turnu, vůdcem vojska stavovského, nepřátelsky před Vidni, maje veleni nad dělostřelbou: a jeho řízeni střelby připisuje se, že koule z děl až i do oken hradu císařského lítaly, tak že král Ferdinand II. byl skutečné v nemalém nebezpečenstvi života.

A potom zase, když stavové na sjezdu obecném, jenž držán byl na hradě Pražském od 23. Července až do 31. Srpna t. l., zřídili kommissi k odhadáni odjatých statkův a domův klášterských i jiných duchovních osob katolických, totiž v každém kraji, kdež se ti kteří statkové nacházeli, po třech osobách, z každého stavu jednu, tu také ustanoven byl za kommissaře do kraje Hradeckého Kristoť Harant, ze stavu panského, a spolu s nim Mikuláš Klusák z Kostelce, ze stavu rytířského, a Jan Tobolecius ze stavu městského.

A když konečné stavové téhož léta v Srpnu proti císaři Ferdinandovi II. byli za krále Českého zvolili Fridricha, falckrabě na Rýnu, učinil tento Haranta potom svým radou a komorníkem, a pak i presidentem komory české; kteréžto úřady Harant také na sebe přijal, vykonav přisahu ku presidentství v jazyku německém před Kristianem knížetem Anhaltským a před tehdejším nejvyšším kancléřem Václavem Vilémem z Roupova, a uveden byv na ten úřad od nejvyššího písaře zemského Kašpara Kaplíře ze Sulevic. V úřadě tomto dává se jemu vůbec vysvědčeni, že jej řídil spravedlivě, nečiné žádného rozdílu mezi osobami strany pod oboji a mezi katolíky, a že kněžím katolickým zúplna poroučel vydávati platy jejich, cožby, jak sám také se zmiňuje, žádný jiný na jeho místě nebyl učinil. Patrné jest, že nyní Harant litoval kroku svého, vida že zle učinil, přidržev se strany Fridrichovy; ano jsou i zprávy, že již prvé v jednom shromáždění ještě s některými jinými pány byl radil stavům, aby se císaři Fer-

dinandovi podrobili a za krále jej přijali, ale že nebyl slyšán; a nyní byl již příliš daleko zašel, než aby byl mohl odstoupiti a v milost doufati.

A však Harant nepožíval dlouho této své hodnosti presidentské; neb brzy na to, jakož povědomé jest, učinila bitva Bělohorská (1620, 8. Listopadu) panování Fridrichovu a jeho strany jednou ranou smutný konec. Harant odejel z Prahy na svůj statek a zámek Pecku. Nezbývalo mu nic jiného, než aby se, jako mnoho jiných pánův a rytířův českých strany jeho, ze země vystěhoval a v cizině u některého mocnáře nekatolického příchrany hledal; ale prvé, nežli mu možné bylo shledati k tomu potřebné peníze, přijelo pro něj, asi na počátku měsíce Března l. 1621, silné oddělení vojska císařského a jali jej. I vypravuje se tu na místě v někdejším poddaném jeho městečku Pecce, že když s nimi z brány zámecké vyjel na zdvihací most, strhl se vítr veliký a vzal jemu s hlavy klobouk. Tu prý řekl Harant, jako předvídaje svůj konec, tato slova: „Kdybych byl Římanem, i hned bych se vrátil a dnes bych nešel z domu ani krok.“ Byť i zpráva tato byla smyšlená, však zajisté charakteristická jest, že i tu ještě Harant svou učeností zablesknouti se chtěl.

Do Prahy jsa přivezen, opatřen byl, spolu s jinými, vězením na hradě Pražském v pokojích při úřadě purkrabském. Ve vyšetřování pak dáno mu za vinu, že byl při obležení Vídně a do hradu císařského střílet dal; že byv zavázán králi Ferdinandovi přísahou ji zrušil a Fridrichovi falckraběti přisahal, a že úřad presidenství komory české na sebe vzav, důchody království Českého obracel ku prospěchu buřičův. A poněvadž omluvy Harantovy nepostačovaly, aby se z viny vyvedl, odsouzen byl dne 19. Června l. 1621 k smrti mečem, však aby hlava jeho při těle zůstala, a veškeré jmění jeho propadlo císaři v pokutě, vyjmouc věno jeho manželky.

Na to připravoval ho k smrti Jan Rosacius Hořovský, toho času správce církevní u sv. Mikuláše v Menším městě Pražském, assessor konsistoře pod obojí. Dle zprávy buď téhož kněze Jana, jenž s osobami nejonačejšími tehdáž na smrt odsouzenými pracoval, aneb kohokoli jiného, kdo tu s ním byl přítomen, (kteroužto zprávu, svého času tištěnou, Pavel Skála ze Zhoře celou do spisu svého pojal,) byl Kristof Harant v posledních dobách života svého mysli velmi zarmoucené a sklí-

čené. Sedě ve vězení při purkrabství s Vilémem Konecchlumským a Divišem Černínem, dožádal se téhož kněze Jana, aby i jim bylo posloužení velebnou svátostí. „I kdež jsme přišli mezi ně," vypravuje dotčený spisovatel, „pan Harant k knězi Janovi řeč svou učinil s velikou žalostí ducha, řka: Ach můj milý otče! i já mám umříti a nevím proč. Ty dvě příčiny proti mně čelí: jedna, že jsem k Vídni s jinými táhl, u ní ležel a do oken, kde císař byl, střílet dal; druhá, že byv prvé přísahou zavázán, presidentství komory české na sebe jsem vzal: ještoť co se první věci dotýče, to od direktorův pod ztracením cti, hrdla i statku na mne vzloženo bylo, a ne jen na mne, ale i na jiné, kteříž také, jako i já, táhnouti musili; a že jsem k sobě ten úřad přijal, komuž bylo lépeji, jako kněžím pod jednou? nebo jim jejich deputáty zúplna jsem vydávati poroučel, čehožby žádný sice jiný byl neučinil!" —

Druhý den na to, totiž v neděli dne 20. Června, před večerem byli všickni odsouzení páni s hradu Pražského dovezeni na radnici Staroměstskou a tu rozdílnými vězeními a strážemi silnými opatřeni. V pondělí pak, dne 21., v 5 hodin ráno, udeřeno bylo na hradě Pražském z kusu. A v tu chvíli císařští richtářové přišli mezi ně, oznamujíce, že jest hodina exekucí; protož aby hotovi byli, a na koho voláno bude, ten aby šel. Jakož pak hned za nimi přišli městští richtáři, a volali nejprvé na hrabě Šlika a za ním na Václava z Budova. „A mezi tím Kristof Harant pro kněze Jana poslal, aby k němu šel, že již na něho pořádek přichází. A když přišli jsme k němu, naříkal na svou nevinu, že se mu křivda děje. A mezi tím prosil a zavázal kněze Jana, aby oznámil manželce jeho věci tyto: předně, že ji napomíná, aby při náboženství byla stálá; nebo já, prý, vím tak mnoho, že jest velmi vrtkavá a nestálá; a dokud Vy budete na Malé straně, ať se Vámi spravuje. Připomeňte jí to, že jsem já mnohé země projel, a i v náboženství mnoho přehlídl a zkusil, a naposledy jsem nic jiného nenašel, než to, že v samém milosrdenství božím a v zásluhách dostatečných jediného spasitele Krista Ježíše hříchův odpuštění i života věčného docházíme: a v té víře hotov jsem umříti, a jsem jist, že dnes mého milého spasitele tváří v tvář viděti a s ním i se všemi svatými toho života požívati budu. Druhé řekněte jí, prosím, ať s poddanými nakládá mírněji, robot jim nepřivětšuje, ale raději chudým poddaným

at pomáhá a jim platy a roboty odpouští.“ Třetí s strany svých dětí jí tolikéž poroučel a svou poslední vůli oznamoval, aby je vychovati dala v náboženství pod obojí; i jiné některé věci jí přikazoval, jakby své děti vésti a jaké jim naučení, kdyžby dorostly, dáti měla. „A co Vás tu prosím,“ doložil, „to také jsem jí napsal; ale víceji snad na Vaše předložení, než na mé psaní učiní *). — To kněz Jan potom skutkem vykonal: ale jináč se děje“ — poznamenal týž spisovatel.

„Potom s vzdycháním pan Harant doložil i toho: Ach můj milý bože! jaké země jsem projel, v jakých nebezpečenstvích býval, za kolik dnův chleba nevídaje; pískem jsem se jednou zasypal, a ze všeho mi můj milý pán bůh pomohl: a nyní v své milé vlasti nevinně umříti musím! Odpustiž pane bože mým nepřátelům! — A v tom zavolali na něho. Pročež rozžehnavše se, šli jsme až na to zarmoucené lešení. — Kristof Harant, jda ze světnice, řekl: V tebeť jsem, pane bože můj, od mladosti mé doufal, nedejž mi na věky zahanbenu býti! A za tím s knězem Janem říkal modlitbu, až přišli na lešení; a tu hledě do nebe, zvolal: V ruce tvé, pane Ježíši Kriste, poroučím duši mou! A svlekv se z kabátu, klekl, a opět po knězi Janovi hlasitě, do nebe hledě, volal: V tebeť jsem, pane bože můj! od mladosti mé doufal, a protož v ruce tvé, bože, poroučím duši mou! — a v tom stat byl.“

Potom tělo Harantovo i s hlavou vloženo bylo do truhly k tomu již přihotovené a propuštěno jeho manželce, kterážto je dala do domu svého přenesti, pěkně obmyti a přistrojiti, načež téhož dne večer tiše a beze vší slávy v zemi posvátné pochováno jest.

A poněvadž Harant, kromě cti a hrdla, byl i statku odsouzen, proto také propadla císaři v pokutě ona první polovice hradu i statku Peckovského se vším příslušenstvím, ježto Harantovi podlé svrchu řečené smlouvy náležela po jeho druhé manželce Barboře Míškovské z Tropčic. Potom ale léta 1622, v pondělí po sv. Šimonu a Judě, 31. Října, tato polovice propuštěna byla vdově Harantově, Anně Salomeně z Hořovic, v ceně odhadní 21.289 kop 34 gr. a 2 pen. míš. (D. Z. 194. L. 20.) **),

*) Úplný obsah této řeči může se nalezti v knížce »Koruna neuvadlá mučedlníkův božích« atd., kterouž Jungmann témuž Janovi Rosaciovi připisuje.

**) Léta 1623 darovala táž vdova po Kristofovi Harantovi farnímu kostelu v městečku Pecce zvon prostřední, jenž se tam potud spatřuje.

kteráž pak ten celý statek Peckovský se vším jeho příslušenstvím l. 1624 v pondělí po sv. Jakubu, 29. Července, prodala Albrechtovi Václavovi vladaři domu Valdšteinského, knížeti Fridlandskému, za 130.000 kop gr. míš., k čemuž od něho ještě přidáno dárem 1000 tol. říšských dceři její Sybile. (D. Z. 239. B. 13.) Valdštein pak léta 1627, dne 8. Prosince, daroval to celé panství, totiž zámek a městečko Pecku s jedenácti vesnicemi, klášteru kartouskému ve Valdicích blíž Jičína.

Vdova Harantova nezachovala se podlé jeho posledního nařízení, písemně i ústně jí zůstaveného, nébrž přestoupila nejen sama k víře katolické, ale dala také všecky děti své, s Kristofem Harantem splozené, v ní vychovati. Léta 1625 vdala se za téhož Heřmana Černína z Chuděnic, kterýž byl druhdy tovaryšem pouti Harantovy v zemích východních. Mimochodem budiž o něm zde poznamenáno, že na témž sjezdu l. 1619, kdež Kristof Harant ustanoven byl kommissařem stavovského lidu válečného, týž Černín, tehdáž hejtman Starého města Pražského, spolu s jinými zbaven byl svého úřadu, jakožto osoba stavům odporná; potom ale l. 1644 povýšen do stavu hraběcího.

Téhož léta 1625 v sobotu po proměnění Krista pána, 9. Srpna, odkázala Anna Salomena, někdy Harantová, veškeré jmění své nynějšímu svému manželu Heřmanovi Černínovi, a dítkám svým, po Kristofovi Harantovi pozůstalým, totiž Janovi Vilémovi, Leopoldovi Jiřímu, Rudolfovi Václavovi a svrchu dotčené dceři Sybile, v sumě 100.006 kop míš. na rovné díly. (D. Z. 142. E. 15.) Zemřela l. 1637.

Synové Harantovi Jan Vilém a Leopold Jiří zvolili sobě stav vojenský. Jan Vilém byl léta 1631 sętníkem, a oženil se l. 1634 s Barborou Křineckou z Ronova, kterážto jemu spolu se svou sestrou Helenou Eustachií, provdanou Šternberkovou, potom l. 1637 dne 2. Května prodala statek Jilemnici s jeho příslušenstvím i se zámkem Roketnickým, za 64.000 kop míš. (D. Z. 314. C. 30.) Zemřel okolo léta 1643. Heslo jeho, v pamětní knížce rodu Harantova vlastní rukou zaznamenané, zní takto: Wer mich lobt in praesentia, und schändet in absentia, den hol die pestilentia.

Druhý syn, Leopold Jiří, byl dle Tituláře l. 1652 vydaného tehdáž ještě živ. Padl v souboji, kterýž byl vznikl proto, že mu odpůrce jeho vyčítal potupnou smrt otcovu.

Třetí syn, Václav Rudolf, stal se mnichem řádu bosáckého sv. Augustina, přijav jmeno klášterské Augustinus a S. Clara de Monte Falco. Týž odkázal léta 1632, 17. Srpna veškeré jmění své dvěma klášterům svého řádu, totiž ve Vídni a v Praze u sv. Václava v Novém městě, každému polovici, a zemřel léta 1664 dne 18. Září co převor posléze řečeného kláštera u sv. Václava v Praze.

O dceři Sybile nic více se neví, nežli že l. 1632 již na živě nebyla. Krom toho zůstala také po Kristofovi Harantovi z druhého manželství ještě dcera Rozina Alžběta, kteráž se potom provdala za nějakého svobodného pána z Puchheimu.

Bratří Kristofa Haranta, jakož na počátku již řečeno, byli dílem jeho vlastní rodní, z téhož otce i matky, dílem pak poloubratří, matkou rozdílní. Vlastní a mladší bratr jeho, Adam Harant z Polžic a z Bezdružic a na Klenovém, zemřel již léta 1617 dne 12. Prosince, maje věku svého 52 let, a pochován jest ve farním kostele v Klatovech. Manželka jeho, Eva z Malovic, zemřela l. 1600 dne 11. Května.

Druhý a nejmladší jeho vlastní bratr, Jan Jiří (starší) Harant z Polžic a z Bezdružic, na Velkých Hošticích a v Habarticích, vystěhoval se po bitvě Bělohorské i se svou manželkou Lidmilou z Příchovic († 1631) do Sas, kdež potom l. 1638 popsání cesty bratra svého Kristofa z češtiny na německý jazyk vyložil. Kdy a kde zemřel, neví se. Heslo jeho bylo: Vive deo et proximo.

Tohoto pak Jana Jiřího syn byl Kristof Vilém Harant z Polžic a z Bezdružic, jenž se narodil l. 1617 dne 10. Dubna. Léta 1642 vstoupil ve služby vojska císařského a setrval v nich až do smrti své. Léta 1648 píše se již plukovníkem a potom léta 1678 cís. skutečným komorníkem, generálním strážmistrem polním a plukovníkem pluku kyrysnického. Týž vydal nadřečený převod německý Harantova cestopisu v Norimberce tiskem, a věnoval to dílo přípisem, jehož datum jest v Norimberce dne 10. Dubna 1678, císaři Leopoldovi I., jakož v předmluvě praví, proto, že původce toho cestopisu, jeho v pánu zesnulý strýc Kristof Harant, jej v jazyku českém tehdáž panujícímu císaři Rudolfovi II. podati a přivlastniti zamýšlel. Týž Vilém Harant byl za svého času známý co náruživý a šťastný soubojník, pročež jej také vůbec nazívali duellatorem. Zemřel v Praze co generál jízdy a velitel posádky téhož

města i nejvyšší velitel vojenský v zemi České, dne 25. Února léta 1691, a pochován v hlavním chrámu páně u sv. Víta *). Heslo jeho vyznačuje zřetelně jeho k boji vybízející povahu: Frische, frische Feigen — vor alle die, die mich neiden!

Z bratří Kristofa Haranta polourodých, po matce Anně z Útova, byl nejstarší Bohuslav Harant z Polžic a na Tisovém, kterýž ale zemřel již před rokem 1584. Druhý poloubratr, Jindřich Harant z Polžic a z Bezdružic a v Klatovech, zemřel léta 1603 dne 15. Prosince, v 61 letech věku svého, a tu v Klatovech ve farním kostele pohřben. První manželka tohoto byla Anna z Janovic, a druhá Anežka z Lažan, kteráždto zemřela l. 1628 dne 18. Listopadu v městě Hofu ve Vogtlandě. Třetí poloubratr, Jan Bořivoj Harant z Polžic a ve Vrchavči, jakož se v Tituláři léta 1589 jmenuje, zahynul potom v bitvě mořské, ježto svedena byla s Turky. O polousestrách Kristofa Haranta z též Anny z Útova, totiž Brigitě, Johance, Regině a Lidmile, neví se dále nic.

O jiných dalších příbuzných a potomcích rodu Harantovského, komu na tom záleží, najde zprávy důkladné ve spisu od sboru numismatického v Praze vydaném: „Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Privatmünzen und Medaillen.“ V témž spisu také vyobrazen jest peníz oblý, na památku Kristofa Haranta z Polžic, však ale již v časích pozdějších, jak ze stříbra tak i ze zlata ražený (Tab. XV. 120.); na jehož jedné straně spatřuje se obraz Harantův, a na druhé rodu jeho znak s poznamenáním roku 1618 a počátečních písmen jména jeho: K. H. Z P.

Kristofovi Harantovi propůjčovalo se každého času čestné místo v životopisích a vyobrazeních mužův učených země České. První počátek životopisu jeho učinil Bohuslav Balbín v „Bohemia docta“, Tract. I. pag. 54. Obšírnější životopis podal potom Pelcl v „Biographien böhmischer Gelehrten“, III.

---

*) Hrobový kámen jeho nalézá se v témž chrámu páně pod velikým kůrem blíž hrobky sv. Zikmunda, maje tento nápis: Monumentum excell. et illustriss. d. Christophori Guilielmi Harant, lib. baronis a Polschitz et Wezeritz, S. C. R. M. camerarii, equitum generalis, regiminis peditum colonelli, regiae civitatis Pragensis commendantis, nec non incliti regni Boemiae commendantis generalis, qui die 10. Aprilis 1617 natus, saepius hostes infensissimos morti devovit, et 23. Febr. 1691 mortis praeda factus est Deo aeternum vivat.

str. 86; ale zprávy jeho jsou tak matné a nedůkladné, že se zdá, jakoby byl Pelcl ani Harantova cestopisu sám nečetl, jinakby se aspoň s tímto pramenem shodovati musel, čehož nikterak není. Pelclovu práci potom spůsobem svým vzdělal Schiffner, v „Gallerie der interessantesten und merkwürdigsten Personen Böhmens", V. str. 64, jalovým přemítáním a nechutnými smyšlénkami na spůsob povídky ji rozšířiv. Pešek v „Geschichte der Gegenreformation in Böhmen", I. str. 435 až 441, ku práci Pelclově přidal jen některé zprávy z Persekucí církve o posledních dobách života Harantova. Heber, v „Böhmens Burgen" atd. II. 1. str. 15—19, o Harantovi již mnoho nového a dobrého na světlo vynesl z desk zemských, v ostatním ale také zúplna spoléhal na Pelcla. Nejzevrubnější a spolu i nejdůkladnější zprávy o Harantovi, ovšem hlavně v účelu rodopisném, přináší spis málo výše jmenovaný sboru numismatického v Praze. — Kterých pramenů zde v tomto životopisu jsme užili, větším dílem již na svých místech poznamenáno jest. Přitom však nemůžeme nevzdati díkův slovútným pánům, panu Antonínovi Rybičkovi ve Vídni za laskavé přislání výpisův z pramenů některých, jichž zde v místě není, a panu Václavovi Hankovi, bibliotékáři českého Museum, za ochotnou pomoc při vyhledání pramenův, ježto se v témž Museum chovají.

Nejstarší a prvotní vyobrazení Kristofa Haranta, od slovútného císařského rytce Jiljího Sadelera pocházejíc, jest ono, ježto Harant sám k cestopisu svému připojil; dle něhož pak učiněno bylo Norimberské k německému vydání téhož spisu, a potom Balzerovo v „87 Abbildungen böhm. und mähr. Gelehrten und Künstler"; a i toto zde přiložené vyobrazení dle onoho původního spůsobeno jest.

Již nahoře učinila se zmínka, že do textu prvního vydání pojati jsou také dřevotiskové, od Haranta samého kreslení, jichž v obou dílech vesměs do padesáti se počítá. Příznivou náhodou zachovalo se nám až potud patero týchž desk dřevěných, jimiž se první vydání tisklo, totiž dvě k prvnímu dílu a dvě k druhému; mezi kterými jedna, představujíc nové město Jerusalém, jak obsahem nejdůležitější, tak i nejzachovalejší jest, kdežto se čísla zúplna shodují s vypsáním předešlých míst téhož města, jež se nalézá na str. 238 a 239 vydání tohoto.

Sbor Matice české, umíniv vydati zanímavý i úžitečný, a v prvním vydání svém již velmi vzácný cestopis Harantův tiskem, snesl se z hodných příčin na tom, aby dřevotiskové v něm, nemajíce nyní vůbec leč jen cenu archeologickou, byli pominuti, a jen ono vyobrazení nového Jerusaléma, touž prvotní deskou je spůsobíc, aby se přiložilo jako na ukázku; dále také ustanoveno, aby některé méně podstatné texty latinské i řecké, jako zpěvy a modlitby, statuta i listiny, a zvláště takové, ježto i krom toho v jazyku českém tu se přinášejí, z tohoto vydání se vymezily, však obojí tak, aby se spisu v podstatě jeho nikoli neublížilo; a poněvadž Harant dle obyčeje spisovatelův tehdejších ve spisu svém zhusta užívá také slov cizích, sluchu našemu neobyčejných a jej urážejících, taková slova aby se v textu jinými vhodnými a správnými nahradila, ale aby vždy předce dole pod sloupcem byla poznamenána.

Co se pak jazyka samého ve spisu tomto dotýče, nemůžeme ho nikoli naskrze a bez vyjímky za vzor správnosti a dokonalosti schvalovati. Neb toho času spisovný jazyk český vůbec již velmi byl pokažen, zvláště v užívání příčestí tak řečených; na čež již Melantrich léta 1580 stěžoval, uznav za potřebné tiskem vydati „Krátkou správu pravého mluvení, jak vlastně mužskému a jak vlastně ženskému pohlaví mluviti náleží; item jak mnohu a jak jednomu; čehož nyní, prý, mnohý nešetře a nové zvyklosti užívaje, ledakdys v řeči své, aneb ve psaní svém, udělá z muže ženu a z ženy muže, z jednoho mnoho a z mnoha jednoho, a to nejvíce in participiis.“ Táž vada nalézá se i u Haranta; a však nechtíce ve spisu jeho mnoho rýpati, opravili jsme jen nejhrubší takové poklésky, jiných, a zvláště užívání ženského příčestí *-íc* místo mužského *-e* v časoslovech takových, kdež mužské příčestí s třetí osobou jednotného počtu času přítomného se shoduje, ku př. milujíc místo miluje, radujíc místo raduje atd., tak zanechavše. Jiná vada Harantova ve spisu tomto jest, že pravidelného genitivu ve rčení negativním a při jistých složených časoslovech všude důsledně nešetří; tak ku př. píše: dobyti město, zanechati něco a j.; a také v zájmenech osobních užívá všude instrumentalu *ním, ní, nimi* bez předložky, místo správnějšího *jím, jí, jimi*. Přes to však přese všecko může se mnohý ze spisu Harantova vždy ještě mnohému

dobrému jak v jazyku tak i v pravopisu přiučiti; i dotkneme ku př. jen toho, že Harant při vší nesprávnosti tehdejšího psání spůsobu vždy předce píše dvoustran-ý, čtverhran-ý, kdež nyní v obyčej vešlo psáti dvoustran-ný, čtverhran-ný, ač toto složené přídavné právě tak utvořeno jest, jako dvouhlav-ý (orel), čtyrnoh-ý (stůl), a nikoli dvouhlav-ný, čtyrnož-ný.

Mapka k tomuto cestopisu náležitá připojena bude k dílu druhému.

V Praze, v měsíci Březnu 1854.

Karel Jaromír Erben.

Quò mea me quondam traxit fortuna, sequebar,
Factus Idumaeae gentis ab orbe redux.
Ne mirare meum, si fors rimabere, factum:
Me mea delectant, te tua, quemque sua.

Chr. Harant.

Předmluva k čtenáři.

Nestálost přirození našeho a nejistota spůsobu všeho světa vždycky až posavad s sebou to přinášela, že netoliko každému člověku obzvláštně, ale každé obci, a zvláště v řízení [1]) a v správách světských postaveným lidem potřebí jest, bylo a zůstává povědomosti příkladův předešlého i přítomného věku, a to jak dobrých a ctnostných pro následování a naučení, tak zlých pro uvarování. *Aristoteles*, znamenitý mudřec [2]), svědčí, že známost cizích a domácích věcí nejpodstatnější v životu obcování úžitek přináší. Což vše v skutku jest patrné; nebo kdyby příkladu, pamětí a historií nebylo, zdaližbychom takové osvícení a světlo netoliko v světských, ale i v duchovních věcech měli? Ano jsouce již při konci věku světa tohoto, i z přirození čím dále tím více pokaženější a mdlejší, zdaližbychom tak všecky věci z vtipu a mozku našeho vyhledati, spořádati i zdržeti mohli, kdyby nám to z zvláštního božího daru a potom od předkův jako *traduce natura*, anebo z rukou do rukou — jakž říkáme — dodáváno nebylo?

Ty pak všecky věci nejvíce po bohu působí a přivodí do cizích, okolních neb dalekých zemí putování, kteréž vlastně takto *D. Neugebaurus tract. de peregr.* vypisuje: „Putování jest žádostivé odebrání se na místa přespolní, pro spatření jich, poznání i dosažení něčeho dobrého, kteréžby se buď vlasti, buď přátelům aneb nám samým obzvláštně hoditi mohlo.“ *Aristoteles lib. 1. Rhet. cap. 7.* píše: „Že pro nabytí umění, práv a ustanovení lidských vyměření nejvíce světa putování napomáhá; v tom množství národův obyčejové a správy po-

[1]) v regimentu. [2]) filozof.

znati se mohou, obzvláštně pak v radách zemských historie a staré paměti známost velice potřebná jest.“ *Plato in lib. de legibus* vypravuje mnoho o náboženství, správách světských, cvičení mládeže, kupectví a obchodích [1]), kteréžto věci za cíl vezdejšího blahoslavenství pokládá, a všech těch největší původy jmenuje putování a očité svědky. Sumou putování největší úžitkové v tom se nacházejí:

Předně *salus civitatis*, to jest: obecné neb obce dobré, proto že když obyvatelé putují, docházejí rad, obyčejův a síly cizích aneb okolních národův poznání, podlé čehož opatřiti se mohou.

Sanctitas morum, dobří řádové; nebo poznajíc obyčeje a mravy cizí, opatrnější bývají.

Cultus artium, milost k umění, proto že se vtip ostří, a tím se umění zlepšují.

Usus rerum et experientia, zkušení, kteréž jak v čas války, tak v času pokoje potřebné jest.

Mercatura et commercia, kupectví aneb obchody [2]), proto že tím se dodávají s obojí strany potřeby.

Opressorum hospitium, bídných neb ssoužených útočiště, když jsouc bývalí, vědí se jinam kde uteci.

Confoederatarum civitatum vinculum, smlouvání spolčených měst, aneb: zemí svazek; tím, když jedni k druhým často se ohlašují a navštěvují, víra a láska se tvrdí; odtud dědičné smlouvy [3]) pošly.

Speculum mortalium, zrcadlo smrtelnosti, abychom vždycky před očima měli putovaní naše v tomto údolí pláče, a do jiného života věčného se strojili.

Podlé čehož byli nesčíslní všech věkův muži, vyššího i nižšího stavu, učení i neučení, kteříž aby tak napověděným spůsobem vlasti, obci i potomkům prospěli, neohlédajíc se na mnohá nebezpečenství, náklady, času i věku strávení, opouštějíce vlast, přátely, příbuzné, rozkoše, zvůle atd., kterýchž i sám císař Fridrich, toho jména první, svaté a slavné paměti (když těm, ježto pro učení do cizích zemí putují, mnohých privilegií uděloval, *constitut. Ne filius pro patre, lib. 4. Cod.*

---

[1]) handlích. [2]) handle. [3]) erbanuňkové.

tit. 13.), vypisujíc lituje těmi slovy: „Kdožby se nad těmi, ježto putují pro učení, neslitoval? kteřížto z náklonnosti k umění jako vypovědění bývají, z bohatých učinění chudí, sebe samých nešetříc život svůj v mnohá nebezpečenství vydávají, a často od nejchatrnějších lidí, což těžko snésti jest, křivdy na těle svém bez příčiny snášeti musejí;“ nicméně na to jsou se i proto oddávali a podnes oddávají, aby projedouc a projdouc [1]) množství zemí, a někteří veškeren okršlek světa, věci hodné, paměti úžitečné poznamenali, a je potomkům (čehož se i nám od předkův našich z daru božího dostalo) zanechali.

Homerus, Orpheus, Musaeus, Melampodes proto jsou vznešení, a od některého tisíce let jejich dobrá památka zůstává, že jsou do cizích zemí z své vlasti, obzvláštně do Egypta táhli, aby se tam od tehdejších kněží egyptských tomu, čehož žádali, naučili, jakož o tom mnohé jejich od nich sepsané věci až dosavad vysvědčují.

Ptolomaeus, Herodotus, Strabo, Diodorus Siculus ty všecky země, kteréž v svých až podnes trvajících kronikách vypsali, sami očitě spatřili a protáhli.

Anacharsis, Tatar rozený, pro ***Solona*** mudrce z Tatarské země do Řecké přišel [2]), a jeho drahný čas slyše do vlasti se navrátil (***Herodotus lib. 4.***).

Lycurgus, rodu královského slavný vládce [3]) a správy spisovatel, množství zemí projel, nežli jest v městě Sparta jaké řády ustanovil (***Aristoteles lib. 2. polit. cap. 7.***).

Solon, Plato, Democritus do Asie a Egyptu putovali, aby jak města, tak ty věci, o nichž slyšeli, zkusili a spatřili.

Hippocrates, vznešený podnes lékař, sem i tam po světě jezdil, a zvláště do ostrova ***Coo***, aby se v něm pamětí ***Aesculapia***, předního lékaře, tehdáž již mrtvého, doptal, a čehož se tak tam uptal, to pěkně sepsav, až do dneška našim lékařům k velikému prospěchu zanechal (***Plinius lib. 29.***).

Dioscorides pro holičství [4]) ležení a vojska následoval, a čemu se tak přinaučil, to potomkům k dobrému pozůstavil.

---

[1]) provandrujíc. [2]) přivandroval. [3]) regent. [4]) barvířství.

Aristoteles půl třetího sta obcí obyčeje a práva shromáždil, a do jedné knihy poznamenané vydal, kteráž však našich časův a nás nedošla.

Římané, jichžto nařízení, řádův a práv křesťanští národové až podnes z většího dílu užívají, ostatní pak jako z nějakého pramene od nich svůj původ berou, ti, řku, aby k té své tak přišlé dokonalosti obec svou přivedli, s počátku vlády své [1]) sem i tam po světě mnohé rozšafné lidi rozposílali, kteřížby se na dobré správy a řády vyptali, a je, po navrácení se domův, v spisu podali: jakož pak do samého města *Athen* padesáte mužův pojednou vypravili, kteříž *leges duodecim tabularum* řečené, a první základ všech nynějších práv psaných s sebou do Říma přinesli; a to tak pilně zachovávali, že když koho v poselství a za legáta vysílali, každý takový povinen byl, po navrácení se zprávu [2]) psanou, netoliko věcí přihodilých, ale i správy a řády těch, u kterýchž byl, činiti a do rady podati; tu oni každou do chrámu modly *Saturna* na památku a ku potřebě skládali (*Livius*). Ten spůsob strany zpráv [3]) až podnes u mnohých se zachovává, obzvláštně v obci Benátské, kteráž i tou příčinou velice prospívá a slavná jest, jakž se to na díle v mé historii doleji pozná.

Ptolomaeus Philadelphus, Egyptský král, zvěděv o dobré správě i zákonu božím v národu Židovském, k Eleazarovi biskupu Židovskému tehdejšímu psaní učinil a žádal, aby mu některé muže v písmích svatých i v jazycích zběhlé odeslal, kteřížby mu Zákon boží z jazyku židovského do řeckého přeložili; což tak na žádost krále biskup učinil, a k němu dva a sedmdesáte vykladačů odeslal, kteřížto v městě Alexandrii Starý Zákon, nikdá prvé v jiné krom v hebrejské řeči nebývalý, ve dvou a sedmdesáti dnech v jazyk řecký přeložili, jejž potom král na sedmdesáti dvou knihách zlatými literami vypsati dal, a ty muže s velikými dary do několikrát stotisíc zlatých do Judstva propustil (*Josephus* v 12. knize 2. kap. Starožitností).

Mithridates, král v Pontu, dvamecítmerou řečí lidí aneb národův sobě poddaných mluviti uměl, tak že všecky sám vyslýchal, všem sám odpovídal; kteryžto kdyby nebyl pán

---

[1]) regimentu svého. [2]), [3]) relací.

mnoho prošlý [1]), nikoliby jich tak mnoho byl neuměl (*Mercurius Trimegistus*).

V Starém Zákoně nejedny příklady putování máme. Onino dva od Josue do Země zaslíbené poslaní, zdaliž jsou s svou dobrou zprávou při lidu Israelském mnoho dobrého příčinou nebyli (Josue v 2. kap.)? Královna z Sáby žádostiva jsouc krále Šalomouna slyšeti, dalekou cestu z nejzadnější Arabie do Jerusaléma, na dvě stě čtyřidceti jednu míli, před sebe vzala i zase domův s radostí se navrátila (3. Král. 10. kap.). Tři mudrci pro poznání Krista Pána od východu slunce jeli do Betléma. O putování Krista pána a svatých jeho mnohoby bylo vypravovati, ale jest věc prvé každému křesťanskému člověku známá.

Za našeho posledního věku léta 1492 *Christophorus Columbus*, aby napravil mapy a desky zeměpisné [2]), pro lepší světa povědomost nalezl nové krajiny, nám neznámé, a jakž říkáme, Nový svět aneb *Americam* (*Petrus Cieza tom. 2. rer. Indic.*). Po něm *Albericus Vesputius*, *Ferdinandus Cortesius*, *Benzo* a jiní též země západní pilně projeli, a mnohé přinalezli, a povědomě všem v svých spisích zůstavili. *Leo Afer*, *Paulus Venetus*, *Nicolaus et Mathias Paulini*, *Johannes Montecilla* země Tatara Chana, Perské, Indie východní [3]) a téměř všecku Asii a Afriku pilně spatřivše, vypsali, a mnoho dobrého tím spůsobili.

Abych pak i některých spolukrajanův svých a Čechův mlčením nepominul: zdaliž nemáme dosti vzácných příkladův, nerci-li za předešlých věkův, jako na Menhartovi, biskupu Pražském, léta 1130, Vladislavovi a Jindřichovi, knížatech Českých, kteříž se do Asie i do Afriky vydali, zvláště pak do Jerusaléma putovali; ale i za našich časův mezi mnohými pány obzvláštně urozeného pána, pana Zdeňka Adalberta Popela z Lobkovic, na Chlumci, Jistebnici a Roudnici atd., kterýž projev a shledv Italii, Hišpanii a jiné mnohé země, po navrácení se z nich domův od J. M. C. nejprvé do říšské rady vsazen byl, potom pak v brzkém času k vzácnému úřadu nejvyššího kancléřství království tohoto povýšen a povolán jest; v kterémžto povolání svém, co onino svrchu psaní v spisích

[1]) zvandrovalý. [2]) tabule *geographické*. [3]) orientalské.

svých na jevo a vůbec k dobrému vydávali, tento pán po ta léta skutečně a chvalitebně nad obyčej a pamět tohoto království (aniž se který příklad nachází, aby v tak mladém věku kdy prvé od koho ten slavný a veliký úřad spravován býti měl) s velikým J. M. C. zalíbením řídí, spravuje a v něm trvá.

Druhý příklad máme na urozeném pánu, panu Vilémovi Slavatovi z Chlumu a z Košmberka, na Hradci, Telči a Stráži, kterýž pro umění literní v vlaských *universitatibus* na díle se držel, potom celou Italii, Hišpanii, Gallicii k Svatému Jakubu, zemi Franckou [1]), Anglickou [2]), Nizozemi [3]), Dány [4]) a Říši projel, a vedlé svobodných umění a jiných šlechtických cvičností [5]) předním řečem, vlaské, španělské, francouzské, německé, latinské se naučil. Pročež brzo po jeho se do vlasti své navrácení od J. M. C. za komorníka, potom za soudce zemského, dále za maršálka dvoru krále J. M. přijat, až i zemským úředníkem, totiž purkrabím Karlštýnským, a naposledy místodržícím úřadu nejvyššího komornictví dvoru J. M. C. jest učiněn, a tomuto království i J. M. C. k obzvláštnímu milostivému zalíbení platně a chvalitebně až posavad nad spůsob věku jeho mladého prospívati nepřestává. A tak, co onen slavný mudřec [6]), od některých *divinus* nazvaný (*Plato lib. 12. de legibus*), blahoslavenstvím při své obci, kterouž vzdělával [7]) a napravoval, býti soudil: když mladí lidé toliko v věcech vojenských, dospělejší pak, od let padesáti počínajíc, v věcech správy a řízení [8]) světského se obírají a dostatečně cvičí, tím spíše souditi máme, že jsou tito jmenovaní páni v svých putováních [9]), nabyvše obojího spolu Platona blahoslavenství, daleko jeho naučení [10]) převýšili, a obojí cvičení nad pomyšlení jeho skutečně prokazují, vše podlé onoho muže svatého povědění (*Ecclesiasticus* v 34. kap.): „Člověk“ prý, „bývalý vyrozumívá mnohým věcem, a kdo mnoho zkusil, vypravuje umění. Kdož není zkušen, málo ví; kdo pak mnoho prošel, důmyslnější bývá atd.“ A v pravdě máme z čeho pánu bohu děkovati, že po ta léta, jiným okolním národům zároveň, množství veliké, ze všech tří stavův království tohoto, milovníky putování [11]) a velmi zkušené osoby vzbudil a vzbuzuje, jichž pro krátkost na ten čas pominouti musím.

---

[1]) Frankreich. [2]) Engelland. [3]) Nydrland. [4]) Dennemark. [5]) kavalírských exercicí. [6]) filozof. [7]) formoval. [8]) regimentu. [9]) peregrinacích. [10]) instrukcí. [11]) peregrinací.

Kterýchžto mužův a pánův slavných příkladem maje i já úmysl a žádost věcí čítaných a slýchaných poněkud poznati a zkusiti, obral jsem sobě některá přední místa a země, v nichž předešle nejsvětější, nejmoudřejší a nejslavnější za Starého i Nového Zákona byli, kdež nejstarožitnější národové bydleli, z nichž nám všech dobrých řádův a ctnostného obcování pravidlo pošlo, a což nejhlavnější jest, v nichž pán bůh všemohoucí největší skutky a zázraky tehdejších časův konal, v nichž Kristus pán, syn boží a spasitel náš jediný, osobně pro naše spasení putoval a pracoval, a sumou země, kteréž rájem zemským někdy byly, ty jsem z obzvláštní horlivosti, s velikým života nebezpečenstvím před sebe vzal, a do nich se s boží pomocí vypravil: ač jsem se měl nač ohlédati a strašiti, když těch časův mezi J. M. C. pánem, pánem nás všech nejmilostivějším, a Tureckým tyranem válka v Uhřích se začala, abych se do jistého nebezpečenství nevydával, kteréžby mně potkalo, kdybych byl za J. M. C. poddaného a z těchto zemí poznán. A však chtěje sobě i jiným mou příčinou prospěti, vždy jsem se tam (díka milému pánu bohu) dopravil, mezi tím sebe i vlast svou zapírati, ku panství pánův Benátčanův se přiznávati, a časem i za Poláka (nebo Turci s těmi národy mír a pokoj na ten čas mají) se vydávati musil. V čemž jak jest mi všemohoucí pán bůh nápomocen býti ráčil, jak spokojené mysli a jaké rozkoše ducha jsem nabyl i požil, toť, pobožný čtenáři, v tomto přítomném spisu pro rozhorlení a roznícení takovéž žádosti v tobě a poznání mého dobrého i zlého, tím volněji a snažněji na světlo vydávám a propůjčuji. Obzvláštně pak mezi jinými úžitky tento každý, kdož ho se mnou zakusil, musí za veliký vyznati: že spatřujíce ta někdy nejslavnější a ku podivu krásná města a země skrze ten zevnitřní smysl zraku, tím víceji srdce naše osvěcujeme a probuzujeme, poznávajíc tehdejší velikou milost boží a nevypravitelná požehnání na ty národy vylitá a jim prokázaná, tak že což o nich čítáme, to tam očitě a tělesnými i vnitřními duchovními smysly poznati můžeme, podlé pověděnί:

Segnius irritant animos demissa per aures,
Quam quae sunt oculis commissa fidelibus.
Visus certificat plus, quam quod Cicero narrat.

To jest krátce, jak Němci říkají: Sehen geht für sagen. „Spatřiti více jest než praviti.“ Probuzujeme se, řku, k horlivěj-

šímu pánu bohu dík činění, plesajíce radostí nesmírnou, že jest všemohoucí pán bůh ty všecky spasitelné dary na nás nehodné z onoho lidu vyvoleného a tak velmi milého milostivě přenesti, a jich nás účastny skrze Ježíše Krista pána našeho učiniti ráčil; zase naproti tomu když patříme na přísnou, však spravedlivou boží pomstu, došlou na ty národy, jak země nanejvýš spustlá, neúrodná jest, města z kořen [1]) vyvrácená leží, lid zlořečený, a pod mocí toho ukrutného a krve křesťanské žíznícího nepřítele Turka zůstává, ovšem se ku pravému pokání probuditi a milosti boží sobě draze vážiti máme, pamatujíce na pohrůžku syna božího, pána našeho Ježíše Krista, propověděnou: když se to stalo na zeleném, žeť se totéž ovšem na suchém státi může.

Přes to pak všecko, aby někdo neřekl aneb nemyslil, poněvadž z většího dílu témuž mému vypsání míst a věcí v těch zemích množství jiných přede mnou spisovatelův [2]) a poutníkův podobná, a snad i podstatnější poznamenání, též také cíl a příčiny od nich položené se nacházejí, že jsem mohl jak sobě tak jim tímto mým spisem [3]) zaneprázdnění uspořiti. Což ačkoli jsem znal poněkud tak býti, a mne to též dosti dlouho a několik let od úmyslu mého pozdržovalo: však když jsou nejedni páni a přátelé moji velice na mne nastupovati a žádati nepřestávali, jim jsem naposledy odepříti nemohl, ale nad to ještě i v jazyku českém jim k vůli (protože počtem i podstatou převyšovali, mínie jej v německé řeči též některým slavným pánům k vůli sepsati) jej přítomně vydávám. Vedlé toho tím spíše k tomu jsem přistoupil, vida an se s mnohými spisovateli [4]) v předních věcech srovnám, a jimi své utvrzení, k lepšímu mně věření, že jsem tam byl a věci pravdivé píši, vezmu. K tomu staré jest přísloví: že není tak zlá a ničemná knížka, aby v ní něco dobrého nebylo. Ještě kdo posoudí s počátku ode mne položené příčiny, totiž že časem netoliko stavení a krajiny, ale ovšem lidé, obyčejové a řádové, příčinou nestálosti věku a přirození našeho, a tím více při posledku svém, proměnu berou a čím dále více scházejí, pozná to snadně, že tím způsobem ve všech věcech novotnější den ode dne zprávy a povědomosti potřebí jest, obzvláštně v věcech řízení [5]) se dotýkajících, kdež vždycky buď

[1]) z grunta. [2]) škrybentův. [3]) traktátem. [4]) authory. [5]) regimenta.

v lepší dobré, neb v horší zlé proměna bývá; a tak jest *fatum* jeho a úsudek boží, že jest-liže ne ve všem, aspoň na díle v něčem vždy obzvláštnosti nějaké požívati musí, jakž to pohříchu až příliš netoliko u nás, ale všudy po všem okršlku světa skutečně se nachází a shledává.

Z těch tedy příčin naději se, což jsou dva moji krajané přede mnou, jeden jménem Martin Kabátník z Litomyšle, druhý Oldřich Prefát z Vlkanova, rodič Pražský, léta páně 1546, a jiní mnozí slavní spisovatelé [1]) a cizozemci o též cestě do Země svaté sepsali a na světlo vůbec vydali, že to mému spisu málo ujme a škoditi bude. Nebo at toliko ku příkladu o dvou těch ze jmena položených povím: První, Kabátník, ač v těch zemích všech byl, v kterých i já, však jest je velmi jalově a nepodstatně vypsal, nic jiného nežli své příběhy označujíc, což vedlé mého úmyslu, kterýž k tomu směřuje, aby v něm definicí nahoře položené, strany putování [2]), ve všech artikulích za dosti se stalo, postačiti nemůže. K tomu, jakož od té chvíle veliká proměna v těch místech se stala, když jest země Svatá, Egyptská a jiné okolní, kteréž za času putování jeho pod správou žoldánův Egyptských byly, za mého času až posavad pod mocí Tureckého císaře jsou a zůstávají: což vše jiné správy, jiného řízení [3]) vypsání atd. potřebuje, i také v mém spisu [4]) dle možné krátkosti se najde. Druhý toliko v Zemi svaté byl a půl cesty a pouti mé vykonal, tak že o polovici méně vypsal, jakž se to srovnajíc jeden spis [5]) proti druhému snadno poznati bude moci. A tak nápodobně i o komkoli jiném, kdyby se vyšetřovati [6]) měl, shledá se rozdíl veliký, přečtení i paměti hodný.

Naposledy uznal jsem toho potřebný úžitek nemalý býti, když to majíc úhlavního a ukrutného toho vraha nepřítele Turka přede dveřmi vlasti naší milé, a tuto čísti budeme o jeho násilném panování nad těmi krajinami, kteréž někdy mlékem a strdí oplývaly, již pak nanejvýš spustlé a v podrobě veliké postavené jsou, (abychom) tou příčinou i křesťanských lidí v těch zemích se podnes zdržujících bíd a strastí skrze lítost a žalost křesťanskou jako čitelní byli, jim božského požehnání a ochrany žádali, i samých sebe a vlasti naší litovali, tak

---

[1]) škrybenti. [2]) *peregrinací.* [3]) regimentu. [4]) traktátu. [5]) traktát. [6]) examinovati.

abychom k svatému pokání jedni druhých ponoukajíce, tím žádostivěji a zmužileji s pomocí boží takové síle nepřátelské odpírali, a ji od nás daleko zapuditi mohli. Nebo jak jmeno jeho ***Turca*** vlastně v jazyku latinském ***vastatorem***, na česko „zhoubce" znamenává, tak ovšem skutek to dostatečně až příliš potvrzuje, žet on s námi pro samé jmeno a panství, jako někdejší mocnářové [1]) ***Cyrus***, ***Alexander Magnus***, ***Pyrrhus*** a jiní těm podobní, neválčí, ale o to se snažuje, kterakby jmeno a náboženství křesťanské, stavy a řády dobré dokonce [2]) vykořenil, a vlast milou naši, jako jiné sobě podmaněné země, na nejvyšší zkázu a záhubu přivedl. O čemž nikdá dosti ani příliš jak v čas války, tak při pokoji sobě připomínati a předkládati nemůžeme, a bez úžitku nebývá.

Všemohoucí pán bůh račiž to z své pouhé milosti dáti, aby touto mou prací mnohá srdce vzbuzena aneb ponuknuta byla v kterýchkoli z těch ode mne přivedených příčinách, tak aby se, jakž na pobožné křesťany náleží, chovati i opravdověji ve všem dobrém setrvati mohli. Amen.

[1]) potentátové. [2]) z gruntu.

První díl

cesty z království Českého do Benátek,

odtud po moři do země Svaté, země Judské a dále až do Egypta, potom na horu Sinai, Oreb a sv. panny Kateřiny, v pusté Arabii ležící, kterou jsem s pomocí pána boha všemohoucího já Krištof Harant z Polžic a z Bedružic na Pecce atd., Římského císaře Jeho Milosti rada a komorník, šťastně vykonal.

Kapitola 1.

V níž se vypisuje počátek cesty z Čech skrze díl země Německé až do města Benátek ve Vlaších ležícího.

Když se psalo léta páně 1598. v pondělí po Provodní neděli, to jest 30. dne měsíce Března, vyjel jsem z zámku Bělé od urozeného a statečného rytíře, pana Diviše Markvarta z Hrádku na Bělé, Nekmíři a Trpistech atd., na ten čas J. M. C. rady, a přijel do města Plzně na noc k urozené paní Lidmile Markvartové z Chudenic atd., při kteréžto tehdáž mých dvé dítek, totižto: synáček jménem Vilém Humprecht, šesti let stáří, a dcerka Lidmila Kateřina, okolo let devíti, hned od smrti dobré paměti mé milé manželky a paní mateře jich se zdržovalo, a však potom léta 1599. 13. dne *Octobris*, po mém z cesty zase do království Českého se navrácení, toho času, když J. M. C. pro přímoří v městech Pražských dvorem v Plzni býti ráčil, obé dvé, jedno po druhém, v šesti dnech s mou velikou žalostí z tohoto bídného do onoho věčného života prostředkem smrti vykročilo.

Druhého dne, totiž v úterý posledního měsíce Března, vyjev z Plzně přijel jsem na Bystřici. A tu jsem podlé společného našeho o tom snešení a zůstání shledal se s urozeným a statečným rytířem, panem Heřmanem Černínem z Chudenic, na ten čas J. M. C. komorníkem, též cesty mé mým věrným spolutovaryšem a pravým *Achatem* na mne očekávajícím. Na zejtří ráno, totiž ve středu 1. dne měsíce Dubna, strojili jsme sobě potřeby a věci na tak dalekou a nebezpečnou cestu náležející. Po obědích vida pan Heřman Černín nemalý počet z panstva a rytířstva, příbuzných i nepříbuzných, s námi se žehnati úmysl majících, zamyslil všelijaké kratochvíle, až i k kroužku, dav na vyhranou v dar pozlacený koflík, honbu držel.

Ve čtvrtek ráno, to jest 2. dne Dubna, vyjel jsem ve jméno boží se panem Heřmanem Černínem a jedním služebníkem, všickni tří na koních, z Bystřice. O polednách přijeli jsme do Nových Kostelů, německy Neu-Kirchen, a tu se začíná dolejší Bavorská země aneb dolejší Bavory, kdežto poobědovavše dojeli jsme na noc do města Kauby. Na ráno podávajíce se dále do země Bavorské, jeli jsme skrz některá pěkná a veselá města, jako Straubingen, při řece Dunaji ležící, léta páně 1208. od knížete Ludvíka Bavorského vystavené; potom skrze Landshut.

Leží pak Landshut při řece Isr, latině *Isera* řečené, větší díl jeho na rovině, něco pak při vrchu vystaveno jest, na němž velmi ozdobný a nákladný zámek knížete Bavorského stojí. Za tím zámkem jest velmi pěkná a rozkošná zahrada, v níž všelijaká cizí a divná koření, kvítí a byliny, mistrovští labyrintové, obrazy a sochy [1]), mnohé stromoví a zvláště ze všelijakého ovoce nákladní plotové a hradby se spatřují; neb tu někdy na větším díle kníže Bavorské obyčej míval se zdržovati.

V městě stojí velmi vysoká věž, na kterouž jsme až do kranclů neb pavláčky vylezli. Chtějí tomu, žeby se nad tuto v Landshutu, Vídeňskou a Štraspurkskou vyšších a nákladnějších věží ve vší Říši nenacházelo. A však jednékaždé z těch jiná vlastní obzvláštnost nad druhou se pokládá, totiž že se Vídeňská za nejpevnější, Štraspurkská za nejpěknější a Landshutská za nejvyšší drží.

Z Landshutu jeli jsme k Rozenhaimu, až k zemi Tyrolské, k Kopfšteinu, zámku a městu tak řečenému, klíči a pevnosti z té strany země Tyrolské. Odtud přijeli jsme do města Švacu, kdež

[1]) *statuae.*

jsou znamenité stříbrné hory, mezi nimiž nám nejpřednější dva doly, Falkenstein a Erbstollen, kteréžby dnem i nocí znamenité kyzy vydávati měly, chválili.

Potom jsme se dostali do města Hall, kteréž nevelké jest, ale pěkně vystavené. V něm jest dům veliký a nákladně stavený, německy münzhaus, totiž mince, kdež všelijakou stříbrnou tyrolskou minci bijí, a to tímto u nás a jinde neobyčejným spůsobem. Nejprvé ukují množství stříbrných šínův, dlouhých na dva lokty a na tři prsty širokých; ty potom odtud, kdež je kují, do jiného místa při zemi snášejí, a tu jsou kola mistrovská, vodou se jako mlýnská točící, kdež jeden šín po druhém kladou mezi ty kola, kteráž zhůru dolů ustavičně jdou a v jistém místě se scházejí, majíce vnitř ráz arciknížat z obojí strany, svrchní i spodní, rytý, tak že dřív než jeden šín prostrčíc vytáhnou, do čtyrmecítma rázů na každém šínu tolarových vytlačených se najde; a to tak rychle od ruky jde, že tím spůsobem do několika set tolarů za hodinu vytisknouti se může. Odtud zase do jiného pokoje se nosí, a tam jsou dvě přes celý pokoj tabule, na jedné jsou železní presové, jimiž se tolary z těch šínů vedlé rázu okrajují a krouží, a potom na druhou tabuli již hotoví tolaři přenášejí; okrajkové pak zase se na šíny šmelcují. Co se pak tkne menší mince, jako krejcarův a malých peněz, kteří firer slovou (platí jich pět za krejcar), ty opět jináč dělají. Jest vodní kolo, které vždycky se vodou táhne a točí, a podlé toho připravená jakási váha železná aneb *sphaera*, na sáh zdýlí, při ní na koncích jsou dvě železné koule, a to železo aneb váha se obrací rovně jako při hodinách *sphaera*, a jest k té váze přidělaný pres s rázem, a když se ta váha jednou obrátí, vyzdvihne se ten pres a podloží pod něj plech, z kteréhož krejcary dělají, a tak se vytiskne krejcar anebo ten firer peníz, odstrčíc jej jen prstem pryč, kterýž na tabuli padne; a než dobře váha zase na druhou stranu se obrátí, podložíc plíšek hned se zase jiný vytiskne. A tak jim to velmi spěšně od rukou jde, že se jich veliké množství za den nadělati může.

Za času mého při dvoře a v službě Jeho Milosti Arciknížecí Ferdinanda slavné a svaté paměti se zdržování skoro každé dvě neděle jsem s Jeho Milostí do Hallu jezdíval, kdež Jeho Milost svou pannu sestru královnu Magdalénu, dceru císaře Ferdinanda, kteráž se v Hallu v klášteře, aneb jak tam slove: stift (nadání) jménem navštívení svaté Alžběty, až do své smrti zdržovala, často navštěvovati a k minci a jiným svým důchodům dohlídávati

ráčil; a pamatuji se, že jsem sám v též minci několik tolarů tím svrchu psaným spůsobem okrojil aneb vystřihl, což vše každému velmi lehce činiti přijde.

V témž městě také dobrá a pěkná sůl se dělá a k nám do Čech vozí, kterouž jmenujeme velkou, pro rozdíl té, již my malou nazýváme a z Salcpurku k nám dochází. Veliký pak dostatek tuto se jí vaří, a to v několika velikých pánvích, pod kterýmiž oheň přes celý rok se neuhašuje, kromě tří výročních svátkův, totiž o vánocích, o velikénoci a o sv. Duše. Do těch pánvic z hor nákladně vedená voda slaná a studená teče, a zaraziti se aneb zastaviti může vedlé potřeby, když se do pánví napuštěná voda sama vyvaří a sama sůl bílá zůstane; potom se vynáší a do velikých hlubokých prostic vysypá a natlačí, a tak nedaleko ohně při teple, aby vyschla, se zanechává, i bude tak v hromadu spečena. K tomu jsou jistí pacholci nosiči, salzträger řečení, ti ji z těch puten aneb prostic v celosti tak spečenou vykládají, a majíce na ramenou k tomu své přípravy k nešení, na sebe každý ji z té jedné prostice naloží, a na jiné místo vynášejíc na hromady sypají. Ti pak nosiči [1]) tak silných ledví jsou, že jí obyčejně tři i půlčtvrta centnéře jeden unese. Také jsem nejednou vídával a na kováře aneb kotláře v jiných zemích zpomínal, když tuto při těch solních hutech pánev opravují a hřeby nytují, že věc k víře nepodobnou činí, a to tímto spůsobem: postaví se čtyrmecítma pacholků okolo pánve, každý v rukou na dlouhém topořišti veliké kladivo drží, tím jak první udeří, hned jiní po něm tak pořádkem spěšně a místně na hřeby bijí, že než první zdvihna své kladivo dle spěšné možnosti k ráně zase přijde a udeří, již jsou oni všickni vybili; u nás pak a jinde kotláři a jim podobní, když tři neb čtyry spolu tepoucí tovaryše mají, dosti činiti se vidí, aby pořádně bez překážky a spěšně tloukli.

Také jsem tuto dosti často slavného kuchaře prostě, bez velikého nákladu ryby aneb pstruhy strojiti vídal, i jeho strojení požíval. Nebo arcikníže Ferdinand, když sobě zalíbiti ráčil, kázal čerstvých pstruhů v keseru přinesti, a dada je vykuchati, sám je v témž keseru do pánve vřelé vody slané vložiti a tam tak dlouho držeti ráčil, až dobře a s pěknou barvou se uvařili; týmž spůsobem raky i vejce. Potom tak za tepla sám přítomně jísti a ostatek svým komorníkům dáti ráčil.

---

[1]) salcträgerové.

Odtud přijeli jsme do města Inspruku, kdež arciknížata obyčejně dvorem a sídlem bývají, a já se tu za slavné paměti arciknížete Ferdinanda při Jeho Milosti dvoře také drahně let z mé mladosti choval.

Město Inspruk leží v hrabství Tyrolském při řece In, latině *Aenus*, a netoliko pro dvůr arciknížat v něm stálý, ale i pro soudy vrchní té země jest hlavní město celého hrabství. Ta země vůkol jest úrodná, zvěří jak srstnatou tak pernatou, nejvíce pak od kamzíkův, kteříž se při vrších a na horách nejvyšších, na větším díle přes celý rok sněhy pokrytých, zdržují, v hojnosti vedlé pitomého dobytka obdařená. Na důchody, z hor stříbrných a z mědí pocházejících, může se dobrému knížetství přirovnati. Mezi jiným stavením v městě jest radní dům hodný spatření, a má ven na náměstí [1]) výstupek aneb pavlač, s střechou nákladně pozlacenou, nákladem svaté a slavné paměti císaře Maximiliana toho jména prvního. Tento slavný mocnář [2]) nejvíce se v tom městě zdržoval, a to pro lov kamzíkův, jichž sobě velice vážil, tak že pro následování jich na horách nejednou u veliká nebezpečenství života svého přišel, jakož toho až podnes věčná památka dvou mílí vzdálí od města při městečku Cirl, kdež kříž dřevěný vysoko v skále hory, na místě takového velikého nebezpečenství postavený, dotčeného císaře zůstává. A sám císař Maximilian I. v knize své, kterouž v rytmích německých sepsal a Thewerdanck (drahý dík) tituloval, mnoho o svých nebezpečenstvích vypisuje. Jest pak kniha ta tištěna *in folio*, tehdáž i nynějšího času v pravdě hodna, aby ji knížata a velicí páni pilně čítali; neb v ní přivozuje dvě osoby, jednu jménem závist, a druhou všetečnost, a tu, co mu se kdy z závisti nepřátelské, co z všetečného věku mladosti na vodách, na zemi, v bitvách, v turnajích a ve všem životě až do věku sešlosti jeho odporného a nebezpečného (jaká kdy při tom boží ochrana a pomoc byla, a jeho síly prozřetelnosti a rozumu ochotnost) přihodilo.

Příběh [3]) zajisté oznámené památky kříže dřevěného jest takový: Když se od města Inspruku proti řece nahoru na dvě míle vzdálí jede, tu na jedné velmi vysoké a na spůsob zdi příkré, skalnaté stráni po pravé ruce spatřuje se díra veliká, k jeskyni podobná, a v ní kříž neb *crucifix* dřevěný, čtyřidceti noh zvýší postavený, od těch pak, kteříž pod ním cestou a silnicí jdou aneb

[1]) rynk. [2]) potentát. [3]) historia ... taková.

jezdí, sotva se zdá býti dvou aneb tří noh zdýlí. A jest z těchto příčin tam postavený:

Císař Maximilian toho jména první, Fridricha císaře syn jediný, jsa tehdáž věku mladého a mládencem smělým, po lovu kamzíkův dnem i nocí dychtící, jednoho času tak se dlouho a daleko za jedním kamzíkem sháněl, že jako oslepený zapálenou žádostí nemnoho dolů, ale po něm vždy nahoru leza hleděl, až dál jíti nemohl a kamzíka dolů srazil. Tu teprva dolů shlédši spatřil a poznal, že příliš vysoko se vydal, nebo pokoušeje dolů lezti, nemohl; nahoru výš lze nebylo, proto že vyšší a přes něho se hrozně chýlící, jakoby hned padnouti měly, skály, a to velmi příkré, viděl; a soudil sám, že jinému za ním tou aneb jinou cestou a až k němu lezti možné není, ani aby mu se jaká pomoc od nástrojův [1]) a příprav dodati mohla, lečby se byla stezka k němu od někud po straně vytesala, kterouž by však několik mužův za čtyry neděle udělati nemohlo. Dole, a to velmi daleko, viděl služebníky své s množstvím lidu shromážděného, žalostivě volajíce a kvílíce, nejinák než jako pána a jediného císaře Fridricha synáčka a dědice, jižjiž hladem bídně a jim v oči skonati majícího, želejíce a žádného spomožení nevědouce.

Dva celé dni a dvě noci nebohé kníže mladé v tom zarmouceném způsobu trval, a jakouž takouž naději vysvobození měl, zvláště když viděl, že mnoho lidu dole přebývalo, jakoby se některý nějakým jemu spomožitelným obmyslem vydařiti mohl. Neb i veliké množství z okolní krajiny k té zarmoucené příhodě mladého pána svého z vyšších i nižších stavův v místo dotčené se shrnulo, a tu nemohouc jináč, modlitbami dnem i nocí jemu nápomocni byli, a při tom obávali se, aby i pana otce jeho, císaře Fridricha, hořem nad ztrátou syna svého neztratili. Kníže vida, an se žádný ku pomoci jeho nemá, ztratil všecku naději lidské pomoci a počal volati i znamení dávati, aby kněz s velebnou svátostí přijda, jemu ji tak z důli a z daleka ukazoval, aby aspoň očima, co ústy nemohl, přijímal. Což když se stalo, pánu bohu se poručil a na smrt oddal, i lid, an se s ním s pláčem velikým a křikem žehná, viděl. V tom již poslední hodiny očekávaje dotčené kníže Maximilian, uslyšel za sebou jakýsi chřest; načež když se zpět obrátil, spatřil jonáka mladého, v sedlských šatech oděného, an se k němu po těch skalách dere, veliké kamení s cesty sráží, škuliny

[1]) instrumentův.

a rozsedliny jimi zamítá a cestu až k němu prodělává. Kterýž jak se k knížeti dobral, podal mu ruky řka: „Milý kníže, buď dobré mysli a raduj se nad tvými cnostmi, neb ten, jenž tebe vysvobodí, tobě přítomen jest. Nestrachuj se, ale následuj mne, já tebe brzo na místo bezpečné přivedu.“ Tou řečí se kníže velice potěšil, strach smrti od sebe pustil a nad přirození a povahu z tak dlouhého postu jakési posilnění při sobě poznal, tak že za tím jistým jonákem s radostí dolů chvátal, nemoha se nad divným a vtipným dolů scházením a se vedením dosti nadiviti. Než téměř dolů sešel, hned ho přední jeho dvořané a páni obklíčili, jeden přes druhého ruky mu podávajíce a s ním se radostně vítajíce, tak že ani kníže ani kdo jiný na toho vůdce jaký pozor dáti, ani se pro veliké množství lidu volně ohlídnouti mohl, nemysle jináč, než že jej lid z druhé strany mezi sebou má a pro odplatu do města přivede; nýbrž jsa strachem a hladem zemdlený, na koně vsazen a do města s radostí veden jest. Potom po některé hodině když poodpočinul a lépe k sobě přišel, dal se po tom svém vůdci ptáti, ale nijakž se ho doptati nemohl; z toho každý soudil, že ten jistý byl anděl od boha k němu poslaný. Pročež díky a chválu v kostelích i jinde pánu bohu vykonavše, kníže na to místo, kdež v tom nebezpečenství stál, jmenovaný kříž postaviti dal, aby tudy putující lidé jak při něm velikou milost boží stalou poznati, tak sebe v budoucích potřebách touž milostí boží těšiti a k ní se tím důvěrněji utíkati mohli.

Nyní zase k městu přistoupíme. Jest v něm kostel nejpřednější řádu sv. Františka, v kterémž stojí hrob mramorový císaře Maximiliana Prvního, a vůkol toho hrobu jsou z mosazi odlívaní obrazové pozlacení všech předkův slavného domu Rakouského, v mustru od šatstva, zbrojí a krojův, který kdo z nich sobě obliboval, a to v každého vlastní postavě, v podobě obličeje i velikosti osoby; mezi nimiž někteří do desíti noh zdýlí se nacházejí, maje každý obraz své jméno, věk atd. na tabulce vyryty. A nachází se mezi jinými i ten udatný rek Gottfrid *de Bullion*, první král křesťanský v Jerusalémě, železnou korunou korunovaný, o němž doleji něco více psáti se bude. Jest v témž kostele kapla nákladná po pravé straně, když se do něho vejde, po mnohých stupních nahoru, v níž arcikníže Ferdinand a Filipina v bílém mramorovém hrobě pohřbeni leží.

Spatřuje se také při městě arciknížat Rakouských znamenitý zeughaus aneb zbrojnice, kdežto se od věcí tureckých drahých

a křesťanských válečných nástrojův nákladných veliké množství chová.

V Inspruku tedy málo poodpočinuvše, jeli jsme dále, a hned od Inspruku skrze hluboká údolí, z obojí strany převysokými horami a skalami ohražená, místem pěknými zámky a besídkami [1]) okrášlená, až právě do města Brixu, u prostřed hrabství ležícího.

Jest pak Brixu položení v místě rozkošném a zdravém, tak že tu ani přílišným horkem, jako ve Vlaších a jinde k straně polední a východní, země nevyhoří, ani jakou ukrutnou zimou, jako málo dál odtud v horách *Alpes* výš ležících, nemnoho pomrzne, nýbrž velmi mírné povětří se nachází, všelijaké zemské úrody, byliny a koření tu výborné jsou, jakož pak znamenité červené víno tu vůkol města roste, že je toliko k samým knížecím a panským stolům prodávají. Také v tom městě stolice jest biskupská.

A poznavše tu lepší příhodnost a bezpečnost na poštýřských koních skalnatým cestám zvyklých jeti, prodali jsme naše z Čech vzaté koně, a odtud potom skrz město Poc až do Tridentu jsme šťastně přijeli.

Město Trident leží právě na pomezí Benátského panství, v údolí rovném, vůkol vrchy od sněhu na nich přes celý rok se bělícími co zdí nějakou obehnané. Vedlé města běží řeka neveliká, německy die Etsch, latině *Athesis*, rozkošným tokem, z níž do města a do všech ulic strouhy jdou, a těmi se město čistí. Dostatek má od hovad, ovocí, oleje, vína, obilí atd. Jest v něm biskupská stolice a zámek slavně vystavený, biskupovo sídlo obyčejné. Domy má pěkné, jakoby teprv v nově vystaveny byly. Měšťané užívají německé a vlaské řeči jednostejně, vrchnost mají na díle arciknížata Rakouská, na díle biskup, ač před lety všecko k říši a císařům Římským německého národu přináleželo, o čemž na ten čas dosti buď povědíno.

Slove pak *Tridentum* od *tridente*, slova latinského, to jest: vidlic o třech špicích, kteréž za času pohanstva modle své *Neptunovi* místo *sceptrum* přivlastňovali, jakž toho někdy obraz s týmž tříhranným *sceptrum* při kostele sv. *Viglia* z té strany náměstí [2]) ukazoval.

Za našich časův věku posledního to město nejslavnější učiněno jest skrz *concilium* v něm shromážděné a držané, léta 1546. začaté, a léta 1564. dokonané. K němu se sjelo sedm kardinálův,

[1]) lusthausy. [2]) rynku.

patriarchové tři, arcibiskupův třidceti tři, biskupův sto třidceti pět, mistrův sv. Jana Jeruzalémského sedm, opatův, *theologův*, doktorův a jiných prelátův do sta čtyřidceti a šesti, a s čeládkou všech čtyry tisíce osob.

V kostele německém sv. Petra řečeném leží tělo děťátka, půl třetího léta stáří, jménem Šimona neb Simeona, mučedlníka nevinného, těžce a ukrutně od některých Tridentských Židův tehdáž, totiž léta 1475. dvanáctého dne měsíce Dubna, zamordovaného, potomně kanonizovaného a za svatého vyhlášeného, kteréž jsme v celosti až podnes s rozeznáním ran jeho zůstávajícího viděli. Jest pak o tom skutku v pravdě pověst [1]) taková:

Někteří přední Židé, ze jména tito: *Israel*, *Samuel*, *Thobias*, *Moyses*, *Simon*, *Magir*, *Seligman*, *Vital*, *Angel*, všelijak o to pečovali, aby slavnost svou (*phase*) velikonoční přicházející nějakou křesťanskou obětí posvětili a sebe ve zlosti proti křesťanům potvrditi mohli. Vyšetřili naposledy pacholátko, synáčka jednoho ševce, člověka dobrého, blízko jich ulice obydlí své majícího, kteréž vídali často na ulici i před svými domy vycházeti a hrávati. Tobiáš žid spatřiv jednoho času to pacholátko, an z domu otce svého vyšlo, a neviděv tu tehdáž žádného z křesťanův, k děťátku se přilísal a z daleka jemu jablko ukazujíc je k sobě přivábil, a to když se k němu přiblížilo, pod dlouhý plášť svůj vzal a do *synagogy* aneb školy židovské přinesl, a tu jiné výš jmenované židy a starší svolati dal; kteříž jak přišli, hned z nich čtyři to děťátko za ruce a za nohy chytili, a jiní je špicemi a šídly za živa po všem těle bodli, a hrdlo jemu šátkem, aby nekřičelo, zatáhše a ústa zacpavše, s mnohými rouhavými při tom mluvenými řečmi krev do medenice z něho cedili, až i po dlouhém trápení tak v rukou svých umořili a usmrtili. Potom nočním časem to mrtvé tělo ven vynesše do řeky uvrhli, za to majíc, že do rána pryč uplyne; ale zmýleni byli, nebo je někteří sousedé z města u břehu nalezli a před vrchnost položili, velice se divíce ukrutnosti těch, kteříž je zamordovali. Po brzkém od vrchnosti města uvážení bylo domnění, vedlé podobně přivedených a jinde od Židův spáchaných příkladův, že toho žádný neučinil nežli Židé; protož usoudili, aby na ně od práva tuze bylo nastoupeno, zdaliby se k tomu přiznali. I stalo se tak, a než se některých přísnými slovy počali dotazovati, hned k tomu všemu se přiznali. Začež

[1]) historia.

potom dotčení vražedlníci hodnou mzdu smrti vzali, jiní pak Židé všickni z města vypověděni a na věčnost vyhnáni jsou. Od toho času žádných v tom městě netrpí, a žádá-li který do města jíti aneb má-li v něm co činiti, přes tři dni se v městě zdržovati nesmí. Svědčí tu historii kniha *Aetatum mundi* řečená, v níž podobným spůsobem psaná stojí, a tištěná jest okolo těch časův.

V Tridentu jsme koně poštýřské pustili, a nájemné, jimž vlasky *cavalli à vettura* říkají, najali, vzavše od jistých osob k tomu nařízených cedulku vysvědčení, odkud a kde jsme jeli, i že z dobrého povětří jedeme, na cestu jsme se vydali; nebo ten jest obyčej v zemích vlaských a jiných okolních, že když v kterém městě aneb vesnici dosti opodál mor jest, tedy žádného jinde bez vysvědčení [1]), vlasky *fede*, k sobě nepustí, aby tím spůsobem před těmi, o nichž slyšeli, žeby nakaženi byli, stříci se mohli. Ano není na tom dosti, když někdo od nejbližšího města, že z něho třebas té hodiny jede, vysvědčení ukáže; ale musí, jak dlouho jel, odkud a z které strany světa (zvláště ti, na nichž po řeči a spůsobu poznati mohou, že buď cizozemci aneb z daleka jsou), skrze kterákoli města, jak v nich dlouho se zdržoval, na jiných cedulkách vysvědčení předložiti, jinák mu s helepartnami zpátkem cestu ukáží a jako před čertem z daleka se křižovati budou. Pakli vždy do města chce a vjíti musí, tedy nemůže prvé leč se za čtyřidceti dní (slove *la quarantana*) opodál od města v nějakém buď špitále (*il lazaretto* u nich), aneb kde mu jinde vyměřeno bude, pozdrží a vyčeká, aby nikam jinam nejezdil. Toho když svědectví ukáže, teprva jej pustí.

Podávajíce se tedy z Tridentu blíže k Benátkům a moři Benátskému, nejprvé jeli jsme skrze malá městečka jménem *al Borgo*, *Cofel* aneb *covolo*, jest *clausa* a klíč druhý z té strany země Tyrolské; jest pak vrch velmi vysoký a příkrý, po jehožto stráni cesta úzká vytesána jest, a pod ní údolí hluboké, skrze něž řeka Etsch strašlivě pro kamení a skály hřmotem teče. Nad tou cestou vysoko nahoře jest ta *clausa*, pevnost v skále vytesaná pro některé sto vojákův, a v ní studnice vody čisté a stálé. Do té klauzy není odnikud přístupu, ani s hůry, ani po stranách aneb naproti, ale od spodku, kdo do ní chce, musí vsednouti na dřevo příční po provaze dolů spuštěné, a tak vrtidlem [2]) dáti se nahoru

[1]) kundšaftu. [2]) rumpálem.

táhnouti; a jest dobře opatřená a bezpečná, nebo samým kamením dvadceti pacholků může celé vojsko zastaviti a zpátkem zahnati. Svědčí o tom i *Bembus lib.* 19. *Ven. hist.*

Potom jeli jsme dále skrze jiná městečka: *Basian, Castel franco*, kdežto jsme přes noc zůstali. Odtud nazejtří přijeli jsme do *Mastris* o poledni; tu posnídavše najali jsme lodičku, vlasky *gondoly*, a skrze *Mastre* po vodě, kteráž tudy do moře Benátského vchází, až k samému moři jsme se připlavili.

Majíce se na moře až k Benátkám pustiti, větší lodí jsme zjednali, a prvé než jsme se vypravili, osoby k tomu nařízené strany vysvědčení [1]) nás se dotazovali a podlé obyčeje výš položeného vyptávali. Na to jim pan Černín, tovaryš můj, vysvědčení naše ukázal, kteréž když jeden Vlach k sobě přijal a četl, řekl: kterak jest to, že tři osoby jsme pospolu a na všecky nás to vysvědčení [2]) potahujeme? on že v něm nenachází nežli dvě osoby, totiž: *Signor Hermanno Czernin de Chudenicz col uno servitore*, to jest: pana Heřmana Černína z Chudenic s jedním služebníkem. Poněvadž tedy pravíme, že jsme vždycky pospolu byli a jeli, to vysvědčení [3]) na nás nesvědčí, nýbrž se v nemalé podezření dáváme; a kdyby sobě nevážil a dle povinnosti své k nám se zachoval, žebychom u velikém nebezpečenství byli. Protož abychom zpátkem se navrátili, a odkud jsme přijeli, z Tridentu, odtud také na tři osoby, chceme-li do Benátek, vysvědčení přinesli. — Kdo se tedy více leknouti měl, jako já i všickni tří spolu: neb jsme poznali, že tak bylo, jakž on pravil; ale na cestě jsme toho nešetřili, aby jaký omyl nedostavením mého jména býti měl, až tu teprva pozdě, kdežto nemálo jsem se zarmoutil, žebychom do Tridentu, na 15 mil českých, zpátkem pro jiné vysvědčení [4]) jeti musili. A však nevím, jak mi v tom rychle na mysl přišlo, zdabychom chytrostí touto [5]) sobě pomoci mohli: I počnu se vesele stavěti, a řka k tomu Vlachu, že se velmi mýlí a nerozumí co čte, aby ještě jednou četl, nebo jsem toho prvé nešetřil. On počne čísti: *Signor Hermanno Czernin*, v tom já ukážíc na pana Černína, oznamuji jemu, že to jest ten pán zúplna dostavený. Dále aby mé jméno četl. On čte: *de Chudenicz, col uno servitore*; tu já na sebe ukáži a na služebníka, a že jsem *de Chudenicz* jemu jistím, a tak doložené i služebníka že vidí; z toho

---

[1]) kundšaftu. [2]), [3]) ten kundšaft. [4]) jiný kundšaft. [5]) fortelem tímto.

poněkud jsem se i na něj potužil, žeby nám byl křivdu svým neumělým čtením učinil. Což on slyše spokojen byl a nás propustil, s velikou naší radostí i kratochvílí, že jsem tak snadně jméno jedné osoby na dvě potáhl a tudy nám pomohl. Nebo tím snáze nám toho věřil, proto že u nich není obyčej, aby kdo dvě aneb tři příjmí měl, aneb z několika panství se psal jako u nás, a zase nečasto jména vlastní dokládají, než prostě jméno rodu aneb sídla; a tak ač mého vlastního jména neviděl, na příjmení *de Chudenicz* jako páně Heřmanovu přestal a toho nevážil. Po propuštění nás ten den jsme do Benátek šťastně přijeli a do hospody, slove „u Bílého lva", 19. dne měsíce Dubna se uchýlili, jsouce již na té vší cestě z Čech za sedmnácte dní, odkudž do Benátek naší cestou 94 českých mílí učiní.

Kapitola 2.

Vypsání, co jsme v Benátkách před sebe vzali; též o spůsobu toho města.

Na ráno 20. dne Dubna přišel k nám hospodář a oznámil, žeby byl obyčej všech příchozích do města, jména poznamenávati, a k tomu že jest zvláštní úřad zřízený, tam že jíti máme, kdež on nás doprovodí. Tak jsme s ním *al officio del forestiero*, to jest: k úřadu cizozemce popisujícímu, šli, a tu naše jména, vlast i obchod, a jak tam dlouho býti míníme, zapsali. Potom pilně jsme se vyptávali, zdaliby která náve aneb lodí na východ slunce, jak oni jmenují: *in levante*, do Cypru, *Tripoly* a tu vůkol se vypraviti měla; až po dlouhém hledání sotva jsme se jedné doptali, kteráž sama po některém téhodnu do Cypru, a odtud do *Tripoly* pro kupecké zboží plaviti se měla, však pokudžby dosti nákladů z křesťanských zemí měla, jakož pak tehdáž špatně spravená byla. Nicméně vděk nám přišlo, že jsme se aspoň té doptali, ač jsme poznali, že dlouho tu čekati a čas mařiti musíme, kteréhož abychom vždy něco užili, dali jsme se na spatřování města a míst okolních; o čemž něco položiti a čtenáře s sebou jako po procházce voditi, ažby lodí [1]) na hotově byla, pominouti nemohu.

---

[1]) náve.

Národ Benátský, latině *Veneti*, jakž *Sabellicus historia Veneta* píše, pošel z národu francouzského z jedné provincie *Britannia* řečené, od *Venetis*, o nichž *Caesar comm. de bellis* nejednou zmínku činí. *Livius* pak v první knize praví, že za času zkázy a vyvrácení města *Trojanského Antenor*, z rodu královského, vida vlast svou nanejvýš zkaženou, odtud s lidem Trojanským, co ho shromážditi mohl, a s *Heneti*, národem z *Paphlagonie*, kteříž na pomoc Trojanským přitáhše a kníže své v bitvě ztrativše, k němu se připojili, nových krajin hledati po moři se pustil, až připloul k místu okolo Benátek; a jakž z lodí vystoupil, město jménem *Troja* založil a vystavěl (nyní toliko jest ves), potom národ té země *Euganey* od moře až do *Alpes* hor vyhnal, lidem svým tu krajinu osadil, kteréž až podnes v držení jest, a místo *Heneti*, *Veneti* (*H* v *V* proměnivše) až posavad se jmenují. *Lucanus lib.* 4.

Sic Veneti stagnante Pado.

Město Benátky nejprvé svůj počátek vzalo léta po narození Krista pána 407. za času *Arcadia* a *Honoria*, Řeckých císařův, když *Radagasus*, král z Gothie, se dvěmakrát sto tisíc do vlaské země vtrhl, všecko nač přišel pálil, mordoval atd. *Paulus Diaconus hist.* A tehdáž se mnozí po ostrovích, na nichž nyní město stojí, skryli, a s rybáři, kteříž se tu osadili, až nepřítel odtáhl a poražen byl, zdržovali. Léta 413., když *Alaricus*, král Vizigotský, týmž spůsobem do Vlach přitáhl, město Řím vybojoval a pokazil, ti lidé a jiní, co nejpřednějšího bylo, zase na ty ostrovy utekli, a tu se mnozí z nich dokonce na místě, kdež *Riu'alta* až podnes slove, osadili, a jiní, když nepřátelé z země pryč odtáhli, zase do měst se navrátili. Naposledy léta 453. pro strach krále Atilly Uherského, kteryž všecku německou a vlaskou zemi i jiné mnohé vybojoval a vyhubil (od toho také sloul *Flagellum dei*, to jest bičem aneb metlou boží), tak mnoho lidu na dotčené ostrovy se vydalo, všech věcí dostatek s sebou nashromáždivše, že tehdáž město právě založili a jménem okolního národu *Venetia* nazvali. Leží pak na ostrovích jezera aneb zátoky moře *Adriatického* a právě proti řece vlasky *Brenta*, latině *Medoacus* řečené, kteráž do téhož jezera padá a se tratí. Vlastně to jezero jest díl moře Adriatického, ale velmi mělké a tiché pro vršky a ostrovy, jimiž jest od velkého moře odděleno, tak že do něho voda z moře nemůže, nežli málo kolikas místy (slovou *portae*, brány) jako splavy nějakými, však dobře opatřenými pro bouře

mořské i pro vpády nepřátel, a kdyby několik jiných řek nebylo, kteréž do něho vpadají, málo by v sobě vody mělo.

Někteří přirovnávají položení břehův *terrae firmae* neb *continuae*, to jest: z jedné strany země vlaské stálé, k lučišti, hráze pak aneb ty ostrůvky z druhé strany moře velikého připodobňují k tětivě. Netoliko pak po vodě ale i po zemi z přirození opatřené jest, jsouc ku podivu pevné. Nebo voda v té zátoce jest tak mělká, že se na ní jináče nelze plaviti nežli malými a nehlubokými lodkami; k tomu na mnohých místech s žádnými lodkami k městu by přístup nebyl, kdyby *canalů*, to jest příkopů, naschvál k tomu udělaných, nemělo. Kdoby tedy na Benátky z té strany země chtěl připadnouti, musil by od země přes vody až do města buď z lodí aneb z vorů dříví dlouhý most ustavěti, aby přes něj vojsko převedl. Ale měl by při tom toto zaneprázdnění, že všudy tak širokého místa nenajde, aby lodí aneb vory rozšířil; pakliby našel, tedy nedlouho a nedaleko pro nestálost vody, kteráž v jistých hodinách schází a zase přistupuje, sem i tam by tím mostem metala, ažby jej roztrhla aneb odnesla. A kdeby se tolik lodí a dříví dostati mohlo, aby tak veliké byly, ješto by velkou tíž od munící a lidu snésti mohly? Benátské *gondole* nic toho nesnesou; a přes to měli by Benátčané všecky v své moci při městě, bráníce z daleka z velkých kusův střelby, aby se nic po vodě nevezlo, a z některého sta kusův vždy by nějaká škoda a skutek následoval. Však prvé z oné strany *terrae firmae* musil by šest hlavních pevností a velikých měst, jenž jsou: *Padua*, *Tervis*, *Verona*, *Bressa*, *Bergamo* a *Crema*, mimo jiné menší, dobyti a opanovati. Z druhé strany jest ta vznešená a slavná ve všem křesťanstvu pevnost *Palma*, v krajině *Forojuliensi*, a od Benátčanův léta 1594. teprv dostavená. Pakli by chtěl bez mostu na vořích aneb lodičkách k městu, tolik jich nedostane, a by i dostal, kdyby neměl lidí, dobře struh a *canalů* povědomých, nikoli by k městu v šiku a hlučně přijíti nemohl. Chtěl-li by pak *artalerii* vézti, tu by na velkých lodkách a širokých prámích aneb vořích plaviti musil; a však by skrz všecky *canaly* pro úzkost jich projeti, a pro divné motanice z nich se vytočiti, ani se v nich ohýbati nemohl, zatím by se z města střelbou překážka učiniti mohla.

Z té strany moře kdoby armádu od velikých lodí [1]) měl,

[1]) šifů.

musil by skrze dotčené brány do *lacu* aneb jezera; a tu z obojí strany jsou tak dobře střelbou opatřené [1]) pevnosti, žeby snadno nejlepší armádu rozehnaly. A vždy, by i té brány dobyl, však do jezera nemůže nežli jednou lodí [2]) na špic, proti němuž by Benátčané ze všech stran, na lodích [3]) i na náspech kolím obitých jako v hradbách [4]) bez těžkosti všecko rozstříleli; a jakby jednu lodí [5]) potopili, jižby po armádě veta bylo, proto že od těch bran jest toliko jediný kanál do města pro veliké lodí [6]), a jinudy do města přístupu není. Summou jest nedobyté, lečby nikdež vůkol sebe žádné země neměli, žeby se pro hlad poddati musili; ale kdoby jim zabránil na silných armadách na moře vypadati, a do okolních zemí a do Turek dojížděti a obilím se opatřiti? Toto též při položení toho města šetřiti se může, že ne bez příčiny předkové opodál, a na deset mil vlaských od moře velikého a jeho bran vzdálí, je založili. Neb tou příčinou netoliko před vpády nepřátel a loupežníků jsou bezpečnější, ale tím bližší země a krajin okolních, z kterýchž jak obilí tak zahradní věcí a vaření, voda sladká a všecky jiné potřeby městu se dodávají, a tím laciněji na mnoze a čerstvější pro blízkost cesty toliko pěti mil vlaských přicházejí. K tomu čím blíže jsou země, tím zdravější a pohodlnější povětří mají, jináče by je smrad mořský a z bahna okolního dávno byl z toho místa vypudil; ale v pravdě po starých lidech, jichž tam množství viděti, znáti jest, že tam mimo jiná v mokrých místech vystavená města musí zdravé povětří býti.

Město na dvé velikým kanálem se dělí, a také slove *Grande*, to jest veliký, kterýž skrze město spůsobem litery versální *S* prochází, zdýlí do 2500 geometrických krokův, a naskrz jest široký čtyřidceti kroků; nemá nežli jediný most kamenný z jednoho oblouku, ale tak vysoký, že pod ním prostřední lodí se stožárem [7]) projde, a dvě galery s rozloženými vesly sebe minouti mohou, ješto by pod Pražským mostem s těžkostí jedna prošla. Z toho kanálu jde jiných třináste menších do města, po kterýchž na lodičkách *gondole* řečených sem i tam se plaví; a místy jsou břehové zdmi vyhnaní, po nichž se může suchou nohou choditi, a na druhou stranu kamenné a dřevěné mostky, jichž do 450 pokládají. Však větší díl města v vodě a na kolích stojí, ostatek na ostrůvkách, tak že více lidé po vodě se plaviti, než po zemi

---

[1]) naščpihované. [2]) jedním šífem. [3]) šífich. [4]) šancích. [5]) jeden šíf. [6]) šífy. [7]) šíf s mastbaumem.

choditi musejí; však možnější mají své vlastní gondole při dveřích přivázané, na nichž plaví se kde chtějí; jiní po všem městě nájemných za jisté uložené peníze dostati mohou. Všech všudy po městě někteří do 3000, a jiní do 4500 pokládají.

Město v svém okršlku má osm mil vlaských, kostelův farních 62, klášterův čtyřidceti jeden, z nichž jest sedmnácte pro mužské pohlaví, ostatní pak pro ženské; špitálův sedmnácte, kapliček osmnácte; pěkných a z mramoru vystavených paláců množství, zvláště z obojí strany velikého kanálu a kde voda jest; jinde, které ulice jsou bez vody, pro úzkost jich a stavení na výš nemohou se zúplna spatřiti, aniž tak lidné jsou jako jiné. Nejpřednější stavení jest kostel sv. Marka, palác a radnice [1]), v jednom náměstí [2]) pospolu ležící. Radnice [3]) ozdobným malováním od stříbra a zlata pěkně se stkví; v níž jsou všecka knížata Benátská vymalovaná, jichž bylo do devadesáti osob, krom místa prázdného jednoho, v němž toto psáno stojí: *Hic est locus Marini Falieri decapitati pro criminibus*, totiž: Tuto jest místo Marina Faliera pro výstupky sfatého, proto že chtěl město a vlast svou pod moc tyranskou přivesti, léta 1354.

Kostel sv. Marka jest všecken z pěkného mramoru vystavený, zvláště vnitř dílem nákladným od malých kousků jako kostky rozličného porfyru a jiných barev mramoru aneb polívané hlíny skládaných, a tak mistrovsky spojených, že složíc jakékoli figury, spíše se malované nežli kousky kamenné přirozených barev přetažené na zdi a na stěnách býti vidí. Takového díla máme v Čechách příklad při kostele sv. Víta na hradě Pražském, proti J. M. C. kuchyni, na kaple sv. Václava. To řemeslné dílo latině slove *Museum, musivum, vermiculatum, segmentatum*, a takto se vypisuje: „Jsou kousky mramorové, sklenné, dřevěné atd. rozličných barev, kteréž se pro vyznamenání všelijakých figur v hromadu spojují.“ Jakož pak po levé straně kostela Benátského, když se do něho vejde, jsou dvě tabule mistrovské, každá osobu mužskou z rozličných kamenův vysazenou mající. V témž kostele stojí třidceti šest mramorových sloupův. Nad velikým oltářem jest klenutí a na něm historia Starého a Nového Zákona, z jakýchs hadích kamínkův vysazená. Za oltářem stojí dva kameny jako kusy sloupu, vzdálí od sebe na dva kroky, a tak jsou prohlídací, jakoby ze skla byly. Proti oltáři jsou dvě pavlače, na jedné zpěváci, na druhé

[1]) rathouz. [2]) placu. [3]) rathouz.

diakon evangelium v jistý čas zpívají. Jsou také v témž kostele dvoje varhany proti sobě, tu obyčejně na oboje hrávají, že jedny po druhých střídavě [1]) jdou. Na oltáři stojí tabule z stříbra a zlata slité, mnohými drahými kameny a perlami vysazené. U prostřed kostela po pravé ruce jest brána s obrazy sv. Františka a Dominika, kteréžby v témž kostele nějaký opat Joachim dvě stě let před jich narozením se na svět vymalovati dáti měl, ozdobená, za níž chová se poklad sv. Marka. Ode dvou stran kostela jest prostor [2]) klenutý, historiemi Starého a Nového Zákona malovaný, a podlaha mramory rozličných figur vykládaná. Prvé než se do kostela vejde, musí se pod čtyrmi věžmi jíti, kteréž stojí na sloupích z černého mramoru, ty jsou pěknými bílými pruhy a pasy [3]) strakaté. Vnitř vůkol všeho kostela jsou dvoje pavlače, spodní stojí na 114 vysokých porfyrových sloupích a vrchní na 146 menších mramorových. Zevnitř jest také pavlač s mramorovými sloupy vůkol a vůkol. Nad předními dveřmi stojí čtyři koňové pozlacení, velicí jakoby živí byli, a mistrovsky jakoby se zpínali z mosazi slití. Ti byli císaři *Vespasianovi*, kterýž Jerusalém zkazil, léta od narození božího 72. ku poctivosti v Římě dělaní. Odkudž je císař Konstantin Veliký do Konstantinopole přivezti dal; potom je léta 1202. Benátčané, jakž město Konstantinopolis s jinými národy na čas opanovali, vedlé jiných mnohých věcí vzali a na to místo postavili. Střecha nad kostelem jest pěti okrouhlými báněmi olovem přetaženými přikrytá.

Věže čtverhranná okolo osmdesáti noh podál od kostela samotná stojí, dvě stě třidceti noh vysoká a při každé straně od jednoho rohu k druhému čtyřidceti noh široká jest, vnitř tak povlovné a mistrovské schody má, že se jich toliko dvadceti pokládá. Praví se, žeby císař Fridrich poslední do ní s koněm až do střechy beze škody vjeti, a zase dolů sjeti měl. Příklad takových schodů máme na hradě Pražském, kdež J. M. C. vížku nad pokoji novými, nad níž altán s řimsou postaven jest, v nově ustavěti dal: v té věži jdou schody až do vrchu mistrovsky, že se po nich jezditi může, a jdou kolem až nahoru. Před kostelem sv. Marka jest náměstí [4]) aneb rynk čtyry sta kroků zdýlí a sto třidceti zšíří, na kterémž stojí dva sloupové: na jednom jest znamení sv. Marka, totiž lev s křídly, a na druhém sv. *Theodoret*. Mezi těmi sloupy obyčej mívají utráceti zločince a *strappacordu* dávati. *Strappacorda*

[1]) *alternatim*. [2]) plac. [3]) štrychy. [4]) plac.

jest trestání milostivé, jako u nás na planýř aneb do obojku postaviti; nebo tam mají sloup na spůsob spravedlnosti, kterýž na ryncích měst Pražských stojí. Na konci příčních trámů jest skřipec, a po něm provaz až na zem z obou stran visí: na jeden konec za ruce, nazpět aneb zádu obrácené, vinného přiváží, a potom jej nahoru, jak vysoko chtějí aneb poručeno sobě mají, pochopové a bířici táhnou, a co nejrychleji provaz s ním dolů pustí, a leda jen by země nedopadl jej zdrží, a kolikrát jim poručeno, tolikrát jej vytáhnou a pokaždé prudce dolů spustí. Tím spůsobem nětoliko velikou hanbu a posměch, ale i vytočení kloubův a rukou, mimo přílišné těla střesení, tomu jistému činí. A jest ta věc tam tak obyčejná, že málo na ni dbají; mnozí z kratochvíle a třebas z peněz tak se houpati dají, nebo vědí, jak mají ruce stisknouti a mnohých při tom fortelů, jako když ruce na zad [1]) založí a jimi se drží, užívají, a tak od toho častého natahování silné a zvyklé údy mají.

Také jakž jsem nahoře dotekl, kde se poklad při kostele sv. Marka chová, tuto něco o něm položím. Jest zajisté věc hodná spatření, neb obyčejně každého roku na den sv. Marka v kostele na veliký oltář se vykládá a každému k spatření přes celý den ukazuje; a však tu dva páni, dokud vyložený jest, při něm sedí a naň pozor mají. Předně pak jest dvanácte zlatých korun a dvanácte zlatých jakýchsi kabátův, všecko perlami a drahým kamením osazených; tabule zlatá na oltář, mnohým drahým kamením obkládaná; šest zlatých křížův s drahým kamením, dvě zlaté kadidlnice a několik jiných stříbrných; nádoby všelijaké, z drahých celých kamenův dělané, z nichž dosti se malé kousky v prstenich draho cení [2]); džbánek z achatu, plný velikých perel, dvě perly jako žaludy, jeden veliký rubín, dva měšce plné drahých kamenův, monstrancí, svícnů, ornátův a jiných potřeb kostelních, všecko od zlata a drahým kamením krumplovaných, množství, že se při tom všem zlato za nic nepokládá. Rohy jednorožcovy tři, z nich dva každý přes půldruhého lokte zdýlí a čtyř prstů ztlouští, třetí pak něco menší, se spatřují. Knížecí klobouk samý na dvakrát stotisíc dukátův se cení [3]), a jiné mnohé věci nemožné spamatování, kteréž Benátčané, na díle co v válkách na moři i na zemi, nejvíce když Konstantinopole dobyli, od mocnářův [4]) darem dostali,

[1]) za ksasy. [2]) šacují. [3]) šacuje. [4]) potentátův.

tu sv. Marku obětovali; však svůj obecní poklad z důchodův a na hotových penězích jinde mají.

Nemohu pominouti, abych tuto kratičce nedotekl, kterak jest dotčený poklad, jakkoli dobře opatřený a hlídaný, jednoho času vykraden byl. Píše o tom *Sabellicus hist. Veneta lib.* 6. *decade* 3. takto: Byl jeden Řek jménem *Stamatus*, rozený z *Crety* aneb *Candie*, kterýž přišel do kostela tehdáž, když poklad sv. Marka knížeti Estenskému v kaple, kdež bývá, ukazovali, a do též kaply mezi jinými knížete služebníky, jakoby jeden z jeho dvořenínův byl, se dostal, kdežto netoliko tak velikého bohatství se neužasl, ale hned, jakby ten poklad ukrasti mohl, o to přemýšlel. Tak několik dní pořád jakby začíti měl myslil, až jednoho času v kostele se v noci za oltář skryl a tam se zavříti dal; potom při kaple (kteráž z mramorového štukoví udělaná jest) jeden kus [1]) mramorový mistrovsky vyňal a hned dále díru ve zdi lámal; co rumu bylo, to do pytlíku pěkně smetši vsypal, a ten štukový kus zase do díry vsadil; k svitání pak aneb ke dni, když obyčej byl kostel otvírati, za oltář ušel a odtud, an žádný toho nešetřil, pod pláštěm ten pytlík rumu z kostela vynesl a do vody vysypal; tím spůsobem po několik nocí to činil, až zeď naskrze prolomil. Potom jakž se k pokladu dobral, ten dotčeným spůsobem po několik nocí do najatého sobě domku vynášel, až jej všecken pobral; však vkládáním zase toho štukového kusu ani jináč v domnění nepřišel. Naposledy maje úmysl co nejdříve s tím pokladem z Benátek ujeti, prvé nežby se co toho vyjevilo, staral se o tovaryše, kterýžby se plaviti a jemu jeho hlídati pomohl. Měl pak jednoho známého kmotra jménem Zachariáše, také z *Crety* rodilého; toho když sobě zvolil, vedl nejprvé do kostela k oltáři, a tu ho k tomu měl, že jest mu přísahou mlčení a tejnost toho, coby mu zjeviti chtěl, zachovati se zavázal. A tak *Stamatus* jemu o své krádeži oznámil, a do svého domku jej uvedši, ten poklad zúplna ukázal. K čemuž když Zachariáš, jako dobrý člověk (nad tím nenadálým a k víře nepodobným skutkem ustrnuv, a hrůzou jatý jsa) nic v dobré chvíli nepromluvil, až se vždy upamatoval, a vida že *Stamat* naň škaredě hledí (myslil, aby mu se něco zlého od něho nestalo, a již ovšem málo chybilo, jakž se na trápení přizmal, že jej zabiti chtěl), ochotným a veselým se stavěje, štěstí jemu přejíc [2]) k němu promluvil, z mlčení svého se omlou-

[1]) štuk. [2]) vinšujíc.

vaje a pravě, žeby pro velikou radost srdce nad takovým bohatstvím nercili mlčeti, ale i zblázniti se mohl. Takovým řečem Zachariáše když zloděj uvěřil, dal mu hned prsten s drahým kamenem a vyslal ho, aby lodí jednal, že v noci do ní poklad snesouc spolu do Turek ujeti mohou. Zachariáš slibujíc tak učiniti, napomínal ho, aby neodcházel, ale ve všem naň se bezpečil: však upřímo šel na radnici [1]) a žádal před kníže puštěn býti. To když se stalo, všecko o té krádeži zjevil, a aby dříve, nežby zloděj úmysl změnil a co jiného před sebe vzal, tam poslali, žádal, i na důvod toho prsten darovaný ukázal. Tak hned do toho domku poslali, a tu jej jali, i všecken poklad zúplna zastihše pobrali a s velikým všech podivením na radnici [2]) složili, odkudž zase do té kaply vnešen a lépeji opatřen jest. Ten pak zloděj utracen, a Zachariáš mnohými dary a do smrti poctivým opatřením [3]) obdařen byl.

Z nejhlavnějších stavení jest také *arsenal*, jejž německy Zeughaus a česky zbrojnice jmenujem. Ten se spíše zdá býti obzvláštní město nežli jaká ohrada: jest v okršlku přes dvě míle vlaské a má takový nesčíslný počet všech válečných na moře i po zemi potřeb, že nelze vyčítati, nebo snáze bych mohl s oním vzácným a slavným kapitanem generalním císaře Karla Pátého, markrabětem jménem *Davalus Vastius*, toho sobě žádati [4]), což on, všed ráno do té zbrojnice [5]) a teprv v samý večer vycházeje, propověděl: žeby raději tu zbrojnici [6]) měl, nežli čtyry možná města vlaská se vším jejich příslušenstvím. Nicméně sumovně něco o něm napíši, a jej na patnácte domův rozdělím, kteréž jsem ne v této jízdě, ale když jsem s Jeho Milostí arciknížetem Ferdinandem svaté paměti, i s jinými mnohými knížaty v Benátkách před tím naskrze spatřil.

První jest, v němž se uherské kopí, terče, meče na dvě ruce a zbroje chovají, a ty na galerách se užívají. 2. Dům, v němž veliká děla a kusové rozdílní veliké střelby jsou, totiž karthauni, dvojkarthauni [7]) atd. do sta kusů. 3. Kde koláři dělají kola a jiné potřeby na lodí [8]). 4. Střelba veliká polní, té bylo do tří set kusův. 5. Opět kusy na lodí [9]), jichž do čtyr set pokládali. 6. Kdež mnoho tisíc kulí železných k střelbě, a tu množství děl na kolách i bez kol na zemi leželo. 7. Opět mnohé kusy střelby

---

[1]) rathouz. [2]) rathouze. [3]) provizionem. [4]) to vinšovati. [5]) toho ceughausu. [6]) ten ceughaus. [7]) tupplkarthauni. [8]), [9]) šífy.

veliké a zvláště Turkům vzaté, přes sto kusův, tu množství praporcův tureckých i jiné loupeže všudy visí. 8. Kde vesla dělají, latině slovou ***gubernacula navis***, vlasky ***themone***, jimiž pozadu na lodí [1]) přidělanými všecka lodí [2]) se spravuje, nahýbá i převrhnouti může. 9. Mnoho heleparten a oštipů, i kopí jezdeckých [3]) do sedmdesáti tisíc, hákův pak, dvojhákův [4]), ručnic, mušket a co jiného lid pěší do pole potřebuje, jest bez počtu. 10. Kdež mnoho žen bývá, ty dělají plachty na galery. 11. Kdež se množství nadělaných plachet k lodím [5]) chová. 12. Tu jest mnoho tisíc provazů tlustých na lodí [6]). 13. Kdež množství vesel na galery hotových leží. 14. Kde stojí lodí velmi nákladná, veliká, zlatem a stříbrem, řezbami řemeslně ozdobená, a slove ***bucentauro;*** na té každoročně i kdyžkoli jiným časem kníže ***solemniter*** v slávě a pompě své na moře vyjíždí, jako na den vstoupení Krista pána na nebe, kdežto (jakž níže dostatečněji položím) kníže vyjeda na moře, prsten do moře s jistou ceremonií uvrhna, je sobě a obci Benátské jako pannu nějakou zasnubuje. 15. Kdež jest mnoho galer, a jak praví, do dvou set, kromě jiných lodí [7]), však rozkladených a nespojených, ale tak spravených, že za některý den všecky složiti a sbíti, i na moře vyvezti mohou.

Lidí, ješto tam den ode dne dělají a při něm slouží, pokládají na větším díle do půldruhého tisíce osob; kteří se pak od mnoha let tu pracujíce zstarali, těm dávají opatření [8]), tak že za měsíc několik tisíc pánům nařízeného vydání přijde. Když toho potřeba káže, mohou do něho co chtí vody napustiti, a hned sbité galery aneb lodí [9]) do vody pustiti a branami (kteréž mají dvě) ven vyvezti. Jakož vždycky z rok do roka v čas nejlepšího pokoje do třidcíti galer a obecních velkých lodí [10]) na moři a v přístavích [11]) pomořských drží, kteréžby loupežníky jímali, bezpečnost na moři působili, zvláště co se moře Adriatického jich vlastního dotýče (kteréž se tím jménem jmenuje, počítajíc od Benátek až na samý špic aneb konec ***Italie***, a z druhé strany proti ***Italii*** až k horám, jenž ***Acroceraunii montes*** slovou, dochází, kdež odtud zase slove ***Ionium*** moře, a čím dál jináče, však to celé ***Mare mediterraneum***, to jest: prostřed země ležící, se jmenuje). Nebo tak jsou s okolními mocnáři [12]) i s Turkem na tom zůstali, aby

---

[1]) šífu. [2]) všecken šíf. [3]) rejtharských. [4]) tupplhákův. [5]) šífům. [6]) šífy. [7]) šífův. [8]) provizion. [9]) šífy. [10]) šífův. [11]) portích. [12]) potentáty.

každou lodí [1]) aneb galeru zajíti aneb lidí na ní pomordujíc potopiti mohli, kteřížby listu průvodního [2]) neměli, buďto ve třech aneb ve čtyrech lodích [3]) spolu nebyli, aneb admiralovi, to jest: hejtmanu Benátskému na moři, spustíc plachty a z některého kusu střelby pozdravení mu dadouc, poctivosti neučinili; proto že ti, kteřížby se k nim dotčeným spůsobem nezachovali, zajisté *piratae*, loupežníci, býti musejí. Turek také v tu stranu moře nikdá jednu galeru samou pro strach křesťanův nepouští, protož nedbá, by i časem (jakž se to stává) některá jeho galera, ještoby sobě tejně poodpustila a na loupež do moře Adriatického táhla, tím spůsobem potrestána byla jiným ku příkladu; aby proti učiněné přísné zápovědi jeho, za kterouž mu Benátčané platí, neloupili a Benátčanům neškodili. Nebo to moře pro úzkost svou a mnohé skály, hory a jiné kouty kupcům velmi nebezpečné jest, loupežníkům pak jisté číhadlo a stráž k loupení a obírání lodí [4]). Každá galera vypravená nejméň pány za měsíc do sedmi set dukátův stojí vychovati. To až potud o zevnitřním spůsobu města.

Nyní počnu praviti o vnitřním, totiž o regimentu a správě města, od počátku obce až do těchto časův.

Co onen učený a pobožný muž *Johannes Gerson* v traktátu *de potestate ecclesiastica, consideratione* 18. o cíli a směřování vší správy [5]) píše těmito slovy: „Cíl práva a správy jest, aby člověk povinen byl něco před se bráti, aneb nebrati, pro zachování zemského dobrého. Cíl zákona božího jest, aby se věčné dobré dosáhnouti mohlo.“ To řku tak skutečně až posavád obec Benátská prokazovala, že jest cíle šťastného obcování lidského svou dobrou správou [6]) nad jiné obce a království požívala; a slove od toho „pannou nepoškvrněnou“, proto že od začátku svého nikdá od žádných nepřátel přemožena a v poddanost přivedena nebyla. Nebo nečte se o žádné obci ani městu od světa počátku, kteréžby v tak dlouhém času jako Benátky aneb Benátčané nikdá nepřátelům svým v moc nepřišli. Ačkoli praví, že jsú za některý čas Římským císařům postavec [7]) zlatohlavu každoročně jako *recognitionis nomine* (na znamení poddanosti) posílati měli, kteroužto povinnost jim císař *Otto* První z lásky, když ho kníže Benátské v spůsobu neznámém a pro slib, kterýž byl učinil putovati k svatému Marku, slavně ctil a choval, že jim odpustiti a je

---

[1]) každý šif. [2]) pasportu. [3]) šifích. [4]) šifův. [5]) všeho regimentu. [6]) svým dobrým regimentem. [7]) štuku.

z ní propustiti měl. *Sabellicus lib. 2. Enead. 9.* Však mohli to (snad) pro sousedství, aneb více pro daleký strach, nežli z jakého skutečného přinucení činiti; neb to posavád zachovávají, že raději pokoj penězi kupují, nežli válkou sobě dobývají. Spůsob tedy správy jejich všickni napořád *aristocraticum* (to jest: kde přední a znamenitější lidé i moudří správu města, obce i země drží, nepřipouštějíce k ní lidu obecného a řemeslníkův) jmenují a býti praví, a tak *proportione geometrica*, když totižto obzvláštní přední, sobě rovní v bohatství, urozenosti, a jiné mnohé v tom převyšující osoby se šetří, aneb krátce když obzvláštnosti se požívá, žeby se řídili a spravovali. Kdežto naproti tomu jest spůsob správy *democraticus*, to jest, v kterémž se všickni stavové, tak dobře vyšší jako nižší, ke vší moci a správě obecné, jedni před druhými nic napřed nemajíc, připouštějí; a ta slove *proportio arithmetica*, že se tu žádného bohatství, urozenosti ani jakého privilegium obzvláštního nešetří. A těm dvoum správám protivný spůsob třetí jest *monarchia*, kdež toliko jedna osoba o své újmě jménem svým, vlastní a plnou mocí vládne a rozkazuje. Ale kdo pilně spůsob jejich správy naskrze a ve všem se mnou považí, pozná, že k žádnému z těch tří vlastně ani k žádnému obzvláštně připsati se nemůže. Nebo ačkoli některé přední důstojnosti a úřady samým *al gentilhuomini*, latině *patriciis*, vlastně na česko se vykládá vládykám, propouštějí, jako ku příkladu knížecí, patriarchitské, radní aneb konšelské atd., a však také přední úřady samým z obce a ne vládykám přivlastňují, jako nejvyšší kancléřství a nejužitečnější u nich zemská písařství ve všech stupních [1]). K tomu ačkoli *gli gentilhuomini* přednost mají při shledání obecních i obzvláštních, však zase přísněji se trescе vládyka, když co nejmenšímu z obce ublíží, nežli když jemu od obecného měšťana co uškozeno bývá. Obojí pak jednostejné svobody při obcování, kratochvílích a jiných všech obchodech požívají a sobě rovni jsou podlé pravidla *arithmetického* [2]). Úřady když rozdávají aneb rozdělují, činí to jak losem tak volením společně proti pravidlu geometrickému, kteréž [3]), aby osob šetření a vybírání bylo, vyměřuje, i proti arithmetickému, kteréž [4]) vesměs kohokoli a z jakéhokoli stavu neb povolání, kdyžby jen hodný byl, vzíti dovoluje. Co se *monarchiae* dotýče, té také na díle kus

[1]) *per omnes gradus.* [2]) regule *arithmetické.* [3]) reguli geometrické, kteréž. [4]) arithmetické, kteráž.

přijali, když jsou kníže nad sebou postavili a jemu v několika věcech plnou moc a mnohá *regalia*, jako listy svým jménem titulovati, podpisovati atd., minci rázem svým bíti dáti, audiencí a odpovědi dávati atd. povolili. A však v nejhlavnějších věcech nic bez dovolení rad sobě přidaných učiniti ani svým jménem aneb mocí před se bráti nemůže. A tím spůsobem mohl bych mnoho jiných příkladův přivesti, kdyby toho potřeba ukazovala. *Vide Bodinum de republica.* Aby pak vždy jméno správy jejich politické se ukázalo, vidí mi se, že *mixtus status proportione harmonica* slouti může, to jest: správa ze dvou aneb tří jiných smíšená, divným prostředkem a libou mírností vše srovnávající, úřady dle každého náležitosti, pokuty dle zasloužilosti vyměřující; a to se při této Benátské obci znamenitě poznává. Nebo ač kníže vždy jako hlavu nad sebou mají, však to jim působí, že stav vládycký a městský, když jiného nad sebou vidí a k třetímu zření mají, sobě nepřekážejí a nezávidí atd., a přitom nejsou jako poddaní a chlapi, aniž se tyranství strachují, ale svobodní zůstávají; a to příkladem tělesného člověka, v němž mysl aneb rozum nejpřednější jest, spravuje, zdržuje a vede jej jakkoli v rozličných údech těla, v rozdílných vlastnostech a skutcích sobě odporných postaveného; kteréž coby bez rozumu chvalitebného spůsobily, a co zase rozum bez přisluhování údův, každý věděti může. A tím spůsobem mnoho jiných *harmonií* správy jejich se najde, když úřady pořád teď níže vypisovati budu.

Od začátku založení toho města až do tří set let, kolik ostrůvků bylo, tolik bylo hejtmanů obce, jenž *tribuni* slouli; ale potom, když se stavení města lépeji spojila, všelijak jeden na druhého grunty sahajíc mezi sebou se nesnadili a tak velice nesvorní byli, až obec všech těch hejtmanství, rozumějíc, žeby žádného řádu nebylo, se spolčila, hejtmany jednomyslně s úřadu ssadila a kníže, kterýžby je všecky dle jisté sobě dané instrukcí a přidaných k radě osob spravoval, sobě volila. Což se stalo léta páně 700. Potom pomalu jiní úřadové vzešli, kteréž tuto pro krátkost pominu; ale o nynějším *magistratu*, jak jest rozličný, kdy pošel a co spravovati má, kratičce položím.

Všecka obec dělí se na osoby duchovní a světské. Duchovní hlava jest *patriarcha*, a má pod sebou biskupy a rozdílné preláty. Dokud *Atilla* města *Aquilegium* nezkazil a nevyvrátil, byla v něm stolice *patriarchy*, ale potom na žádost Benátčanův ta stolice do Benátek přenešena jest, a tu až podnes trvá. Že pak nekaždý

rozumí, jaký jest tó úřad ***patriarcha***, a zvláště když ho u nás ani vůkol nemáme, toto v krátkosti o něm oznámím.

Patriarcha jest slovo řecké, česky slove otec otcův aneb nejvyšší otec, a to proto, že jako oni staří za Starého Zákona, ***Abraham***, ***Isaac***, ***Jacob***, patriarchové slovou, nebo jsou jiných našich svatých Otcův původové a předkové byli: tak i nyní v církvi křesťanské otcové jiných otcův, jako arcibiskupův, biskupův a prelátův býti mají. Byli pak za staré církve toliko tito patriarchové: Římský, Konstantinopolitánský, Alexandrinský, Antiochenský a Jerusalémský, biskupové, jakž to ***in decretis Gratiani distin. 22. part. I. cap. Renovantes, et ibid. Diffinimus*** psáno stojí. Po některých časích k těm jiní přidáni jsou, jako: ***Aquilejenský***, ***Bituricenský***, města v říši Francouzské [1]), jenž slove vůbec ***Bourges***, ***Cantuaricensis*** v Angličanech [2]) [***Cantabrige*** po englicku], biskupové, jakž o tom ***glossa cap. Diffinimus, dist. 22.*** vedlé ***9. qu. 3. Conquestus, a cap. Nunc vero, ibid. a 32. dist. cap. Erubescant***, svědčí. Privilegia jejich přední jsou: že slovou ***primates***, ***99. dist. cap. provinciae***, a jsou více nežli arcibiskup, ***dist. 21. cap. cleros: Abbas in cap. Scriptum de electione;*** též že před sebou všudy kde jdou kříž mohou dáti nésti, kromě kdyby papež osobně tu byl, anebo legát jeho ***à latere;*** že k nim appellovati se musí prvé nežli ku papeži z kraje pod jeho správu náležitého, ***ca. 23. Antiqua, tit. 33. de privilegiis et exces. 9. qu. 3. Conquestus;*** že arcibiskup bez jeho povolení aneb jemu učiněné ***praesentací*** žádného biskupa světiti nemůže, ***dist. 65. Placet, et cap. Quoniam, ibidem.*** A některá jiná, pro krátkost tuto pominutá.

Světských hlava jest kníže, a má pod sebou lid na tré rozdělený, totiž vládyky, měšťany a obecní zběř. Ačkoli pak všickni jednostejně měšťané jsou a městského práva jeden tak jako druhý užívá, však rozdíl jest, že vládykové vším vládnou a na hejtmanství do všech krajin a měst jim poddaných vysíláni bývají, druzí téměř všech úřadův zhoštěni jsou. Kníže má svou instrukcí, kteráž v tejnosti jest; ale co se při volení a panování jeho pompy, důchodův a jiných předností dotýče, o tom tuto položím. Po smrti kteréhokoli knížete, a jak ho jen k hrobu slavně a na obecný náklad doprovodí, hned se k tomu nařízení ***senatores***, to jest rady, na palác sejdou, z nichž nejpřednější ***viceregent*** a ***vicedux***, to

[1]) Frankrejchu. [2]) Englandu.

jest místodržící, právem jest; ti dokud jiné kníže voleno není, z palácu nemohou, nebo dvéře se zavírají a silně střeží [1]), tak že oni v tom čase všecky zemské potřeby říditi a opatrovati musejí. Po témž pohřbu shromáždí se veliká rada, *gran consiglio* řečená (o kteréž níže se pokládá), a ta z prostředku svého nařídí osoby jménem *inquisitores*, aby se na život a správu předešlého knížete vyptali a v jistém času, pokudžby co zlého na něj mohlo prokázáno býti, žalovali, a jeho statek na místě obce vinili; tak že dědicové a statku držitelé nebožtíka, pokudž co prokázáno i od pánův přisouzeno bývá, to z statku nahraditi musejí, však jich živých poctivosti a dobrého jména bez ublížení. Ač i v té příčině ani tak přísně s dědici nezacházejí, aby nemírnou sumu na statek ukládati měli, ale leda bázeň a strach byl budoucím knížatům, aby se šetřili, a dětí neb přátel svých nezavozovali. Pakli nic trestu [2]) hodného není, chválí se, a památka jeho dobrá zůstane. Potom sejdou se, aby nové kníže volili, a tu divným obyčejem losy vybírají, jedni druhé volíc nejprvé za volence, a ti zas jiné, až naposledy několik osob, kterýby knížetem býti měl, volí; a ten musí dvadceti pěti losy aneb (jakž oni užívají) kuličkami stříbrnými a zlatými jiné převyšovati. Takový když se najde, hned mu jiní všickni ruce líbajíc štěstí s radostí přejí [3]), a někteří jej na paláce i ven z palácu lidem vyhlásí; na to hned po všem městě zvoní, rázem jména a obrazu jeho mince se bije. V tom vedou jej do kostela sv. Marka, a on po vykonání služeb církevních na pavlači se lidu ukáže, ke všechněm řeč učiní a ve všem dobrém se zakazuje. Odtud jej doprovázejí páni radní k oltáři, kdež on *procuratoribus sancti Marci*, totiž kostelníkům kostela sv. Marka, dle jemu předložené formule přísahu činí. Potom přistoupí *vicarius* téhož kostela a knížeti praporec knížetství do rukou dodá, kteryž on jinému k držení odevzdá; po oféře odtud ke dveřům jde, a vstoupí na stolici, na spůsob kazatelnice udělanou, s kterouž od plavcův právo k tomu majících zdvížený okolo kostela po náměstí [4]) a vůkol se nese, maje vedlé sebe jednoho z nejbližších příbuzných svých, kterýž z mísy všelijakou zlatou i stříbrnou minci hrstí mezi lid hází, až bývá přinešen k stupňům palácu, kdež ho páni radní očekávají. Tu z té stolice sejda, klobouk knížecí od jednoho na hlavu jeho se vloží, a tak jde do pokoje radního, kdež právo a klíče palácu k sobě přijímá. Odkudž potom každý domův se navracuje. Kníže

[1]) vartují. [2]) štrafování. [3]) vinšují. [4]) placu.

pak když vychází, vždycky tento spůsob zachovává: má na sobě oděv knížecí, totiž klobouk, sukni zlatohlavovou s dlouhými rukávy až k zemi, a jak z palácu vyjde, pokaždé velikým zvonem na věži sv. Marka zvoní. Nesou před ním praporce na dlouhých tyčích, trouby stříbrné přes dva lokty zdýlí, jimiž před ním troubí; nesou také kříž, za tím stolici pozlacenou a polštář zlatohlavový. Potom jde kníže pod umbrellí mezi dvěma, maje na hlavě knížecí čepici aneb klobouk špičatý a rohatý, kterýžto roh jest pozadu nakřivený, znamenaje a jako ukazuje, že ne na něm, ale na těch, jenž za ním jdou, senátořích, moc a vladařství záleží. Napřed na tom klobouce jest přidělaný zlatý kříž, a to z té příčiny, když jednoho času otec knížete *Laurentia Celsa* jemu jako synu svému knížecí poctivost učiniti, klobouk před ním sníti a ruce políbiti se zbraňoval, ten kříž dali, aby i knížecímu úřadu i otcovské moci se neublížilo, tím spůsobem, jakoby, když to otec učiniti musil, ne synu, ale kříži [1]) ku poctivosti to učinil. *Egnatius exempl. lib:* 9. *cap.* 5. Za ním jde množství pánův dva a dva spolu, však z prvních dvou po knížeti ten, který po pravé ruce jde, nese meč nahoru špicí obrácený, v pošvě zlaté, na znamení, že jakož jiná knížata a mocnáři [2]) meč dobytý před sebou nositi dávají a tím svou plnou moc a panství dokázati chtějí: tak naproti tomu on svou moc, zákony a právy obmezenou, jako meč pošvou obalený, od těch, kteříž z rad za ním jdou a meč nesou, ve všem dosahuje a jich radou nic kvapného předse bráti nemůže a nemíní. *Sabellicus lib.* 7. *Enea.* 8. Jedna z předních povinností jeho jest, že každého téhodne jednou ke všem úřadům osobně dojíti, dohlídnouti, je k spravedlnosti, aby nic z přízně a z hněvu nesoudili, napomínati, a pokudžby na ně jaké žaloby šly, je potrestati moc má a může. *Egnat. lib.* 2. *cap.* 1.

Důchodu stálého z obce vychází knížeti tři tisíce důkátův, a na ty musí drabanty chovati a jiná vydání činiti, zvláště pak čtyry hody [3]) každoročně dáti strojiti, jako: na den sv. Štěpána, na sv. Marka, na den božího vstoupení a na sv. Víta; k těm veliké množství pánův důstojníkův [4]) pozvati, a nad to jednou v roce každému z rad dar od zlata aneb stříbra dáti povinen jest.

Již pak úřady a jiné *officiry* tuto položím. Předně jest rada veliká, vlasky *gran consiglio*, a jako základ vší správy [5]); v té radě a z jejího prostředku skůro všickni *officirové* se volí, krom

[1]) *crucifixu.* [2]) potentátové. [3]) pankéty. [4]) officírův. [5]) všeho regimentu.

některých málo, kteříž od rady *pregadi* řečené voleni bývají. Do té pak velké rady všickni *patricii* přes pětmecítma let zstáří přijíti mohou, a scházívají se v zimě po obědích, v létě ráno obyčejně v svátek aneb v neděli, tak že jich všech spolu do čtrnácti set shromážděných bývá.

Po té radě jde jiná, *pregadi* slove, česky: dožádaných; a ta vlastně rada slove. Neb v té se věci strany pokoje i války pořádně řídí; mohou nové řády ustanovovati, hejtmany voliti, radu řečenou *i savi grandi, i savi de terra ferma* a *i savi de gli ordini etc.* voliti, a bez podání toho na velkou radu potvrzovati.

Collegio jest rada, v kteréž kníže, šest rad jiných, šest *savi grandi*, pět *savi de terra ferma*, pět *di savi de gli ordini* a tři *di quarantia criminali* sedí. Před těmi čtou se listové ode všad, tu se audiencí dává legátům, komisí nařizují a co k které radě vyříditi náleží, to odsílají a odvozují.

Savi grandi slovou vysoko moudří, těch jest šest; řídí a spravují věci pokoje i nepokoje se dotýkající; píší a odpovědi dávají mocnářům [1]) cizím, a co nařídí, o tom radě *pregadi* relací činí.

Savi de terra ferma, to jest: moudří na zemi; těch jest pět. Nemnoho se od *saui grandi* dělí, však nejvíce válečných a vojenských [2]) věcí se dotýkají.

Savi de gli ordini jsou mladí lidé v pěti osobách, kteříž sobě ledacos od starých rad k vyřízení dáváno mívají, aby se cvičili a budoucně hoditi mohli.

Consiglieri, rady, jsou šest v počtu; ti vždycky při knížeti býti a s ním říditi musejí; on pak nic bez nich nečiní. Coby pak těžkého bylo, to mohou na velikou radu vznésti.

Consiglieri da basso, rady dolejší; ti nebývají než za jeden rok osm měsícův *in collegio* a čtyry měsíce *in quarantia criminale*, proto že z nich každý rok někteří do jiných vyšších úřadův povoláni bývají, a na jich místo jiní zas se dosazují.

Procuratori di S. Marco, úředníci sv. Marka; těch jest okolo čtyrmecítma, spravují poklad a důchody sv. Marka, kšafty, odúmrtí, záduší a jiné mnohé věci; z těch se *pregadi* dělají, *saui grandi* a často i knížata.

Consiglio di dieci, rada desíti pánův, a ti vládnou nad věcmi, kteréžby se proti obecnému pokoji aneb dobrému dály, jako jsou

[1]) potentátům. [2]) soldátských.

sekty, puntování, falešné mince dělání, sodomařství; spravují školy a kancelář, mají sobě svěřené některé důchody, munici, děla a galery, ješto znamením *C. X.* znamenané jsou.

Avocadori di commune, obce prokurátoři; ti nad řády a ustanovením ruku drží, kdyžby z *quarantie criminale* komu v čem křivi byli, mohou se proti nim postaviti, i proti *signori di notte*, a napravovati.

Censori, páni nad řády ustanovení; ti každého z neřádu jakéhokoli trestati mohou.

Giudici da petitione, soudcové žádostí; soudy peněžité řídí, kdyžby co pod sto liber (učiní tisíc dukátův v Benátkách) bylo, — a co výše, to páni *in collegio* soudí; — spravují ungelt; drží ruku nad smluvami a zápisy; soudí marináře, kupce; dávají léta nezletilým; kšafty, kdyžby zatmělí byly, vysvětlují; o škody na moři stalé rozsudek [1]) vypovídají.

Giudici del forestiero, přespolních soudcové; ti mezi přespolními soudí, přespolní spravují a nad nimi ruku drží, a co se méněji desíti dukátů dotýče, to hned na místě soudí a odbudou.

Giudici da i mobili, soudcové svršků, kteréžby se buď kšaftem poručili aneb komu zapsali; soudí také dlužní listy [2]), v kterýchžby dva svědkové podepsáni byli.

Procuratore, úředníci; ti soudí počty poručníkův a kdeby jaká rozepře byla o statek, krom města.

Proprio, soudí věna, podíly mezi přátely, nápady po nekšaftujících a o stavení, mezech atd.

Essaminatori, vyslýchají a přijímají svědomí pro smrt, spravují prodaje a koupě, dání statku, a tu se podpisují, když k němu povolují; dovolují také *sequestrů* na statky, kdyžby se věřitel obával a to prokázal, žeby dlužník všecko jemu ke škodě utratil; půjčky, základy a jiné věci řídí.

Cathaveri, soudcové fiškální, totiž kde se co pokut dotýče; spravují také *patrony* a *comity* lodí [3]), prodávají statky na obec přišlé, řídí věci při moři nalezené a na zemi poklady; také poutníky do Jerusaléma mezi patrony lodí vyslýchají.

Piovego, soudí úroky a lichvy, šetří aby *canales* nebyli zanečištění, ani stavením pokažení.

Sindici šetří, aby obecnému dobrému se neubližovalo, prokurátoři lidských spravedlností nezdržovali aneb lidi nezavozovali.

---

[1]) ortel. [2]) šultpryfy. [3]) šifův.

Sopra castaldi jsou, ješto *execucí* činí a dovolují, i coby se proti ní vedlo, soudí.

Superiori jsou, kteříž *sopracastaldův* strany *execucí* přečinění ruší a soudí.

Auditori vecchi, staří posluchači; k těm se appelluje od menších k tomu zřízených soudův; jejich nálezy rušiti i měniti mohou; svědomí přijíti dovolují aneb zapovědí.

Auditori novi, slovou česky noví posluchači; ti přijímají a soudí appellací odjinud krom z města činěné.

Auditori novissimi, jako ještě novější posluchači, jsou přidaní k novým, když onino tak mnoho zaneprázdnění a věcí mají, žeby odolati nemohli, tito je v ostatních a menších appellacích zastupují, zvláště co přes padesáte dukátů sumy nepřebíhá.

Signori de notte civili, na česko: páni noční; ti jsou *executores* pánův *del forestier*, soudí podvody a exekucí činí vně po zemi.

Signori de notte criminali, jiní noční páni; ti šetří ohňův, vražd [1]), vpádův, útokův nočních; mohou na smrt odsouditi lotry, však s radou pánův *la quarantia;* mají pozor, aby jeden dvou manželek neměl, ani žena dvou mužův; soudí ty, kteří panny a paní poctivé o poctivost připravují; trescí přijimače lidí malomocných, kradených věcí; Židy, když co proti ženskému křesťanskému pohlaví prohřeší; i lékaře a hojiče [2]), když koho raněného tejně hojí a jeho jim neoznámí.

Quarantia vecchia, čtyřidceti starých; soudí milosti, jak strany štědrosti a privilegií, tak strany vin promíjení a na poctivosti opatření; napravují, coby *auditori vecchi* nedobře nařídili aneb nemohli dostatečně spraviti.

Quarantia nova, čtyřidceti nových; soudí, coby *auditori novi* přehlídli aneb spraviti nemohli.

Collegio di vinti, dvadceti pánův; soudí, coby pod tři sta dukátův stálo, však toliko dva měsíce domácí, a dva měsíce přespolní věci.

Quarantia criminale, čtyřidceti útrpného práva pánův, soudí zločince všelijaké.

Signori all' acque, páni nad vodou ustanovení, nad *canaly* a nad lodími, kteréž [3]) jsou v velkém kanálu.

---

[1]) mordův. [2]) barvíře. [3]) šífy, kteříž.

Sign. alle biave, páni, kteří pozor mají na mlýny a aby dostatek mouky i obilí byl.

Sign. alla sanita, páni nad zdravím, totiž dohlídají, aby se nečistotou k nakažení města příčina nedala, a jest-li kdo nakažený, časně jej do míst a špitálův k tomu nařízených dají. Ti také pozor mají na lékaře a dryáčníky; a mají počet všech ***cortesan***, to jest obecních nevěstek, pro plat, kterýž od nich berou, aby řád mezi nimi byl, jichžto soudcové jsou.

Doana da mare, ungelt mořský, vybírají z lodí [1]) panských i všech jiných z kupectví ungelt, a každou lodí [2]) přehledávají.

Cinque de la pace, pět pánův pokoje, proto že vády, hanění, rvanice soudí a přetrhují a tak pokoj působí.

Justitia vecchia, spravedlnost stará; soudí mzdy zasloužilé a záplaty, falešníky vah, měr atd.; vyceňují [3]) obilí a jiné věci; zapisují a soudí tovaryše řemeslníky, kteříž ze mzdy dělají.

Consoli de mercatanti, konšelé nad kupci, soudí věci kupecké a obchodu [4]).

Sopra consoli, nad konšely; soudí dluhy kupecké a ***bancquerotáře***, ješto ***falliruji*** a víry nedrží, aneb slibům za dosti nečiní mezi kupci, a uvozují věřitele do statkův dlužníkův.

Sign. sopra le pompe, páni nad přílišnou nádherností, buď od šatstva, jídla, kratochvílí a stavení.

Governatori dell' entrate, páni nad důchody.

Sopra datii, páni celní.

Giustitia nova, páni nové spravedlnosti; spravují hospody obecné a vína, aby se nefalšovala při šencích.

Sette savii jsou přidaní, aby od ***giustitia nova*** k nim se appellovalo.

Signori al sale, páni nad solí.

Sign. sopra i conti, páni nad počty; dluhy obecní a dlužníky spravují.

Proveditori di commune, obecní starší; aby se lodí a korábové [5]) dobře a v jisté míře dělali a nebyli nákladem přetíženi [6]), dohlídají; spravují mosty po městě a přívozy.

Sopra camere, podkomoří; spravují věci komorní všeho panství, a jim se komorní platové ode všud dodávají.

Dieci officii, spravují dlužníky [7]) obecní a všelijaké příběhy i obmysly dlužníkův obecních.

---

[1]) šífů. [2]) každý šíf. [3]) šacují. [4]) handle. [5]) náve a šífové. [6]) přeládováni. [7]) reštanty.

Dieci savii, deset moudrých; k nim se od *dieci officii* appelluje.

Ragioni vecchie, ti, když *ambassadoři*, knížata a páni přespolní do Benátek přijedou a jim se poručí, mají tu povinnost, aby je opatřovali potravami [1]) a potřebami, a to z obecních důchodův; dohlídají k škodám obecním v městě i ven z města.

Datio dal vino, ungelt z vína berou a je do města propouštějí.

Ternaria vecchia spravují omastek.

Doana da terra ungeltní věci řídí, kteréž od okolních zemí docházejí.

Panni à oro dohlídají k těm, ješto zlatohlavy, stříbrohlavy, passomány a krumplování dělají, aby se spravedlivě ve všem chovali.

Camarlenghi di commune jsou jako správcové cel a důchodův obecních [2]); za nimi peníze obecní se chovají, a ti je vydávají na poručení pánův, s podpisem pánův *collegiatův*, *consiglieri* a *i savii*.

Messataria vybírají ze sta peněz jeden, věcí prodaných aneb koupených.

Avocadori fiscali dohlídají ke všem výběrčím a celným, aby se dobře chovali.

Straordinarii zapisují, co se od bohatství a peněz z města ven veze, a co každý z kupcův do obchodu na lodí [3]) dává, a toho dávají každému výpis.

A to jsou nejpřednější oficírové, kteréž jsem proto nejvíc ze jména tuto položil, aby každý soudil po počtu a množství úřadův velikost panství a zaneprázdnění jejich, i jakým řádem to pěkně mezi tak mnoho osob rozděleno jest; též jak to až posavad pokojně a šťastně řídí, bez závisti jedněch druhým, ještoby jinde jedna osoba všecky třebas úřady na se potáhnouti chtěla, by pak ledva s jeden mohla býti: vše nám ku příkladu a k dobrému.

Panství pak Benátčanův jsou mnohá a veliká. V *Italii* drží celou *Marcam Trevisanam*, potom *Istriam*, díl *Sclavoniae*, *Dalmaciae*, Charvátské země; ostrovy *Zante*, *Corfou*, *Candia* a jiné menší v moři Adriatickém ležící, do kterýchžto všech panství přes sedm set hejtmanův, vlasky *potestates*, za správce z prostředku svého vysílati musejí.

---

[1]) profanty. [2]) zollmistři a rentmistři obecní. [3]) handle na šif.

Důchodové roční a stálí, kromě co jiných, jako odúmrtních atd., jsou mnozí, jichžto se do patnáctikrát stotisíc dukátův aneb půldruhého millionu schází. Ale zase mnoho vydání přijde na pevnosti, na galery, stavení a jiné potřeby obecní; anobrž tak štědře se v tom chovají, že když pán bůh na koho metlu ohně, lodí [1]) potopení aneb skrze nepřátely odjetí, i jiné škody dopustí, tomu z obecných důchodův dle jeho potřeby, byť on i bohatý byl, pomoc peněžitou činí a darují. ***Bembus hist. Veneta, lib.*** 3.

Dotekl jsem výše, že chci o spůsobu zasnubování sobě moře, kteréž kníže každého roku na den božího vstoupení zachovává, vypsati. Jest pak příběh takový [2]):

Léta 1175. císař Fridrich ***Barbarossa,*** toho jména první, a to ten, kterýž kníže České králem a České knížetství královstvím učinil, s mocí válečnou do Vlach proti papeži Alexandrovi III. vytáhl z těch příčin: žeby papež ***Alexander III.*** titul a právo země ***Siciliae*** a ***Apuliae*** bez jeho vědomí a vůle rozdávati, Lombardie a Mediolanu se ujímati, v Říši na duchovní osoby mnoho peněz ukládati, titul a jméno císaře před svým postavené rušiti, nad to, když táhl do země Svaté a Jerusaléma dobyl, tam soldánu Egyptskému vypodobení císařovo [3]) s listem odeslati a tejnosti císařovy vyjevovati měl (což i listem a vypodobením, kteréž [4]) od soldána, když v jednom lese koupaje se sám druhý, daleko od vojska svého, jsa jat a k němu přiveden, i domů zase po učiněném s ním pokoji a postoupení dobytých pevností propuštěn, dostal na sněmu v Norberce za tou příčinou držaném, dostatečně ukazoval). S tak velikou tedy silou císař táhl do Vlach, a nač přišel přemáhal, tak že papež ***Alexander III.*** se uleknouti a do Benátek v oděvu prostém uteci musil, dav se do jednoho kláštera, ***di santa Maria della caritá*** řečeného, za kuchaře, a jak někteří chtějí, za kaplana. V tom císař po své vůli hospodařil a ve Vlaších dlouho se zdržoval, vždy se po něm vyptávaje; až naposledy dověděl se, žeby dotčeným spůsobem v Benátkách se skryl, kdežto potom původem jakéhos Francouza poznán, knížeti oznámen, od knížete přijat a tam ode všech za sv. Otce a náměstka Krista pána držán a ctěn byl. Z té příčiny císař ku pánům Benátčanům legáty své poslal, aby ho od nich žádali a jemu ho vydali; syna pak svého s armádou po moři vypravil, jest-li žeby nechtěli, aby blíž k městu

[1]) šífův. [2]) historia taková. [3]) kontrfekt císařův. [4]) kontrfektem, kterýž.

přitrhl a je v strachu držel, ažby s druhou armádou k němu osobně přitáhl; však prvé aby se s nimi nebil, zapověděl. Benátčané když toho učiniti nechtěli a armádu císařova syna spatřili, dřív nežby otcova k ní přispěla, také armádu svou proti němu vystrojili a jeho jako mladého, kvapného, cti a chvály žádostivého k tomu přivedli, že jest se s nimi potkal; tu lid jeho poražen, a on sám jatý do Benátek vezen byl. Císař Fridrich velmi se nad nešťastnou příhodou syna svého ulekl, a chtě jeho mstíti, k tomu se silně strojil; však od syna, kterýž k němu prvé na závazek vzatý propuštěn byl, i jiných pokojných lidí k tomu přiveden, že jest se církvi pokořiti a s papežem Alexandrem smířiti uvolil. A tak do Benátek osobně jel, před kostelem sv. Marka od papeže Alexandra rozhřešení žádal i došel, však s tou pokorou kleče trpěti to musel, že k němu papež Alexander, nohu pravou na hrdlo položiv, tato slova promluvil a volati dal: „*Scriptum est: Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem,*“ to jest: „Po hadu a bazilišku choditi budeš, a lva i draka potřeš.“ Ač i toho tak z prosta císař vytrpěti nemohl, nýbrž se ozval a řekl hlasitě: „*Non tibi, sed Petro,*“ to jest: „Ne tobě, ale Petrovi.“ — „*Et mihi et Petro,*“ „I mně i Petrovi,“ duplikoval papež Alexander. A tudy pokoj z obou stran učiněn a císař od Benátčanův slavně chován a ctěn byl, jimž také zase mnohá dobrodiní za to prokázal. Papež pak Alexander povolav tehdáž kníže Benátské jménem Ciana, kterýž tu bitvu nad synem císařovým obdržel, k němu, podávaje mu prstenu, tato slova promluvil: „Ciane, vezmi, a mým původem i tímto základem moře sobě zasnubovati hleď; což ty i tvoji náměstkové každoročně jistého dne vykonávati budete, aby všickni potomci věděli, že jest moře rukou brannou v vaše držení přišlo; a jako muži manželka povinna jest poslušnost zachovati, tak i to moře moci vaší poddané buď.“ A jiná privilegia, jako ty praporce, trouby, stolici atd., a aby na olově pečetil atd., jakž výš oznámeno, pro památku takového jemu od nich učiněného dobrodiní daroval a k tomu povolil. Odtud tedy ten obřad [1]) počátek vzav, posavád se zachovává. A když den božího vstoupení přijde, vystrojí se ze zbrojnice veliká lodí [2]), *Bucentauro* řečená, kterouž čalouny drahými, stolicemi, stoly od zlata a stříbra nákladně ozdobí, a před palác knížete připlaví.

---

[1]) ta ceremonia. [2]) z ceughauzu veliký šif ... řečený, kterýž.

Tu kníže s nejpřednějšími pány a mocnářův vyslanci [1]) na tu lodí [2]) v svůj majestát vsedne, a jiní páni z obou stran pořád s velikou slávou a pěknou hudbou [3]), a tak s velikým množstvím jiných malých lodek [4]) a gondolí na tisíce jich následujících, na moře za brány *castelly* jménem nedaleko vyjede, kdežto po vykonání od patriarchy aneb *officiala* jeho jistých obřadův [5]) a říkání kníže vystoupí, a některá slova promluvě prsten do moře uvrhne a zas se posadí. V tom trubači troubíc a z střelby na pevnostech vystřelíc, jedou zpátkem do pevnosti, v kteréž kníže jako ženich předním pánům na svůj groš slavnou hostinu [6]) místo veselí strojí, a potom k večeru do Benátek s radostí se navracuje.

Vypisují ten příběh [7]) *Nauclerus*, *Funccius*, *Barnus*, *Sabellicus*, *Sigonius* a jiní. To až potud o vrchnosti.

Co se pak měšťanův a lidu obecného dotýče, ten jest nad okolní národy a jiná města rozkošem a kratochvílem oddaný. Nebo ač jest město v místě neúrodném, totiž v moři, a nemá ani vody ku pití a vaření, kromě tu, kterouž od země na lodích [8]) velkých a za peníze na prodaj vezou, však takový všech věcí tam dostatek jest, zvláště co se lahůdek dotýče od jídla a pokrmův, že jest ku podivu; a ne nadarmo tak množství veliké v něm lidu se zdržuje. Před málo kolikas léty počteno jest mužského pohlaví, od dvadceti let stáří výš počítajíc, padesáte devět tisíc tři sta čtyrydceti devět osob; ženského pohlaví šedesáte sedm tisíc pět set třidceti jedna osoba; dětí od šesti let stáří až do dvadceti padesáte osm tisíc čtyry sta dvanácte; mnichů dva tisíce jedno sto osmdesáte tři; jeptišek dva tisíce osmdesáte dvě; Židův jedenácte set padesáte sedm. Však cizozemce vyměňujíc, jichž žádný počten nebyl; a těch jest též mnoho tisíc osob. Z velikého tedy při všech věcech dostatku také na mnohé a časté kratochvíle se oddávají. Nebo každodenně nemálo toho na náměstích [9]) i po domích a po moři jest viděti, a má člověk přespolní dosti toulek k zmaření času. Také tance (k nimž každý může, a ti se bez kvasů a hodův, jiným obyčejem a spůsobem nežli u nás, držívají), honby na gondolích, střelby rozdílné, zvlášť pak z luků aneb lučišť, kteréž kulky olověné aneb hlíněné nesou, k kačatům pitomým i jinák se provozujíc, *comoedie* a hry obyčejné jsou; a tak již tomu páni Benátčané navykli, že na náměstích [10]), kdo co chce

---

[1]) potentátův legáty. [2]) ten šif. [3]) muzikou. [4]) šifův. [5]) ceremonií. [6]) slavný pankét. [7]) tu historii. [8]) šifích. [9]) placích města. [10]) placích.

odbyti a prodati, šetří, aby hudbu [1]) libou a nějaké *comoedianty*, jež oni *karlecini, zani, pantaloni etc.* jmenují, v tom svůj obchod vedoucí, za peníze zjednal; ti jak dobře hrají, tak mnoho divákův, posluchačův a kupcův mají, jest-li že nic, tedy málo odbývají. A přihodí [2]) se, že takových her množství na jednom místě [3]) v jedné hodině bude, a jeden druhého všelijak předčiti a diváky odluzovati hledí.

Přes to, ačkoli vrchnost jejich přísnou správu [4]) vede a velice sobě tiše počíná, však také často sobě i obci poodpouští a rozdílné kratochvíle obci z důchodův obecných působí. Ku příkladu dosti směšný jest ten obyčej, že některého času v roce dají provolati, aby se dokonale slepí v jisté místo a čas dali najíti, že svinský lov držeti chtějí. Načež mnozí a v tom rytířství zkušení ochotně se najdou, však přes deset jich ze všeho počtu k tomu voleno nebývá. Těch pak deset slepých do zbroje a kyrysu celého oblekouc, dobrým sochorem do rukou opatříc na plac k tomu obraný uvedou, na němž jest kůl aneb sloup vbitý, a u něho na provazu svině dosti dlouze přivázaná, aby mohla obíhati i ubíhati; a tu jim uloží, aby té svině hledali a na ni těmi sochory bili: kdoby ji jednou ranou usmrtil, ten že tu svini a deset dukátův míti bude. Když jim tedy sázku [5]) dají, tu jest kratochvilno hleděti, jak k té svini směřujíc pospíchají, jedni příměji než druzí, a všickni hrochtáním svině se spravují, každý ji nejdřív udeřiti a zabiti chtěje. Někdy se přihodí, že všickni vesměs pospolu udeří, a někdy sebe těmi sochory [6]) tak dobře zasáhnou, že jich několik na zem padne, a druzí nešetříc svých spolurytířův svinských a padlých, po hřmotu zbroje, myslíc žeby svině byla, třebas je místo svině mlátí. A není jim potřebí žádné muziky ani trubačův; neb jak svině, když ji kdo z nich na hřbet a jinam nežli za uši zasáhne, tak i oni vespolek, když od druhého ránu [7]) dostanou, velmi slušně hláskův svých povyšují a souzvukují [8]) co zimní slavíci po lesích, jakž u nás o vlcích přísloví máme. Naposledy vždy se některému zdaří, že ji jedním udeřením [9]) zabije, a tomu páni za vyhranou i deset dukátův dají; a co sobě kdo přitom uhonil, musí každý na tom přestati.

Také každého masopustu dají vola krmného, pěkně vypraveného, s věnci a rohy malovanými atd. na náměstí [10]) sv. Marka

---

[1]) muziku. [2]) trefí. [3]) placu. [4]) přísný regiment. [5]) preis. [6]) rafikami. [7]) takt. [8]) *concordují.* [9]) trefením. [10]) plac.

přivesti, a tu dovolují, kdoby z samého řemesla řeznického a kovářského (pro památku skutku nějakého od nich obci učiněného) tomu volu mečem jednou ranou hlavu sťal, aby jej sobě také s darem od dukátův uloženým vzíti mohl. A přihází [1]) se, an mnozí na to tak vycvičení jsou, že mezi kosti vyměřiti a udeřiti umějí, netoliko jednomu, ale mnohým pořád volům, kteréž často po domích při slavnostech a shledání do dvou, tří neb víc dávají hostem za divadlo stínati.

I toho naposledy tuto pominouti nemohu, že v Benátkách do dvou set studnic, v nichž voda sladká, pěkná a dobrá ku pití, na sáh i dva hlubokých, však v pouhém slaném moři, se nachází, a kdoby toho neviděl, snad neuvěří tomu. Spůsob pak dělání takových studnic aneb čisteren, vlasky *sponge*, jakoby řekl houba, takový jest: vyberou bahno a zemi mořskou dosti hluboko, i udělají v vodě jámu širokou co největší, a místem co prostřední kašny okršlek; potom do té jámy nemálo, totiž na tři aneb čtyry střevíce zvýší, hlíny hrnčířské do gruntu naházejí a ji tam pěchují; na tu dále písek zasýpají, a teprva na to zeď tlustou, dobře vnitř mazem opevněnou vystaví až nad zemi aneb nad vodu. Do těch tedy tak spravených čisteren s několika domův v ulici i v domích obzvláštních po žlabích vodu dešťovou shromážďují, a té dle potřeby k vaření, ku pití atd. užívají. Jest-li by kdy dlouho nepršelo, navezenou a koupenou vodou ty čisterny naplní, aby v čas potřeby vody dostatek byl.

A to až potud o městu Benátkách, v pravdě širšího vypsání nežli tohoto mého potřebujícího; ale hledě krátkost zachovati, tak povrchně a dosti běžně (ač i v tom proti úmyslu mému ruka mi se z krátkosti mezí povytrhla) jako jen navrhnouti jsem chtěl; kdo chce o něm více čísti a věděti, ten mimo položené v mém vypsání tyto *authores: Albertum Leandrum de insulis Adriaticis. Paul. Merulam geograph. Libro della republ. di Venetia da Donato Gianotti. Delle cose notabili della città di Venetia da Girolamo Bardi*, sobě spraviti bude moci. Nyní zas k předsevzetí svému se navrátím.

V tom procházení a města spatřování když se nám naposledy stýskalo a chvíle očekávání dlouhá byla, chtěli jsme zajisto přezvěděti, jak bychom dlouho ještě očekávati musili, a toho se doptali, že lodí [2]) v některé neděli shotovená a kupectvím do *Tri-*

[1]) trefuje. [2]) náve.

poli náležejícím naložená [1]) s těžkem bude. Tou tedy příčinou, také pro nesmírnou v hospodách drahotu, i kdybychom dlouho tam trvati měli, budoucí jistý nedostatek peněz poznavše, umínili jsme zatím jinam ven z Benátek a vůkol se projeti a také něco nového spatřiti. A však dožádali jsme se jednoho dobrého člověka, kdyžby lodí [2]) hotová k plavení byla, aby nám to do *Padue* některý den před časem vzkázal.

Kapitola 3.

V níž se vypisuje projížďka do Padue a Ferrary a co jsme tam paměti hodného spatřili.

Třetího dne měsíce Máje jeli jsme z Benátek po zátoce až k řece vlasky *Brenta*, latině *Medoacus* řečené, a na tu jsme se proti vodě nahoru až do *Padue* dali. Však na té cestě také mistrovský nález [3]) jsme spatřili. Nebo vykonavše cesty pět mil vlaských z Benátek, přijeli jsme k jednomu místu, *il carro de luzefusina* vlasky řečenému, a jest hráz mezi mořem *della laguna* a Brentou nasypaná, kudyž před lety řeka do *laguny* padala, ale nyní mimo tu hráz udělanými příkopy stranou obrácena jest k místu jednomu, vlasky *Malamoco*, kdež do moře přes splav vpadá, pro kterýž žádná lodí dolů ani nahoru bez pomoci lidské projeti nemůže. Mají zajisté kolesa nízká a nástroje [4]) k tomu nákladně a mistrovsky spravené, že když která lodí [5]) buď z dúli aneb shůry přijede, lidé z ní vystoupíc, tu lodí [6]), aneb jakž tam slove *barca*, těmi přípravami upevní [7]), a nahoru vytáhnou aneb dolů spustí beze škody; a odtud potom každý kam chce jeti může. Ten obmysl a náklad na časté opravy a lidí k tomu chování proto páni Benátčané spůsobili, jedno aby voda, jsouc velmi vzteklá a zanášející, tu na tom splavu se pozdržovala, písek sadila a do zátoky Benátské ho nenesla. Nebby tou příčinou (jakž toho dosti s svou škodou před tím poznali) mohla naposledy grunt až do města nanesti, žeby se suchou nohou do něho od země choditi mohlo, a takby to pevnost města zrušilo. Druhé, aby bylo místo pevnosti a překážky, komukoli denním aneb nočním a zvláště nepřátelským spůsobem do města se plaviti.

---

[1]) naladována. [2]) náve. [3]) mistrovskou *invencí*. [4]) instrumenta . . . spravená. [5]) který šíf . . . z něho. [6]) ten šíf. [7]) ufasují.

3. dne měsíce Máje vyjevše na bárce zřízené, z nichž vždycky dvě v noci a dvě ráno sem i tam z Benátek vyjíždějí, do Padue jsme po vodě připlouli, učiní 25 mil vlaských; a právě téhož dne arcikníže Ferdinand ze Štyrského Hradce [1]) Jeho Milost do Padue přijeti a v klášteře svaté ***Justiny***, v němž mniši řádu sv. Benedikta jsou, bydliti [2]) ráčil. My pak abychom hospody obecní, pro kterouž jsme z Benátek odjeli, i tu prázdni byli, najali jsme sobě komoru, u nich *camera locante* slove, a tu jsme jedenkaždý od osoby za měsíc za stravu a obydlí [3]) po 9 korunách platili.

Město ***Padua***, latině ***Patavium***, a stolice arcibiskupská leží v kraji *ager Patavinus*, česky Paduanský kraj, těmito latinskými verši obmezeném: ***Muso***, ***Mons***, ***Athesis***, *mare certos dant mihi fines*, totiž: od půlnoci potok, ***Muso*** řečený, od západu hory ***Euganei*** blíž k ***Vicentii*** městu, od poledne ***Athesis*** řeka, od východu moře Benátské pomezí kraje toho činí; jináče ***Venetia***, *maria Tarvisana*, ***Lombardia***, ***Transpadana Gallia***, ***Transpadana Italia*** kraj okolní sloul a podnes slove.

Jest pak město ***Padua*** starodávné, od ***Antenora Trojanského*** (o němž nahoře při vypsání města Benátek jsem oznámil) založeno, kteréž až do těchto časův slavné zůstalo. Domův v něm do čtyr tisíc býti má, a před lety 97. mělo jich na předměstí do tří tisíc, kteréž však Benátčané pro strach obležení od císaře Maximiliana toho jména I. s šesti kláštery panenskými, čtyrmi mužskými, pěti farními kostely a sedmi špitály do gruntu zbořiti dali.

Mostův přes řeku ***Brenta*** kamenných pokládají třidceti devět, a mezi nimi jest jeden jménem jedné sedlky nazvaný, kteráž když do města pro strach vojska Maximiliana císaře s jinými mnohými utekla, a jedné chvíle od vojákův Benátských strany poctivosti své v nebezpečenství byla, přes ten most jim ucházejíc do vody s něho dolů skočila, a vyploula beze škody, poctivost svú zachovavši, aby jiní příklad brali všelijak cti své hájiti; ačkoli nyní přísloví u nich jest: ***Villanos generat tellus Paduana diablos***, to jest: „Kraj Paduanský rodí sedláky čertovské,“ to se spíše na chytrost a obmyslnost sedlákův rozuměti může nežli na jaký zlý život jejich. A leží město na rovině, příkopy, zdmi, valy dobře opatřené, větší nežli Benátky; vůkol kraj úrodný, že ve vší Vlaské zemi přísloví jest: ***Bononia la grassa***, ***Padua la passa***, totiž: „Bononia leží v zemi tučné, však je ***Padue*** štekuje a převyšuje;“ a ovšem na

[1]) z Gracu. [2]) lozirovati. [3]) lozument.

ten čas pravá obilnice pánův Benátčanův, jako i původ a matka města Benátek jest. Nebo od nich, pro strach při vypsání Benátek dotčených králův a zhoubcův, nejvíce vystavené jsou, a jeho *filial* slove. Jakou jest kdy vrchnost měla, to se z historií nachází, že *Antenor* a jeho lid po něm je drželi; potom Římané za drahně časův; na čas *Carthaginenšti*, když Římany přemohli; zase Římanům v moc přišlo; potom císařům Německým, až dostalo jednoho tyrana za času Fridricha císaře druhého; dále jiné mnohé z čeledi *Carrarienské*, kterýchž pro jejich ukrutnost déle snésti nemohši Benátčanům se poddalo, a jako již na stará kolena zbědované, své dceři v opatrování se svěřilo, a to léta 1406.; kteříž je až posavad pokojně a chvalitebně spravují, vysílajíc do něho *potestata*, totiž správce z Benátek, vždycky po třech letech jiného. O správě jejich, věrnosti a jiné chvále viz *Livium hist. Strabonem. Macrob. lib.* 1. *Saturn. Cicer.* 12. *Philippica, Plinium jun. et Martialem etc.*

Mezi jinými chvalitebnými řády u nich jest tento nezadní, *mons pietatis* řečený, totiž vrch pobožnosti, že pro uvarování se lichev židovských, kteréž křesťané i Židé v tom městě, dvadceti aneb pětmecítma ze sta berouc, příliš na škodu mnohých chudých lidí z obce provozovali, nařídili jistou sumu, totižto třidceti osm tisíc dukátův, kterouž jsou měšťané skrz dobrovolnou *contribuci* nadali, aby jistým osobám, a to pokaždé sedmi předním měšťanům, kteříž do té sumy zaručiti musejí, taková suma svěřena byla na ten spůsob, coby méně pod třidceti zlatých bylo, to darmo každému na základ půjčiti povinni jsou, a co výše, tu aby ode sta pět úroků brali, a z těch chudým udělovali i některé jiné obecní potřeby zastávali; však vždy aby hlavní sumy neubývalo, nýbrž každého velikonočního času k té sumě vybírajíc, jí přibývalo, tak že již na ten čas nemalá suma býti musí.

Jest také u nás neslýchaný obyčej, kterýž v *Padui* i jinde ve Vlaších a Francouzsku [1]) často přichází, totiž že dlužníci, kdyžby vězení pro dluhy ujíti chtěli, statek svůj právně věřitelům svým všecek postoupí, a již dále ničímž jim povinni nebudou; lečby zase něčeho nabyli, a žeby tím postoupeným statkem všem zaplaceno nebylo, i budou doplacovati povinni. Však aby vždy nějakou pokutou a posměchem pro dobrý příklad trestáni byli, jest na obecním místě před radnicí [2]) kámen k tomu naschvále, místem

[1]) Frankreichu. [2]) rathouzem.

nějaký obraz, jako lva atd., připravený, a slove ***lapis vituperii, lapis ignominiae, lapis cessionis bonorum etc.***, totiž: kámen posměchu aneb kámen postupování statku, na kterýžto kámen, když kdo statek svůj pro dluhy všecken postoupí, vodí toho dlužníka biřicové nejprvé s trubačem po předních ulicech města, až jej k tomu kamenu přivedou, kdežto jemu aneb on sám sobě (s odpuštěním) nohavice odvázati, a obnažený po třikrát naň se posaditi a volati musí: ***Cedo bonis!*** totiž: „Postupuji statek!“ Však přitom biřic po třikráte každého naň přitlačiti, ažby plesklo, povinen jest, a po té ho svobodného propustí. Svědčí to ***Marius Mantua Bonavitus lib.*** 5. ***enchiridii rerum singularum cap.*** 105. ***Angelus in l. omni, Cod. qui bon. ced. pos.*** O zemi Francouzské [1]), což oni ***mitrer*** jmenují, svědčí ***Guido Papae, quae.*** 343. Latině jedním slovem slove ***catamidiare***, od řeckého slova vysmívání znamenajícího; a Římané obyčej měli ***lege Roscia***, a jiní chtějí ***Julia***, do ***theatrum*** takového přivesti a jeho ku posměchu, jako u nás na planýř a v Němcích auf die kauck stellen, za jistou chvíli nechati. ***Cicero philip.*** 2. ***Plinius. lib.*** 33. ***cap.*** 2. ***Diogenes Laertius lib.*** 6. ***Florus in epit. Livii lib.*** 99. ***Spartianus.*** U Řekův byl ten obyčej, že jsou dlužníky, kteří zaplatiti nemohli, na rynku posadili a jim ústy prázdný kůš držeti dali. ***Alexan. ab Alex. Genial. cap.*** 10. Mezi Indiany kdoby na určitý den nezaplatil, ruku a oko ztratil i naposledy usmrcen býval. ***Alexan. ab Alex. ibid.*** Národ Tyrrenský měl obyčej voditi dlužníka, a měšec prázdný před ním nésti dáti s mnohým posměchem. ***Heraclides in Politia Tyrrhenorum.*** Saxové, národ okolní, netoliko statek dlužníka, ale kdyby nestačil, i osobu jeho v moc věřitelům dávají, že s ním jak chce může zajíti, buď u vězení, nebo k dílu a robotám jej chovati. ***Fachs. differ.*** 10. Landrecht ***lib.*** 3. ***art.*** 19. Což však mezi větším dílem Sasův od kurfiršta Augusta léta 1583. poobměkčeno a napraveno jest. ***Constit. Saxonicae.*** Kdo o tom více chce věděti, a jaká práva i otázky mnohé ***cessionis bonorum***, totiž statkův postupování, jsou nařízena, v právích císařských to obšírně najde. ***Vide tit.*** 3. ***Dig.*** 42. ***Cod.*** 7. ***tit.*** 71. ***Matthaeum Brunnum tract. cess.*** 4. ***quaest.*** 1. ***Socinum reg.*** 46. ***Paulum Castrens. d. tit. Zasium*** a jiný ***Dd.***

Město toto na ten čas slavné jest nejvíce pro vysokou školu, latině ***universitas***, kteráž v něm od léta 1222. skrze císaře Frid-

[1]) Frankreichu.

richa II. založená a znamenitými privilegiemi obdařená jest. Nad kteroužto páni Benátčané tak velice ruku drží, že proto mezi všemi v křesťanstvu nejvznešenější a pro veliké množství učených *professorův* a učitelův svobodných umění (z kterýchž mnohému páni Benátští do patnácti set i do dvou tisíc dukátův do roka platu dávají) velikým množstvím rozličného křesťanského národu jest plná. Také všech časův slavné a učené muže a lidi vydávalo, z nichž některé toliko, jako *Livia*, onoho starého a znamenitého *historika*, dotknu, kterýž za času císaře *Augusta* živ byl a psal, léta 20. narození Krista pána; v jehožto hrobě léta 1413. v olověné truhle nalezené a potom od předních pánův odtud na radnici [1]) vnešené tělo, a při zdi na výstupku radnice [2]) postavené s obrazem jeho na mosazi slitým, a mezi jinými podpisy a *inscripcími* toto jeho *elogium*, totiž chvála nejpěknější stojí: „Titus Livius z Padue, mezi latinskými spisovateli [3]) nejpřednější, jehož velikou výmluvnost onen věk, kterýž cnostmi i uměním byl velice obdařen, jako ku podivu měl, tak že mnozí proto do Říma z dalekých krajin, jako *Gades etc.*, dojížděli, ne aby město Řím nejpěknější anebo pána světa *Octaviana* císaře viděli, ale aby toho *Livia* navštívili a jeho výmluvnost slyšeli. Sepsal pak, cokoli Římané v času pokoje a válek působili, ve čtrnácti knihách, a tím sobě i vlasti své věčnou chválu spůsobil.“

Po něm následoval *Paulus Jurisconsultus Patavinus*, vznešený doktor v právích, a byl za času *Alexandra Mammea*, císaře Římského, od něhož slavnými úřady ctěn byl; a podnes z jeho spisu práva Římská a císařská na větším díle vybraná a sepsaná zůstávají.

Cajus Valerius Flaccus, vznešený básník [4]), za císaře *Vespasiana* a *Tita* živ byl, psal *carmina*, kteréž posavad v školách mládeži předkládati všudy obyčej jest, byl též rodič Paduanský.

Quintus Asconius Paedianus Orator, ten Ciceronovy řeči [5]) velmi pěkně *commentoval* a vykládal; živ byl za času *Nerona* císaře. A jiní slavní staří i novotní spisovatelé [6]) na mnoze by se jmenovati mohli.

Při tom městě *facultas medica*, to jest umění lékařského následovníci, velmi slavnou a nikdež jinde podobnou zahradu mají, v kteréž nejvíce byliny, koření, kvítí atd., co se jich na světě do-

---

[1]) rathouz. [2]) rathouzu. [3]) škribenty. [4]) poeta. [5]) *orationes*. [6]) *authores*.

stati mohlo a může, velikým nákladem pánův Benátčanův i svým vlastním chovají a opatrují. A to pro mládež a studenty umění lékařského a apatykářského, aby tu jako na divadle [1]) domácí i přespolní byliny vlastně a očitě znáti se učili, jich moc a úžitek věděli; bez čehož by ani jeden nebyl, který by všecky, jak se v té zahradě nacházejí, pokad živ viděti mohl. K tomu mimo několik zahradníkův jsou nařízení dva *professoři* aneb učitelové, kteříž každý týden dvakráte i víc s houfem studentův do ní chodí, a každému pořád o každé bylině, i coby se jich kdo zeptal, oznamovati a vypravovati na místě povinni jsou; což ovšem s velikým podivením nad umělostí a pamětí jejich každý slyšeti může. Jest tato při té zahradě nezadní obzvláštnost, že které byliny vodní, ty při vodě, které skalní, při skále, které v pískách, při zdech a jiných místech rostou, také při těch nákladně jsou spravené. Nad vraty té zahrady jsou tato slova napsaná:

„1. Na vrata aneb dvéře zahrady netluc prvé, nežli den sv. Marka Evangelisty přijde, ani před dvamecítmou hodinou.

2. Kdyžby do zahrady všel, s cesty obecné a přímé na postranní se neuchyluj.

3. Žádných proutkův na štěpích ani štípcích, ani květu, ani ovoce jakého neulomuj, ani kořene vykopávej.

4. Kvítkův a bylin subtilných aneb teprv vyskakujících se nedotýkej, ani zemi okopanou nohama tlapej.

5. Zahradníkům nepřekážej, ani jim ubližuj.

6. Bez vůle vrchního zahradníka nic odtud nebeř.

7. Kdožby jináče činil, ten pokutou peněžitou, vězením a vypověděním trestán býti má.“

Bylo by mnoho hodného vypisování strany školy, správy její a jiných věcí též školy se dotýkajících; jak mimo obyčej všech jiných škol tuto sami studenti vládnou, *rectora* a jiné všecky důstojníky [2]) mezi sebou a nad sebou z prostředku svého volí a ustanovují, důchody v své moci mají i *professorům* a všem studentům řád vyměřují, přísnou správu [3]) vedou, vypovídáním z města, vězením a jináč, nešetříc žádného, když jen kdo co velikého proviní, trescí, a jiné mnohé věci chvalitebně působí; ale na ten čas není úmysl můj všecko všudy vyjadřovati.

Tehdáž když jsme v *Padui* byli, slyšeli jsme, žeby papež *Clemens Octavus* do Ferrarie přijeti měl; pročež jsme nemeškali

---

[1]) *theatrum.* [2]) officíry. [3]) přísný regiment.

koně, *cavalli à vettura* řečené, sobě zjednati a 20. dne *Maji* do *Ferrarie* dáti se najíti.

Leží *Ferrara* od Padue 50 mil vlaských, německých deset, při *Padus* řece, v kraji *Italia togata* aneb *Romandiola* řečeném. To město bylo léta 700. od jednoho místodržícího císařův Konstantinopolitánských, jménem Smaragda, vystaveno, zdmi obehnáno a městem vyhlášeno. Jest v místě neúrodném, avšak rudou železnou (od čehož i *Ferraria* slove, latině *ferrum*, to jest od železa) obdařené. Město krásným stavením a paláci, zvláště markrabat, kteříž ku posledku v něm panovali, a jejichž na zámku všech obrazy stojí, i jinými věcmi okrášleno jest. Po císařích Konstantinopolitánských bylo Německým císařům poddáno, jimž je léta 1100. původem pánův Benátčanův hrabinka *Mathildis*, když císař Jindřich III. jinde zanepráždněn byl, mocí vzala; až císař Fridrich I., *Barbarossa* příjmím, rodu *Estenskému* je daroval a jim, dobyv ho, v moc odevzdal. Ti potom od papeže *Innocentia IV.* léta 1240. z něho vyhnáni byli, však naposledy s *Clementem V.* porovnáni jsou, a uvolivše se ročně 10.000 dukátův platu stolici Římské dávati, zase je dostali. Nyní před kolikas málo lety od papeže Klimenta VIII., když rod markrabův Estenských vyšel a pomřel, opanováno jest a v moci stolice Římské upřímo [1]) zůstává.

Téhož dne v příjezdu našem do města byl držán nešpor slavný u přítomnosti papeže Klimenta VIII., jehožto z zámku na bílém koni jedoucího množství důstojníkův [2]) jeho dvoru, světských i duchovních, obyčejným pořádkem provázelo, až ssedší on s koně, na stolici drahou posazen; jehož k tomu nařízení na svá ramena s ní vyzdvihli a do kůru vnesli, kdež pod trůnem seděl a nešpor slyšel. Toto pak vždycky, když ho nesou, buď v kostele aneb na ulici bývá, že lid na kolena padá; a k tomu jsou s hůlkami zřízení, aby na to pozor měli. Sám pak papež pravou rukou ze všech stran křížem všemu lidu požehnání dává; a tehdáž jeden prst na pravé ruce prostým kouskem šátku obvázaný měl.

Na zejtří byl svátek *corporis Christi*, to jest těla božího, a slavná processí, na níž množství nejprvé *confratrií*, bratrstva rozličných řádův s svými kříži, po nich preláti od nižších až do nejvyšších, samých biskupův 54, kardinálův 27, vše před nebesy šlo; pod nebesy sám papež Kliment s odkrytou hlavou nábožně kráčel,

[1]) *immediate.* [2]) officírův.

a svátost [1]) s monstrancí nesl až do hlavního kostela, kdež osobně zpěvavou mši sloužil; odkudž potom s velikou radostí všeho lidu do svého zámku se navrátil. A bylo se tu v pravdě čemu podívati. Nebo všickni papeži ku poctivosti, co nejvíc mohli, všelijakých slavností [2]) a kratochvílí nastrojili; protož i on, že jest tehdáž město pod svou moc odúmrtním právem dostal, nejprvé do něho přijel, a k dědictví [3]) sv. Petra připojil.

Kapitola 4.

O spravení sobě potřeb.

Po vykonání těch věcí, spatřivše, co jsme pro krátkost času mohli, zase jsme do ***Padue*** se navrátili, abychom tam dle našeho s Benátským jedním zůstání poselství z Benátek očekávali. Přihodilo [4]) se nám pak až do 29. dne Července v Padui zůstati, kteréhožto dne (měvše naschvální z Benátek poselství) z Padue jsme vyjeli, a do Benátek v předešlou hospodu se vrátili. Druhého dne dali jsme sobě šaty poutnické šíti, a ty z sukna prostého šerého: předně sukni dlouhou na spůsob oděvu bratří řádu sv. Františka, kromě kápě zadu; klobouk prostý, též šerý; potom pás z provazův, a šaty pod soukenou sukní z plátna jednoduchého, nebíleného a dobře tlustého, co nejsprostněji býti mohlo, z té příčiny, abychom Turkům strany osob našich, a žebychom co v vlasti své měli, v nějaké domnění nepřišli. Též jsme sobě každý z nás truhlu obzvláštní udělati dali, do níž na zámek naše potravy [5]) a potřeby jsme zavírali, a na svrchu na ní místo lůže líhali. Nakoupili jsme zásoby [6]) od vína dobrého, v soudku malém, u nich ***barillo*** řečeném, mandlův, fíkův, rozinkův, sýra ***parmazonu***, jazykův uzených atd., chleba dvakrát pečeného, ***biscot*** jménem, tak tvrdého, že jest na cestě náš tovaryš z říše Francouzské [7]), tak suchý a nesmočený kousaje, jím sobě dva zuby do kořene vylomil. A pro tu příčinu tvrdý a dvakrát pečený na lodí [8]) a do pevností se brává, že jsa dobře vypečený a suchý, neplesniví, ale několik let v své dobrotě trvati může. A přes to když na lodích [9]) na vodě člověk vlhkostí mnohých, jako flusův, rýmy atd. nabude,

---

[1]) *sacramentum.* [2]) *triumphův.* [3]) *patrimonium.* [4]) trefilo. [5]) profanty. [6]) provizionu. [7]) Frankreichu. [8]) šífy. [9]) šífich.

tím suchým chlebem s mnohým prospěchem zdraví je, suší a přemáhá; čemuž podobného dobrého v knihách lékařských mnohoby se najíti mohlo. To když jsme sobě spravili, dali jsme se ptáti po hospodách, zdaliby kdo více touž cestu s námi do země Svaté předsevzíti úmysl měl. Nebo těchto časův již v Benátkách toho obyčeje není, aby každého roku v jistém času, totižto na den těla božího a brzo po témž svátku, obecní i obzvláštní lodí, jedna, dvě [1]) i více naschvále do Jerusaléma, samých poutníkův plné, jezditi měly: z těch příčin, že rozmnoživši se zase náboženství pod obojí v mnohých zemích, vroucná horlivost putování k místům svatým uhasla i přestala, tak že jich málo, aby náklad plavby lodí [2]) na tak dalekou cestu vynahraditi mohli, do Benátek přicházelo a přichází; a tak nyní každý, jak může a se hodí [3]), buďto upřímo aneb do příležících a okolních zemí, když pro kupectví lodí [4]) se vypravují, vystrojiti se hleděti musí; a ne aby se mnohého, jako předešle na sta, tovaryšstva v Benátkách shledalo a naschválními lodími [5]) jelo. Podlé čehož přišlo i nám dosti pracně v tak velikém městě tovaryše cesty vyhledati, až jsme vždy pět jich se vyptali; z nichž jeden byl z stavu rytířského, jménem *Sig. Antonio Donato*, maje doma nedaleko od Mediolánu manželku i dítky; jiní pak čtyři byli z městského stavu, jeden Francouz, druhý Nizozemec [6]), třetí z města Štraspurku a čtvrtý z města Hba. S těmi seznámivše se, radu jsme drželi o všech věcech předsevzetí našeho, zvláště pak strany *patrona* lodí [7]), s kterým jsme jeti měli, co bychom s ním jednati a smlouvati chtěli; což jsme také časně spravovali, a s *patronem* jednali, zdaliby nás do Cypru na své lodí [8]) vzíti a ke stravě přijíti chtěl, zač a jakým spůsobem. Ve všem pěkně s ním smluvivše, od stravy i plavby po třidceti zlatých korunách až do Cypru od osoby jemu dáti majíc, a on nám zase proti tomu v rozličných výmínkách [9]) a článcích [10]) se zavázal (což vše pro krátkost pomíjím): tu na jiném nebylo, nežli do lodí [11]) se vypraviti a s prvním větrem na moře vydati.

---

[1]) šífové, jeden, dva . . . plní. [2]) šífů. [3]) trefí. [4]) šífové. [5]) šífy. [6]) Nydrlander. [7]) náve. [8]) *navi*. [9]) *condicích*. [10]) artikulích. [11]) náve.

Kapitola 5.

O plavení se našem k lodí [1]).

Šestého dne měsíce Července vzali jsme šaty a oděv poutnický na sebe, s nemalou naší pro nezvyklost tak neobyčejného stroje příkrostí, byvše nerci-li jiným našim známým, ale i samým sobě dosti divní. Potom jsme bárku zjednali, do ní naše věci vnesti dali, a zaplativše v hospodě, do přístavu [2]), kterýž okolo míle české od Benátek vzdálí jest, k lodí [3]) jsme se doplavili. A však poněvadž ještě *patron* nepřijel, a do některého dne s cestou odloženo bylo, já s mým tovaryšem panem Heřmanem zase do Benátek, nechavše věcí našich i jiných poutníkův na lodí [4]), do prvnější hospody jsme se vypravili.

12. dne Července (majíc sobě den před tím v známost uvedeno) v neděli po sv. Kilianu zjednali jsme sobě plavce, a jim na vůli dali, buď na gondolích, buďto na bárce aby nás do lodí [5]) dovezli. Oni vidouce ráno pěkný a tichý čas, pro nás s gondolí přijeli, a ač jsme dosti na tak malé lodce na vysoké moře se pustiti zbraňovali, však nás namluvili a vší bezpečností těšili. Tak jsme ve jménu božím jeli, a shledali jsme, že jest lodí [6]) o jednu míli českou dále do moře se pustila a kotvemi se držela, k níž jsme s tou gondolí musili. Když jsme z přístavu [7]) a z laguny Benátského jezera na moře vyjeli, počala se s námi *gondole* čím dál tím víc houpati a zmítati, vlnobití na nás i přes nás se vyhazovati, s velikým netoliko nás, tomu nezvyklým, ale i *gondelierům* a plavcům našim strachem, a již jako života se opovážením; nebo buďto žebychom dále chtěli, buďto zpátkem, náhle bouře počavši, všudy jsme nebezpečenstvím obklíčeni byli a ven z něho nemohli. Všemohoucí pak pán bůh náš ráčil se nad námi slitovati, a nás strachem hned z prvu otcovsky pokárav, jako návěští z milosti své dáti, abychom podruhé opatrnější byli a takovému nestálému živlu, vodě, nevěřili; navrhl jest nám z daleka a spěšně lodí, kteráž sůl do pevnosti *Palma*, výš oznámené, vezla. Na tu jsme z daleka volali, i znamení dávali, až k nám se připlavili, i nás z záplaty tolaru širokého odpolu mrtvé k naší lodí [8]), od nás půl míle české vzdálí, na své lodí dovezli. Naši gondo-

---

[1]) návi. [2]) *portu.* [3]) *navi.* [4]) *navi.* [5]) náve. [6]) náve. [7]) portu. [8]) návi.

lierové zdaliž jsou dojeli zpátkem či nic, věděti nemohu; neb jsme je pro veliké vlnobití viděti nemohli, krom s počátku, nežli jsme k lodí [1]) dojeli, někdy nahoře na vlně zmítané jsme je, a že zas dolů spadli, zahlídli. My jsme pánu bohu z čeho děkovati měli. Nedlouho po nás *patron* náš s kupcem, jemuž ta lodí [2]) náležela, a s jinými přijel, kteřížto se dlouho tu nemeškali, ale rozžehnavše se s námi, pěkně od nás do Benátek odjeli, dav jim *patron* ku poctivosti ze dvou kusův střelby vystřeliti.

A ačbych měl tuto spůsob lodí [3]) naší, vnitřní i zevnitřní, správu [4]) mezi marináři a jinými se plavícími obšírně vypsati: však když jest Oldřich Prefát přede mnou pravdivou a pěknou o tom o všem zprávu v našem českém jazyku na světlo vydal, a kniha jeho vůbec známá jest, toho tak při tom zanechati mínim; toliko toto kratičce dotknu:

Tato lodí [5]) sloula *Silvestra*, majíc kusův velikých osmnácte a dvě bárky. Patron náš nebyl jejím pánem, než toliko faktorem; však jakoby jeho vlastní byla, ní a všemi důstojníky [6]) na ní, jichžto bylo osob do čtyřidceti, vládl. K tomu bylo pacholků [7]) celý praporec s námi, kteříž jsouc do *Candie* od pánův najati, vysláni byli; všech nás bylo něco výše přes dvě stě osob. Tu každý považiti může, jaké jsme pohodlí míti mohli při takové chase-vojenské [8]), ješto bez nich dosti s marináři nepokoje bývá; kromě [9]) denních i nočních povykův, bubnování, her, křiku, také i smradu, nečistoty a potvor uherských až příliš jsme pocítiti museli: ač jsme v pohodlí s nejpřednějšími na lodí [10]) štekovati mohli, proto že *scrivan*, to jest písař na lodí [11]), svou vlastní komůrku nám dvoum Čechům, kteráž toliko pro dvě osoby veliká byla, za peníze propustil, a sám před komůrkou na truhle na modracích líhal.

Kapitola 6.

O plavení se našem od Benátek k ostrovu Zante.

Téhož dne 12. měsíce Července léta páně 1598. počal vítr dobrý okolo dvou hodin na noc váti; načež patron všecky čtyry kotve, jimiž se lodí [12]) držela, vrtidlem [13]) vytáhnouti, plachty

---

[1]) návi. [2]), [3]) náve. [4]) regiment. [5]) náve. [6]) *officíry*. [7]) knechtů. [8]) soldátské. [9]) mimo. [10]), [11]) návi. [12]) náve. [13]) rumpálem.

rozvázati, rozestříti a na vítr pustiti poručil, tak že ve jménu pána boha šťastným větrem odtud jsme se hnuli, a pomoci božské sobě žádali, a tak jeli celou noc.

V pondělí 13. dne téhož měsíce na den sv. Markéty týž vítr s naším velikým zalíbením až do poledne trval, kdež přestal, i lodí [1]) nešla až od večera do půl noci, a vždy nestálý byl. Na druhý den v úterý 14. měsíce Července až do poledne, kdež se dokonce utišil. Což viděvše někteří pacholci marinářští, aby se povychladili a občerstvili, spustivše plachty dolů, do moře se pouštěli a koupali, až i mně chuť učinili, že jsem z týchž příčin, svlékši se, z lodí [2]) do moře zvýší nežli který z nich skočil, ale také jsem toho perně požil. Nebo tím hloubě do moře jsem se potopil, a tak hluboko, že jsem oddychovati a ústa otevříti musel, do nichž mi až do žaludku nemálo slané vody naběhlo, s velikým nechutenstvím a nebezpečenstvím; však jak jsem se nad vodu vyskytl, to jsem sobě s těmi marináři okolo lodí [3]) a sem i tam plovaje nahradil; naposledy po provaze spuštěném zase do lodí [4]) vylezl.

V středu ráno na den rozeslání apoštolův 15. dne měsíce Července dobrý jsme vítr měli až do poledne, a dobrý díl jsme ujeli, že jsme již z žádné strany země neviděli, nežli nebe a vodu.

Po časté větru proměně ve čtvrtek 16. dne téhož měsíce zase jsme prudce jeli, a země ve Vlaších ležící ***Frioli*** aneb ***Friuli***, latině ***Forum Julii*** aneb ***Fori Julii***, od města toho jména tak nazvané, jsme viděli, a k polední straně k zemi Vlaské se dávajíc, vrch a zemi na pravé ruce spatřili, u něhož, jakž *patrón* svědčil, město ***Ancona*** leží. A v pravdě ač jsme k němu nepřistali, nežli co z daleka bylo viděti, položení jeho jsem spatřil; nicméně pro hodnost jeho něco málo o něm dotknu.

Leží ***Ancona*** při moři Adriatickém aneb Benátském, v kraji slove ***Marca Anconitana***, za starodávna ***ager Picenus***; a slove ***Ancona*** od řeckého slova ἀγκών, to jest loket, proto že přístav [5]) jeho jest okrouhlý nápodobně ruce v loktu skřivené. A byl tu znamenitý a nákladný přístav [6]), od císaře Římského ***Trajana*** vystavený, jehož některá stavení až podnes tam v celosti zůstávají, tak že se za nejpěknější a nejozdobnější v křesťanstvu pokládá, podlé přísloví:

---

[1]), [2]), [3]), [4]) náve. [5]) port. [6]) *portus*.

Unicus Petrus Romae, To jest: Jeden sv. Petr v Římě,
Unica turris Cremonae, Jedna věže jest v *Cremoně*
Unicus portus Anconae. A jeden přístav [1]) v *Anconě.*

Procopius a *Blondus* mnoho o tom městu vypisují, jak jest od Gothův a jiných přespolních národův za času císařův Konstantinopolitánských mnoho zlého snášeti musilo, až potomně v moc císařům Německým přišlo; a léta páně 1532. prostředkem biskupa jednoho, kterýž byl nejvyšším vojska papeže Klimenta VII., pod moc stolice Římské přivedeno jest, velmi snadným spůsobem: kdyžto je namluvil, žeby papež chtěl při městě pro bezpečnost proti Turkům znamenitou pevnost na svůj náklad dáti ustavěti; k čemuž oni dovolili a tu pevnost při zdech městských vystavěti dopustili; do kteréž když jest tejně vojáky [2]) vpravil, a odtud do města, jimiž přední místa [3]) opanoval: ulekše se té nenadálé chytré moci, dobrovolně se poddati musili, a ještě poddaní zůstávají. To až potud o *Anconě* městu atd.

Od *Ancony* patnácte mil vlaských a tři české leží město *Loretto,* do něhož valná pout z křesťanstva pro blahoslavené panny Marie pozůstatky [4]) bývá; jichžto ku poctivosti *patron* rozkázal z děla vystřeliti, a nás napomínal, abychom se za šťastnou cestu modlili.

V pátek ráno 17. dne téhož měsíce strhl se silný a nám odporný vítr, kterýž nás do 30 vlaských mil zpátkem zahnal. Tu jsme nejprvé moře práva zakusili a zvěděli, co jest to bouře mořská. Nebo předešlá z Benátek nic proti této nebyla, a tato zase malá proti těm, kteréž jsme zase domů jedouc přetrpěti musili. A v pravdě tehdáž jsme nejprv počali mdloby, nechutenství i žaludka čistění [5]) snášeti. Nebo od toho lodí [6]) naší zmítání všecko v nás se zobracelo, a tak těžce kantora rvalo, nejináč než jakoby ho přetrhnouti chtělo, a až téměř napoly mrtvé ten den nás pozůstavivše. Nýbrž ač k večeru se utichl, že ho téměř cítiti nebylo, však lodí [7]) a moře neutichlo, pro veliké jeho od větru pohnutí. Ten den viděli jsme v moři na levé straně dvě skály veliké, vzdálí od sebe 15 mil vlaských. *Patron* nám oznamoval, že okolo těch vrchů skalnatých množství rybiček jménem *sardelli* chytají, a odtud do Benátek a jinam nasolené rozvážejí, kteréž i k nám do Čech docházejí. Jakož pak toho dne veliké množství, až se všecko po vodě bělelo, jich jsme viděli. Také jmenoval ty

[1]) portus. [2]) soldáty. [3]) placy. [4]) *reliquie.* [5]) *purgování.* [6]), [7]) náve.

vrchy, jeden ***Lissa***, druhý ***Meloessa***; pokládají se za ostrůvky, na nichž i lidé, a to na větším díle Řekové, bydlejí, lapáním těch ryb se živíce, o nichž ***Plinius lib.*** 3. ***cap.*** 9. ***et ult.*** zmínku činí. Také nám pravili, že tu veliká hlubina jest, jejíhožto dna [1]) dosáhnouti se nemůže.

V sobotu 18. dne téhož měsíce byl prostřední vítr. Okolo poledne viděli jsme lodí [2]) od východu k nám směřující, po praporci nad košem roztaženém a erbu obce Benátské sv. Marka znamení na něm majícím, poznali, že jest Benátská, a k ní se tak blízko přiblížili, že jsme spolu hlasitě mluviti mohli. Tu ***patron*** náš hned volal a znamení dával, aby se blíž k nám blížili, žeby chtěl po nich do Benátek listy shotovené poslati. Jest pak sice ten obyčej na moři mezi Benátčany, že když dvě lodí [3]) spolu se minouti mají, tu ***patron*** menší lodí [4]) povinen jest na bárce některé osoby k větší lodí [5]) poslati a zprávu, odkud a kde jede i co tázán bývá, dávati a všelijak posloužiti; a kdyby vítr tuhý aneb odporný byl, žeby nebylo možné jedněch k druhým se přiblížiti, tedy spouštějí s obou stran plachty a pracují, ažby to vykonati mohli. Podlé kteréhožto obyčeje přiblížili jsme se jedni k druhým tak blízko, že jsme se helepartnou dosáhnouti mohli. Sloula ta lodí [6]) ***Ferra***, a náležela jednomu kupci Benátskému, s kteroužto spravivše své věci, a rozžehnavše se, potom jsme se rozjeli. My naší cestou povlovně jedouc, po poledni viděli jsme tři ostrovy, ***Sanct. Andrea***, ***Augusta***, ***Augustini*** řečené, a jakž ***patron*** oznamoval, jsou pustí; k večeru opět několik jiných plných skalí, vlasky ***li scogli***, latině ***scopuli***, plavícím se zvlášť času nočního velmi nebezpečných: ty všecky pánům Benátčanům náležejí. Když večer přišel, kázal ***patron*** na zvonec, kterýž na lodí [7]) visel, zazvoniti, a nás na jedno místo [8]) svolati; to když se stalo, ***scrivan*** aneb písař začal ***Letanii*** zpívati, a my všickni po něm; potom sám některé hymny a modlitby jako jiný kněz [neb jsme na lodí [9]) žádného neměli] zpíval, a my ***Amen*** dořikali, až jsme naposledy jedním zvukem ***Ave Maria*** zpívali, a zase se rozešli. Ten obyčej patron náš každé soboty u večer zachovával.

Na ráno v neděli, 19. dne téhož měsíce, byl mírný vítr přes celý den; a tu jsme nejprvé ku podivení mnoho velikých ryb jménem ***delphini*** viděli, kteréž vůkol naší lodí [10]) se sháněly, až

---

[1]) gruntu. [2]) návi. [3]), [4]) náve. [5]) návi. [6]) náve. [7]) návi. [8]) jeden plac. [9]) návi. [10]) náve.

jeden z vojákův [1]) mezi ně z dlouhé ručnice udeřiv (však žádného netrefil) je rozehnal. Jest pak hodné poznamenání, co o té rybě *Plinius lib.* 9. *cap.* 8. píše: že delfín netoliko mezi všemi rybami, ale i nad ptáky jest nejrychlejší; anižby ho která ryba uchopiti mohla, kdyby pokaždé, chtě rybu pohltiti a sníst, hřbetem se dolů převrátiti nemusil, v čemž se nemálo obmešká. Jazyk a pysk má nápodobný svini, protož slove v jiných řečech „mořská svině". Hlas pouští na spůsob hlasem vzdychajícího člověka. Hřbet má široký, a když se zježí, bodlavý. Na člověka a na hudbu [2]) velice laskav jest a rád, když ho *Simon* jmenují a volají. Vida, an některá lodí [3]) k němu a okolo něho plyne, sem i tam se z vody vyhazuje, jakoby hrál, a z přítomnosti člověka se raduje.

Za času císaře *Augusta* do jezera *Lucrino* řečeného (proti městu *Puzzuolo* v království Neapolitánském) vsadili jednoho *delphina*, kterýž nějakého chudého člověka pacholátko do *Puteolos* (vlasky *Puzzuolo*) z *Bajas* města přese všecko jezero na hřbetě svém do školy i zase domů zpátkem beze škody nosíval, tím samým k tomu přiveden jsa, že jej to pachole u břehu hrávaje Simeonem nazývalo, přibližujícímu chléb jísti dávalo, jeho se dotýkalo, až i na jeho hřbet sedaje, kam chtělo s ním jezdilo. Ten skutek toho času netoliko v *Italii*, ale i v jiných zemích se roznesl, k čemuž často množství lidu na divadlo přicházeli, a tě pachole, jak Simon volati počalo, toho *delphina* k sobě přivolati i na něm jezditi vídali; a to několik let pořád trvalo, až když pachole umřelo, i *delphina* u břehu mrtvého našli.

Píše týž *Plinius* podobný příběh [4]) o jiném *delphinu* v *Africe*, a o jiném v městě *Iasso*, kterýž tak velice po svém pacholeti toužil, že jednoho času, když od něho odcházelo, chtě ho ještě dosáhnouti a provázeti, tak prudce sebou do písku střelil, až ústy hluboko do něho se zaryl, a v něm uvázši rychle se udusil.

I o jiném v městě *Naupactum*, v *Amphilochii*, v *Tarentu* a na mnoha jiných místech, žeby se podobných příběhův [5]) najíti mohlo, jistí. Také přivozuje *Ariona* hudce [6]) vznešeného, kteréhož, když se jednoho času na moři plavil a s penězi se pronesl, mariníři chtíce ho o ně připraviti, proti němu se smluvili, a v moři jej utopiti chtěli. On srozuměv tomu vyžádal sobě od nich, aby mu před smrtí sobě na harfu aneb na nástroj [7]) zahrati dovolili.

---

[1]) soldátův. [2]) muziku. [3]) některý šíf. [4]) podobnou historii. [5]) historií. [6]) muzikáře. [7]) instrument.

Což když se stalo, hejno [1]) ***delphinův*** k zvuku jeho hudby [2]) připloulo, kteříž okolo lodí [3]) pohrávali. ***Arion*** vida svůj čas, na jednoho skočil a tak hrající ven z moře na břeh vynesen byl. Svědčí i to, že v zemi Francouzské [4]) nedaleko města ***Nimes***, v kraji ***Languedoc***, jest jedno jezero, tehdáž ***Laterna*** jménem, do něhožto jistého času ***delphinové*** ryby naháněti a tím jménem ***Simon*** se svolávati dali, mezi rybáři na lodkách po jezeru jezdícími plovali a jiné ryby bíti pomáhali, začež hojnost chleba od rybářův mívali. ***Vide Plutarchum in vit. animal. Herod. lib.*** 1. ***Aristot. Elianum etc.***

Okolo nešporův jeden marinář, kterýž stráž [5]) nahoře v koši držel, z daleka jednu galeru spatřil, a ***patronovi*** o ní oznámil. Po malé chvíli i my jsme ji viděli. Načež ***patron*** střelbu nabiti a spraviti, i nám se přihotoviti poručil, pokudžby k nám chtěla, aneb jiných víc za ní jelo. Tu byl hřmot od zbrojí, oštipů, bubnování a sem i tam běhání, až jsme se všickni po lodí [6]) rozlosovali a k potýkání přihotovili. A však ta galera okolo nás z daleka se vezla, toliko aby, jak mnoho nás jest a co předse béřeme, poznati a vyzvěděti [7]) mohla, a tak s tím k jiným, kteréž odtud nedaleko za skalím a vrchy při zemi býti musily, aby jela, a spolu s nimi na nás udeřila. Neb ten obyčej loupežníci mořští (vlasky ***gli corsali di mare***), z nichž i tato galera byla, zachovávají. Tím tedy spůsobem když tak dlouho okolo nás se táhla, ***patron*** náš poručil k ní z kusu udeřiti; ale koule jí nedošla. Však potom jako po hodině od nás odjela a více se neukázala. A ačkoli dosti nás k ochraně lodí [8]) bylo, aniž jsme se té jedné galery příliš báli: nicméně v noci silně jsme hlídali [9]) a jim nevěřili, aby s jinými silně přijeti neměli. Nebo kdyby se tak naši vojáci z lodí [10]) neukázali a hřmotně nebubnovali, s těžkem bychom byli bez nějakého pokušení projeli.

Toho dne viděli jsme na pravé straně vrch jménem ***S. Angelo***, v moři stojící, blízko země ***Calabriae*** ve Vlaších. Naproti tomu z druhé strany jiný, ***Pelecosa*** řečený, v ***Dalmatii***, o němž nám pravil patron i marináři, žeby při témž vrchu ***delphin***, ryba, o níž jsem nahoře dotekl, drahně časův se zdržovati a rybářům ryby všelijaké do sití naháněti, od nich chléb brávati, jej jídati měla, až od jednoho vojáka zastřelena jsouc těm rybářům k rybám

---

[1]) houf. [2]) muziky. [3]) šífu. [4]) Frankreichu. [5]) vartu. [6]) šífu. [7]) vyšpehovati. [8]) šífu. [9]) vartovali. [10]) náve.

dopomáhati nemohla, tak že od té chvíle žádných ryb v tom místě tak jako prvé chytati nemohou.

V pondělí 20. dne téhož měsíce měli jsme malý větřík, kterýž se potom dokonce uložil; Vlaši mu říkají *il bonazzo*. Po povstání prostředních větříčkův a jich zas utišení pomalu jsme se odbírali až do 21. dne úterního téhož měsíce. Tu jsme viděli zemi *Apuliam*, vlasky *Puglia*, a v ní při moři ležící, blízko jedno od druhého, jako *Bari*, *Mola*, *Manapoli*, *Stoni* a jiná mnohá pěkná města, lesy olivovými a mandlovými obrostlá, králi Hišpanskému náležející. Na druhý den 22. téhož [1]) spatřili jsme město *Brandizzo* aneb *Brindizzo*, latině *Brundusium* řečené; to v velmi pěkném položení leží. U starých historikův a spisovatelův [2]) vznešené jest, nebo i v školách malým dětem při datum epištol *Ciceronových* často se jmenuje a předkládá. Leží v *Apulii* a jinák vůbec v *Calabrii*, při moři Adriatickém, s příležitým přístavem [3]), kterýž za starodávna přední a téměř v té krajině jediný přístav [4]) u Římanův byl těm, ješto se do *Asie* plaviti chtěli. Tu Římané obyčejně armádu svou držívali, a na druhé straně přes moře druhý přístav [5]) při městě *Dirrachium*, nyní slove *Durrazzo*, v *Slavonii* měli. To město jedno od druhého dvě stě a dvadceti mil vlaských leží. Do *Brundusium* z Říma veliká a přední silnice bývala, netoliko pro kupectví, kteráž se sem i tam ze Vlach do *Asie* posílala, ale kde se jací do těch zemí vojáci a válečné přípravy vysílali, to tou cestou táhlo. Z těch příčin jeden měštěnín Římský, jménem *Appius Claudius*, od brány nyní ležící k východu polednímu, řečené sv. Šebestiána (za času Římanův sloula *porta Capena*), až do *Brundusium*, na šedesáte mil vlaských, dlouhým, sivým, tvrdým z moře dobývaným kamenem cestu vydláždíti dal, tím spůsobem, že prostředkem té cesty strouha jde, do té i z ní zase všecky nečistoty se splakují a vycházejí; však tak široká jest, že s obou stran té strouhy po cestě dva vozy jeden vedlé druhého jeti mohou. Nadto pro pěší lid byly stezky obzvláštní nad silnici vyšší, a tu v jistých místech hospody pro putující vystavené se nacházely; ale již těch kromě silnice aneb cesty, kteráž do dneška již přes sedmnácte set let trvá, se nenachází. Tehdáž obzvláštně pro množství putujících Římané měli obyčej, hroby své nad zemí, na spůsob truhly veliké, s přikřivadlem z kamene mramorového i prostého, dle možnosti mistrovsky vytesávaného, s ná-

[1]) *ejusd.* [2]) škribentův. [3]) *portem.* [4]), [5]) *port.*

pisem při té cestě vystavovati, do nichžto samý popel těla mrtvého a spáleného s skleničkou slzí, které přátelé po smrti toho člověka a jemu na památku vyplakali, i některé groše atd. dávali. Těch hrobův tehdáž na tisíce bylo, a podnes ještě nemálo se jich spatřuje.

Okolo toho města, i jiných výš dotčených, viděli jsme v noci mnoho ohňův na vrších páliti, o nichž, když jsme se ptali, zprávu nám dávali, že jsou věže a skály v těch zemích vůkol po břehu mořském, v nichž, pro loupežníky a vpády nepřátelské do země, dnem i nocí hlídají [1]). Nebo když vidí, žeby se přibližovali, zapálí slámu a dříví, a tak ve dne dýmem a v noci ohněm okolním vesnicem a městům, aby se opatřily, návěští dávají. Sami pak, jest-liže by nepřátelé silně na zem vystoupili, časně utekou. Pakliby žádných příprav vojenských s sebou neměli, by dosti mnoho nepřátel bylo, na věži se jich nebojí; proto že vysoko dvéře aneb díru mají a po žebříce do ní lezou, a týž žebřík za sebou nahoru vtáhnou, a ručnicemi opatřeni bývají.

Ve čtvrtek 23. dne téhož měsíce o polednách zemi *Apulii* jsme minuli, a ji nejposléz po vrchu *S. Maria* řečeném viděli. O nešpořích spatřili jsme vrchy veliké *Chimera*, od města pod nimi ležícího tak nazvané, a dobrým větrem jedouc vrchy ostrova *Corfu* k večeru jsme uhlédali. O tom ostrovu, ač jsme k němu nepřistali, však pro hodnost jeho něco z čítání i také z slyšení položím.

Ostrov *Corfu*, v němž jest pevnost znamenitá, prvé sloul *Corcira* aneb *Chersonesus*, v moři Jonickém aneb vůbec v moři *Mediterraneum*, to jest Prostředzemním, kteréž také slove *Archipelagus*, to jest: Arcimoře, vlasky *Mar maggiore*, Moře velké, Turkům *Acdenici*, Bílé moře, pro rozdíl moře *Pontus Euxinus* řečeného, kteréž, že v okamžení a často bouřemi a hroznými vichřicemi sčerná a tmavé bývá, Černé moře nazívají. Leží od Benátek 800 mil vlaských, a někteří pokládají toliko sedm set. Zemi má úrodnou a za starodávna skrze zahradu, *hortus Alcinoi* jménem, vznešenou; *Ovidius Metamorp.* 2. praví, že jest od vína, medu, soli i ovoce všelijakého hojná, a to tím spůsobem [2]), že všudy po polích štěpoví rozličného dosti má, kteréž úrody stíní, a tak oboje dochází. Nebo velikým horkem všecko by uschlo, dříve nežby k dozrání přišlo. Ten ostrov jest na 300 mil vlaských

[1]) vartují. [2]) fortelem.

okrouhlý a 40 mílí zdýlí, na němž na větším díle Řekové až posavad bydlejí. V moc pánům Benátčanům léta 1382. uveden byl, a jsou ho v držení až posavad. Proti tomu ostrovu skonává se země, od starých *Illiricum* řečená, totiž z druhé strany moře Adriatického proti zemi Vlaské ležící, a jde od Benátek až k *Macedonii*, nyní *Epirus* jménem. Obsahuje v sobě *Dalmatii*, *Liburnii* jinák *Croatii*, obecně *contrada di Zara*; *Slavonii*, zemi slovanskou, od národu slovanského, od něhož český národ i jazyk pošel; krajiny znamenitě úrodné, městy, přístavy [1]) mnohými, víc za starého nežli za našeho věku vznešené. *Strabo*, *Ptolomaeus* nemálo o nich píší. Ty skrze války a rozličné vrchnosti na větším díle v zkázu přišly. Na ten čas jest jedno město v *Slavonii* nejpřednější, řečené *Ragusium*, jináč *Ragusi*, a od Turkův *Dobrovicha*, kteréž jest veliké i pevné, a pro přístav [2]) v kupectví a obchodích [3]) mezi předními městy kupeckými není zadní. To až posavad svobodu svou má, a jest jeho svobodná *respublica* na spůsob Benátčanův. A však pro moc a blízké sousedství Turka, kterýž mu všecky země a panství mocí odjal, a že mu z ostatku, co drží, 14.000 dukátův ročně dávati musejí, je přinutil, daleko již od prvnější slávy své odstoupilo; nicméně nikdá ještě v moc jeho nepřišlo, a křesťanským lodím [4]) v té krajině bezpečné útočiště zůstává. Na tom místě stálo někdy ono u starých spisovatelův [5]) vznešené město, *Epidaurus* řečené.

Na ráno v pátek 24. dne téhož měsíce, ostrova *Corfu* za sebou jsme nechali a s dobře tuhým větrem dosti prudce jeli, až jsme i po levé straně ostrov *Cephalonia*, od *Zante* vzdálí osmnácte mil vlaských, někdy Benátčanům, nyní Turku náležející, minuli. Před rokem mého tudy putování stala se lodí [6]) *Silvestra*, na níž jsem se tuto plavil, nešťastná příhoda. Nebo když se do ostrova *Cypru* tudy mimo *Cephalonii* plavila, právě naproti byla sedmi *galerami* loupežníkův [7]) mořských obklíčena a po mnohém se bránění vybojována; *patron* a lid všecken v ní pomordován, kromě tří osob, jednoho Řeka, s kterýmž jsme se v zemi Svaté v městě *Gaza* shledali, druhého mariníře a třetího pacholete malého *Grillo* jménem, kterýž se s námi zase plavil. Jak zprávu jednostejnou Řek i pachole dávali, dosti dlouho s tou lodí [8]) ti loupežníci bojovali, a nic na ní míti nemohše, s velikou svou škodou zpět se

---

[1]) porty. [2]) port. [3]) handlích. [4]) šífům. [5]) *scribentův*. [6]) *navi*. [7]) *corsarův*. [8]) návi.

obrátili; ale potom když nešetrností prach v lodí [1]) se zapálil a veliký oheň vzešel, obrátili se loupežníci, a s těmi na lodí [2]) až do jich poslední hodiny bojovali; nebo prachu, jímžby stříleti mohli, na lodí [3]) neměli. Ti pak tří pozůstalí v lodí [4]) zalezli; kdežto ač všecko ti loupežníci vyštárali a vynesli, však jich nenalezli, ale odjeli, jako prázdné lodí [5]) tu zanechavše, a tak chvíli jim dali, že jsou jedinkou předního stromu nevelikou plachtou do *Corfu* zpátkem připlouli.

Téhož měsíce 25. dne v sobotu, na den sv. Jakuba apoštola páně, ranním jitrem v svitání připlavili jsme se k ostrovu *Zante* do přístavu [6]), tři míle vlaské od městečka *Zante*, a tu jsme plachty spustivše a do moře kotve uvrhše přistavili, a tak z Benátek 12. dne vyjevše, ve 13 dnech k němu se dostali, okolo devíti set mil vlaských, českých pak učiní sto osmdesáte. Téhož dne s patronem my poutníci na *gondoli* vsedše, vezli jsme se k břehu, vojáků pak nemálo na bárce za námi jelo; a spolu jsme se do městečka uložili [7]) i oběd strojiti dali. Zatím šli jsme do kláštera starodávního a nedostaveného bosákův, v němž jsme mši slyšeli. Odtud do kostela řeckého, abychom viděli, jaké náboženství Řekové konají. Po obědích sem i tam procházejíce se ten den jsme strávili, a patron potravami [8]) všelijakými lodí [9]) opatřil.

Ostrov *Zante*, latině *Zacynthus* od *Zacyntha*, syna *Dardana* krále, kterýž tam kraloval (jakž *Plinius lib.* 4. *cap.* 12. píše), tak jest nazvaný. Leží v moři Jonickém, za starodávna tak řečeném, jinák *Mediterraneum mare*. Okršlek jeho jest 100 mil vlaských, našich pak dvadceti. Náleží pod správu pánův Benátčanův, kteříž v něm zámek *Zante*, nad městečkem téhož jména neohraženým, i stráž [10]) silnou drží. V tom městečku u bosákův prv oznámených chtějí tomu, žeby tělo onoho slavného a z Latiníkův nejpřednějšího řečníka [11]) *Cicerona*, Římského měštěnína a za živobytí jeho i starosty [12]), též i manželky jeho *Antonie* ležeti mělo, kteréž jsou, stavějíc léta 1546. při témž kláštěře nějakou věc, s *epitaphium* jeho mramorovým v gruntech nalezli. Neb i někteří píší, že když od *Antonia* nepřítele svého byl z Říma vyhnán, na cestě z poručení jeho dostižen jsa, a hlava mu sťata byla: manželka jeho tělo mrtvé vzavši, do *Zante* ostrovu utekla, a tu tělo jeho pochovati dala, i sama naposledy život svůj pro-

---

[1]), [2]), [3]), [4]) návi. [5]) prázdného šífu. [6]) portu. [7]) lozirovali. [8]) profanty. [9]) návi. [10]) vartu. [11]) *oratora*. [12]) purgmistra.

středkem smrti tam dokonala. A jiní jinde jej pohřbeného býti praví, jako v *Gajeta* mezi Římem a *Neapolis*.

V tom ostrově roste znamenité víno, řecké u nás řečené, latině a vlasky *uva passa*, od kterehož páni Benátčané, jak tomu někteří chtějí, veliký důchod, do mnohonácti tisíc korun se scházející, ročně vybírají. Roste zajisté řecké víno nápodobně našemu vínu, a po listí se nerozezná, než že má něco nižší réví, hrozny delší a zrna maličká. Velmi sladké jest, a hodilo [1]) mi se tam tehdáž býti i je trhati, když zralé bylo. Vína vůbec z něho netlačí než toliko pro okoušení [2]), a to z příčiny jeho veliké sladkosti, pro kterouž ho mnoho píti není možné, ale suší je v domích z kamene aneb z hlíny stavených, na spůsob stodoly u nás; a plné ty stodoly těch hrozníků řeckého vína bývají. Odtud berou je do sudův, do košův a jiných nádob, do nichž se tlačí, na lodí [3]) prodává a do všeho křesťanstva dodává.

Herodotus lib. 4. píše, žeby v tom ostrově čtyř neb pěti honů od moře malé jezero býti mělo, z každé strany 70 noh zdýlí i zšíří, a dvou kroků zhloubí; v tom že panny samou tyčí a při ní *myrtum* (jest nám nepovědomé koření) přivázané do jezera strkajíc a vytahujíc znamenitou smolu loví, a přitom *myrtu* vytahují, kteráž se i v lékařství užívá. Item, co se do toho jezera hodí, to že se všecko v moři najde a do moře vyplyne.

V tom ostrově Řekové bydlejí a něco Vlachův, kteříž pro hojnost všech úrod tam se drží; a jakž *Polybius* svědčí, ta země vždycky tak hojná byla, že obyvatelé její více bohatství a rozkoší nežli umění a zběhlosti v věcech válečných hleděli, pročež žádné chvály činův a paměti jejich se nečte. Z toho zámku kvadrátovým aneb štukovým kamením a všech bašt jeho vystaveným, ano i z městečka *Zante* viděti zemi *Morea* řečenou, o níž doleji něco položím, a v ní pevnost *Torneze*, od *Zante* sotva 18 mil vlaských a našich tři míle ležící.

V neděli ráno 26. dne téhož měsíce, slyšíce žebychom ten den nevyjeli, smluvilo se nás všech sedm poutníkův, abychom na jeden vrch, na němž malý kostelík, *Maria di piscopa* řečený (stojí od *Zante* městečka šest mil vlaských vzdálí), putovali. A tak na ten vrch pro veliké horko pracně jsme vylezli, a na něm u kostelíka čisternu plnou studené a čisté vody našli. Tu poodpočinuvše vešli jsme do toho kostelíka, a v něm řeckou zpěvavou

[1]) trefilo. [2]) koštování. [3]) šíty.

mši slyšeli; potom obydlí kněží řeckých, *Caloyeri* řečených, při tom kostelu navštívili i to poznali, že v nouzi a veliké chudobě na tom místě se drží. Při něm jest věž, na spůsob dotčených ve Vlašich, pro stráž [1]) na moři, po němž velmi daleko se patřiti mohlo. Odtud navrátili jsme se zas k naší čisterně a tu nám poslané věci od hospodáře našeho, jako: kuřata pečená, melouny, víno v hrozních, chléb a dobrého vína láhev [2]), jsme nalezli; tím vším se poobčerstvivše, zase dolů zpátkem se obrátili. A jsouce na polovici cesty, uslyšeli jsme, že z jednoho kusu na lodí [3]) vystřelili, tím znamení všechněm dávajíce, aby se co nejrychleji do lodí [4]) najíti dali, že brzo pojedou. Té nenadálé příhody velice jsme se ulekli a co mohli dolů pospíchali, ale teprv o nešpořích do městečka jsme se dostali, a zaplativše v hospodě, k moři pospíšili. Tu naše štěstí bylo, že jsme velikou bárku hotovou našli, ji zjednali, a na ní k lodí [5]) se plavili, an již plachty rozkládali a vytahovali; a kdybychom byli i hned jí nedohonili, že silný vítr, jak jsme se na ni dostali, váti počal, bylibychom ji na té bárce neuhonili, ale tu v *Zante* zůstati musili, snad déle nežby se nám bylo líbilo a peníze stačiti mohly.

V pondělí ráno 27. dne měsíce Července dobrým a stálým větrem jsme se plavili až do poledne, a tak do půldruhého sta vlaských mílí od *Zante* vzdálí ujeli; potom vítr ulevoval. A tehdáž přes celý den vrchy, zemi i města krajiny *Morea* řečené jsme viděli, o níž tuto něco položiti nepominu. Ta země od starodávna sloula *Peloponnesus*, a leží v moři *Aegeum* aneb *Jonicum*, obecně *Mediterraneum*, se všech stran, kromě s té strany země Řecké, kterážto šest vlaských mílí země šíří se drží, nejináč než jako hlava krkem při těle, od čehož *peninsula* sloula, to jest: nedokonalý ostrov, kterýž se z nějaké částky země přídrží, a ta slove latině *Isthmus*. Ten tedy nedokonalý ostrov mezi všemi podobnými v světě nejslavnější vždycky byl a zůstává. Jeho okršlek [6]) jest čtyry tisíce honův, učiní přes půl páta sta mil vlaských. Před lety měl mnohá hlavní města, jako jsou: *Argos*, *Sparta*, *Corinthus*, *Mycenae*, *Lacedaemon*, *Patra*, *Messenae*, *Methino*, *Coron*, *Elis*, *Pisa etc.*, z kterýchžto všech sotva dvě pozůstaly k městům podobné: *Coron* a *Modon*, znamenité pevnosti a někdy hradby [7]) všeho křesťanstva proti turecké moci. Benátčané drahně časův je drželi, až i ztratili léta 1500. Zvláště pevnost *Modon*,

[1]) vartu. [2]) flaši. [3]) návi. [4]) náve. [5]) šífu. [6]) *perimetrum*. [7]) bašty.

kteráž vůkol v moři leží, kromě z jedné strany velmi úzce se země drží, tu když Turek byl oblehl a na ní nic míti nemohl, oni sobě nepřítele v pevnosti lehce vážili, tak že když jim jednoho času kolikas galer s lidem a potravami [1]) do přístavu [2]) na pomoc přitáhlo, všickni v městě k přístavu [3]) běželi, zdi opustili a s hostmi svými se vítati chtěli. Turci, spatřivše že na zdech ochrany není, neobmeškali města zlézti, a brány dobyvše do něho vpád učinili, co k přístavu [4]) neběželo, to tam doháněli, bili [5]), ty galery a co na ně uteci mohlo, odehnali, ostatní pobili [6]) a město opanovali, kteréž posavad v své moci drží.

Ten nedokonalý ostrov jest sice v svém spůsobu velice pevný, neb kromě kolikas málo přístavův [7]) nelze do něho, a s té strany úzké země *Isthmo*, tu jsou staří Řekové i po nich křesťané vždycky zed tlustou, s baštami a příkopy hlubokými, měli, a žádný do království nemohl, leč skrze brány, jakoby jediné město bylo. Sloula ta zed *Hexamilion*, kterouž *Amurathes*, císař Turecký, přestrašiv svou mocí Řeky ji brániti mající, že před ním z daleka, zed opustivše utekli, dobyl a zbořil, i všem v té zemi poplatek [8]) uložil. Ačkoli potom zase Benátčané lid navedli, že poplatku [9]) dáti nechtěli, a zed v patnácti dnech novou vystavěli léta 1453.; však když se brániti měli, opět utekli a ji do gruntu zbořiti dali. Tak na tu zemi větší podrobenství uvedli, v kterémž posavad trvají.

V úterý 28. dne téhož měsíce plavili jsme se pracně, pro odporný vítr, mimo ostrov neveliký, plný hor a vrchů po levé ruce, jménem *Cerigo*, a jakž *Bordonius lib. de Insulis* píše, sloul někdy *Scothera*. *Aristoteles* jmenuje jej *Porphyris*, pro lom mramoru, kterýž v něm jest a *porphyr* slove, kterýž u veliké vzácnosti podnes všude mají. *Plinius* a jiní jmenují jej *Cythera*, odkudž praví, žeby *Venus*, bohyně pohanská, pojíti měla i *Cytherea* nazvána byla, z kteréhožto jména *Cythera Cerigò* pošlo, a do dneška tak sluje. Tu byla také vlast *Heleny* krásné ženy, pro kterouž *Troja* město zkaženo jest. Náleží pánům Benátčanům, kteříž v něm pevný zámek mají.

V středu 29. dne památky sv. Marty téhož měsíce týž nedobrý vítr trval až do nešporů, napravil se potom až do půlnoci, a zas utichl až do jitra. K večerou spatřili jsme malý ostrov, *Cirigoto*

---

[1]) profanty. [2]), [3]), [4]) portu. [5]) mordovali. [6]) pomordovali. [7]) portův. [8]) trybut. [9]) trybutu.

nazvaný, ale pustý, a tu jsme také nejprv vrchy ostrovu *Candie* viděti počali. Před večerem viděl jsem mnoho ryb z moře se vystřeliti, nápodobné u nás rybám proudníci řečeným, zdýlí jedné pídi; ty ryby měly křídla, téměř co netopýř, jimiž letěly dosti daleko nad vodou půl lokte zvýší, a zase do vody padaly; a jak mi zprávu dávali, často na lodí [1]) houfem padají; když se zhůru dají, a přes lodí [2]) letěti chtějí, tedy o provazy, plachty a jiné věci při lodí [3]) se urazí a padnou. Píší někteří, že za příčinou jiných ryb, *albocareni* řečených, které se za nimi shánějí, tak nad vodu uteci a jim uletěti musejí. Tehdáž jeden marinář jednu na lodí [4]) měl, a ji jsem rukama svýma ohledoval.

Ve čtvrtek 30. dne téhož měsíce zase jsme odporný vítr měli až do poledne, potom se napravil a nás k ostrovu *Candii* hnal, kterýž jsme vždycky před sebou viděli. Až v pátek den sv. Jeremiáše 31. dne téhož měsíce, dvě hodiny přede dnem, k němu nás a až do přístavu [5]) vehnal, kdežto jsme, plachty spustivše a kotve zavrhše, od břehu na dvě vlaské míle zastavili a stáli, od města *Candie* deset mil vlaských, k kterémuž jsme pro veliké mělko s naší lodí [6]), nebo velká byla, přistati nemohli.

Kapitola 7.

O připlavení se k ostrovu Kandii, i co se tam dálo.

Když byla jako hodina na den, patron nám oznámil, abychom poutníci s písařem a s některými marináři do města se strojili. Tu my s ochotností vsedše s nimi na menší bárku, s jednou plachtou malou roztaženou jsme jeli; ale jsouce sotva na polovici cesty, od nenadálého prudkého větru a z něho veliké bouře a vlnobití povstalého byli jsme postíženi, a jinák nemyslili, než že tu stopeni budem. Písař, kterýž zadu opačinu [7]) spravoval, ač nas nejprvé jak mohl těšil, však naposledy opravdově ode vší dobré naděje upustil, a nevěděl coby činiti měl. A však s pomocí pána boha všemohoucího vždy jsme zachováni, že jsme se k městu přibližovali a z města spatříni byli, v jakém nebezpečenství jsme trvali, tak že někteří s velikou bárkou nám na pomoc vstříc jeli a s sebou okolo snídaní s pomocí boží šťastně přivezli. A tak již dobrý

---

[1]) šify. [2]) šif. [3]) šifu. [4]) návi. [5]) portu. [6]) návi. [7]) *temon.*

díl cesty naší jsme vykonali, z Benátek do *Candie* 1400 vlaských mílí, českých 280, a z *Zante* 500, českých pak 100 mil učiní. Po vystoupení na břeh šli jsme do města, a v něm do kláštera, v němž mnoho bosákův řádu sv. Františka se zdržovalo. Tu jsme *gvardiana* za propůjčení komor, i někoho nám ku pomoci a tovaryšstvu přidání, dokudbychom tam zůstati musili, žádali; a tak dvě komory od něho zjednali i bosáka jednoho obdrželi, kterýžby nám potřeby a potravy [1]) skupoval a naším nákupníkem [2]) byl; neb jsme se sami stravovali. Prvé než oběd přistrojili, šli jsme do kostela na modlitbu, a jej čistý, prostranný i nákladný býti spatřili, krom že klenutý nebyl; ale strop jeho jest střecha, do níž se z důli hledí, a všecko dříví, jako krokve, lati atd. z cypřišového vonného dříví stojí. Stavení kláštera jest dosti veliké, od kamene stavené, bez krovův u nás obyčejných, však s podlahami rovnými z vápna a cihel; a místem podlahy jsou klenuté a vápnem obmazané, na příklad věží sv. Jiří na hradě Pražském. Potom šli jsme k obědu do jedné naší komory, a tu našeho mnicha pilnosti a správě se podivili. Neb od pěkného chleba, masa, kuřat, melounů, vína v hrozních, citronů a nejlepšího malvazí za málo peněz dostatek jsme měli, a toho s velikou chutí požívali.

Po obědích oznámil nám *gvardian*, že se nešpor držeti bude, abychom do kostela přišli; nebo nazejtří, totiž v sobotu, byla památka sv. Maří Magdalény, a to podlé jejich kalendáře, totiž starého, kterýž v těch ostrovích všudy drží a zachovávají, poněvadž vedlé nového před desíti dny již byl ten svátek minul. Po vykonání nešporu šli bosáci do jiného kláštera, k sv. Maří Magdaléně jménem, v kterémž bydlely jeptišky řádu sv. panny Kateřiny, a tam druhý nešpor drželi; a začavše zpívati *figurate quinque vocum Magnificat*, i mne povolali, abych pomáhal, jakož pak i *Esurientes trium vocum* se dvěma jinými jsem vyzpíval. Po nešpoře pozvali nás někteří kupci z města a mniši do *conventu*, a s sebou za stůl na *collací* aneb svačinu zasadili, tak že jsme na ní arci přestati mohli; neb plný stůl konfektů a rozličného ovoce byl, a několikerého vína dostatek; k tomu všech k nám uctivost a vlídnost veliká, tak že jsme sobě lépe nežádali [3]). Po rozžehnání se s některými, kteříž se zas s námi nevracovali, do kláštera jsme se vrátili, a tu odpočívali.

V tom ostrovu a městě *Candii* zdržovali jsme se 14 dní, neb

[1]) profanty. [2]) einkauferem. [3]) nevinšovali.

patron lodí [1]) naší některá zboží z Benátek přivezši, ty tu složil [2]), a zase jiné naložil, až se nám spravedlivě stýskalo; a často jsme naň nabíhali, dotazujíce se na čas plavení, až jsme zajisto do dvou dní odloženo měli. V tom čase, co jsme v klášteře byli, poznavše od *gvardiana* a jeho bratří všelijaké dobré nám prokázané přátelství, přemýšleli jsme, jakbychom od nich za vděčné a zdvořilé, prvé nežbychom odjeli, poznáni býti mohli, až na tom jsme se snesli, abychom všemu *conventu* v jich *refectorium* hostinu [3]) přistrojiti a k tomu je pozvati dali. A tak jsme učinili, poručivše tu věc k opatření našemu duchovnímu nákupníkovi [4]), kterýž tak správně a skvostně, zjednav dva kuchaře, všecko přistrojiti dal, žeby nerci-li *convent* a patron náš pozvaný, ale mnohem větší páni to zavděk přijíti mohli, až jsme pochybovali, zdaliž by nám měšec náš na to dostačiti mohl, a dosti s strachem tu hostinu [5]) (při níž také byl jeden náš krajan, urozený pan Jan Ostrovec, kterýž u biskupa za dvořenína sloužil) jsme dokonali, aniž se spokojiti mohli, až jsme počet uhlédali; a ten byl dosti skrovný, ovšem mimo myšlení naše, a v čemž jsme upřímnost a věrnost hospodáře [6]) našeho shledali. Potom s radostí se rozžehnavše, z příbytku [7]) a dobrého přátelství všem jsme poděkování učinili.

Na druhý den, totiž ve čtvrtek po sv. Vavřinci 13. dne měsíce Srpna, zjednavše sobě před tím osly, o polednách z města *Candie* jsme vyjeli, a roviny vedlé moře na pět vlaských mílí se drželi, až jsme k jednomu velikému a skalnatému vrchu, jménem *Santa Croce*, přijeli. Tu jsme se zastavili a na místo, kde se sv. Pavel před Řeky skryl, hleděli. Z toho vrchu dole z pouhé skály vyskakuje znamenitý a veliký pramen sladké a čisté vody, nejinák nežli jakoby z nějakého velikého rybníka do podtrubí [8]) vycházel, a teče od toho místa prudkým tokem za dvě míle vlaské, na jehožto proudu hamry zbraní železných, *al armiro* řečené, stojí a tím proudem jdou. Pravili nám, žeby ten pramen před lety slaný bývati měl, ale jednoho času, když veliké zemětřesení povstalo, že se v sladký obrátil. Odtud brali jsme se přes veliké hory a doly, za dobrých pět i šest mil vlaských, až jsme k lodí [9]) přijeli, kteráž za jedním vrchem, od břehu na půl míle vlaské, stála. A přijevše dosti časně, na louce, kteráž tu byla, a v ní dva

[1]) náve. [2]) vyladoval. [3]) pankét. [4]) einkaufer. [5]) ten pankét ... němž. [6]) *oeconoma*. [7]) lozumentu. [8]) poltrubí. [9]) návi.

domky klenuté bez krovův, obydlí řeckého poustevníka a kostelík malý, tu jsme se procházeli, i od toho eremity dvě slepice, neb jich více neměl, koupili, a je opařivše osolili a k večeři upekli; k tomu dobrou sladkou vodu nedaleko odtud majíce, pojedli jsme a napili se s chutí. A tak v tom kostelíčku na zemi nocleh mající, rána jsme očekávali.

Kapitola 8.

Vypsání ostrova Kandie.

Ostrov *Candia* za starodávna sloul *Creta*, totiž od křídy, kteráž latině *creta* slove, a tam se na mnoze i nejlepší nachází. A nejináč u všech starých historikův se jmenuje, nyní pak obyčejně *Candia* od města hlavního v něm ležícího; proto že jsa slavný a bezpečný přístav [1]) při tom městě *Candii*, kteréž před lety *Malium* sloulo, nejpřednější obchod [2]) od kupectví tam byl, a na větším díle lidé k němu se obraceli, tak že v ústech kupcův jiné slovo neznělo nežli *Candia*, až i ten ostrov, nemajíce pozoru na vlastní jméno, tak nazvali, odkudž ten omyl vzešlý posavad trvá; ač prvé také sloul ostrov *Aerea insula*, od mírného a zdravého povětří, *Macoroneson et beata insula*. Jest pak ostrovu toho položení u prostřed moře, jež slove u zeměpisců [3]) *Mediterraneum*, totiž Prostředzemní, ale mezi kupci a jinými okolními národy jmenuje se Moře veliké, pro rozdíl jiných zátok mořských; však částky téhož moře i z něho pošlé, kteréž k přirovnání s ním malé jsou, také svá vlastní jména mají. A že u prostřed toho moře jest *Candia*, mimo zeměpisce [4]) svědčí to starý spisovatel [5]) *Virgilius* těmito slovy:

Creta, Jovis magni, medio jacet insula Ponto.

To jest: „*Creta* aneb ostrov *Candia*, Jupiterové modle pohanské posvěcený, leží u prostřed moře.“

Od té strany západu, z kteréž jsme k němu z Benátek jeli, začíná se dýlka jeho až k východu, a jakž *Plinius lib.* 4. píše, vztahuje se na dýl 270.000 kročejů, což učiní 270 vlaských mil, a našich 54 míle, po 5 mílích vlaských za jednu naši počítajíc; na šíř nejvíce 50.000 kroků, vlaských mil 50, a našich deset;

---

[1]) portus. [2]) handl. [3]) geografů. ([4] *geography*. [5]) *author*.

okolek pak aneb okrouhlost 584.000 krokův, a vlaských mil 584, našich 116 mil, krok po pěti střevících počítaje. A větší jest nežli ostrov *Cyprus*.

V tom ostrově jest více vrchů nežli rovin, a z té příčiny obyvatelé jeho byli a jsou posavad velice náchylní a oddaní myslivosti, tak že podnes na větším díle lid obecný i sedláci luky a šípky v toulcích i jinák nosí, byť i dosti blízko přes pole jíti měli; ano když na trh do měst a městeček, nad to pak na dobrou vůli a svátky své se shromážďují, v čemž od starodávna až do dnes tu chválu obdrželi, že bývali a jsou dobří střelci, nad jiné okolních zemí národy; jakož toho příklad divný se čte, že jeden v *Cretě* orla v letu šípkou dostřelil a trefil, kterýž z vysoka prudce dolů spadši na hlavu střelce upadl, a jeho týmž šípem na smrt zranil, tak že tu oba umřeli. *Apollonides in epigram.* 1. Zvláště pak na moři strany udatnosti i plavení povědomosti podnes to prokazují, že častokráte malá lodí rybářská *Candianův* obrání se veliké a dobře opatřené od lidu i zbraní lodí loupežnické, nerci-li aby utíkati měla aneb dostáti nesměla. O jejich povědomosti jest staré latinské přísloví: *Cretensis mare nescit*, „Kretenských moře nezná.“ Ale oni je znají, jakoby možné nebylo, z toho ostrovu rodilého najíti, kterýby se plavbě na moři rozuměti neměl. Ten ostrov leží k straně východní, a jsou v něm veliká horka, v těch stranách obyčejná, tak že pro ně lidé nemnoho o polednách z obydlí svých vycházejí, ale po poledni i před polednem, zvláště co nejraněji za chládku, a večerního času; jakož pak, kdo ženské pohlaví a krásu jejich, pro kterouž vznešené a slavné jsou, spatřiti chce, musí se v soumrak a okolo nočního času po ulicích procházeti; neb ony tehdáž ven vycházejí, buďto do kostelův, aneb jedna druhou navštěvovati, aneb po jiných potřebách svých, tak že se tu často nejednomu k ledačemus zlému příčina dává, zvláště od těch nebohých žen, kterýchžto muži sobě pacholata sodomářská chovají, jsouce ony beztoho velice a nad jiné chlipné. Jakož pak toho hříchu velikost a mnohé obecenství při témž lidu nejedni po městech špitálové svědčí, kteříž plní jsou nemocných pokažených a tím hříchem zohavených pacholat, z nichž nebrzy které k svému zdraví přijde, ale buď mizerně zemrou, aneb do smrti neduživí, sklíčení a nevyrostlí zůstávají. Svědčí to o nich i stáří spisovatelé [1]), totiž že jsou se toho hříchu zjevně a bez

[1]) *authores.*

trestání z dávna dopouštěli. *Heraclides in politicis, Aristoteles. Strabo lib.* 10. vypisuje zákony [1]) a jistá u nich nařízení, jakby se kdo při tom hříchu chovati měl. Což ovšem jest hrozno a pohoršitelno před bohem i lidmi psáti, nerci-li konati.

Sv. Pavel, apoštol páně, v epištole k Titovi v 1. kap. jiné nectnosti lidu toho ostrova poznamenal v těchto slovích: „Řekl prý z nich vlastní jejich prorok [totiž *Epimenides* básník [2])]: že Kretenští jsou vždycky lháři, zlá hovada, břicha lenivá. Svědectví to pravé jest, a protož tresciž je přísně, ať jsou zdraví u víře.“ Potud sv. Pavel; nebo byl jich povědom, proto že u nich evangelium kázal, a na svém místě *Tita* za biskupa jim zanechal, jakž se to z historie církevní nachází. Srovnávají se také i jiná, před sv. Pavlem mezi lidi vzešlá *adagia*, totižto přísloví o Kretenských, jako: *Cretenses mendaces*, „Kretenští lháři,“ *Cretizat cum Cretensi, Cretensis cum Cretensi*, o těch řečeno, kteříž lež podobně Kretenským mluvili, aneb že lhář lháře oklamal.

Item: *Τρια κάππα κάκιστα*, tři národové od *C* jménem se počínající zlí jsou: *Cappadoces, Cilices* a *Cretenses*. To zajisté svědectví až podnes o nich skutečně trvá, neb jsou lidé velmi obmyslní [3]) a podvodní, jakž o tom svědčí ti, kteříž s nimi kupčí [4]) a obchody své každodenně vedou.

Staří toto přísloví o Kretě měli, že všecko, co v ní pocházelo, nejlepší a mimo jiné bylo; a to netoliko na ovoce všelijaké rozuměli, ale i na zákony [5]), řád a správu vlády [6]), od nichž ji Řekové, od Řekův Římané, od Římanů naše krajiny vzali. *Plato de legibus. Ephorus lib. de rebus publ. Europae.*

Také i ten obyčej k dojití poznání a paměti řádův a práv u nich býval, že jsou všudy mládež hudbě [7]) učili, a při ní, místo textu, práva k učení dávali, tak že se z kratochvíle, kdy co zazpívati chtěli, právům naučili a přirození k nim velmi náchylné spůsobili. *Aelianus de var. hist. lib.* 2. *Athen. lib.* 14. *c.* 11. Však brzy potom tu chválu ztratili, a svým sousedům ji zanechali. *Strabo lib.* 10. *Arist. lib.* 2. *polit.*

V témž ostrovu bylo za starodávna do 100 hražených měst, jakž svědčí *Virgilius lib.* 3. *Aen. Herodotus, Polybius, Isidorus* a jiní, a sloul od některých *Centapolis*, jakoby řekl „ostrov sta měst“. Ale válkami od domácích i od přespolních hned tehdáž

[1]) *leges.* [2]) poeta. [3]) fortelní. [4]) handlují. [5]) *leges.* [6]) regimentu. [7]) muzice.

velice jich ubývalo, tak že za času *Plinia*, kterýž brzo po na nebe vstoupení Krista pána, za času *Trajana* císaře živ byl, toliko jich 40 pozůstávalo. Nyní pak jen tři hražená města se nacházejí, jménem *Candia*, *Canea* a *Rhetimo*, jakž to i *Bellonius* a jiní poznamenali.

Byla také tam za starodávna nákladná věc, pro niž z dalekých zemí na pohledění přijížděli, jménem *labyrinthus*, na spůsob druhého, v Egyptě udělaného (o němž na svém místě doleji zmínku učiním), však ne tak úpravně a slavně. O kterémžto aby každý věděl, coby byl, mezi jinými mnohými spisovateli [1]) jednoho slova vlastní tuto položím, kterýž jej vypisuje takto: „Jest, prý, vrch z skály, vnitř všudy vytesaný, plný uliček a komůrek, do něhož jedinkými dveřmi se chodí. Kdo do vnitřku jíti chce, musí míti vůdce, kterýž napřed jde s svící hořící a má při sobě provázek přivázaný, po němžby zase z těch zmotrchaných skrýší vyjíti mohl.“ *Georgius Alexander*, někdejší správce téhož ostrovu na místě pánův Benátčanův. *Volaterranus* a *Bellonius* píší, žeby byl nápodobný skále, z níž se kamení láme, soudíce, že jest odtud kamení na vystavení měst okolních bráno a lámáno bylo. Jiní kladou, žeby předešlí králové v té skále proto těch jeskyň nadělati dáti měli, aby v nich sněhy pro léto chovati mohli, a z toho pohodlí pro nápoj [2]) čerstvý i vychlazení sebe užiti mohli: *les Voyages du Villamont*. Ale jinák nám všecka *antiquitas* starých historikův svědčí, jako: *Virgilius lib.* 6. *Aeneid.*; *Plinius lib.* 36. *cap.* 13.; *Pomponius Mela lib.* 1. Ti dávají zprávu, že byv králem toho ostrovu *Minos*, syn krále *Jupitera* (kterýž potom za předního boha u pohanů držán byl, a posavad hrob jeho k straně půlnoční v jedné jeskyni se ukazuje a spatřuje, zdýlí 40 loket a zšíří 4 loktův, při němž jest nápis v skále vytesaný, kterýž se pro sešlost čísti nemůže, o čemž *Bordonius* obšírněji píše), měl manželku jménem *Pasiphaë*, kterážto žeby hovado býka zamilovati měla a tak po něm toužila, až ji jeden, jménem *Daedalus*, z dřeva krávu tak mistrovsky přistrojenou, že k živé podobná byla, udělal, do nížby ona vlézti a s tím býkem hřích sodomský provesti mohla. Což že se i státi mělo; a z toho porodila potvoru jménem *Minotaurum*, půl člověka z přední strany a půl vola z druhé, se čtyrma nohama, jako jiné hovado pod pupek, potom postava člověka zúplna, jakáž se od pupku až vrch hlavy vidí na výš, dvě

[1]) *authory*. [2]) truňk.

ruce co člověk mající. Kteréhož král manžel její pro podivení chovati chtěje, skálu tu tak vytesati dal, a do ní manželku svou s tou potvorou zavřel, kteráž ji krmila až do výrostu. Ona pak potom mateř svou roztrhala a sežrala, i jiné všecky, ješto k tomu skutku královně nápomocni byli, kteréž tam král uvesti a zavříti dal.

Také ten ostrov sám od sebe jest pevný a lodím [1]) nepřístupný, kromě *Candie* města, *Rhetimo* a *Canea*, kteříž dobře opatření jsou, jiní pak velice nebezpeční, což největší příčinou jest, že se Turek o něj nepokouší; ač jest jednou skrze *Barbarossu* hejtmana svého toho pokoušel [2]), ale s svou škodou; nicméně vždy na pánich Benátčanech plat roční několik 1000 dukátův pro pokoj vystrašil, kterýž oni jemu podnes dávají.

Nejpřednější věc, skrze niž ten ostrov k vznešení přišel, a co se z něho jinam dodává, jest sladké víno jménem malvazí, za starodávna *vinum pramnium*, kterémužto rovné v dobrotě nikdež jinde neroste. To malvazí jest dvoje, jedno vařené, druhé nevařené. Vařené bývá nejlepší, a roste okolo města *Rhetimo*, kdež nám pravili, že jest viděti při břehu mořském množství velikých kotlův, v nichž víno za času sbírky hned pořád v lisu [3]) vytlačené vaří, a tak zvařené do cizích zemí prodávají. Což proto činí, že u toho města jsou vína velmi sladká, kteráž jakby se na moře dostala, brzoby kyselá byla a zoctěla; ale vařená jsou trvánlivější, čistá, vonná, silná, by deset let i víc se chovala. Podlé čehož můžeme znáti, jaká nám malvazí naši někteří kupci buď sem sami vozí, aneb od jiných berou. Nebo nechajíc je 2, 3 aneb víc nedělí, ať nedím měsícův v láhvi [4]) čisté státi, netoliko se zkazí a skalí, ale zsmradí a nezdravé bude. Což patrná věc jest, že je nám sem prostější vozí, i někteří zde to umějíc, strojená z vín chatrných a třebas domácích, přidadouc věcí k tomu povědomých, dělají a za malvazí z *Candie* prodávají.

Nevařené malvazí roste okolo *Candie* a *Canea*, a proto ho nevaří, že tak sladké nebývá; také se ven z ostrovu nemnoho vozí, ačkoli jest lacinější nežli vařené, nebo je obyčejně sami obyvatelé toho ostrovu pijí, a pakli ho co jinam vezou, to toliko pro nápravu jiných vín činí, jakž to Vlaši výborně umějí. A také letním časem lidé tam bydlející raději pijí vlaská vína, když je dostati mohou, nežli své vlastní, a to z té příčiny, že lehčejší

[1]) šífům. [2]) koštovával. [3]) presu. [4]) flaši.

a ne tak silná jsou jako jejich, zvláště v takové horko píti. Nebo když jsme do města *Candie* přijeli, hned k nám některé přednější osoby své nejlepší víno v lahvích [1]) posílaly, přitom nás žádajíce, abychom jim zase naproti tomu našeho vína, které jsme s sebou z Benátek přivezli, odeslali, ještoto bylo již nakyslé a k octu nápodobné; nicméně předce jsme jim vděk s ním učinili.

Druhá věc, kteráž se ven z země vozí nad jiné, jest dříví cypřišové, kteréhož veliké lesy a výšky nesmírné jsou, tak že ho k domácímu palivu i jinému dílu truhlářskému aneb tesařskému, až i na lodí [2]) místo stožáru [3]) užívají; o tom i *Dominicus Niger* svědčí. Potom vaří se znamenitý cukr v tom ostrovu, jakž pak zde nejlepší chtíce jmenovati, cukr *Cande*, jakoby z *Candie* byl, jej nazíváme.

Ve všech okolních ostrovích tak mnoho a rozkošných zahrad, v nichžby výbornější a rozdílnější stromoví pospolu bylo, se neuhlédá; nebo mandly, fíky, granátová, pomorančová, limounová, citronová, Adamová jablka, pinelly a jiné u nás drahé ovoce u nich obyčejné jest, tak že každému rozkoš velikou i mysl a chut, nerci-li toho požívati, ale i na to patřiti dává.

Vrchnost toho ostrovu mnoho set let bývala z vlastního národu, jako králové, kteříž nad jinými ostrovy v Asii i v Řecké zemi znamenité země držívali; ale potom ten ostrov pod moc Římanův, a od nich pod správu Konstantinopolitánských císařův přišel, kteříž ním několik set let vládli, až jej potom *Bonifaciovi*, markraběti *Montisferratenskému*, Vlachu, *Baldvinus*, hrabě Flandrie a císař Konstantinopolitánský, daroval, kterýž jej léta 1194. za jistou sumu obci Benátské, jakž *Bellonius* svědčí, prodal; a tak Benátčané jej až posavad drží, a pro správu jeho vždycky ve třech letech jednoho z pánův radních, s plnou mocí a právem, titulem vlasky *il potesta*, jako za hejtmana a správce posílají a směňují, z kterýchž každý domů se navrátě, zprávu [4]) i počet vladařství svého knížeti Benátskému a jiným spolu pánům učiniti musí, a někdy takový pro zlé hospodaření [5]) statku i hrdla odsouzen bývá.

Tehdáž právě, když jsem tam byl, přijel jiný vládař z Benátek, jsa provázen od několika Benátských *galeí*, i slavně v městě *Candii* přivítán, že se bylo nač podívati; jakož pak i ten hejtman s praporcem svého lidu, kterýž se na naší lodí [6]) s námi

---

[1]) flaších. [2]) šífy. [3]) mastbaumu. [4]) relací. [5]) šafování. [6]) návi.

z Benátek plavil, také od šatstva a zbraně opatřen jsa, téhož dne vtrhl.

Jiných pevností, krom dotčených tří měst, několik dobře lidem osazených páni Benátčané drží, však nejvíc město *Candii* opatrují, kteréž pro příležitost a velikost i bezpečnost přístavu [1]) valně od přespolních se navštěvuje, pročež musí se silně hlídati [2]); ač samým přirozeným položením velmi pevné jest, jsouc vůkol vrchem jako nějakú hradbou obklíčené, ať nedím co se bašt, zdí a jiných munící dotýče, kteréž se tu při něm nákladné nacházejí; přístav [3]) leží jako měsíc, věži přepevnou k obraně na rohu maje; a přes to den ode dne víceji se pevní, i vnitř od stavení valně šlechtí, a to tak, jakoby nikdá dosti pevné a rozšířené býti nemělo.

Nachází se v témž ostrovu pokolení z ptactva, jménem latinským *caprimulgus*, kozidojka, u velikosti žežulky u nás, kteryžto pták nočním časem kozy a ovce na poli dojí a s velikou škodou sedlákův mléko vytahuje a žere, bystře se uměje buď k stojícímu aneb ležícímu dobytku připojiti. O tom ptáku i staří psali, jako mezi jinými vůbec známý *Ovidius* 6. *Fastorum* takto: „Rozprávějí o nich, že děti kojné klibají, a z nich jejich krev zsou. Jmenují se v latinském jazyku *striges* (jakoby řekl „vrzavky"), proto že času nočního hrozně a strašlivě vrzají."

Zvěři líté, jako vlkův, lišek, medvědů atd., na tom ostrově, ani sov není, aniž jsou jací zeměplazové jedovatí, ač *Bellonius cap.* 18. a *Plinius lib.* 8. *cap.* 58. píše, že se tam trojí hadi nacházejí, ale by uštipli aneb ubodli, však že jedem nenapustí a nenakazí. Jednoho jsem hada dosti velikého u jedné studénky, dvě míle od města Kandie, lézti viděl; i ptal jsem se jednoho Řeka poustevníka (kteryž vlasky uměl), jsou-li také v tom ostrově hadi, že někteří o tom vypravují, že žádných se tam nenalezá. I ukázal mi na svou bradu a odpověděl, že jest jich více nežli vlasů v jeho bradě, však že nejsou škodliví aneb jedovatí. Svědčili mi to nejedni toho ostrovu, a píší také o tom i jiní, jako *Munsterus in Cosmogr.*, že místo jedovatých zvířat ženy téhož ostrovu tak jsou jedovaté, když se rozhněvají, udrápnouc aneb ukousnouc někoho z mužského pohlaví, nepřijme-li i hned něco proti jedu a *antidotum*, že konečně od toho umříti musí.

Koroptvy veliké nejprvé jsem v tom ostrově uhlédal, a ty jsou mnohem větší nežli u nás, pysky a nohy červené majíc, maso pak

[1]) portu. [2]) vartovati. [3]) portus.

bílé i oči co bažant; jakož jsem pak potom i v zemi Svaté mnoho jim podobných viděl.

Toto k závírce doložiti musím o pohanském spůsobu, kterýž se od nich nižádným předešlé ani nynější vrchnosti jejich právem, při pohřbení, želení a pláči mrtvých vykořeniti nemohl a nemůže. Nebo ačkoli řeckého náboženství jsou a křesťané slouti chtějí, nicméně proti patrnému slovu božímu nesmírně a neobyčejně svých mrtvých pláčí, a to tímto spůsobem: Kdyžby kdo umřel, hned se ženy v jisté místo k tomu dožádané shromáždí, a tu od jitra až do večera s křikem a pláčem velikým (byť jim z srdce nebylo, jakož býti nemůž) v prsy se bijí, vlasy sobě s hlavy trhají, tvář ukálejí, a to z té příčiny, aby přístojícím a tudy jdoucím lítost a žalost spůsobily. Mezi tím také jistou a k tomu vycvičenou ženu hlasu zvučného za peníze najmou, kteráž jistý zpěv s pláčem začíná i po jiných vydržuje, tím nebožtíka život od mladosti až do skonání jeho vypravují a vychvalují. Po takovém pláči, když čas přijde, tělo mrtvé k hrobu nesou, a na pohřeb každá žena svobodu jíti má; tu jdouce bijí se, pláčí a potvorně stavějí, ramena a prsy, jakoby z nešetrnosti a veliké žalosti to činily, obnažují a ukazují. K tomu i ty, kteréž jsou krásné a pěkného těla, naschvále se strojí a ukazují, aby tudy mládencům a vdovcům krásou svou k zamilování a k stavu manželskému jich požádání příčinu daly. Jiné pak ženy a nevěstky cizím mužům a mládencům k hřešení všelijaký podpal činiti se snaží. Toho všickni z mužského pohlaví, aby tak pěkného divadla nezmeškali, a zdaliby co hodného dostati mohli, každý podlé úmyslu dobrého neb zlého pilně šetří. ***Bellonius cap. 5. lib. 1. observ.***

Kapitola 9.

O plavení se od ostrovu Kandie až k ostrovu Cypru.

V pátek po sv. Vavřinci, to jest 14. dne měsíce Srpna, ráno jako o snídaní přijel *patron* s svými důstojníky [1]) z města *Candie* do lodí [2]), a jsa úmyslu co nejdřív vyjeti, poslal pro nás k břehu jednu gondoli, na níž jsme až k lodí [3]) přijeli a tu do poledne očekávali; však velmi nám divno bylo, že jsme v lodí [4]) větší prostranství měli a v ní u prostřed prostoru [5]) volně se procházeti

[1]) officíry. [2]) náve. [3]), [4]) návi. [5]) placu.

mohli; pročež po těch vojácích, kteříž nám tak uprázdnili, nic jsme netoužili.

O poledni, když počal vítr nastávati, poručil patron kotve z moře vytáhnouti, plachty rozestříti a ze tří kusův vystřeliti; na to ve jménu božím od ostrovu *Candie* k ostrovu *Cypru* šťastně jsme se plaviti začali, majíce město *Candii* i ostrov po pravé ruce.

V sobotu ráno, jenž byla památka na nebe vzetí panny Marie, to jest 15. dne téhož měsíce, jeli jsme prudce, a až do poledne zemi *Candii* viděli, potom nic než toliko nebe a moře, až zase k večeru po levé straně spatřili jsme dva ostrovy: jeden slove *Casso*, a druhý *Scarpanto*, na 12 mil vlaských od sebe vzdálí. První (*Cassa*) sloul prvé *Casos*, jest malý a před kolikas málo lety lidmi Řeky osazený, prvé však pustý byl. Druhý (*Scarpanto*), který prvé sloul *Carpathos*, jest větší (jakž se zdá, i mně to jistili) nežli ostrov *Zante*, a v něm pevnost lidem osazená, na ten čas císaři Tureckému v poddanost uvedená, prvé pak byla pánův Benátčanův. Času večerního opět (podle obyčeje) na zvonec se zazvonilo a letanie spůsobem napřed položeným zpívala.

V neděli ráno 16. dne téhož měsíce měli jsme dobrý vítr, i ten celý den. Na levé straně ukazoval nám patron položení *Rhodizu*, ale bylo daleko. Téhož dne přihodila se nešťastná příhoda jednomu z našeho tovaryšstva, *Lampertovi* Nizozemci [1]), nebo mu všecky peníze na zlatě, v kabátě zašité, když kabát za truhlu položil, i s kabátem ukradli. Pročež ten ubohý *Lampertus* hořce plakal a naříkal, a *patron* mezi všemi výslech [2]) držel, všecko přehledával, ale nic nalezeno nebylo; ač někteří pochybovali, aby co toho v pravdě bylo, leč málo který dukát, kterýchž on však na mnoze býti pravil, ale spíše podvod [3]), na kterýž potom jemu k dobrému a nám ke škodě přišlo. Také ten den rozstonal se na zimnici můj spolutovaryš pan Heřman Černín, kteráž však při něm dlouho netrvala. A po mně velmi bolaví a palčiví nežitové se vyrazili.

Dne 17. téhož měsíce neviděli jsme nic než nebe a moře, a však byl dobrý vítr, tak že jsme rychle až do rána 18. dne téhož měsíce, to jest do úterka jeli. Toho dne již viděli jsme po levé straně ostrov *Cyprus*, a tu se vítr utišil. Potom před polednem počal dobře a silně váti, že jsme za jednu hodinu deset mil vlaských ujeli. A když naposledy čím dále tím více větru přibývalo,

[1]) Nydrlanderovi. [2]) *examen*. [3]) fortel.

obával se patron z tak prudkého jeho hnání nebezpečenství, a rozkázal velkou plachtu i jiné tři malé spustiti; však předce jsme mírně jeli a k ostrovu se přibližovali, až i jeho dosáhli. Tu majíce jej po levé ruce, vedlé něho jsme jeli, a na jednom místě nedaleko od moře stavení jakéhosi pustého kláštera viděli; o němž nám toto povídali, že před lety, dokud jsou v tom klášteře mniši bydleli, vůkol toho kláštera bývalo veliké množství hadův a žížal rozličných, kteréž lidem velice překážely a nemnoho se tu zastaviti daly. Z té příčiny chovali mniši mnoho koček, kteréž k tomu učili a vedli, že je každého dne hned ráno z kláštera vypouštívali, a na myslivost těch žížal vysílali, kteréž ony lapaly a dávily, však žádné nejedly. Aby pak ty kočky své vychování měly, vždycky o poledni na jeden k tomu nařízený zvonec pro samé svolání jich zvonívali: ten jakž ty kočky uslyšely, do kláštera se sběhly, a tu jim jísti dali; potom zas k té práci se rozběhly, a tím spůsobem i večer svolávány bývaly; tak že se mniši za čas tu zdržeti mohli. A však naposledy mezi ty mnichy mor přišel; někteří kladou tu příčinu, žeby ty kočky od těch hadův jedem nakaženy byly, od nichž i mniši se nakazili, že na větším díle pomřeli, a ostatek jich pryč ujelo, kláštera pustého zanechavše, kterýž tak až podnes zůstává. Ten klášter rozuměti jest, že jest byl bohatý, a sloul u sv. Mikuláše; mniši v něm byli řádu sv. *Basilia*. Protož to místo a krajina okolo toho kláštera od těch koček slove až podnes *Capogatte*.

V středu 19. dne měsíce Srpna ráno ten tuhý vítr se utišil, a ku polednímu času byl příhodný, jímž jsme dobře cestu naši konali. Okolo nešporů přijížděli jsme k městečku, u něhož jsme státi měli, jménem *Arnica*, půldruhé vlaské míle od moře, a zastavili jsme se na jednu míli vlaskou od břehu. Potom rozkázal patron ze tří kusův vystřeliti, plachty spustiti, svázati a kotve zavrci. A tak jsme tu již k ostrovu Cypru s pomocí boží se dostali, a vyjevše 14. dne měsíce Srpna od ostrovu *Candie*, 19. dne téhož měsíce k dotčenému městečku *Arnica* přijeli; učiní z ostrovu *Candie* sedm set mil vlaských, českých sto a čtyřidceti, od Benátek dva tisíce jedno sto mil vlaských, českých čtyry sta a dvadceti.

Kapitola 10.

O přijetí k ostrovu Cypru, a co v něm předsevzato bylo.

V městečku *Arnica* když lidé střelbu v lodí [1]) slyšeli, množství jich z něho k moři vyběhlo a přišlo, jak Turkův tak i Řekův. Patron pak dal nás poutníky na břeh vysaditi, a tu jsme od té chasy turecké obstoupeni byli, každý z nich věděti chtíc, odkud jsme, kdo jsme a odkud jedeme; ale krátce jsme je odbývali, na všecky otázky, že z Benátek jedeme, odpovídajíce. V tom *gvardian* jednoho kláštera v městečku, zvěděv, žeby poutníci přijeli, vyslal nějakého bosáka Vlacha, a s ním dva jiné přespolní poutníky, kteříž nedávno před tím, navracujíce se z Jerusaléma, tu se dostali; ti k nám obklíčeným přišli, a ze zástupu [2]) vyvedše, do městečka provázeli, až potom i do velmi malého kláštera, v němž *gvardian* toliko sám čtvrtý se zdržuje, nás přivedli. Jest pak tu kostelík z kamene vystavený, a mezi stavením kláštera a kostelíkem jejich místo [3]) dosti veliké a prostranní, v němž dva fíkoví stromové velicí plní fíkův stáli; a tu nás *gvardian* s ostatními dvěma bosáky vítal, do kostelíčka jejich uvedl a letanii spolu s námi zpíval, i z šťastného příjezdu pánu bohu děkoval; potom šli jsme s nimi do staveníčka jejich, a tu nám dvě komůrky vykázal, kdežto my z počátku a při odpočívání našem známili jsme se s těmi dvěma poutníky, a od nich na všelijaké příležitosti země Svaté a Jerusaléma, i příhody jejich se vyptávali, mnohé potřebné zprávy došli a všecko sobě poznamenali. Ti poutníci v ostrovu Cypru 20 dní před naším příjezdem se zdržovali, a na samou příležitost lodí, kterážby [4]) do Benátek i kdekoli jinam do křesťanstva jela, očekávali, a tehdáž ještě o žádné nevěděli. Byl pak jeden z nich z ostrovu Sicilie, člověk uctivý a přívětivý, okolo 28 let stáří; ten co tu v kláštěře byli, k každému jídlu na stůl strojil a všecky potřeby řídil, zvláště před jídlem na strom vlezl, fíků natrhal a je přinášel, a co mohl nejvíc se pokořil, nejináč se stavěje, než jakoby druhého Vlacha tovaryše svého služebníkem byl; postava však jeho a obyčejové vzáctní, mluvení i obličej dávali znáti, že se kryje, aby kdo jest poznán nebyl. A však když jsme naň pozor dávali, i řečmi našima všelijak jeho zkoušeli, naposledy přátelsky a důvěrně se nám otevřel, a žeby jeden z ry-

[1]) návi. [2]) z houfu. [3]) plac. [4]) šífu, kterýžby . . . jel.

tířův Maltezských byl, se přiznal, a zase i kdo a co jsme, od nás přezvěděl. Tu jeden druhému se podivil, že v tak nebezpečné časy, my pro válku pána a císaře našeho s Turkem, na ten čas trvající, on pro věčnou válku rytířův Maltezských a ustavičné po moři do Tureckých zemí vpády a škod dělání, do nepřátelských zemí jsme se vydati směli. Nicméně předce jsme toho rytíře při jeho službě a posluhování zanechati musili, aby se vyzvědači [1]) něčeho nedomakali; jakož pak při večeři, když jsme s gvardianem a mnichy (byvše dosti dobře od jídla a dobrého vína uctěni) jedli, jeho jsme nešetřili. U večer pak do komůrek našich jsme se navrátili a na modracích odpočívali.

Ve čtvrtek, to jest 20. dne měsíce Srpna, zjednal nám *gvardian* dvě káry s spřeží volův, kterýmižby naše truhly z lodí [2]) do kláštera přivezli. Však jak z lodí složeny [3]) byly, musili je dva poutníci z tovaryšstva našeho tam vyslaní Turkům k tomu nařízeným otevříti, i všecky dáti přehledati, zdaližby se co, nač clo uloženo jest, v nich našlo; ale když nic toho nenalezli, propustili je. Toho dne radili jsme se s *gvardianem* o plavení do země Svaté, a na věci toho ostrova paměti a spatření hodné vyptávali; neb jsme znali, že chudí hospodáři byli a málo důchodů na vychování sebe, nerci-li nás měli. Když noc přišla, nechtěli jsme v komorách pro množství komárů ležeti, ale dokud jsme tam byli, vně na prostoru [4]) pod fíkem jsme odpočívali.

21. dne téhož měsíce, když se rozednívalo, vstavše šli jsme do kostela a mši slyšeli. Potom, jakž jsme na tom s *gvardianem* předešlého dne zůstáli, vyšli jsme s jedním bosákem nám přidaným na dvě míle vlaské od *Arnica*, k jednomu místu, kde se sůl dělá, a slove vlasky *punto delle saline*.

V tom dotčeném místě jest prostor [5]) zdýlí i zšíří veliký, na spůsob rybníka ve tři sta kop násady, od moře vzdálí jedné vlaské míle. Ten na zimu plný vody naběhne, a v létě od horkosti slunečné vyschne, a tak plný soli co sněhu zvýší půl lokte a méněji, jak kde víc a výšeji voda stála, zůstává. Na spůsob některých míst v *Europě*, jako v Hišpanii *in Lusitania*, v zemi Francouzské [6]) u města *Aiquemortes* v krajině *Languedos* řečené a v království Neapolitánském ve Vlaších, kdež také rybníčky nadělané mají, vody do nich jistou míru z studnic, do nichž z zátok

[1]) špehýři. [2]) náve. [3]) z náve vyladovány. [4]) placu. [5]) plac. [6]) Frankreichu.

mořských voda vedena bývá, aneb jsouce na břehu mořském vykopané, sama se do nich táhne, napouštějí, a měsíce Srpna po několikráte tak činíc, od samého slunce z vody vyvařenou a spečenou sůl, pěknou bílou co sníh shromažďují. Však tento rozdíl jest soli v Cypru a dotčených v Europě, že v Cypru drobná, sypká a jako rozetřená jest, jinde pak na spůsob sněhu deštěm smočeného a pomrzlého lesknoucí a tvrdá jest, tak že se teprv tlouci musí. Jak se pak ta voda tam dostává, někteří pravili, že z moře bývá napuštěna; jiní, k nimž já přistupuji, zprávu dávali, jakž i položení místa to ukazuje, že když zimním časem prší, voda z hor struhami k tomu udělanými do toho místa naběhne, tak že v zimě množství husí a kačat divokých na ní se zdržuje a bývá, potom z jara slunečným horkem se vytáhne, a na sůl ostatek způsobí [1]). A kdyby vody dostatek byl, několikráteby do roka se napustiti, vysušiti a soli nasaditi mohlo; ale na ten čas toliko jednou v roce se toho dostává. Když jsme tam přišli, nemálo jsme jí tam ležeti spatřili, a lidu množství, zvláště Řekův, kteříž z roboty to dělati musejí, s lopatami tu sůl sbírajícího, do košův na oslích sypajícího a ven z místa toho na hromady, co u nás malé stohy obilné neb senné [z níž se potom na lodí nakládá [2]), rozvažuje a na statisíce prodává], ji vynášejícího. To pak místo i druhé menší dálejí do ostrovu k straně půlnoční ležící, nad jiná okolní slané býti musí, nebo sám jsem té prsti kus vzal i okusil [3]) a velmi slanou zem býti shledal. Jest pak o ní zvláštní rozprávka (kteráž jak podstatná a k víře podobná býti může, upřímnému čtenáři k uvážení připouštím), že za času putování apoštolův páně Barnabáš, učedlník sv. Pavla, tudy putoval. Nebo, prý, cesta rozkošná byla a všudy vůkol vinice, jakž toho položení při vrších dosti ukazuje; a přišed k jedné studnici aneb čisterně, uhlídal děvečku, ana z ní vodu váží, i žádal, aby mu píti dala, ale ona mu toho odepřela, vymlouvajíc se, žeby voda slaná byla a ku pití nehodná. Ale sv. Barnabáš věda jináče, a že sladká a dobrá byla, rozhorlil se a jí odpověděl: „Poněvadž pravíš, že jest slaná, i budiž slaná, i to všecko okolní místo,“ a od té chvíle žeby slané býti mělo.

Nazejtří, totiž ráno v sobotu 22. dne téhož měsíce, přemýšlel *gvardian*, i my jsme se starali o lodí, na nížbychom se do země Svaté plavili; a již na tom bylo, že jsme jednoho z tovaryšstva

[1]) *ztemperuje*. [2]) šífy laduje. [3]) koštoval.

našeho do *Famagusty* vyslati chtěli, aby tam nějakou loď zjednal. V tom nám nenadále a vděčně oznámeno, žeby nějaký *Surian* z země *Syrie*, kteráž s zemí Svatou mezuje, nás do *Joppen* dovezti chtěl, a pro smlouvání s námi přišel. Tu my zjednavše sobě tlumače, kterýž arabsky s tím Surianem mluvil, tak dlouho jsme s ním smlouvali, až jsme na 35. *piastrů* přivedli; kterýž nám všecko přátelství a pohodlí i za dobrotu lodí své sliboval, a my na to se bezpečíce, ji jsme shlédnouti zanechali.

V tom povstala mezi námi roztržitost strany toho Nizozemce [1]) *Lamperta*, kterémuž, jakž nahoře položeno, peníze ukradeny býti měly. Nebo vidouce jej býti bez peněz, a an se dále s námi jeti strojil, poznavše to, báli jsme se, abychom za něj (jakž se to jiným přiházelo) všech platův poutnických v zemi Svaté Turkům platiti nemusili. Protož někteří se ohlašovali, že sami sotva s svou potřebu peněz mají, a k tomu aby s námi jel, nepřistupují; ale kdo jeho s sebou vezme, ten aby za něj platil. *Lampertus* zvěděv o tom a slyše ty řeči, velice byl zarmoucen, a nevěda svými výmluvami co sobě prospěti, ujal se jiné cesty. I znaje to, že jsem měl obyčej někdy samotný okolo kostela klášterského se procházeti (nebo také nejvíc okolo pana Černína a mne býval, nám přisluhoval, a my jej z Benátek všudy stravovali i naň laskavi byli), jednoho času čekal na mne, a jakž mne spatřil, přišed ke mně na kolena padl, ruce obě zdvihl a s pláčem pro boha prosil, abych se k tovaryšstvu za něj přimluvil, aby ho s sebou do Jerusaléma vzíti se nezpěčovali; oznamujíc, kterak jest otec jeho tu pout vykonati slíbil, ale že před časem umřel, však na smrtedlné posteli jeho zavázal, aby za něj takovou pout vykonal; pročež žeby on pokojně na světě živ býti nemohl, kdyby tomu svému již započatému předsevzetí dosti učiniti neměl, zvláště když jest tou nešťastnou příhodou krádeže k nedostatku peněz přišel, ješto se to nejednomu na podobných cestách, i při jiných větších opatrnostech lidských přihází atd.; sumou, tak mnoho žalostivě toho přednášel, že jsem spravedlivou lítost nad ním měl; až i toho dokládal, že jak se tam dostane, o něj další starosti a vydání míti nemáme, proto, neb jest konečného úmyslu tam se opatřiti, osaditi, i do živobytí svého zůstati. Tak tedy pohnut jsa, smluvil jsem se s panem Černínem, a obadva spolu tovaryšstva za něj jsme žádali, aby se k němu láskou naklonili, zakázavše se předně jemu peněžitou

[1]) Nydrlandera.

pomoc učiniti. I dal to pán bůh, že jsou naposledy, ač těžce, k tomu povolili, a složivše se dle možnosti, každý něco jemu udělili; a tak od té doby jeho v plavbě na svůj náklad jsme chovali.

23. dne měsíce Srpna v neděli ráno šli jsme do kostela, a po vykonání služeb církevních pomalu jsme se na cestu strojili, však ten den ještě v klášteře zůstali.

Kapitola 11.

Vypsání ostrova Cypru.

Cyprus slove česky pěkný, čistý aneb květný; někdy sloul *Macaria insula*, to jest z řeckého na česko „blažený ostrov". V okrouhlosti své obsahuje 427, na dýl 200, na šíř 125 a místem méně, mil vlaských (*Bordonius*), ač *Strabo lib.* 14. okolo 500 mil vlaských okrouhlosti jeho, našich českých 160 pokládá. K půlnoci má proti sobě *Ciliciam*, k západu *Pamphiliam*, k straně polední *Phoeniciam* a k východu *Syriam* a zemi Svatou; jest, jakž obyčejně pokládají, 40 mil našich vzdálí od Jerusaléma, tak že všecky ostrovy toho moře příležitostí svou daleko převyšuje, netoliko pro mnohá města s přístavy [1]) bezpečnými vůkol země, ale pro blízkost, a jako že u prostřed cesty všem do Egypta, *Syrie*, *Asie* menší, Řecké země, do Vlach, *Hispanie etc.* se plavícím, pro sklady kupecké, i všech potřeb opatření pohodlný jest.

Plinius píše *lib.* 4. *cap.* 12. a *lib.* 5. *cap.* 31., že jest v něm za starodávna bylo devatero království, ale nyní a od mnoha časův sotva jedním býti může. Všech časův byl a posavad jest nad jiné úrodný, a zemí Svaté na žádných úrodách nemnoho napřed dal; neb v něm šmaragdy, diamanty, jaspisy, křištály — jakž to svědčí *Solinus*, na odpor *Pliniovi*, kterýž *ult. lib. nat. hist.* píše, žeby od velikého mrazu křištál pocházel; ale *Diodorus lib.* 3. praví, že velikým horkem co nejčistší voda v zemi se srazí a speče — mramory rozličných barev, měď a jiní kovové, i kamenec nad jiné země nejlepší se nacházejí; vína, medu, obilí, bavlny, kteréž semena každého roku na pole sejí, a z těch semen, ješto nejsou větší než jako pecka z třešně, vyrostou křovíčka, a na těch jakési

[1]) porty.

šešulinky okrouhlé co nyšpule, a ty jsou vnitř plné bavlny, coby jí nacpal; potomně se ta šešulinka, když dozraje, sama od sebe na čtvero rozpukne, a z těch bavlnu vytahují; ač jsou i vnitř v bavlně ty semena, kteráž dobývají a potom k semenu zase chovají, zbytky pak do jiných krajin vozí a prodávají. Také ve všech východních krajinách neroste lepší bavlny jako v tomto ostrově. Cukrových třtin aneb rákosí (z nichž cukr vaří) hojnost, soli a štěpoví k ovoci, jemuž u nás „sv. Jana chléb“ říkáme, lesy veliké má.

Při času svatého Ducha bývá žeň, potom dále v létě pusto od horka, až všecko vyprahne, v zimě nejpohodlnější a nejlepší pastvy bývají; z kterýchžto příčin hned za času pohanstva nejrozkošnější v něm život obyvatelé vedli, až i ona *Venus*, již za bohyni pohané slavili a za paní rozkoše a milosti drželi, tam byt svůj měla, i jménem toho ostrova jmenována byla; odkudž pošlo, že kdo tehdáž věk svůj v rozkošech a chlipných žádostech stráviti chtěl, do něho se vypravoval, a tam spíše zůstal, nežli odtad vyjel. Jakož pak chrámů Venuši oddaných množství tam bylo, při každém hájkové a stromoví rozkošné, v nichž mnoho nevěstek a manželek vdaných každého času bývalo, kteréž každému bez vybírání k vůli bývaly, domnívajíce se tím bohyni své službu a čest činiti, aniž to které z nich na ujmu počtivosti bylo, nýbrž od mužův, co u křesťanův k službě boží do chrámu páně choditi, tak tam do těch pelešť nutkány a vysílány bývaly. *Justinus lib.* 18. *Alex. ab Alex. lib.* 1. *c.* 24. *ex Lactantio.*

Valerius Max. lib. 9. *c.* 1., *Plutarchus de dignos. adulat. Athen. lib.* 6. *c.* 6. píší, že v něm ženské pohlaví tak povolné a úlisné bývalo, až i cizím paním a královnám služíc v ženstvu [1]), když na vozy aneb koně sedati chtěly, před ně na zem se kladly, aby po nich nahoru co po stupních vstoupaly, od čehož také tehdáž *scalulae*, totiž schůdky, nazívány byly.

V tom ostrově dělají šamlat, vlasky *cambelloto*, z kozí srsti, kteréžto kozy jsou veliké, srst mají měkou, na spůsob hedbáví, a dlouhá jim visí na píď i víc, z nichž ji co vlnu buď stříhnou aneb sčeší, potom přidadouc tkají a spravují. Toho plemena koz J. M. C. sem do Čech přivésti a jich na Křivoklátském panství i jinde na mnoze chovati dáti ráčí.

Roste v něm také stromovíčko malé, květ bílý a jako růžičky

[1]) fraucimeřích.

velmi vonné nesoucí, z něhož prášek vonný dělají a daleko jej vozí, slove *pulvere Cyprio*, prášek Cyprský, jehož i já trochu u sebe mám.

Píše *Saxo lib.* 12., že země toho ostrova žádného mrtvého těla přes noc nevytrpěla, ale každé, jak ve dne pochováno bylo, hned tu noc potom z sebe zas vyvrhla, až *Ericus II.* král toho jména Dánský [1]), s svou manželkou *Botildou* do Jerusaléma putujíc, v tom ostrově hodinou smrti postížen jsa, a maje umříti, tělo své do nejhlavnějšího města vnesti a pohřbiti poručil, s tím doložením, ač jest předešle země mrtvého netrpěla, že budoucně trpěti počne a bude; což, prý, žeby od té chvíle tak se státi mělo, a posavad země mrtvá těla trpí. Jak se o tom dále smýšleti má, každý šouditi může, kdo pošetří, že jsou předešlých věků lidé toho ostrova i okolní, a zvláště pohané, těla mrtvá na prach pálili, a ten teprv do nádob shromáždíc do země zakopávali, jakž to všickni staří historikové svědčí.

Přední města toho ostrova za starodávna bývala *Paphos*, *Salamis*, *Nymosina*.

Paphos, nyní slove *Baffo*, při moři ležíc, stolici biskupskou mělo. V tom městě pohanská bohyně *Venus* chrám nákladný a vší chlipné žádosti plný měla, a tu často bydlívala; o němž Rudolf Kirchherr v své *peregrinaci* léta 1350. píše, že tak rozkošný a jako okouzlený byl, když kdo toliko na zem se položil a v něm spal, znamenitě tělesnými žádostmi přese všecko spaní pokoušín a trápen byl, jakoby ta země k hříchu ponoukala. Obraz její v tom chrámě stál z slonových kostí nákladně udělaný. Sv. Pavel v něm kázal, oslepil *Elimasa* čarodějníka, a vládaře *Sergia* k víře Kristově obrátil; v Skutcích apoštol. v 13. kap. Bylo slavně vystavené, ale mnohým zemětřesením a spíše spravedlivou pomstou boží, pro nešlechetnosti, kteréž se v něm dály před časy za pohanstva, i potom když v něm křesťané byli, spustlo. Nebo jednoho času, když od krále toho ostrovu sestra krále Englického, kteráž tudy putujíc do Jerusaléma, tu se zastavila, mocí násilnou poškvrněna jsouc, příčinou byla, že jest bratr její to město i jiná okolní mocí dobyv, z kořen [2]) vyvrátil a zkazil; tak již pobořené a roztrhané posavad zůstává, ač je ještě znáti jest po slavně vystavených kostelních zdech, věžích a jiných zříceninách. Ukazují tam podnes při jednom zbořeném kláštěře sklep, a v něm jiných sedm jeskyní,

[1]) Dennemarský. [2]) gruntu.

v nichž, praví, žeby oněch sedm ospalcův, ješto některé sto let spali, tehdáž leželo a odpočívalo. Jakož pak i to jistí, že v tom sklepě sv. Pavel s Barnabášem u vězení, když tam kázal, držán býti měl. *Breidenbach: Alexandri* falckraběte putování do země Svaté. Nedaleko od *Paphos* bydlel sv. *Hilarius* a sv. *Manna*, rodilý z *Lucanie*, o nichž v životech sv. otcův [1]) se vypisuje.

Tu také byl vrch vysoký a ze všech stran příkrý, na nějž toliko jedinou cestou jíti se mohlo, a nahoře dvě míle vlaské v okolku rovina se nachází; sloul někdy *Olympus*, na spůsob onoho v *Asii*, potomně Engaddy, od podobnosti v úrodách zahrady Engaddy v zemi Svaté při Mrtvém moři, o níž doleji na svém místě oznámeno bude. Na tom vrchu bývala vinice, jíž rovné v světě se nenacházelo, od rozličného ovoce a rýví, tak že někteří hroznové měli zrna co ořechy vlaské, jiní co švestky, jiní co žaludy, jiní jako hrách, černé, bílé, červené barvy, někteří bez jader, prohlídací jako voda, a skvostného vína, jakž to Šalomoun král svědčí a potvrzuje v své písni, kapitole 1., těmito slovy: „Hrozen z Cypru můj milý mně na vinicích Engadských.“ V kteréžto vinici za časův panování králův Cyprských *Templáři*, jsouce jí tehdáž v držení, přes celý rok 100 otrokův [2]) neb chlapův odsouzených a zajatých k vzdělání jí chovali, a na tom vrchu zavřené je měli. Potom sloul *Constantia*, od *Costo*, otce sv. panny Kateřiny tak nazvaný, jakž tomu někteří chtějí; ale mně se vidí od latinského slova *constans* pocházeti, to jest „stálý“.

Salamis, nyní *Famagusta*, má slavný a bezpečný přístav [3]) na moři. Z toho města byl rodilý *Solon*, jeden z sedmi řeckých mudrců nejpřednější. Do něho také sv. Pavel s Barnabášem přišel, když se z *Cilicie* do Cypru připlavil. *Actor.* 13. V tom městě byl sv. *Epiphanius* biskupem, a v něm jest pochován; i sv. panna Kateřina odtud rodilá byla.

To město za oněch časův v tom ostrově bylo nejbohatější na všecky věci. Nebo když je křesťané drželi, nacházeli se tam měšťané, kteříž tak slavně dcery své chovali, že, jakž Kirchherr píše, královna Francká na vší své ozdobě tolik klénotů neměla, co jedna z nich na hlavě nosila. A některého času jeden měštěnín soldánovi Egyptskému z svého vlastního pokladu zlaté jablko drahým kamením obložené, totiž jedním karbunkulem, jedním smaragdem, jedním safírem a jednou perlou, na velikou žádost jeho za 60.000

[1]) *in vitis patrum.* [2]) *sclavův.* [3]) port.

zlatých prodal, a potom zase to jablko od soldána za 100.000 koupiti chtěl, ale soldán ho prodati nechtěl. Těchto let stáloby za některékrát stotisíc. A praví, že tehdáž nevěstky tam bydlely, kteréž na statisíce statku měly.

Nejlépe se mělo za panování Benátčanův, a bylo od nich i biskupskou stolicí obdařeno, znamenitě opevněno, tak že je *Bassa Mustapha*, tureckého tyrana *general*, sotva v jedenácti měsících, a ještě s dobrovolným na veliké sliby a zakázky jeho odevzdáním, léta 1571. dobyti mohl, v jehož moci podnes zůstává.

Nymosina bylo pěkné město proti straně *Sydonu* a *Tyru*, při moři, do něhož z těch míst největší obchod [1]) býval, i biskupskou stolici mělo. A když město *Acon* v zemi Svaté, předešle *Ptolomais* řečené, od pohanův křesťanům odjato bylo, stěhovali se do něho Templáři, a v něm znamenité paláce vystavěli; však po obecném pobití [2]) jich ve všem křesťanstvu to město zemětřesením a vody mořské vystoupením z kořen [3]) vyvráceno jest, a posavad s velikými pěkných stavení a kostelův zříceninami zůstává.

Čtvrté město od některého sta let vzešlo, jménem *Nicosia*, v znamenitě rozkošném místě, při vrších úrodných a vinicemi dobrými osazených, z kterýchžto víno má tu vlastnost, že když se 6 neb 7 let chová, v bílou barvu se obrátí, a jest silnější nežli u nás mnohé pálené, a kdo je chce píti, musí devětkráte více vody, nežli jest vína, přidati.

V tom městě za křesťanského panování byla královská stolice, slavný dvůr, a nejpřednější všeho království páni v něm bydleli. Nyní jest v moci turecké, jsouc od nich velikou sílou a útokem [4]) dobyto léta 1570. a lidé v něm postížení, urození i neurození, všickni bídně pobiti [5]) byli.

V tom městě někdy ukazovali hrob na velikého muže, 12 pídí zdýlí, 7 zhloubí, 5 zšíří a 1 ztlouští, všecek z drahého jaspisového kamene udělaný, v kostele sv. Sofie; o němž se píše u nich, že jsou jej za času živobytí Krista pána dělali a k jeho pohřbu přistrojili, když slyšeli, že ho Židé ukřižovati dali; nemajíce Cyprští k tomu žádné příčiny než tu, že o jeho divích a zázracích mnoho slýchali. O tom hrobu na ten čas nic se neví, kde jest se poděl.

---

[1]) handl. [2]) zmordování. [3]) gruntu. [4]) šturmem. [5]) pomordováni.

Nedaleko od *Nicosie* jest vysoký vrch, slove Vrch křížový [1]). Na tom vrchu, dokud ten ostrov křesťané v své moci měli, byl kostelíček od sv. *Heleny*, císaře Konstantina Velikého mateře, vystavený, kteráž když tři kříže, totiž Krista pána a dvou lotrů, jednoho na pravici a druhého na levici ukřižovaných, v Jerusalémě v zemi zasypané našla, a tudy domů do *Constantinopole* jedouc tam se zastavila, líbilo se jí položení toho vysokého vrchu, tak že tu ten kostelík dala stavěti, a do něho kříž lotra na pravici postaveného, s kusem malým pravého kříže Krista pána oddala, aby tu chován byl, jakož pak po ten čas, dokud jej křesťané měli, vždycky se tu choval; ale nyní neví se, kam jsou jej Turci poděli, než jsou pamětníci, kteříž jej na větším díle stříbrnými plechy obložený vídali. A tak snad pro lakomství od Turkův polámán a rozházen jest.

Tento ostrov měl rozličné pány, a jakž se z pamětí historikův nachází, domácí králové mnoho časů ním vládli; potom jej Římané sobě podmanili; po Římanech na Řeky a císaře Konstantinopolitánské připadl, až jej král Englický *Richardus* z výš oznámené příčiny mocí opanoval a *Gvidoni Lusignano*, hraběti francouzskému, kterýž z země Svaté vyhnán byl, a to za jistou sumu peněz, postoupil. Kterýž on i potomkové jeho za drahný čas drželi, a okolní země *Cilicie* a *Pamphilie* při moři s městy pod poplatkem [2]) měli, až přišlo, že jsou se dva bratří o království nesnadili, z nichž jeden mdlejší jsa, k soldánovi Egyptskému utekl, a druhý s pomocí Francouzův a *Catalanův* na veliké armádě do Egypta táhl, tam *Alexandrii* dobyl, vydrancoval [3]), vypálil, i jiná některá města týmž spůsobem zhubil, a tak s velikou kořistí domů se navrátil, potom pak brzy umřel. Z té příčiny soldán Egyptský silnou armádu spraviv, toho vyhnaného bratra a z nepořádného lůže pošlého, jménem Jakuba, s sebou vzal, zemi opanoval a jej tam za krále vyhlásil, uvedl a dosadil, však na ten spůsob, aby mu za to dobrodiní roční poplatek [4]) na jistých ze jména jmenovaných věcech kupeckých dávati povinen byl.

Král Jakub jsa neženatý, vypravil se do Benátek tím úmyslem, aby s pány Benátčany osobně se shledaje, proti nepřátelům, zvláště Egyptským soldánům, se spolčil; mezi tím spatřiv Benátské *gentildonny*, zamiloval jednu chudou pannu, však rodu slavného, jménem *Cornaru*, a tu sobě vyžádav, za manželku a královnu ji

[1]) *Mons crucis.* [2]) tributem. [3]) vyplundroval. [4]) tribut.

pojal, kteráž jemu ku poctivosti od pánův Benátských za dceru sv. Marka s jistými *ceremoniemi* přijata byla, a z důchodu toho nového otce sto tisíc dukátův věna dosáhla a králi přinesla. Tak vedlé toho spříznění, i pomoci pánův Benátčanův král Jakub své království utvrdiv, domů se navrátil léta 1472.; ale brzo umřel, královnu po sobě těhotnou pozůstaviv, kterážto ač synáčka porodila, a však prostředkem smrti časné jej ztratila a osiřala. Nicméně zmužile sobě počínala a království se ujala, nechtíc ho žádnému ani svěřiti ani postoupiti, až naposledy na veliké a mnohé jednání pánův Benátčanův i na slzavé prosby bratra vlastního a jiných přátel z Benátek k ní vyslaných k tomu přistoupila, že jest vlasti své tu vděčnost prokázala a Benátčanům království celého i pokojného léta 1484. postoupila, a sama letního času do Benátek se plavila, kdež od *Augustina Barbadica*, knížete, a senátorův na lodí *Bucentauro* řečené, s množstvím velikým jiných lodí a gondolí, kteříž jí vstříc až k kostelíku sv. Mikuláše, u přístavu [1]) ležícího, vyjeli, slavně přivítána a do města na též lodí *Bucentauro*, s nejpřednějšími paními [2]), s velikou radostí a slávou [3]) všeho města vezena byla. Potom na palác slavně připravený uvedena, a tu hned desíti hřivnami aneb librami zlata, na znamení lásky a přivítání, darována jest; kdežto jí přitom i městečko *Asulum*, při horách Taurisanských ležící, dědičně darováno, a k tomu 50 liber zlata platu stálého každoročně z měšce obecného, do živobytí jejího, vydáváno bylo; načež ona ctnostný a královský život, zůstávajíc až do smrti v stavu vdovském, vedla. Jakž o tom o všem pěkně a obšírně *P. Bembus*, kterýž tehdáž při jejím dvoře byl, *hist. Venetae lib.* 1. vypisuje.

Tím tedy spůsobem když Benátčané Cypru dostali, jej pevnili a dobře spravovali, však i poplatek [4]), pro uvarování zanepráždnění, soldánům takový, jaký král Jakub smluvil, dávali. Až léta 1517. sultán Turecký Selim, přemohv soldána Egyptského a jeho zemi podmaniv, ten poplatek [5]) na se obrátil a na 8000 dukátův peněžité sumy přivlastnil.

Naposledy jiný sultán Selim, syn Solimana císaře, vypověděv pánům Benátčanům pokoj, veliké vojsko, totiž do 200.000 s *Mustaphou* baší, polním hejtmanem, na ten tak úrodný a pěkný ostrov poslal; kteryžto dobyv nejprvé *Nicosium*, a potom *Famagustam*, všecken pod moc tyranskou přivedl a podmanil, ješto ten ostrov

[1]) portu. [2]) matronami. [3]) triumfem. [4]), [5]) tribut.

Benátčané již devadesáte sedm let pokojně byli drželi. Hejtmana muže udatného v šedinách jeho, jménem ***Marca Antonia Bragadina***, rodem z Benátek, tam za ***potestata*** a vladaře [1]) vyslaného, Turci mimo přípověď a slib svůj s velikým a všelikterak vymyšleným posměchem naposledy za živa odříti a z kůže svléci dali, pro samou jeho udatnost, kterouž spůsobil to, že jest Turkův do 50.000 při samém obležení ***Famagusty*** zahynulo a na místě [2]) zůstalo. Ale pomstil bůh našich udatných rytířův ještě jinou Turkův záhubou; nebo po třech měsících téhož léta 1571. páni Benátčané spolčili [3]) se a smluvili s papežem, králem Hišpanským Filipem a jinými knížaty vlaskými, a vespolek velikou armádu, přes dvě stě galer, krom ***galionů*** a jiných velkých lodí [4]), jichž množství bylo, vypravili, učinivše nad ní nejvyššího ***don Johan di Austria***, císaře Karla V. syna z levého boku, a krále Hišpanského Filipa bratra ***bastarda***, kterýžto s pomocí pána boha svedl s tureckou armádou bitvu na moři u ostrůvků, jimž ***Curzolari*** blíž ***Naupactu*** aneb ***Lepante***, za starodávna ***Sinus Corynthiacus***, „Moře Koryntské," říkají, a porazil ji, pobiv [5]) Turkův branných 25.000 a 8000 jich zajal, galery a lodí [6]) všecky, jichž více nežli křesťanských bylo, kromě třidceti, kteréž časně utekly a do Konstantinopole se doplavily, dosáhl, s kořistí nesmírnou, a zvláště 18.000 duší křesťanských, kteréž tu vysvobodili a do křesťanstva svobodně dovezli. Ten ostrov podnes v turecké moci zůstává, a bůh ví dokud. ***Leuenclavius.***

K závírce i toho nám ku příkladu a výstraze dotknouti musím, že pán bůh netoliko z země Svaté, po několikráte pohanům z moci od křesťanův vzaté a pokaždé dobře osazené, i z tohoto ostrovu křesťany z hodných příčin od Turkův vytisknouti dáti ráčil; neb ač v tom pořadí ještě ***Candii*** a k nám bližší země máme, však bůh milý ví, jak dlouho je držeti budeme, pro týchž hříchů páchání a nižádné jich umenšení.

Vezmu příklad v zemi Svaté z jednoho města, jménem ***Acon*** jináč ***Ptolomais***, a jiných slavnějších, jako Jerusaléma, Tyru, Sydonu atd. pominu. To město po časích knížete Gotfrida z Bullionu, kterýž zemi Svatou dobyl, a po něm ji potomci jeho nejdéle drželi (o čemž níže na svém místě vypsáno jest), bylo z kvadrátu a kusového [7]) kamene naskrz vystaveno, a vůkol, coby kamenem

---

[1]) regenta. [2]) placu. [3]) spuntovali. [4]) šífů. [5]) zmordovav. [6]) šífy. [7]) štukového.

dohodil, při zdech věže vysoké, a brány mezi dvěma, k tomu zdi tak tlusté, že se na nich dva vozové minouti mohli, příkopy široké a hluboké vnitř i zevnitř města, nad to za druhými příkopy jiné zdi a valy mělo; domové byli rovné vysokosti, vše z tesaného kamene, okna v nich malovaná řemeslnými díly, a spíše pevnostmi nežli domy prostými slouti mohli, maje mnohý z nich příkopy a mosty tak pevné, že po dobytí města dvadceti dní pořád pohané těch domův v městě dobývati musili, anižby všech domův a pevností dobyli, kdyby oheň a přípovědi pohanské křesťany k dobrovolnému poddání se nepřivedly. Přes ulice z oken jednoho domu do druhého vyvěšeny a roztaženy byly aksamitové, damaškové a z jiných drahých věcí koberce, a to pro horkost slunečnou a zastínění chodících. Bydleli v něm okolní páni, hrabata a rytíři, jako kníže z *Cesaree*, z Antiochie, z Tiberias, z Sur, hrabě z Tripoli, Joppen, z Baruty a mnozí jiní, kteříž takovou pýchu provozovali, že k víře nepodobné bylo; nebo na hlavách svých jako králové koruny nosili, drabanty, strážce [1]) skvostně oděné chovali, svobody divné a obzvláštní práva při svých hradích a palácích nařizovali, a co kdo mohl nad jiného vymysliti, aby ho v něčem strany pýchy předčil, to činil; až naposledy upadše v nesvornost, mnohé hříchy, ukrutenství páchali, a potom od Saracenův s velikým krve prolitím odtud vytištěni byli, a město rozbořeno jsouc, posavad pusté zůstává.

Tím spůsobem dálo se i jinde po jiných městech v zemi Svaté, až křesťané, utíkajíce před pohany, to zlé i do okolních zemí, a nejvíce do Cypru s sebou přinesli. Nebo v Cypru páni, rytíři a jiní možní lidé nic jiného nešetřili nežli pýchy a rozkoší, a k tomu, jakby mohli důchody zlepšovati a poddané své obtěžovati. Kdo tam 3000 důchodův měl, málo sobě toho vážili a nic jej za možného, než jakoby u nás sto kop měl, pokládali. A však také to všecko na pýchu a marnou slávu utráceli, mnozí do některého sta psů loveckých měli, k nimž množství čeledi a holotů chovali, sokolářů 20 i více, a jiné zbytečné útraty vedli, žeby snáze byli praporec vojáků [2]) ku potřebě, nežli samé myslivce a psy chovati mohli. A nad to jaký život na štvaní a lovích provozovávali, když se ženstvem [3]) a s čeledí na měsíc i víc do pole táhli, pod stany bydleli, že poddaní potravy [4]) za nimi voziti musili, a tam co nejrozkošněji v hojnosti všech potrav živi a veseli bývali.

---

[1]) vartýře. [2]) soldátů. [3]) s fraucimery. [4]) profanty.

Mnozí v takovou pýchu se vydali, že místem, jako v *Nicosii* při dvoře královském i jinde, lázně nákladné stavěli, v nichž lavice, svrchnice a všecky jiné potřeby, buďto stříbrným plechem pobité, aneb z celého stříbra dělané mívali; z toho o jiném hospodářství jejich každý souditi může, že jest z horšího kovu býti nemusilo. O tom Kirchherr, Štefan z Grumpenberku a jiní píší.

Z té tak nesmírné pýchy a marnosti co jest jiného zlého nepocházelo? a když jsou zevnitřními skutky tak těžce pána boha hněvali, kterak jsou ho vnitřními hněvati neměli? A protož vidíme, jak pán bůh při nich toho jistě dokázal, což předpovědíti ráčil, že zlý strom, zlé ovoce nesoucí, vytne: i vyťalť jest nás a vykořenil z zemí těch nejúrodnějších všeho světa, a jest-li se nepolepšíme, strach aby nás i v těchto zemích spravedlivý hněv hospodina nepřikváčil a nepotřel. Čehož rač nás pane bože uchovati!

Kapitola 12.

O plavení se od ostrovu Cypru až k zemi Svaté.

V pondělí den sv. Bartoloměje, to jest 24. dne měsíce Srpna, my poutníci, jakž nás všech v počtu sedm bylo, na cestu jsme se strojili a potřeby od šatstva a potravy [1]), zvláště pak dobrého Cyperského vína v soudku okolo půldruhého vědra napřed do lodí [2]) snášeti dali; truhel pak, modrací a co nás zaměstknávalo, tu v kláštеře jsme nechali, a místo toho každý po pytlíku a karnýři sobě zjednali, košile své a co tak drobného bylo, do nich vložili. Neb již v brzkém čase putování naše po zemi od Jafy nastávalo, a bylibychom takové tíže s námi vézti nemohli, majíc dosti na tom, že jsme pro naše osoby *camely*, totiž velbloudy, aneb osly k jízdě dostali; nicméně pokudžbychom se k Cypru, domů jedouc, zase navrátiti měli, byli nám z kláštera naše tak zanechané věci vydati povinni.

Po obědích složili jsme se vespolek a sebrali některý dukát, a to *gvardianovi* a *conventu* za *deo gratias* a místo almužny dali, v čemž s námi dobře spokojeni byli; a tak se všemi domácími i přespolními se rozžehnavše, každý s tlumokem [3]) na zádech na cestu k moři ve jménu božím jsme se vydali, jsouce od *gvar-*

---

[1]) profantu. [2]) šífu. [3]) filcem.

diana a těch dvou poutníkův vyprovázeni. Jakž jsme pak na místo v přístavu [1]) přišli, byli tu Turci pohotově, kteříž clo vybírali; těm jsme naše všecky věci rozvazovati a přeštárati dáti musili; ale když nic proti zápovědi nenalezli, byli jsme s tím propuštěni. V tom pro nás plavci naši s malou lodičkou, co polovice *gondole*, k břehu přijeli, a nás po dvakráte do své lodí [2]) svezli. *Gvardian* na břehu zůstal, požehnání nám dávaje, a chvíli se na nás dívaje.

Když jsme tedy z blízka naši milou lodí [3]) spatřili, dosti jsme se jí všickni ulekli, domnívajíce se, žeby na spůsob Benátských, jak strany velikosti, tak všelikého jiného opatření byla, a z daleka se nám zdála jakoby toliko *barca* byla. Ale zmýleni jsme, a kdybychom byli časně to věděli, nijakžbychom se do tak nebezpečné lodí [4]) nedali, a to proto, že zdýlí nebyla více nežli sedm sáhův, a zšíří půl třetího, po svrchu nebedněná a nezavřená, toliko se dvěma plachtami; tři *Suriani* samotní ji spravovali, s nimiž jsme my, ani oni s námi slova mluviti neuměli. Nemohše tedy jináče učiniti, na té lodí, kteráž *Caramusala* sloula, zůstati jsme musili, a plavci jedouc ještě jednou k břehu, jakéhosi řeckého kněze *caloiera*, kterýž touž cestu s námi do Jafy vykonati úmyslu byl, a však ani ten Řek s námi, ani s plavci nic mluviti neuměl; takž nás všech i s plavci na té lodí jedenácte osob bylo.

Vezli také do patnácti strychův bavlnového semene, kteréhož v Cypru nakoupili a do Jafy na prodaj plavili. To jest veliké na spůsob pecky třešňové, však bavlnou zevnitř vůkol obrostlé, jak o něm napřed zmínka učiněna; bylo nám na té cestě pohodlné, a místo peřin sloužilo, proto že jsme na něm líhali. Pod tím semenem velikou tíž od písku a kamení křemenného s několik vozův, pro samou váhu a tíž lodí [5]), aby lehká a od větru aneb vln mořských převrácena nebyla, naložili [6]).

Před večerem, když malý větřík váti začal, vytáhl patron se dvěma svýma pacholky kotev z moře, a jednu plachtu rozpustil, tak že jsme s pomocí pána boha pomalu, a to vždy nedaleko břehu od ostrova, kterýž nám po pravé straně ležel, zase zpátkem k západu slunce se ubírali a plavili, abychom vítr nadjeti a z něho

---

[1]) *portu.* [2]) svého šífu. [3]) náš milý šíf ... ho ... byl ... zdál. [4]) nebezpečného šífu ... nebyl ... nabedněný a nezavřený ... jej. [5]) šífu ... lehký ... převrácen nebyl. [6]) naladovali.

k Jafě k východu se obrátiti mohli; však brzy až do rána ten větřík utichl.

V úterý ráno 25. dne téhož měsíce špatně jsme jeli, a toliko tři míle vlaské od břehu byli; což vidouce marináři, zavrhli kotev do moře, a plachty svázavše, tu až do večera a přes noc na jednom místě jsme stáli.

Dne 26. v středu ráno okolo půldruhé hodiny přede dnem, když vítr od půlnoci se strhl, marináři vytáhli zas kotev a plachty spravivše, dále jsme se od ostrovu na moře pustili. V čas snídaní vítr se od západu slunce tuhý, ač nám prospěšný obrátil; ale že lodí malá a neopatřená byla, nesměli se marináři s ní v takovou prudkost pustiti; pročež velmi pracně zas k ostrovu se podávali, a kotev blízko břehu zavrhli. Však tak velice jsme byli zmítáni, až v našem životě všecko se převrátilo, nechutenství nás pojalo, že jako zbití, bez jídla na tom bavlnovém semenu jsme leželi.

27. dne téhož měsíce, totiž ve čtvrtek, ráno brzo po půlnoci vítr se proměnil a k naší cestě dobře vál. Tu marináři neobmeškali se spraviti a obě plachty roztáhnouti, že jsme až do snídaní tím příhodným větrem dobrý kus cesty utrhli; však když opět nám protivný vítr nastal, do moře kotev uvrhli, a na místě až do půlnoci státi jsme musili. Mezi tím plavci spustili z lodí tu malou lodičku na moře a v ní se k břehu do jedné vsi plavili, odkudž dříví a vodu čerstvou zas zpátkem přivezli.

V pátek po sv. Bartoloměji, 28. dne téhož měsíce, od půlnoci nastal dobrý vítr, tu marináři vtáhše lodičku do lodí [1]) i kotev, a plachty rozpustivše, i jeli jsme celou noc až do snídaní vždy vedlé ostrovu, až jsme k jednomu městečku, jménem *Limiso*, na míli vlaskou od břehu, připlouli, a tu uvrhše kotev do moře a plachty spustivše, se zastavili.

Limiso bylo někdy veliké a pěkné město, a při něm zámek nákladně vystavený a pevný, pro obhajování přístavu [2]), kterýž tu příležitý byl a jest plavícím se do země Svaté. Od *Arnici* leží na 50 vlaských mil, českých učiní deset; bývalo stolicí biskupskou, a biskup v něm měl přes 7000 dukátův, *canonici* pak po 250 ročního platu. Králové tu často dvorem bývali, nebo na všelijaké úrody od vína, obilí, ovocí, masa, oleje a na rozkošné zahrady žádnému městu v Cypru napřed nedalo. Ale jakž někteří píší, léta 1492. skrze zemětřesení z kořen [3]) vyvráceno jest, tak že od té

[1]) šífu. [2]) portu. [3]) gruntu.

doby vystavené není; jiní praví, že jsouc od Jenuenských mocí dobyto, podnes tak rozbořené zůstává, že ani zdí ani příkopův neznati. Nicméně ještě jest něco domův nízce stavených, v kterýchž Benátských kupcův faktoři bydlejí, majíce dosti pěkný kostelík klenutý; ostatek jsou toliko chalupy, v kterýchž Řekové, Turci, Mouřenínové a Židé bydlejí a tu své *meschity*, totižto turecké kostely, a lázně mají. *Stephan* z Gumperberku, *Johan. Schvallart* a jiní v svých putováních o něm dostatečně vypisují.

Do toho městečka marináři, spustivše tu lodičku po provaze, jeli v ní, aby sobě potřeb najednali. Neb odtud naděje nebylo, abychom kde přistaviti mohli, až do Jafy. My také neobmeškali jsme marinářům peníze dáti pro nakoupení potrav [1]), a těžce nám přišlo jim tu naši vůli na rozum dáti, samým ukazováním a divným ruk obracením; bylibychom raději sami tam sjeli, a se trochu poobčerstvili, projeli a opatřili, ale z jistých příčin jsme nesměli. Nebo dokud jsme byli v *Arnice*, slyšeli jsme, že před málo kolikas dny, nežli jsme k Cypru přijeli, dva řečtí poutníci, chtíce se do země Svaté plaviti, do tohoto *Limiso* městečka se dostali, a majíce toho potřebu, k studnici obecní vody vážiti šli, a džbán svůj po provaze tam spouštěli; kterýž však když se utrhl a tam zůstal, přivedl jednoho z těch dvou, že jest tam slézti a jej dosáhnouti chtěl, ale nemoha sám sobě pomoci, do vody upadl a se utopil; druhý pak tovaryš jeho, chtěje mu pomáhati, tam vlezl a též se utopil a umřel.

Tou nešťastnou příhodou Turci netoliko k žádné lítosti pohnuti, ale ani nouzí přivedeni nebyli, aby ty dva mrtvá vytáhnouti a je pohřbiti dáti měli; nýbrž obeslavše Řeky, spolusousedy téhož městečka, jim netoliko ta těla mrtvá k opatření poručili, ale také nelítostivě na ně jistou sumu pokuty uložili, kteráž však na mnohé slzavé prosby a jednání jejich k 900 majdynů svolena byla (majdyn jest peníz stříbrný, u velikosti co zde u nás trojník, kromě že jest tlustší, a platí tak mnoho jako osm bílých peněz), a přes to všecko studnici vyčistiti, i vodu z ní vyvážiti musili, jakoby ta těla mrtvá ji zanečistiti a oni tím vinni býti měli. Z toho tedy nesousedského Turkův k svým spolusousedům křesťanům se chování měli jsme výstrahu, aby vidouc nás poutníky, nevzali sobě k nám příčiny, tak žeby nás třebas za tovaryše těch utopených poutníkův praviti směli (jakž to jejich hloupá zlost dobře

[1]) profantů.

umí) a nás kromě posměchu i vězením a peněžitou pokutou netrápili.

Tak tedy plavci naši sami nám za málo peněz dostatek chleba bílého velmi, vajec, vína v hrozních s velikým našim zalíbením nakoupili.

K večerou počal váti dobrý vítr; z té příčiny spravivše lodí, odtud jsme se k polední straně, od ostrovu odjíždějíc a jej za námi zanechávajíc, pouštěli.

Okolo dvou hodin na noc tužil se vítr, a počal mořem čím dál tím víc pohybovati, tak že okolo tří hodin na noc veliká bouře povstala, nás plachty spustiti přinutila, a vždy se více rozmáhala i divně námi zmítala, jednak jako na vysoký vrch vyzdvihovala, jednak co do nejhlubšího údolí, až hrozno bylo se dívati, pouštěla; zvláště pak, když jsme vlny jednu po druhé co největší vrchy proti nám a na nás se valící viděti musili, nebo ta nejmenší, kteréž tehdáž žádné tak malé nebylo co malá chaloupka, nás přikryti mohla, jsouce v strachu, že po té každé vlně do moře co nejhlouběji pohřízeni budem. K tomu lodí nepřikrytá, povrchu až do spodku otevřená, a jsúci stará bez přestání praštěla, nejináč než jakoby se roztrhnouti měla. Pročež všickni, i marináři (jakž na jejich spůsobu tehdáž znáti bylo) u velikém strachu a nebezpečenství jsme byli, na stokrát i více na smrt se oddali, pánu bohu poroučeli a bez přestání modlili.

Z našich poutníkův jeden, jménem pan *Antonio Donato*, křičel: *„Tripoli! Tripoli!“* neuměje marinářům jiného návěští dáti, aby tu nejblíže k zemi, u *Tripoli* města v Syrii slavného a pro dobrý přístav [1]) v kupeckých obchodech s té strany předního, kteréž proti nám leželo, se obrátili, a životův zachovati [2]) všechněm hleděli; ale ani tím neprospěl, neb nerozuměli, co on mínil, a kdyby byli rádi to učinili, nebylo možné, nežli kam nás vítr hnal, tam jeti, a božího milostivého opatrování a vedení očekávati. A tak majíce dosti činiti s strachem pro bouři, i nad to měli jsme nemalý nepokoj od velikých myší, kteréž u nás německé slovou; ty když jsme pro mdlobu a bázeň na tom semenu leželi a smrti téměř očekávali, zhusta sem i tam po lodí a po nás, přes tváře i pod šaty naše ošklivě běhaly a nás děsily, i v nejhorlivější modlitbě nám překážely; z toho ještě větší hrůza na nás šla, že jsme to běhání jejich za zlé *omen* a předcházející znamení budoucího

[1]) port. [2]) retovati.

našeho zlého býti soudili. Neb i já jsem slýchal, že když která lodí [1]) potunouti má, myši v ní žádného stání nemají, sem i tam běhají, pískají, a naposledy i po stožářích [2]) do košův nejvýš vybíhají, a jakoby se tam zachovati mohly, se shromažďují. Při tom každý to věděti má, že není té lodí [3]), aby v ní myší, jako v jiném domě, nebylo, anobrž by docela nová byla, nebude dlouho na vodě, zrodí se v ní z těch nečistot, kteréž se i hned v lodí [4]) od lidí i od moře do ní naberou; též i v přístaviích [5]), když z jedněch lodí [6]) do druhých nakládají [7]), myši se dostávají, protože jsou od dřeva a myši tím spíše všecko v nich zvrtají, ale domové z kamene staveni bývají.

V tom tedy nebezpečenství té bouře trvali jsme na dobré dvě hodiny; potom pomalu vítr ulevoval, až dokonce utichl, a tak trval do rána; vlny pak předce dosti dlouho námi zmítaly.

29. dne v sobotu, den památky stětí sv. Jana, povstal dobrý vítr od půlnoci; tu z daleka jako skrze nějakú mlhu vrchy ostrovu Cypru jsme znamenali, sice nic jiného viděti nebylo, nežli nebe a vodu; tak v tom spůsobu přes celý den a noc jsme šťastně jeli.

V neděli 30. dne měsíce Srpna, ač jsme vítr od západu měli a sami se k poledni plavili, však dosti dobře jsme cestu naši konali. O polednách spatřili jsme z daleka jednu lodí [8]) se třema plachtami: ta byla ještě jednou tak veliká i něco větší nežli naše, kteráž cestou od Jafy do Cypru proti nám jela. A když jsme se přibližovali, dal nám náš *patron* návěští, abychom se neukazovali ale položili, což jsme tak učinili; však prvé než jsme se minuli, volal na ně náš *patron* a s nima z daleka mluvil, vyptávaje se na cestu do Jafy, nebo sám nevěděl kde jest, dobře-li čili zle se plaví. Pročež také někteří z nás zdržeti jsme se nemohli, abychom se trochu očima vyskytnouti a pohleděti neměli, kdó jsou: i viděli jsme, že byli Turci a Arabové; ti mu rukama k polední straně ukazovali, a k tomu volali; z toho snadně jsme rozuměli, že jsou strany cesty naší spolu rokovali; a tak jsme vesele touž stranou ten celý den a noc až do rána jeli, žádné země neviděvše, toliko nebe a moře.

V pondělí 31. téhož měsíce ráno, když se rozednívalo, utišil

---

[1]) který šíf ... v něm. [2]) mastbaumích. [3]) toho šífu ... v něm ... nový byl ... v něm. [4]) šífu ... něho. [5]) portích. [6]) šífův. [7]) ladují. [8]) jeden šíf ... ten byl ... veliký ... náš, kterýž ... jel.

se vítr, a tu nejprvé z daleka na levé ruce zemi Svatou s velikou naší radostí a pánu bohu díkčiněním jsme spatřili.

V tom po dvou hodinách dobrý vítr od západu jíti počal a nás vedlé země Svaté až do poledne hnal; o tom čase jsme Jafu uhlídali a k ní se přibližovali, tak že jsme okolo nešporův do přístavu [1]) blíž břehu s naší lodí [2]) přistali, a svázavše plachty, kotev do moře uvrhli, pánu bohu z šťastného dopomožení do tak žádané Svaté země děkujíce.

A tak jsme od ostrovu Cypru z městečka *Arnici* v témdni, totiž od pondělka na den sv. Bartoloměje, 24. dne měsíce Srpna, až do pondělího 31. dne téhož měsíce, do přístavu [3]) Jafy v zemi Svaté připlouli, což na tři sta mil vlaských, českých 60 učiní; neb *Arnica* neleží na konec [4]) ostrovu, o němž jsem napřed položil, že 40 mil českých od Jerusaléma se pokládá, ale dál do země 20 mil; z Benátek pak dva tisíce čtyry sta mil vlaských, českých 480 mil, v padesáti jednom dni cesty vykonali.

Kapitola 13.

O přistání našem k zemi Svaté a vystoupení na břeh. Item vypsání města Jafy aneb Joppen.

Ačkoli tu slavný přístav [5]) všech časův byl a posavad zůstává, však že v tomto posledním držení jeho od pohanův nepilně byl vyčišťován a opatřen, nyní velmi mělký a od písku zanešený jest, tak že jako před lety na ten čas s lodími, ježto mají náklad [6]), k samému břehu přistaviti nelze; a k tomu za starodávna vůkol té strany moře a přístavu [7]) naskrz břehové vysoko nanešeni aneb nasypáni, kamenem štukovým až do moře vyzděni a kruhy veliké železné, k nimž lodí na provazy přivazovali a upevňovali [8]), v tom kamení olovem zalité byly; z nichž někteří podnes, jako i podemlené zdi, stojí a zůstávají. My majíce malou lodí proti jiným, kteréž tu stály a obilí i jiné kupectví nakládaly [9]) aneb přivezly, nejblíže břehu jsme přijeli a jiných daleko za námi v moři nechali, tak že jsme všecko na břehu poznati, s lidmi přistojícími mluviti a jedni druhé slyšeti mohli.

---

[1]) portu. [2]) s naším šífem. [3]) portu. [4]) špic. [5]) *port.* [6]) s naladovanými šífy. [7]) portu. [8]) ufasovali. [9]) ladovali.

I stálo toho času nemálo Turkův a Arabův na břehu, jedni nám se dívajíce, a kdobychom byli na lodí [1]) zvěděti žádostiví jsouce; druzí obchod svůj vedli, obilí, jehož v jakýchsi sklepích (o nichž níže víceji dotknu) hromady měli, nakládali [2]).

My pak vidouc, že jsme dosti časně připlouli, návěští jsme patronovi dávali, aby do města *Ramy*, jakž mu o tom v Cypru při smlouvě skrze tlumočníka oznámeno bylo, i hned někoho pro trucelmana poslal. Jest pak trucelman osoba mnohých řečí pověd-domá a tlumočníkem přespolních; ten má některá privilegia a svobody obzvláštní, jsa jako nějakým průvodčím [3]) nařízený ku pomoci poutníkům [4]) v těch zemích, od nichž za práci pokaždé plat má, i u vážnosti mezi pohany jest.

Poslal tedy *patron* jednoho přístojícího *Araba*, a po něm o počtu osob, co nás jest, vzkázal, aby věděl trucelman, kolik hovad aneb oslův pro nás přivesti má. Mezi tím na zemi a na moře jsme vyhlíželi, a nic tak kratochvilného ani potěšeného od toho nevážně sobě počínajícího rozpustilého lidu neviděli. Nebo ti, ješto kupecké věci z velkých lodí na menších [5]) k břehu přivožovali, dosti své nevážnosti na sobě znáti dali, z přístavu [6]) když zase s prázdnými lodmi, a to všickni nazí, vyjížděli; tehdáž také moře dosti bouřlivé bylo, a pro tuhý vítr, kterýž od západu vál, veliké vlny na břeh vyráželo; z té příčiny velmi těžce a pracně od břehu s lodí odjížděti mohli, a když se domnívali nejlépe jeti, tu se zas nenadále vlna s nimi potkala, lodí kolmo nahoru vyrazila, a jakoby ji na špic postavil, vyzdvihla, že ti *Arabi* dolů z ní do moře co nějaké hnilice padali. Nicméně málo na to dbali, ale povyskytnuvše [7]) se nad vodu, po lodí zase plouli až ji chytili, a vlezše do ní, předce tak dlouho se trmáceli, až se od břehu vymohli.

Po malé chvíli viděli jsme v sukni turecké dosti nákladně oděného muže, s jedním mladým Turkem a s služebníky Mouřeníny snědými; ti se k břehu s velikým džbánem přibližovali, a ten čistě vyplakovali. I domnívali jsme se, že oni do těch sklepův, k lochům nápodobných, kde to obilí bylo, pro víno půjdou a tím nás ctíti a darovati budou. Ale brzo nás těch potěch [8]) zbavili. Nebo ti dva Turci se dvěma Mouřeníny na lodku vsedše, k nám se s tím velikým džbánem upřímo plavili; a jak nás dostihli, do lodí [9]) vlezli, na písek koberec prostříti dali a se posadili, marinářům také

[1]) šífu. [2]) ladovali. [3]) gleitsmanem. [4]) pro fedruňk poutníkův. [5]) šífův na lodích. [6]) portu. [7]) povyskytna. [8]) troštů. [9]) šífu.

plachtu přes lodí [1]), pro stín a horkost slunečnou, přetáhnouti poručili, a sem i tam se ohlídali, až náš soudek, v němž vína do půl vědra zůstalo, spatřili.

Tu oni vesele sobě na ně ukazujíc, a na soudek potloukajíc, návěští a znamení nám dávali, abychom tím vínem džbán jejich naplnili. To když se stalo, vzali jej a za sebou postavili, a zase nám na náš džbán ukazovali, abychom ten také natočili; což když jsme učinili a jim jej tolikéž podali, — kterýmž teprva se podělovali, a tak dobře jim to dobré Cyprské víno chutnalo [2]), že jsou ho plné tři džbány, jakkoli silné bylo, vypili, až více nemohli, a viděli že již na mále bylo — tak uctiví a vděční byli, že nám sotva ostatek těch náklonků přáli, a vstavše dali se do přehledávání lodí [3]), ale nic nenalezli, než některé haraburdy marinářův, z nichž clo míti chtěli; ale když *patron* jim odpíral, oni na svém stáli, a obojí velice křičeli, až jeden Mouřenín z písku kámen křemenitý co pěst veliký uchytil, a tím na jednoho plavce hodiv, o málo chybilo, že ho v hlavu neudeřil [4]), bylby ho sice tu na místě nechal; potom obojí strana ulevila, a ti Turci s svým džbánem vína nalitým odtud se pracně a s dobrou opičkou [5]) na lodičku odebrali a na své místo odjeli. Tak jsme teprva srozuměli, že ten jeden musil nějaký hejtman aneb správce na tom místě býti, jakož byl hejtman Joppenský, maje v své moci dvě věže (o kterýchž doleji oznámím), v nichž bydlel a tu vůkol spravoval; druhý byl syn jeho se dvěma služebníky, jakž jsme to potom od trucelmana vyzvěděli. Ale rádi jsme jich pozbyli, abychom jen pokojně v lodí odpočívati a na trucelmana očekávati mohli. Nebo jsme prvé z lodí vystoupiti nesměli, lečbychom chtěli do zajetí aneb v pokutu peněžitou upadnouti, dokavadžby pasportu aneb listu průvodního [6]) trucelman s sebou nepřivezl.

A však v noci ve tmě, když se všickni na břehu utišili, a kdo kde věděl zalezli, z nás tří poutníci tiše také z lodí do lodičky jsme slezli, a k břehu až na mělčinu jeli, a tu se s velikým strachem, ale pohodlně, nebo velmi parno bylo, koupali; kdežto jsem čisté základy přístavu [7]) zděného, nákladně z velikého štukoví, kteréž již voda přikrývá, spatřil, a pro lepší poznání jich po nich chodil, ano v jednom místě nohou do skuliny mezi dva kameny vkročil, tak že o málo chybilo, bylbych sobě skrze to nohu zlámal.

---

[1]) šíf. [2]) šmakovalo. [3]) šífu. [4]) netrefil. [5]) s dobrým raušem. [6]) gleitu. [7]) grunty portu.

Po hodině zase jsme se na lodičce k lodi naší [1]) přivezli a tu do rána odpočívali.

V úterý, na den svatého Jiljí opata, to jest 1. dne měsíce Září, ráno příjel trucelman, pro něhož jsme poslali, z Rámy, a ten byl křesťanem, řádu, jenž slove *dela centura*, to jest pasu. Nebo velikým pasem se opasují, a to, prý, původem svatého Pavla apoštola, o čemž doleji na svém místě více oznámím.

Ten k nám na lodce se připlaviv, vlaskou řečí mluvil, nás vítal, a obšírně našemu předsevzetí vyrozuměv, jakbychom se ve všem a na vší cestě k Turkům i křesťanům chovati měli, nás napomínal a vystříhal.

Potom příjel jeden slavně oděný Turek se dvěma služebnými pacholaty, a nám všecky věci v karnýřích a tlumocích [2]) našich (zdalibychom co proti zápovědi měli) přehledával a nic jiného nevzal, nežli co mu se hodilo a líbilo, jako hřebeny, štětičky, konfekty a jiné pilné potřeby k zdraví posilnění; tak nám toliko samých košilí zanechav, od nás na břeh odjel. Trucelman nemeškal za ním jeti a nám v jedné vesnici u sedlákův osly, na nežbychom vsedati mohli, zjednal, kteříž okolo nešporů přijeli. Tu z rozkazu trucelmana již aspoň jednou na lodičku vsedavše, k břehu jsme se odbírali, a šťastně žádostivou zemi Svatou nejprvé líbati a potom nohama našima dosáhnouti a po ní jíti začali.

Bylo pak tu mnoho lidu a chasy turecké, kteříž nás obstoupili a o nás mezi sebou posměšně, jakž znáti bylo, rozmlouvali; ale nic nám neublížili, a snad pro trucelmana ublížiti nesměli. A v tom my, jakž nám trucelman velel, oslův jsme se chytali, a kdo dřív mohl před druhým do sedla dřevěného z prken zbitého, na němž jedna dešťka z předu, druhá z zadu, a ze spod třetí okrouhlá, tlustým plátnem povlečená byla, bez třmenův vsedati chtěli; ale vidouc, že tolik oslův, aby se každému z nás jeden dostati mohl, nebylo, protož na některém dva seděti musili, a tou měrou s naším trucelmanem, kterýž také na oslu jel, se dvěma Turky na koních, pro naši obranu zjednanými, a s sedláky luky a šípkami opatřenými, na cestu k Jerusalému jsme se vydali, a od přístavu [3]) na vršek k východní straně, nechavše dvou věží (o nichž doleji) na pravé ruce, na rovinu přijeli, kdežto jsme dobytka hovězího a koz veliká stáda viděli. Ta rovina místo jiného dříví a lesu samým olivovým a fíkovým jest porostlá, že mílo tudy jeti bylo.

[1]) k břehu našemu. [2]) filcích. [3]) portu.

Jafa prvé sloulo ***Joppen*** aneb ***Japho*** a ***Jaspha***, totiž z židovské řeči na českou: „krása“, že krásné a pěkné bylo, o němž v knihách ***Josue*** 19. 2., ***Paral.*** 2. 1., ***Esdr.*** 3. a jinde se vypisuje. Jméno jeho ukazuje, a to spisovatelé [1]) jistí, že jest od ***Japheta***, syna Noe nejstaršího, před potopou nejprvé vystaveno bylo. ***Plinius lib.*** 5. ***Hieron. de locis Hebr.*** Bylo pak založeno a vystaveno na přívrší skalnatém a vysokém, vedlé moře Prostředzemního aneb ***Mediterraneum***, od Jerusaléma na čtyřidceti mil vlaských, českých osm učiní. Jsouc dosti pevné, i zámek pro obranu nad portem aneb přístavem lodí (jakž píše ***Volfgang Weisenburg***) mělo, kterýž byl velmi bezpečný a pohodlný, že v něm obyčejně armády, totiž množství lodí [2]) válečných, chovávali, a když těch nebylo, jakož i podnes není, loupežníci s svými lodími v něm se držívali, a posavad s velikou škodou plavících se zdržují.

Do toho přístavu [3]) dodávalo se dříví, kteréž král Šalomoun z hor Libánských na stavení chrámů páně voziti dal. 2. ***Paral.*** 2. 1. ***Esdr.*** 3. V tom přístavu [4]) také Jonáš prorok do lodí [5]) vsedl, aby od tváři páně utekl, a velryb jej za tři dni pozřel. ***Jon.*** 1. ***et ibi Hieronymus.***

A ten přístav [6]) za času Machabejských pro jeho příležitost nejednou od jedné i druhé strany opanován byl (1. ***Maccab.*** 10. 12. 13. 14.), a tu od Jafenských do 200 Židů ztopeno bylo (2. ***Maccab.*** 12.). Při něm, jakž ***poetae***, zvláště ***Ovidius de art. aman. lib.*** 1. ***Solinus***, smýšleli, na jedné skále v moři ona krásná panna ***Andromeda***, dcera královská, z závisti matky své, aneb jakž někteří chtějí, pro pýchu matky ukradená, zavezena a obzvláštně za ruce i nohy ukována byla, aby tehdáž od potvory mořské sežrána býti mohla; kdež potom ***Perseus*** král, kterýž tudy jel a o tom ukrutném skutku slyšel, ji vysvobodil a sobě za manželku pojal.

Město leží v pokolení ***Dan***, a bylo krajské, pokudž je křesťané drželi, i stolicí biskupskou a ***suffraganea***. V posledním křesťanův panování vždycky hrabě za ***gubernatora*** aneb správcí mělo.

V tom městě sv. Petr apoštol byl hospodou u Šimona koželuha, v domě pod horou na samém břehu mořském, kdež potom na tom místě křesťané kaplu jménem sv. Petra vystavěti dali, je-

[1]) škribenti. [2]) šífův. [3]), [4]) portu. [5]) šífu. [6]) port.

jížto zříceniny podnes viděti. Tu od *Cornelia* setníka z *Caesarie* na andělské zjevení vyslaní k Petrovi přišli. Tu sv. Petr u vidění viděl prostěradlo s nebe se spouštějící, a zjeveno mu strany podělení všech národův pravdou evangelickou, když hlas s nebe slyšel: *Surge Petre, occide et manduca, quae deus purificavit, tu ne commune dixeris;* to jest: „Vstaň Petře, bí a jez, co bůh očistil, to nečisté býti neprav.“

V témž městě *Tabythu* vdovu sv. Petr vzkřísil, jakž o tom v Skutcích apoštolských v 9. a 10. kap. psáno stojí, a *Hieron. in epit. Paulae, et ad Eust. Brocardus* a *Breidenbach* i jiní o tom také píší.

Za času Krista zjeveného a brzo po smrti jeho bylo to město dvakráte od Římanův dobyto, mnoho tisíc Židův a měšťanův v něm zbito, a dokonce vyvráceno a pokaženo, o čemž *S. Hieronymus in loc. Heb.*

Potomních časův vystavěli je křesťané, ale od žoldanův Egyptských jsouc zbořeno, pak opět zase poněkud spraveno bylo. Až léta 1250. Ludvík král Franský, když do země Svaté s lidem válečným se vypravil, a jemu to město nejprvé se poddalo, novou a pevnou zdí je obehnal, a zámek s pevnými věžemi v něm vystavěl, a tak stálo, dokud je křesťané drželi; potom od žoldanův Egyptských opět zbořeno, a dó dneška nevystavené zůstává, tak že se v něm nyní nic celého nenachází, mimo [1]) dvě věže čtverhrané z pěkného tesaného kamene, dosti pevné, vzdálí od sebe coby kamenem dohoditi mohl. Nahoře na podlaze leží někteří železní kusové děl, aby hejtman Joppenský a lid jeho, kterýž v nich bydlí, čím přístavu [2]) a sebe hájiti měli. Dole pod těmi věžemi u samého moře na břehu jsou klenutí sklepové z štukového kamene, k západní straně, zpředu otevřeni a rozbořeni, o nichž jsem nahoře doložil, že v nich obilí bylo a jiné věci. Před lety, dokud naschvální lodí [3]) do země Svaté plné poutníkův z křesťanstva pořádně jezdívaly, bývali ti sklepové hospodou a spíše šatlavou poutníkův. Nebo jakž na zem vystoupili, všickni tam jíti musili, byť jich na sta bylo, a jeden přes druhého s dávením a tlačením mnohých na smrt lézti musili, a tu do líbosti Turkův ve dne v noci jako u vězení zůstávali, až je všecky ze jména popsali a s nimi se o dary a platy porovnali; jakž o tom o všem

[1]) kromě. [2]) portu. [3]) šífové.

obšírněji píší: ***Salignac. tomo*** 6. ***cap.*** 2., ***Vilhelmus Tyrius*** 10. ***bel.*** 7. 18. 21. 14., ***bel.*** 12. 14., ***bel.*** 15. 18. ***et*** 17. ***bel. ult.*** ***Vitriacus cap.*** 22. 58. 99. 100., ***Breidenbach***, ***Jacob. Vormserius peregrinatione,*** i jiní mnozí.

Kapitola 14.

O přijetí do města Rámy, a při tom vypsání téhož města.

Když jsme nahoru od moře upřímo k Rámě vyjeli, jakž jsem v předešlé kapitole položil, tu mohlo se viděti, kterak veliké a slavné to město Joppen bylo. Nebo množství zdí kostelních a palácův nákladných opodál od moře stojí, a nyní mezi těmi rumy zahrady a pole zdělané jsou.

Nedaleko po těch rovinách, asi na dvě míle vlaské, jeli jsme mimo zříceniny městečka starožitného a za časův ***Josue*** v 15. kap. známého, jménem ***Jebneel,*** majíc je po pravé ruce.

Potom asi druhé dvě míle vlaské, po levé straně, viděli jsme od cesty na čtvrt míle české rumy a zdi města někdy slavného, jménem ***Lidda,*** v jazyku židovském vykládá se „užitečné", od Joppen dvou hodin cesty, o němž mnoho píše ***Josephus*** 20. ***ant.*** 8. 2., ***bel.*** 23. 3., ***bel.*** 2. 5., ***bel.*** 4. a sv. ***Hieronymus in loc. Hebr.*** Také zmínka se činí o tom městu v 1. knihách Machabejských 11. kap., kdežto je král ***Demetrius*** s městem ***Rama*** Jonatovi, synu Machabea, daroval. V něm sv. Petr Eneáše dnou zlámaného, a do osmi let z lůže nevstávajícího, uzdravil. ***Act.*** 9. Potom bylo od ***Cestia*** Římana a hejtmana vojska jejich vydrancováno [1]) a zkaženo za času zkázy Jerusaléma. ***Pasc. itin.*** 177. ***Josephus, supra alleg.*** Sv. Jeroným píše, že po časích nazváno bylo ***Tigrida.*** Pokládají někteří, že v tom městě sv. Jiří sťat byl a pochován, jakož od dávních časův hrob jeho v něm se ukazoval, vedlé čehož císař ***Justinian*** Konstantinopolitánský slavný kostel tomu mučedlníku ku poctivosti vystavěti, a město Sv. Jiří jmenovati dal. Byla v něm stolice biskupská, však ***suffraganea.*** ***Gvilh. Tyrius*** 7. ***bel. sac. c.*** 2. ***Vitriacus***, ***Salignac. tom.*** 6. ***cap.*** 4. ***Breidenbach*** 9. ***Julii.***

Na ten čas koliks chalup tam viděti, ale posavad Turci na místě kostela ***meschitu*** (a jakž jiní obyčejně, však nevlastně po

[1]) vyplundrováno.

vlasku *moschea* říkají), to jest kapli sobě vystavěli, a v ní hrob sv. Jiří jakožto rytíře cti a u veliké vážnosti mají; kdoby se ho dotekl a tam putoval, sobě to za štěstí pokládá.

Okolo hodiny na noc v soumrak k městu *Rámu*, od Joppen deset mil vlaských, našich pak dvě míle, jsme přijeli a před městem s oslův ssednouti musili; neb oni se domnívají, žeby je křesťané a jiní, kteří *mahumetanského* náboženství nejsou, sedíc [1]) na oslích aneb koních poškvrnili, pro jeho, kterouž pokládají, svatost, z té příčiny, že v něm *residenci* jest *fachi* aneb *fakichi*, to jest biskupa aneb proroka jejich; ale kdo dolů ssedne a pěšky jde, jest jakoby poctivost a vážnost k tomu místu prokazoval. Podobně všudy, kde jsou hrobové jejich, i v městě Jerusalémě, kteréž za posvěcené drží, šetřiti se toho musí, jakž o tom doleji položeno bude. Náš pak trucelman, jda před námi, a my řadem jeden za druhým po něm, vedl nás skrze některé ulice do jakéhos starodávního domu skrze nízké dvéře, sotva půldruhého lokte zvýší, proti východu stojící. Jest zajisté ten dům nejonačejší a největší ve všem městě, někdy skrz jedno kníže Burgundské jménem Filipa naschvále od pohanův koupený, a místo hospody k dobrému poutníkům nákladem jeho s dovolením žoldána Egyptského vystavený.

V tom domě jest plac aneb dvůr čtverhraný, vůkol jeho jsou sklepové klenutí a dvéře do nich otevřené. Při jedné straně ku poledni stojí pěkná hluboká studnice z tesaného kamene zděná, a v ní dobrá studená voda. Zadu pak za těmi sklepy jest jiný dvůr [2]), okolo něho zed stará a něco sklepův pobořených.

Na tom dvoře, jako i jinde po zahradách při Rámě, roste mnoho koření drahého *aloës*, jak pro lékařství živým potřebné, tak také pro zachování mrtvých od zkázy a smradu; jakož čteme u sv. Jana v 19. kap., že Josef z téhož města Rama myrrhy a aloës do sta liber k hrobu Krista pána přinesl. Jest bylina silné vůně, a listí má na tři prsty i víc tlusté a do půldruhého lokte dlouhé, kterouž také J. M. Císařská v zahradě své při zámku hradu Pražského, též tlustosti a dlouhosti míti ráčí; sice dosti draze se prodává a vzácná jest.

V tom tedy prvním dvoře ubytovali [3]) jsme se do jednoho z dotčených sklepův, neb nás toliko sedm bylo, a v něm jsme

---

[1]) sedě. [2]) plac. [3]) placu lozirovali.

našli několik rohoží, *store* vlasky řečených, po zemi roztažených, jichž jsme místo peřin a loží požívati musili.

Tu nám křesťané *de la centura* i Turci obyvatelé Rámy do domu kuřat, slepic, vajec, chleba za laciné peníze hojnost přinesli, a ty nám náš trucelman v svém domě připraviti dal, a za to s námi na těch rohožích při svíčce povečeřel, zvláště pak toho dobrého Cyprského vína, co ho nám oni Turci v Joppen nechali, ochotně vypiti pomohl, až jsme se do vody dáti musili, a tou, když vína nebylo, ač velmi neradi, zalívali. Po večeři trucelman odšel domů, a my, jaký kdo měl tlumok [1]), sobě pod hlavu podloživše, do rána jsme tu odpočívali.

Nazejtří, 2. dne měsíce Září, procházeli jsme se po těch sklepích a na dvoře, kdežto onde i onde mnoho jmen a erbův rytých a rudkou na kamení štukovém psaných, vše poutníkův, kteříž tu před námi byli, a to nejvíce z národu Německého, jsme spatřili, a k nim i naše pro památku přidali.

Po obědích vyslal k nám do toho domu *sangiacho*, to jest nejvyšší správce města, jakéhos *subassi* s jinými Turky, a tomu před jedním sklepem pěkný turecký koberec rozestřeli, na kterýž se on samotný posadil, nohy křížem, co u nás krejčí, složil, a skrze našeho trucelmana od nás od každého obzvláštně po desíti cikyních (jest mince Benátská aneb Benátský dukát, kterýž tak mnoho platí co u nás uherský), s tím zakázaním, že nás bezpečně do Jerusaléma doprovoditi, jizdu za osly zaplatiti a pod svůj průvod [2]) přijíti chce; jináče že tam nebudeme moci, ale zpátkem domů že se vrátiti musíme, proto že to jeho právo jest a sobě od velikého pána (císaře Tureckého míně) moc danou má. Ale když jsme naši chudobu a nemožnost předstírali, naposledy jsme ho k tomu naklonili, že od osoby po šesti dukátích aneb cikyních přijal a od nás odšel; sice, aby byl v nejmenším poznal, že peněz více, nežli jsme se stavěli a pošmourně na sobě znáti dávali, máme, bylby nás jináče natáhl, nerci-li neslevil, ale něco jiného vymyslil, aby příčinu měl větší sumu žádati, a z nás jí, nemohliby dobrou myslí, tedy pohrůžkami, vězením a bitím vymohl; jakž to oni dobře umějí, a na jiných provedli.

Jest pak město Ráma starožitné, za starého zákona Levítům za vlastní oddané, na hoře *Sophim* v pokolení *Ephraim*; pročež na onen čas sloulo *Ramatha Sophim*, 1. *Reg.* 1., jináče *Ramula*,

[1]) kdo co měl za filec. [2]) gleit.

a jakž sv. Matouš v svém židovskou řečí psaném evangelium pokládá, *Haramathaim*, to jest „na výsosti“, odkudž *Arimathia* v jiných řečech slove, v kapit. 27.

Bylo pak několik měst mimo to, kteréž také *Ramatha* neb *Ramah* sloula, jmenovitě *Ramah* v Gilead, kdežto král *Achab* byl prostřelen, 2. *Paral. cap.* 18. *Ramah*, jedna ves na cestě *Hebron* blízko *Thecua*. *Ramah* blízko *Sephet* zámku v Neftalim. *Ramah* u města Silo, kdež někdy *Archa* boží za dlouhé časy byla, totiž od Mojžíše až do Samuele, *Jud.* 18. 20., 1. *Reg.* 1. 2. 34.; o němž Jeremiáš prorok v 31. kap., Ozeáš v 5., *Math.* 2. *cap.* „Hlas v Ráma slyšán jest,“ od Jerusaléma 40 honův vzdálí. *Joseph. ant.* 8. *cap.* 12. *Ramah* na hoře *Ephraim*, dvě míle od Jerusaléma na půlnoci, kdež onen *Levita* s ženinou svou bydlel, a ji, pro nešlechetnost *Gibeonských*, mrtvou na 12 kusů rozsekal a po dvanácti pokoleních israelských, žádaje jich za pomstu, rozeslal. *Jud.* 20. *Ramah* nedaleko *Bethlema Efrata* v zemi Zuf, kdež Samuel prorok, když k němu starší lidu israelského do *Arimathie* přišli a prosili ho, aby jim krále volil, do toho města přišed, krále Saula ustanovil. 1. *Reg.* 8. 10. Ta tedy města všecka, proto že na vrších ležela, *Ramah*, to jest „vysokost“ sloula.

Ale v tomto našem *Rama* narodil se prorok Samuel, a tu jako v vlasti své nejčastěji bydlel, až i umřel a pochován jest, 1. *Regum* 1. 2. *etc.*; a však po časích, totiž za císaře *Arcadia*, byly jeho kosti vykopány a do *Constantinopole* zavezeny a tam slavně chovány. Sv. *Hieronymus adversus Vigilantium.*

Z toho města byl onen tejný učedlník Krista pána a senátor Jerusalémský Josef z Arimatie, kterýž Krista Pána ukřižovaného s kříže sňal a v hrobě svém pochoval. *Math.* 27., *Luc.* 23., *Joh.* 19.

Bylo dosti veliké, i za časův křesťanského držení, a pevné, stolice biskupská, a biskupu s *Liddou* městem vlastně náleželo; ale nyní, ač prostřední velikosti zůstává, však otevřené, pobořené, a chatrně jako jiná v těch zemích města a městečka vystavené jest. Kostely dva křesťanské obrátili Turci v své *meschity*, a znáti že jsou musily nákladné býti, jako dosti jinde v zahradách a zříceninách znamení starých a pěkných stavení se nacházejí. Bydlí v něm Turci, *Arabi*, Mouřenínové snědí a křesťané *de la centura*. *Brocardus*, *Breidenbach*, *Salign.*, *Vilhel. Tyrius* a jiní.

Když se k večerou schylovalo, oznámil nám trucelman, abychom se strojili, že po půlnoci k Jerusalému vyjedeme. Tak tedy

nakoupili jsme sobě provázků co malý prst tlustých, a z nich sobě třmeny, jak kdo uměl a rozuměl, dělali. Nebo z Joppen dosti těžce jsme toho zakusiti musili, když jsme v těch tak (jakž nahoře oznámeno) neohebných sedlách bez třmenu jeli a na oslích se ubírali. Také jsme sobě potrav [1]) od chleba a na tvrdo vařených vajec opatřili, a ve jménu božím tím záželi na odpočinutí šli.

Kapitola 15.

O vyjetí z města Rámy, a co se na cestě dálo až k Jerusalému.

Ve čtvrtek, 3. dne měsíce Září, okolo tří hodin přede dnem, přišel trucelman a nás zbuditi chtěl, ale hotové našel; takž jsme hned každý svůj tlumok [2]) na ramena vzavše, z toho domu před dvířce vystoupili, a tu osly, na nichž jsme jeti měli, hotové našli; však byli-li jsou z Joppen ničemné, shledali jsme tyto mnohem horší, totiž malá oslata, bez uzdy, místo sedla toliko kus deštky aneb prkýnka, pro hřbet oslíka ze spod srstí jakousi v žoku zašitou vycpaná, a na svrchu, kde jsme seděti měli, nic, tak že jsme sobě v pravdě raději šaty aneb slámu podložiti žádali [3]), nežli na ta sedla bídná sednouti a na nich do Jerusaléma přes vrchy a doly vysoké a hluboké jeti.

Nicméně když jináče nebylo možné, na ně jsme sedli a skrze město jeti počali. V tom ještě v městě velel nám trucelman posečkati na některý lid turecký a průvodní [4]), kterýž jsme podlé smlouvy s nimi učiněné tu najíti měli, ale ještě byli nepřijeli. Tak tedy čekali jsme na ně dobrou chvíli, až se shromáždilo něco jízdných a něco pěších, s lučišti a šípkami, vše pro bezpečnost strany *Arabův*, kteříž tu všudy po horách bydlejí, aneb sem i tam v houfích se toulají, s ženami, dítkami a hovady, žádného nešetříc, koho jen přepadnouti a přemoci mohou, byť on nejlepší Turek byl, jakž o tom níže víc doloženo bude.

Potom jeli jsme spolu u veliké tmě, že jeden druhého sotva viděti mohl, neb bylo na nov měsíce. Když se rozednívalo, viděli jsme okolo *Ramy* znamenitou rovinu, na níž obilí, ovoce, indianské proso, melouny vnitř červené a velmi dobré, arabsky slovou *batiecae*, rýže, bavlna a jiné věci v hojnosti rostou; a táhnou se

[1]) profantů. [2]) filec. [3]) vinšovali. [4]) gleitovní.

ty roviny na dýl od Joppen na polovici cesty k Jerusalému, na šíř pak mnoho množství mílí.

Na den ráno jeli jsme asi na míli vlaskou po rovině; potom hned k horám Jerusalémským se přibližovali, a tu na jednom vršku jakési stavení od kamene, na ten čas pobořené, jsme viděli, a jmenoval je nám trucelman *S. Dinas*, a jináče *Castel de latrone*, žeby na tom zámku lotr na pravici Krista pána ukřižovaný před tím bydleti a loupiti měl.

Od toho zámku vyšlo k nám na cestu několik *Arabův;* náš trucelman dal jim místo nás koliks *majdinů* (jest stříbrná mince, a tak mnoho jeden platí, jako u nás osm velkých aneb bílých peněz), s tím pokojně od nás odešli.

Nedaleko odtud na pravé ruce cesty jeli jsme mimo rumy města starodávního, jménem *Lobna* aneb *Lebna* a *Labana*, v českém jazyku „kadidlo", snad že tu *aloës* a kadidlo rostlo, v pokolení *Juda*; bydlel tu někdy král, kteréhož *Josue* přemohl (*Jos.* 10.); pak Levítům přivlastněno bylo (*Jos.* 21.), potom za králův Judských, pro modlářství Joramovo, od něho odstoupilo, a brzo od Senacheriba, krále *Assyrského*, bylo obleženo. 4. *Reg.* 8. 23. *Isaiae* 37.

Dále jeli jsme pod horou *Ephron*, na níž město *Ephron* a jiná městečka i vesnice ležely. *Josuae* 15. To město *Judas* Machabejský, že ho Efronští skrze ně pustiti nechtěli, do 25 tisíc lidu v něm pobiv, vypálil. 1. *Macchab.* 5. 2. *Macchab.* 12. Nyní na té hoře nic není. *Hieron. in locis Hebr.*

Od té hory na čtvrt míle české jeli jsme k místu rumu a zbořené zdi plnému, na němž někdy město *Aseca*, znamená česky „pevnost", v pokolení *Juda*, Ammorejských nejprvé bylo stálo. *Josuae* 10.

U toho města dopustil pán bůh, že kamení s nebe na nepřátely Ammorejské utíkající před *Josue* a syny israelskými pršelo. Leží pak místo toto při údolí *Terebithi*, to jest údolí od stromu *Terebinthus* nazvané, vysokého, dlouhověkého a jahůdek libé vůně plného, z něhož k nám terpentýnu vozí; u kteréhož se Filistinští proti králi Saulovi válečně položili, a ležení své na jedné straně údolí měli, a na druhé Saul s lidem svým ležel, kdežto David toho velikého obra Goliáše zabil [1]). 1. *Reg.* 17.

Roboam syn Šalomounův to město vzdělal a upevnil, ale zase

[1]) zamordoval.

od Nabuchodonozora, krále Babylonského, bylo vybojováno a zkaženo. 2. *Paral.* 11. *Jerem.* 34. 2. *Esdrae* 11. Sv. Jeroným svědčí, že za jeho času dosti velké a výstavné [1]) bylo, *locis Hebr. Brocard et Breidenbach.*

I jedouce dále mezi horami, okolo snídaní přijeli jsme do jakési doliny na místo, kdež někdy bylo město jménem *Masfa* aneb *Mesepha*, jinák *Mitzpha*, na česko: „varta" neb „stráž", v pokolení Benjaminově. V tom městě bývala nejprvé Archa úmluvy, a tu se tehdáž lid k modlitbě scházíval a Samuel soudy držíval. *Jud.* 20. 21. *Josuae* 15. 18. *Josephus Antiquitatum* 6. *cap.* 2. Král *Aza* před časy je upevnil, 3. *Reg.* 13. Za času zkázy Jerusaléma bydlel v něm kníže Godoliáš, jehož Nabuchodonozor správcím země Židovské ustanovil, a při něm prorok Jeremiáš. *Jer.* 40. 41. Na kterémžto místě křesťané před lety kostel pěkný vystavěli, jehož zříceniny podnes viděti, a ještě v něm i malování znáti, po němž, že křesťanský byl, rozuměti se může. Při tom kostele byla velmi čerstvá a studená voda, kteráž s vrchu dolů do jakéhos koryta tekla, tak smýšlím, že musí býti z studýnky *Nephtoa*, o níž se zmínka činí v *Josuae* 15. a 18. kap.; nebo jakž *Saligniacus tom.* 10. *cap.* 6. svědčí, od ní se zlá, kamenitá a nebezpečná cesta začíná, jakž teď málo níže poznamenám. Jakž jsme tu vodu uzřeli, s oslův jsme ssedli a pod olivoví se zasadili, abychom, co jsme s sebou přivezli, pojedli. A jistě byla nám ta voda velmi pohodlná, pro horko, kteréž již, jakkoli dosti ráno bylo, nastávalo.

Po dobré pak půl hodině zase jsme na cestu se sšikovali a jeli skrze divoké, drsnaté a špičaté skalí i údolí, že se nám hned z počátku v něm stýskati počalo, a obojí, i my i hovada, velmi jsme se unavili [2]), a tu skrze začátek údolí *Raphaim*, na česko se vykládá „obrův", jeli, kteréž až k Jerusalému a s druhé strany k poledni několik mílí se táhne; místem jest velmi hojné, vína, oleje, pšenice a jiných úrod hojnost vynášeje.

Po malé chvíli opět jsme k jakémus starému a zbořenému stavení přijeli, a jináč souditi nemohu, nežli jakž zeměpiscové [3]) pokládají, že musí býti zříceniny onoho slavného a pevného města *Sochot* aneb *Socho*, na česko „ratolest", snad že tu plno ratolestí a stromoví *Terebinthi* bylo, v pokolení Juda, a podnes jest; tu vedlé starých zdí nachází se kamenný mostek, pod nímž tekává potůček, ale tehdáž byl od horka vyschlý, z kteréhožto, praví, že

[1]) vystavené. [2]) upachtovali. [3]) *geographové.*

král David kameny křemenité sobě vybral a nimi Goliáše, jakž výš položeno, zabil. 1. *Reg.* 17.

Odtud jedouc na veliký a vysoký vrch, v naději, že již tam Jerusalém bude, pracně jsme se na něj vypravili; neb jsme pěšky jíti a osly za námi pro nebezpečnost a ostrost cesty vésti musili, až jsme po mnohém odpočívání vždy nahoru vylezli.

Nedaleko toho vrchu viděli jsme na levé ruce položení města a zámku pevného *Emausu*, česky se vykládá „silný aneb pevný hrádek", kteréž v Judstvu jedno z jedenácti měst krajských bylo, 60 honův od města Jerusaléma, a jak *Siglerus* píše, cesty půltřetí hodiny vzdálí. U toho města porazil *Judas Machabejský* vojsko krále *Antiocha*. 1. *Macchab.* 3. 4.

Bylo patria a vlast Kleofáše, kdež také praví, žeby pochován byl. *Vitriac. c.* 63. *Fretellus pag.* 20. Tu Kristus pán ode dvou učedlníků při lámání chleba po svém z mrtvých vstání poznán byl. *Lucae* 24. *Marci* 16.

Nicephorus píše 10. *hist.* 31., že za něho to městečko zemětřesením se zbořilo. Však před tím v času židovské války, z rozkazu vládaře *Vara*, ohněm vypáleno bylo, pro něžto *Julius Africanus*, tehdejších časů spisovatel [1]), k císaři Markovi *Aureliovi Antoninovi* léta po narození Krista pána 169. do Říma jel, a za vystavení ho žádal, snad nejvíc pro jeho pěkné položení a čistých i rozkošných studnic dostatek. *Plinius lib.* 5. *cap.* 14.

Joseph. lib. 7. *cap.* 26. pokládá, že za času *Vespasiana* císaře *Liberius Maximus* osm set drábův v pevnosti *Emausu* zanechal, a ti že ji zpustili, a majíc pryč odtud se stěhovati, zbořili. Podnes mnoho vysokých zdí a pěkných zřícenin viděti jest, a zvláště kostela, kterýž na tom místě byl vystavený, kde Kristus pán s oněmi dvěma učedlníky, Kleofášem a Lukášem, večeřeti ráčil. Dokud je křesťané drželi, byla stolice biskupská. *Breid. Vilhel. Tyr.* 14. *bel. s.* 12. *Hieron. in epistola Paulae et in cat. script. Eccles.*

Píší někteří o jedné divné studýnce při Emaus, zvláště *Sozomenus hist. Eccl.* 5. *c.* 20., jehož tato slova jsou: „Leží v Judstvu městečko *Nicopolis*, kteréžto evangelium Emaus jmenuje; před tím městečkem blízko rozcestí, tu kdež Kristus pán od Kleofáše a druhého učedlníka jinam se uchýliti chtěl, jest studénka velmi zdravá, z kteréžto když nemocní lidé aneb hovada pili,

[1]) škrybent.

zdraví od svých neduhův učiněni bývali. A rozprávějí, žeby někdy Kristus pán s učedlníky k ní přijíti a tu své nohy po cestě ustalé zmýti měl; a tak od toho času voda v ní té moci uzdravování nabyla. *Nicephorus* 10. *hist.* 31.

Dále odtud na též levé straně jsou zbořeniny města slavného prorockého aneb kněžského Nob aneb *Nobe*, a leželo blízko cesty téměř v oči Jerusaléma. Tu král David, utíkaje před Saulem, chleby posvátné od nejvyššího biskupa *Abimelecha* s mečem Goliášovým přijal, a příčinou byl, že dověděv se toho Saul, nejvyššího kněze a s ním jiné Levity do osmdesáti pěti osob zabiti [1]) poručil a město zbořiti dal. 1. *Reg.* 21. 22.

Nyní tam jen koliksi chalup viděti, kteréž *Breidenbach Bethnopolis*, a *Vilhel. Tyrius Berteniable* jmenují. Za času sv. Jeronýma byla ves, a odtud Jerusalém spatřiti se může, *in locis Hebraeis;* jakož pak sotva tři hony na tom vrchu, v rovině plné skalí a kamení od rumův, jsme jeli, a před námi město Jerusalém, vzdálí na čtvrt míle české, spatřili. Tu vidouce je, hned jsme velikou horlivou radostí dolů s oslův sedali, a někteří s nich se svalili, na kolena klekajíce, zemi líbajíce, a pánu bohu z šťastného nám k tomu městu dopomožení, že jsme je přítomně spatřiti a jeho dojíti mohli, děkovali. Sedláci pak, jimž ti oslíkové náleželi, každý svého vzal, a dostavše na spropití, od nás se odebrali; my pak každý s svým tlumokem [2]) pěšky jsme pomalu pěknou rovinou k Jerusalému se přibližovali.

Nicméně ještě v té cestě viděli jsme některých honův od nás ležeti na vrchu položení města *Gaba* neb *Gabaon*, město kněžské, sloulo na česko „výsost", leželo v pokolení Benjamin nad údolím *Raphaim*, vedlé *Ciriath Jearim*, kdež David král porazil Filistinské, 2. *Reg.* 5. A jest rovně ta výsost, na níž obědvě ta města blízko sebe stála, kdež archa páně, po navrácení se jejím z země Filistinské, v domě Abinadaba postavená byla. 1. *Reg.* 7. 2. *Reg.* 6.

Pa pravé ruce asi šest aneb sedm honův od města ukazovali nám zbořeniny města někdejšího *Salem*, v němž praví, že král Melchisedech bydlel. Sv. Jeroným psal, že za jeho živobytí ves na tom místě byla (*in loc. Hebr.*). Nyní nic není.

Sumou, co jsme tu po těch horách na čtyry míle české k Jerusalému jeli, všudy jsme poznali předešlých Židův a předkův pracovitou snažnost, vzdělávání těch vrchů na vinice, zahrady, rolí,

[1]) zmordovati. [2]) filcem.

kteréž ač pusté, trním porostlé jsou, však vždy předce zídkami a schůdky podezdívané zůstávají; k tomu, jak tu plno měst bylo, znáti jest, což jsem na té tak krátké cestě poznamenal, že se čemu podiviti nad leností nynějších obyvatelův, jichž sotva deset, proti tisíci předešlých, nyní se vychovává a živí.

A však ta strana vrchův k půlnoci vinicemi, olivovím, fíky, granátovými jablky a jinými ovoci dosti úrodná zůstává.

Když jsme byli okolo dvou honův od Jerusaléma, setkal se s námi [1]) trucelman Jerusalémský, téhož řádu *de la centura*, jako první z Rámy, kteryž naschvále nám vstříc vyšel. Nebo ten z Rámy nedaleko od Jerusaléma nás za sebou nechav, napřed do města sjel, a gvardianovi do kláštera i tomu trucelmanu o našem příjezdu oznámil.

Přišel pak s ním i *vicarius* téhož kláštera, a jakž se k nám přiblížili, oba nás vlasky mluvíc vítali a na všelijaké věci vyptávali, jako ku příkladu: odkud jsme? jak se nám na cestě dařilo? co se při výjezdu našem u nás a v krajinách, z nichž jsme vyjeli, dálo? atd., až v té rozprávce trvajíce, k samé bráně města Jerusaléma okolo času nešporního jsme přišli. Tak tedy vší cesty z Benátek až do Jerusaléma dostalo se nám stráviti padesáte čtyry dni; mílí pak vykonati z Benátek 458 a z Čech 582, jak po zemi tak po vodě, vše českých.

Kapitola 16.

O příchodu našem do kláštera sv. Salvatora v městě Jerusalémě.

Dostavše se k bráně města, kteráž sloula Joppenská, dále jsme jíti nesměli, ale tu mezi branou čekati musili, až pro nás *sotto bassa*, turecký *subassa*, hejtman zámku a soudce zločincův, s některými jinými v nákladných šatech přistrojenými, sotva po dobré půldruhé hodině přišel, a teprva nás prvé pro dlouhé čekání velmi tesklivé, skrze trucelmana, dosti ještě dlouho, kdo a co i odkud jsme? též i na jiné věci se vyptával; ale krátce odbyt, žebychom Francouzové a někteří Benátčané byli, a tak dále na jiné jeho otázky odpověd mu dána. Kázal nám tedy do města za sebou jíti a vedl se s námi skrze malé ulice, na levou ruku

[1]) trefil na nás.

blízko zdí městských k straně půlnoční, až jsme k klášteru sv. Salvatora přišli. Tu jakž jsme do dveří vešli, naše tlumoky [1]) a karnýře složiti jsme musili, kteréž nám Turci všecky přeštárali, však nic nevzali, ale pryč od nás z kláštera odešli a nás tu nechali.

Tu nás jeden bosák jakýmis schody nahoru do *conventu* vedl, kdežto *gvardian* s jinými bratřími svými, příchodu našeho očekávaje, nás vítal, a potom do *refectorium*, kdež obyčej měli jídati, vedl; tu se bratří s námi známili a přátelsky rozprávěli, s nimiž jsme se všemi mluviti mohli, neb byli Vlachové přirození, obzvláštně jeden řádu sv. *Dominica* a rodem z Sicilie, kterýž málo koliks dní před námi z Konstantinopole přijel a tam se dostal; ten svým ustavičným a hlasitým mluvením i kratochvílením tehdáž i jindy tesklivou mysl a žádost pokrmů za chvíli nám ukrátil, až místo svačiny aneb kollací jídlo každému obzvláštně na malé cínové misce přinesli, také dobrého Jerusalémského vína, jemuž jsem na té vší cestě z Benátek podobně bílého a pěkného neviděl, píti dali. Tu poseděvše a se poobčerstvivše, byli jsme skrze klášter po několika schodech dolův, do jakýchsi dvou komor jedné vedlé druhé, uvedeni, v kterýchž jsme čistá s povlaky bílými a modracemi ustlaná lože našli, a když nám ty komory vykázali, do obou jsme se ubytovali [2]) a v nich se rozhostili.

Po malé chvíli přišel k nám *vicarius*, oznamujíc, abychom nahoru přišli, že nám mniši, dle starobylého obyčeje, nohy mýti budou a již na nás čekají. Tak tedy, davše jemu za odpověd, že se poslušně najíti dáme a za ním přijdeme, starali jsme se, jakbychom nějak uctivěji a švárněji, nežli možné bylo po tak daleké a nepohodlné cestě, před ně předstoupiti mohli; v tom jsme shlédli nedaleko od těch komor čisternu, z kteréž jsme i hned s ochotností vody navážili, a tou sobě každý jak mohl naspěch sám nohy umyl; byla velmi studená a čistá, pročež v ní také víno v nádobách k stolu chladívati obyčej měli. Potom jsme vyšli nahoru na jakýsi neveliký altán, nedaleko *refectorium*, kdež nás gvardian s jinými bratřími očekával; tu byl přes stolici pěkný nový turecký koberec prostřený, a vedlé něho vannička měděná s teplou vodou, vařenou s rozličným vonným a dobrým kořením, jako rozmarinou, levandulí atd.

Na tu stolici velel gvardian vždycky jednomu po druhém se-

[1]) filce. [2]) lozirovali.

dati, a noh svých dvoum mnichům podávati; kteříž je pilně a dobře umyvše, pěknými plenami aneb rouchami otírali, a naposledy pravou nohu každému políbili, až nás všecky tak spořádali. A však dokud to mytí trvalo, gvardián s jinými bratřími a námi, kteříž jsme tehdáž neseděli, všickni okolo toho, jehož jsou myli, klečeli a některé hymny zpívali, až jsme všickni zmyti byli. Po té lázni dali každému po voskové hořící svíci, a tak všickni bratří po páru ven z toho místa, gvardian za nima, a po něm my týmž řadem do *ambitu* jsme šli, a vůkol něho obcházejíc *Te deum laudamus* zpívali, až přišedše do kostela začali *complet* a potom *letanii* zpívati.

Po dokonání toho všeho předstoupil gvardian před jeden oltář, a obrátiv se k nám, pěknou řeč v vlaském jazyku učinil, oznamuje, žeby před lety padesáti obydlí pravé a vlastní kláštera jejich na hoře *Sion* bylo, právě tu, kdež kaply a oltářové na předních místech skutkův a činův Krista pána jsou, jako: kde jest s svými učedlníky poslední večeři beránka velikonočního držeti a velebnou svátost oltářní naříditi, kde svým učedlníkům nohy vlastníma rukama mýti, i potom po z mrtvých vstání jeho, kde jsou apoštolé a učedlníci pro strach židovský nejednou se skrývali a svá shromáždění mívali, jako tehdáž, když jest pán Ježíš dveřmi zavřenými k nim všed, k nim „Pokoj vám“ řekl; a podruhé v témž spůsobu mezi ně přišed, svatému Tomášovi Didimovi makati se dáti, a kde jest Ducha svatého v spůsobu viditelném na učedlníky a církev svou nejprvé s nebe seslati ráčil; jakž o tom doleji na svém místě položeno bude.

Nyní pak od Turkův již z druhého vytištěni jsouc, aniž možné jest do něho kterému křesťanu vjíti, lečby Mahometánem býti aneb ohavnou smrt trpěti chtěl, když v tomto klášteře zůstávati musejí, že jsou z jistých *indulgencí* Jeho Svatosti Papežské, na místě oltářův, kapel a památek kláštera hory Sion, jiní tři oltářové s týmiž figurami do nynějšího přítomného přenešeni, a touž mocí a odpustky obdařeni; pročež abychom se nad tím nezastavovali, ale myslili, že tak platně na tom místě těch památek uživeme, jakobychom tam nahoře Sion osobně byli. A potom nam obšírně figury malované vykládal, i místa, jak jedno od druhého daleko bylo, ukazoval.

Po vykonání těch věcí každý z nás *Pater noster* a *Ave Maria* vyříkav, šli jsme za gvardianem a jinými k večeři na jakousi siňci s kostelem se stýkající, že zed mezi nima jest, a tu

jsme byli s potřebu na těch malých miskách častováni [1]), i potom, dokud jsme tam byli, na témž místě jsme jídávali; také přidal nám gvardian jednoho mnicha, kterýž nám přisluhoval, všecko strojil a přinesl. Gvardian pak s svými bratřími a s tím mnichem z Konstantinopole jídali v *refectorium.* Po večeři tehdáž i potom po každém jídle hned z té siňce do kostela jsme šli, a tu pomodlíce se, do našich komor na odpočinutí se odebrali.

V pátek, to bylo 4. dne měsíce Září, ráno vstavše, šli jsme z našich komor nahoru do kostela, kdežto jsme mši slyšeli, a ten celý den v klášteře po cestě odpočívajíce, a někteří z nás klášter procházejíce a jej spatřujíce, jsme zůstali.

O tom klášteru mohlbych mnoho psáti a jej ze vrub [2]) jak jest vnitř i zevnitř, i každý pokoj neb kout v něm vysvětliti; ale poněvadž se na tom místě žádné paměti skutkův božích za starodávna činěných nenacházejí, a jiní v svých knihách o něm mnoho píší, něco kratičce pro menší zaneprázdnění čtenáře upřímného vůbec dotknouti nepominu.

Kapitola 17.

O spůsobu kláštera sv. Salvatora, v kterémž nyní mniši řádu sv. Františka v Jerusalémě se drží, a jaký v něm život vedou.

Dotčený klášter jest od kamene dosti pěkně vystavený, podlé obyčeje v zemích východních, totiž bez krovu toliko s podlahami bitými, po svrchu cihlama a vápnem dláženými, a s jedné strany pro déšť, když zimního času někdy prší, nebo v létě zřídka to bývá, aby voda spád měla, vrškem dolů nakřiveným, však jako altánové u nás pro chůzy dosti rovní. Ač místem nacházejí se domové a stará některá od křesťanův dělaná klášterská stavení s krovy vysokými, ale též od vápna a cihel, nápodobně některým starým pohanským (jakž tomu někteří chtějí) leckdes po městech Pražských se nacházejícím kostelíkům aneb kaplám. Jinde některá jiná stavení klenuté a okrouhlé krovy, jako báně, mají.

Bylo toho času v témž klášteře všech mnichův i s gvardianem patnácte, a každý svou komůrku aneb *cellam* okolo ambitu měl, z níž rovnou nohou do kostela jíti mohl; neb kostel, ambit a ty komůrky nejsou při zemi, ale jednoho pokoje zvýší od země, po-

[1]) traktirování. [2]) z gruntu.

spolu v čtverhraném spůsobu; a pod tím vším stavením jest dvůr, a místo prázdné něco klenuté a něco trámy podepřené [1]). Kostel jest neveliký, však veselý a ozdobný, v němž jsou tři oltářové, na nichž archy řezbami a malováním ozdobené stojí.

Mniši, když do kostela k službám sjíti se mají, místo zvonův a zvonění chřestaček užívají, nápodobných našim, kterýmiž pacholata u Veliký pátek po ulicech chřestají; také v těch všech zemích žádného zvonce jsem neviděl ani neslyšel.

Ten klášter jest vždycky zavřený; kdo chce do něho, musí na dosti veliké dvéře, spíše malým vrátcím nápodobné a pevnou závorou založené, zatlouci, a jinudy se tam vjíti nemůže, netoliko pro pravidlo [2]) řeholi své, ale i pro strach od lidu tureckého, kteříž by se, a nejvíce ta nejhorší louza arabské chasy, nestydatě a mocně do něho vetřeli a v něm sobě bydlo oblíbili, žeby potom z něho nikdá nechtěli, an beztoho nebozí dosti s nimi činiti mají, neb každodenně jim chleba, peněz i pití udělovati a ven ze dveří vydávati musejí, chtějí-li bez násilného příkoří spokojeni býti.

Nemají pak k tomu klášteru tu v zemi Svaté žádných důchodův, platův stálých a gruntův, ale tím se vychovávají, co jim křesťané v těch a okolních zemích, jako v *Damascu*, *Alepu*, *Tripoli*, v *Alexandrii* a tak dále, kupecké obchody vedoucí, a potom poutníci, kteříž se k nim dostávají, almužny dají, a za to, když u nich jsou, stravou a jinými potřebami v klášteře od nich vychováni bývají. Nade všecko to nejlepší pomoc mají od papeže, krále Hišpanského a z některých klášterův ve Vlaších, v Španělské a Francouzské zemi; z Německé, Englické a jiných zemí scházelo se jim před časy mnoho, ale nyní málo, a někdy nic; a však předce každoročně do několika tisíc dukátův dostávají. Ač dosti skrovně jim to postačuje, pro veliké tributy a platy, kteréž Turkům dávati, a obzvláštně každému důstojníkovi [3]), správci a velkému pánu tureckému ode dvoru i odjinud, když mu se buď tudy jeti nahodí, a do města Jerusaléma aneb blízko něho přijede, dary rozdávati a vymyšlené daně [4]) a pokuty častokráte podstupovati musejí. Kromě co na stravu vzejde, jiné všecko jim se dráže propouští, a nejdráže víno, kteréhož bez *licencí* a dovolení *sangiacha* a správce Jerusalémského koupiti nesmějí. Neb za samo dovolení, aby je v hrozních na vinicích koupiti, sami sobě lisovati [5]) a do sklepův na svůj veliký náklad skliditi dali, přes tři sta cikýnův

[1]) podštemflované. [2]) reguli. [3]) officíru. [4]) *exactiones*. [5]) presovati.

Benátských dáti musejí. A nemálo ho přes rok spotřebují, proto že mnoho v každém čase poutníkův tam bývá; také víno není tak silné jako v okolních zemích, neb může se ho více píti a tím méněji vody k němu přidávati.

K tomu ten obyčej v klášteře zachovávají, že v *refectorium* přes celý den konvici s vínem jednu a druhou s vodou, a při nich sklenici na stole státi nechávají; tam kdokoli chce nápitek [1]) učiniti, buď cizí aneb domácí, sjíti a se napiti může, však ne do ožralství, ale pro žízně uhašení, bez dlouhého se tam meškání. Jiné potravy, jako od masa, často sobě i s nebezpečenstvím jednati musejí. Neb mnohé věci Turci v svém *Alcoranu*, totiž zákonu, zapověděné mají, kteréž křesťané za čisté rádi užívají, jako svinské maso, sádlo a jiné věci, o nichž doleji na svém místě oznámím; bez svinské tedy divočiny (neb pitomé svině žádný ani chovati nesmí) když býti nemohou, kradmo ji sobě nositi dají, a od křesťanů tam obydlí majících kupují. Jakož pak tehdáž přinesl jeden půl divoké svině v putně. A týmž spůsobem ledacos jiného donášejí, zvláště tehdáž, když Turci své posty mívají; a v tom čase ledajakés věci zapověděné mají, kterýchž kdyby se dověděli, že jsou křesťané tehdáž užívali, těžce by je pokutovali, ačkoli svobodu v náboženství a v svědomí míti každému dovolují.

Kapitola 18.

O placení Turkům za jednu chůzi k hrobu božímu. Item jak jsme před kostel hrobu božího na dvůr [2]) přišli.

V sobotu 5. dne měsíce Září, vyšli jsme z komor našich nahoru do kostela, a když po mši bylo, oznámil gvardian, abychom se hotovili, že po obědích do kostela hrobu božího jíti máme, a k tomu abychom pro potřeby a procesí na svíčky voskové něco peněz složili.

My tedy ptavše se *vicaria*, coby za potřebí dáti bylo, a od něho vyrozuměvše, žeby do desíti cikýnův sotva stačilo, každý z nás šesti po půldruhém cikýnu vikariovi, aby jich nakoupil, jsme dali.

Před obědy asi hodinu přišel od *sangiacha* vyslaný Turek s trucelmanem Jerusalémským (kterýž za mnichy tlumočil, a jim ve všem posluhovati povinen byl); tomu Turku každý z nás naše

[1]) trunček. [2]) plac.

jména vlastní a rodičův našich oznámiti jsme musili, kteréž on do tabulek zapisoval. Potom žádal od každého obzvláštně po jedenácti cikyních, totiž dva za propuštění skrze brány do města (což se nedávno před námi ukládati začalo, a prvé toho nebylo), devět pak za odpuštění k hrobu božímu.

Když nás šest ten plat zúplna dalo, nechtěl na něm přestati, pravě, že toliko za šest osob dostal, a nás že sedm do města vešlo a se nachází, protož abychom za sedm osob dali.

Tu my skrze trucelmana všelijak jsme se vymlouvali, a jemu zprávu dávali, že čím jsme od osoby povinni byli, každý z nás neprodleně dal; ale že ten sedmý s námi přijel, my jsme mu brániti nemohli, a také že mu peníze na cestě v lodí [1]) pokradli, že to zlou příhodou se stalo, pročež když co dáti nemá, že sám se uvoluje v klášteře zůstati, a s námi k hrobu božímu jíti nežádá.

Slyše to Turek, zůřivě se stavěl, a na konec nám oznámiti velel, chceme-li k hrobu božímu přijíti a něčeho zlého ujíti, abychom zaň zaplatili: že jsme ho neměli s námi do země uvozovati.

Tak tedy vol neb nevol, za toho *Lamperta* jsme také dáti musili, a on s námi zároveň k božímu hrobu i na všecka jiná svatá místa, kde jsme byli, došel, s velikou nepřízní a nevolí dvou spolu našich poutníkův, kteříž se na pana Černína a na mne s hněvem domlouvali, že jsme příčinou byli v Cypru jeho s námi pojetí, a je teďky i prvé k nemalé škodě přivedli; naposledy Lampertovi při navrácení se zase do křesťanských zemí životu jeho odpovídali, žeby jim to krví svou nahraditi musil; ale naším pěkným předkládáním s jednoho zlého i s druhého sešlo.

Turek přijav co chtěl od nás, z kláštera odešel, a my tím časněji k obědu šli. Po obědě každý se strojil na pout, a gvardian dal navařiti vajec na tvrdo, a vzíti poručil salátu, soli, octa, chleba do košíku a vína do láhvic [2]), abychom v zavření kostela hrobu božího měli co večeřeti.

Když bylo okolo nešporův, gvardian s mnichy a my poutníci vyšli jsme ven z kláštera, a jda trucelman před námi, šli jsme skrze díl města k straně východní za dobré hony cesty, až jsme přišli před kostel, v kterémž jest hrob boží. Dříve pak, nežli se do kostela přijde, jest dvůr [3]), a do něho dvéře ve zdi proti západu; těmi dveřmi vcházejíce, dolů po několika stupních kamenných až na ten dvůr [4]) jsme kráčeli, a že čtverhranný jest,

[1]) šífu. [2]) flaší. [3]), [4]) plac.

i s té strany od poledne proti půlnoci jdouc k kostelu, delší o dobrý kus nežli širší, dlažený širokým štukovým kamenem, jsme poznali. Okolo toho dvoru [1]) jsou staré pobořené a snad i pohořalé při posledním dobývání města kaply a zdi, a některé do gruntu leží zasypané, do kterýchž jsme pro pospíchání vjíti nemohli. Nebo viděli jsme, že Turci před kostelníma dveřmi stáli, čekajíce na nás.

Když jsme přes ten dvůr [2]) šli, ukazoval nám *vicarius* u prostřed něho kámen znamenaný, na kterémž praví, žeby měl Kristus pán, kříž svůj k smrti nesa a pod ním klesaje, z veliké mdloby padnouti. Též nám ukazoval jednu kaplu nevelikou, blízko dveří kostelních, a do té byly dvéře proti poledni, a oltář v ní k východu slunce; na místě, kdež oltář jest, praví, že stála blahoslavená panna Maria s svatým Janem, miláčkem Kristovým, a jinými ženami, tehdáž když Kristus pán na kříži viseti a k ní promluviti ráčil: „Ženo, aj syn tvůj," a učedlníkovi: „Aj matka tvá!" *Joh.* 19.

Kapitola 19.

O vjití našem do kostela hrobu božího, a o procesí při spatřování míst svatých v něm konané.

Když jsme k těm Turkům docházeli (jichž bylo osm pospolu, a někteří z nich seděli na kamenných lavicích, koberci přistřených, tak tu po stranách dveří kostelních od starodávna udělaných), vystoupil jeden z prostředku jejich s klíčmi, a dvéře kostela zamčené otevřel; tu hned jednoho po druhém počítajíce dveřmi do kostela pouštěli, až nás všecky spořádali, potom dvéře pilně zavřeli a spečetili. Stojí pak ty dvéře proti polední dvoje, jedny vedlé druhých, pěkným mramorem s nákladnými figurami vytesaným osazené. Jedny z nich, když se do kostela jde, po pravé ruce, jsou zazděné, ale druhé do polovice se otvírají, a jest v spodnější polovici díra aneb okno, z kteréhožto na dvůr [3]) i z dvoru [4]) do kostela hleděti se může.

A tak všedše již do kostela, šli jsme nejprvé před kapličku aneb sklípek, kdež jest hrob boží, a tu jsme napořád s nábožnou myslí klekli; ale pan *Antonio Donato*, jak té kaply dosáhl, s hurtem na zem, jakoby omdlel, padl; což my vidouce, nemálo jsme

[1]) placu. [2]), [3]) plac. [4]) placu.

se lekli, nevědvše toho pádu jiné příčiny, jediné samou velikou horlivost jeho, a po chvíli se upamatovav, s námi po vyříkání některých modliteb zase vyvstal.

Odtud šli jsme všickni do jakési kaply, kteréž mniši latinští (tak našeho gvardiana spolu s jeho *conventem* k lepšímu rozeznání tam jmenují) v držení byli, a ta sloula blahoslavené panny Marie.

V kteréžto kaple oblekl se gvardian v roucho, slove *pluviale*, kteréž jaké jest a co znamená, *Durandus lib.* 3. *de amictu, cap.* 1. *In ration. divin. officiorum* vypisuje; a v tom nám pěkné napomenutí a probuzení v řeči vlaské učinil, jakbychom se v těch místech chovati a co o nich smýšleti měli; při závírce pak za hodnou věc a nábožnou soudil, aby každý obuví noh svých zzul a bosíma nohama po těch všech místech chodil. Což také sám nejprvé vykonal, a my po něm napořád, a tu dav každému z nás hořící svíci voskovou, v též kaple počal nám věci níže položené ukazovati.

A předně po levé straně oltáře vedl nás k almaře ve zdi, nápodobné oknu slepému; v té jsme viděli kus sloupu kamenného, k mramoru podobného, při kterémž Kristus pán byv přivázán tělem svým svatým, v domě Pilátově bičován a ukrutně mrskán býti ráčil. *Math.* 17. *Marci* 15. *Lucae* 22. *Joh.* 19.

Ten kus jest veliký na dýl okolo tří pídí, a okrouhlostí něco málo více, stojí za mřeží železnou, velmi hustou, do zdi vsazenú, uprostřed kteréž jest malé okénko, a na zámek se zavírá, před nímž visí lampa ustavičně se svítící a hořící; na tom místě začali jsme zpívati *hymnum:*

Eia fratres charissimi,
Christi mortis mysteria
Canamus etc.

až jsme jej vyzpívali.

Po tom zpívání a vykonání tu náležitých obřadův [1]) šli jsme s procesí ven z kaply do velikého kostela, na levou stranu k východu, mezi zdí kostela a kůrem, k místům nížepsaným.

Nejprvé do vězení Krista pána, zpívajíce *hymnum* prvnější melodií, těmito slovy:

Qui lucem dedit patribus etc.

Tu jsme přišli až do jakési tmavé kaplice, vytesané v skále, od kaply panny Marie třidceti sedm krokův (mého vlastního po-

[1]) *ceremonií.*

čítání a měření, ve všech těch místech) vzdálí, v kteréžto lampa hořela. Po vyzpívání hymny, gvardian stoje u oltáře tváří k nám obrácenou, oznamoval, žeby to bylo místo, v kterém Kristus pán u vězení seděti ráčil, a to tehdáž, když jsou jej na kříž pověsiti měli, dokud všech příprav nepřihotovili. A ta kapla jest Řekům a Georgianům přivlastněná, kteříž v ní slouží a své věci chovají.

Několik krokův od té kaply jest malá kaplička, otevřená zpředu od vrchu až dolů, však úzká, že v ní sotva neveliký oltář stojí, na kterémžto místě pána Krista z šatů jeho, kteréž k ranám jeho od mrskání přilnuly, svlekli, a jemu více bolesti přidali, vedlé proroctví sv. Davida v žalmu 68., kterýž takto poznamenal: „Nebo tomu, jehož jsi zbil, se protivili, a bolest ran mých rozmnožili.“ Také na tom místě dali Kristu pánu píti víno s žlučí smíšené. *Math.* 27. Ale u té kapličky nic se obzvážního zpěvy a modlitbami nedálo, nýbrž šli jsme dáleji k místu, kdež los o roucho Kristovo metali, zpívajíce *hymnum:*

Canamus modo canticum
Ad salvatoris gloriam etc.

Tu jest kapla na šedesáte pět krokův od kaply vězení [1]), před níž lampa hořící visela, a v ní oltář mezi půlnocí a východem. Tu nám gvardian mluvil, že na tom místě, kde oltář stojí, rytíři los o sukni Krista pána, po jeho ukřižování, metali. *Joh.* 19. vedlé předpovědění žalmu 21.: „Rozdělili sobě roucha má, a o můj oděv los metali;“ jakož jej celistvý podnes v *Triru* aneb v *Treviru* ukazují. A jsou té kaply v držení Armeniani.

Po vykonání toho šli jsme dáleji k místu, kde kříž svatý nalezen byl, a začali jsme zpívati *hymnum:*

Ad crucis locum pergere
Debemus, et hanc quaerere etc.

A jdouce na šest krokův ke dveřům dosti velikým po levé ruce, vešli jsme do nich, a tu hned se začínají schody dolů široké a kamenné, okolo devíti a dvadcíti stupňův, k straně východní vedlé vrchu *Calvariae.* Po těch jsme dolů šli až do čisté prostranné kaply, slove „kapla svaté Heleny“, a přes tu, od stupně posledního počítajíc, nohou rovnou jedenácte krokův do jiné nižší kaply, po jedenácti stupních kamenných dolův hlouběji jsme vešli, v níž jest oltář, okolo něhož vůkol a vůkol obcházeti se může;

[1]) *carceris.*

po levé jeho straně jest výstupek a před ním římsa, aby do něho lidé nechodili, a jest táž kapla i výstupek z pouhé tvrdé skály vytesaný; před tím výstupkem visí několik lamp hořících, a gvardian oznamoval, že na tom místě svatá Helena kříž Krista pána nalezla; o čemž něco pořádněji a obšírněji položiti musím.

Mezi horou *Calvariae* aneb *Golgatha*, to jest česky: popravní aneb lebu zločincův, kteříž na tom vrchu odpravováni bývali, a mezi zdí městskou prvnějšího Jerusaléma, byla jáma aneb malé údolí, kdežto těla mrtvá a spáleniny kostí odsouzených (jako u nás pod šibenicemi jámy obyčejně udělané bývají) metávali. Do té tedy jámy když jsou vojáci (neb u Římanův vojáci lidi odpravovali) hnáty dvoum zločincům, kteříž s obou stran Krista pána ukřižováni byli, přelámali, a pro svátek tehdáž nastávající těla jejich i kříže, a při tom kříž Krista pána (jehož tělo ku pohřbu vyprošeno a pohřbeno bylo, *Johan.* 19.) a nápis s tabulí do též rokle spolu vházeli; a těch časů přes zdi a z bran smeti a nečistoty tam zanášeli, až potom v letech 38. po smrti Krista pána, když Jerusalém zkažen byl, tak množství rumu po všech příkopích rozmetáno bylo, že jest kříž Krista pána s jinými dvěma hluboko dole zasypaný zůstal, a tak trval v těch neřádích za tři sta let pořád. *Eusebius in vita Constant. lib.* 3. *cap.* 24.

Jakož pak týmž spůsobem i hrob páně, jakoby naschvále se na to vydali, zasypali a přikryli, a v potomním čase pohané z vnuknutí ďábelského, aby proti Kristu pánu a křesťanům potupu a zlost svou provedli, na místě umučení Krista pána modlu Venuše a kostel z mramoru; na místě pak z mrtvých vstání, Jupitera obraz; v Betlémě na místě jesliček a narození Krista pána, modlu a chrám *Adonidis*, lotra a miláčka Venuše, postavili, aby křesťané, kdyžby ta místa navštěvovati a na nich se modliti chtěli, ta místa zohavená a jich pohanské bohy navštíviti a je ctíti musili. *Hieron. tom.* 1. *epist.* 13. *ad Paulinum, et tom.* 3. *in loc. Actor. Apost. lit. H. Ambros. tom.* 3. *in orat. fun. Theod. Imper. Paul. Nolan. epist.* 11. *ad Severum Sulpitium. Ruff. in Euseb. hist. Eccles. lib.* 10. *cap.* 7. *et* 8. *Soc.* 1. *hist. Eccles.* 13.

Pán bůh pak všemohoucí svou nestíhlou moudrostí ukázal to, že není úkladu proti Hospodinu. Nebo jsouce těch časův křesťané za mnoho let pod pohanskou a židovskou mocí, nerci-li těch míst a věcí svatých, ale ani svých životův hájiti a chrániti nemohli; nýbrž myslili snad, že všecko v zapomenutí přijde, a skrze mnohá tehdejší ukrutenství křesťané mučedlnickou smrtí z světa shlazeni

budou; jakož již také málo památky, jak v spisích tak na místech zohavených, křesťané měli a věděli, jakž níže poznáme.

Až léta po narození Krista pána 326. oslavil pán bůh přede vším světem jméno své, a jak předně učení křesťanské a náboženství z moci pohanův vytrhl a z pohanění vymohl, tak také místa svatá a chrámy křesťanské osvobodil a od ohavností vyčistil. Nebo nastal císař Konstantin Veliký a toho jména první, kterýž nejprvnější z císařův Římských křesťanem byl učiněn, a křesťanské jméno zvelebovati hleděl. Pročež císařová Helena, máteř Konstantina, žena osmdesáti let docházející, vydala se z horlivé mysli na to, aby příkladem syna svého místa svatá v zemi Svaté navštívila, a všelijak očistila a osvobodila. I vypravila se s vojskem syna svého z Konstantinopole upřímo do Jerusaléma, a tu všecko modlářství, modly a neřády zrušila a napravila, nejvíce se starajíc, aby paměti, spisy a věci svaté a svatých, skryté a založené, zas na světlo vyvesti mohla; jakož pak mnohé svatých a předešlých křesťanů spisy a těla mrtvá našla, i místa svatá vyčistiti dala.

Nicméně vždy na kříž Krista pána se vyptávala, a pro tu příčinu Židy svolávala, aby jí místo *Golgatha* ukázali. Ale oni o tom věděti nic nechtěli, a však bojíce se hněvu jejího, jakéhos Žida věcí a pamětí židovských povědomého, aby od toho se vyptala, jí představili.

Toho když císařová žádnými dobrými slovy ani sliby k tomu, aby místo to oznámil, přivesti nemohla, do studnice bez vody jej spustiti a hladem trápiti poručila. Žid vida, žeby žertu nebylo, po vytrpení hladu za některý den, sliboval místo ukázati, a jsa z studnice vytažen, tak se zachoval, a místo hrobu božího ukazoval, pravě že tu nedaleko i *Golgatha* jest, a tu žeby něco našli, jakž o tom z spisu starého děda svého poznamenání měl.

Tak tedy císařová, množství vojákův a křesťanův pomocí, dala široce místo ukázané [1]) dobývati, rumy z něho vybírati a daleko pryč zavážeti, až se hrobu božího dobrala, v kterémžto našla hřeby, jimiž K. pán na kříži přibit byl, a korunu z trní, kterouž na své svaté hlavě k smrti nesl; a málo doleji stranou východní, však hlouběji, tři kříže pospolu neporušené, a nedaleko jich tabuli s nápisem židovským, řeckým a latinským, s jakou radostí, každý křesťan upřímný souditi může, dosáhla. Že pak věděti nemohla, který by z těch tří pravý a vlastní kříž Krista pána byl, s radou biskupa Jerusalémského, *Macaria* jménem, dala je k jedné nemocné a té-

[1]) plac ukázaný.

měř umírající matroně snésti, a v své i jiných přítomnosti modlitbu hlasitou skrze biskupa *Macaria* těmito slovy říkati: „Pane bože všemohoucí, jenž jsi nám skrze syna svého [1]) spasení prostředkem smrti a kříže dáti ráčil, a těchto časův ráčil jsi v srdce děvky své vnuknouti, aby dřevo, na němž spasitel náš viseti ráčil, hledala a našla, okažiž patrně, kterýby z těchto tří křížů oslavený byl a podrobenství pokuta, aby ta žena napoly mrtvá, hned jaká se jí dřevo prospěšné dotkne, od smrti zachována a živá byla.“

Tu když z těch tří křížů jeden na ni položili, nic nemocná lépe se neměla; potom druhý, aniž ten co prospěl; ale jakž třetí položili, hned po něm zdráva byla, povstala a chodila, s nesmírnou radostí všech přístojících, ano i na víru obrácením dotčeného Žida, kterýž potom od hledání kříže *Quiriacus* latinským jazykem nazván byl, a praví, že on nejprvé řád rytířův Křížovníkův [2]) vyzdvihl, také za času Juliana císaře mučedlnickou smrtí skonal. Odtud památka nalezení sv. kříže v církvi, aby každého roku třetího dne máje slavená byla, nařízena jest. *De consecrat. dist.* 3. *cap. crucis.*

A tak dotčená císařová dala se do stavení, a na místech předních skutkův Krista pána, jako narození, umučení, z mrtvých vstání, na nebe vstoupení a jiných, slavné kostely vystavěla a založila, jichž do třidceti mnohými důchody a dary nadala.

Obzvláštně pak kus kříže v stříbrné truhličce v kostele hrobu božího zanechala; s ostatním domů do Konstantinopole se navrátila a jeden hřeb do lebky aneb helmu císaře, syna svého, vdělati dala, druhý do úzdy koňské vložila; díl kříže císaři k schování dala, a ten císař do obrazu svého, kterýž v Konstantinopoli na náměstí [3]) Konstantinovu, na velikém sloupě z mramoru egyptského, *porphyrites* latině, červená a bílá oka majícího, postaven byl, vložil a zavřel. Třetí díl kříže sobě zanechala, kterýž s tabulí nápisu, s houbou, jedním hřebíkem a kusy trní z koruny, v Římě v kostele *S. Crucis* podnes býti svědčí *Pagninus lib. interp. Hebr. Serran. de 7. urbis Ecclesiis, Onuphrius de 7. urbis Eccles.*

Kdo o tom o všem věděti žádostiv jest, může sobě přečísti *Theodor.* 1. *hist. Eccles.* 18. *Sozom.* 2. *hist. Eccles.* 28. 29. 30. *et* 50. *Socratem*, *Ambrosium*, *Nicephorum lib.* 8. *cap.* 29. *Breviarium Roman. Petr. de Natal. in catalogo sanct. lib.* 4. *cap.* 117. a jiné mnohé.

---

[1]) tvého. [2]) *Crucigerorum.* [3]) rynku.

Kapitola 20.

Obsahující další procesí k místům svatým.

Již se zase k procesí navrátím. Když jsme z kaply nalezení sv. kříže [1]) nahoru do kaply sv. Heleny se vracovali, zpívali jsme *hymnu:*

Hunc Helenae suffragia
Quaeramus primum laudibus etc.

A tak jsme zase do kaply sv. Heleny, skrze níž jsme předešle šli, se navrátili; a po vyzpívání hymny ukazoval gvardian v též kaple stolici z mramoru vytesanou, v které sv. Helena, když kopati a kříže hledati dala, dělníkům se dívati obyčej mívala, a jakž někteří svědčí, po nalezení sv. kříže v ní modlitby své vykonávala.

Ta kapla jest dosti ozdobně štukovým kamenem dlážená, a po obou stranách lavičky z skály vytesané má, klenutí též tesané, kromě že nahoře uprostřed otevřené jest, pro světlo, kteréž skrze malou vížku do kaply vpadá; a jsou v ní dva oltářové, při nichž několik hořících lamp visí.

Potom vyšli jsme z té kaply zas oznámenými schody nahoru do velikého kostela, a začali jsme zpívati hymnu:

Christi jam improperia,
Quae tulit, et ludibria
Canamus etc.

I šli jsme dále okolo kůru na pět krokův, a přišli do jedné kaplice, slove *improperiorum*, totiž posměchu a zlého přičítání, okrouhle stavené na východ; ta jest dřevěnou mříží přehražená, stojí v ní oltář a při něm lampa hořící. Pod tím jest kus sloupu kamenného, na kterém Kristus pán ráčil v domě Pilátově seděti, když mu na hlavu jeho svatou korunu z trní stavěli, posmívajíce se a říkajíce: „Zdráv buď králi Židovský!“ a poličkovali ho. *Joh.* 19. Ten kus jest pod oltářem za mřížkou dřevěnou. Kaply té jsou v držení křesťané Abyssinští, kteříž z *Aethiopie* přicházejí.

Z té kaply jdouc dále, zpívati jsme začali hymnu:

Ad montem nunc Calvariae
Pergamus sanctis laudibus etc.

---

[1]) *inventionis sanctae crucis.*

A přišedše na osmnácte krokův, uhnuli jsme se něco málo proti poledni, a přišli k schůdku kamennému neširokému; tím jdouc nahoru proti straně východní devět stupňův, jsou dvéře, skrze kteréž jsme prošli, a potom se zase uhnuli proti straně polední, a šli nahoru jiných devět stupňův opět skrze jiné dvéře, a těmi jsme přišli do kaply, slove *montis Calvariae* aneb *Golgatha*, hory lebu aneb popravy, a tu zpívajíce šli jsme na šestnácte kroků okolo přes kaplu, kterouž uprostřed oponou [1]) zastřenou jsme našli. Za tou oponou [2]) byl oltář pěkný a veliký, při němž mnoho lamp hořelo, a při něm ukazoval gvardian místo, na kterém Krista pána znak na zem položili a roztáhli, ruce a nohy k kříži přibili, a tak tuze tělo jeho svaté natáhli, že se mohly sčísti všecky kosti jeho, jakž to předpovědíno v žalmu 21. těmito slovy: „Probili ruce mé i nohy mé, sečtli všecky kosti mé.“

Podlé toho místa ve zdi k straně polední jest okno ven na dvůr [3]) před kostel, a při tom oknu ke zdi kaply *Calvariae* jest připojená kaplička neveliká, v níž jest oltář na východ. O té nám gvardian pravil, že na tom místě toho oltáře Abraham syna svého jednorozeného Isáka, z rozkazu božího, obětovati chtěl (*Genes.* 22. *cap.*), ačkoli nacházím u jiných spisovatelů [4]), jako *Hieronyma in Genes.* 22. *et in* 2. *Paral.* 3. *Concilio Nicaeno* 2. *act.* 4. *Josephum* 15. *antiq.* 14. *et* 6. *bel.* 6., že to místo, kdež Isák měl obětován býti, leželo v městě Jerusalémě, a podnes býti má na hoře *Moriah*, k východu slunce, a byla tvrdá a příkrá skála, toliko s jedné strany, totiž východní stezkou, přístup majíc; však nahoře velikou šíř a rovinu měla, na níž Abraham ten skutek vykonati chtěl. Potom koupil ten vrch král David od Ornana Jebuzejského, a oltář na něm pánu vzdělal za to, že anděl páně, kterýž ruku svou s dobytým mečem na město Jerusalém, aby v něm lidi morem bil, vztáhl, tu přestal. 1. *Paralip.* 21.

A na tom místě také král Šalomoun chrám svůj nákladný Jerusalémský vystavěl. 2. *Paralip.* 3. *Joseph. antiq. Judaic. lib.* 23. *et* 24.

Potom obrátili jsme se zas zpátkem, jdouce k místu, kde Kristus pán ukřižován byl, a zpívali jsme:

O amor desiderii,
Nostrae salutis pretium etc.

---

[1]) firhaňkem. [2]) tím firhaňkem. [3]) plac. [4]) škribentů.

A v též kaple přišli jsme k místu, kdež jsou Krista pána bolestně a žalostivě na kříži roztaženého a přibitého, o polednách svátku velikonočního, an na to mnoho tisíc lidu patřilo, s křížem do díry v skále hory *Calvariae* vytesané postavili; a nad ním nápis na tabulce dřevěné rukou Pilátovou napsaný byl, v těchto slovích: „Ježíš Nazaretský, král Židovský [1]).“ *Mat.* 27. *Marci* 15. *Luc.* 23. *Joh.* 19.

Byl pak kříž s Kristem pánem naschvále od Židův tím úmyslem, jakoby na to svaté město hleděti hoden nebyl, tváří k západu a hřbetem k městu postaven a obrácen; a však i v tom tajemství boží bylo, jako znamení jasné tváři a následovně [2]) milosti a zasloužení jeho k pohanům a k nám od Židův obrácení a přenešení, vedlé proroctví Jeremiáše proroka řkoucího: *cap.* 18. „Větrem východním rozptýlím je před nepřítelem; hřbetem a ne tváří obrátím se k nim v čas bídy jejich.“ A žalmu sv. Davida 63.: „Oči jeho spatřují národy.“ Odkudž někteří původ toho berou, že k východu oltářové v kostelích křesťanských postaveni bývají, a lid k též straně obrácený se modlívá, jakoby k tváři Krista pána se obraceli; o čemž theologové více píší.

Tím tedy spůsobem jsa Kristus pán pověšen nahý, trním a mrskáním pobodený a zraněný, okrvavený a mezi dvěma zločinci postavený, jakž Izaiáš prorokoval 53.: „S přestupníky počten jest,“ na tři hodiny trval.

Židé, Fariseové a jim podobná sběř, i ten jeden spolu trpící lotr na kříži, všelijakým rouháním mu se posmívali, tak že s velikou ovšem a nesnesitelnou srdce bolestí toho všeho doslýchati a viděti musil. A však za ně se modliti ráčil, řka: „Odpusť jim to otče, neb' nevědí co činí,“ až poroučeje duši svou milou otci svému nebeskému, v hodinu devátou, dvadcátého pátého dne měsíce Března, léta od narození svého třidcátého třetího a třech měsícův, život svůj dokonati ráčil. *Greg. Nazianz. in tragoed. Christus patiens. Hier. in Mar. c.* 15. *Johan. Damasc. lib.* 4. *Beda in Lucae* 23.

Po dokonání zpěvu ukazoval gvardian hned blízko dveří, jimiž jsme nahoru přišli, skálu, na níž stáli tři dřevění křížové, s podobami [3]) vyřezanými těla Krista pána a dvou lotrův, tak jakž jsou

---

[1]) V původním vydání Harantově přichází tento nápis trojnásob: židovsky, řecky a latině, však bez českého výkladu. [2]) *per consequens.* [3]) s figůrami.

viseli; a o těch místech povídal, že tu předešle při umučení Krista pána praví křižové stáli. Ač někteří píší, že drobet málo příze k západu stranou, a od díry, do které kříž Krista p. vstaven byl, okolo čtyř krokův s pravé strany i též s levé, stojí dva nevysoké sloupky kamenné a okrouhlé, s každé strany jeden, žeby na těch místech státi měly, kde stály kříže těch dvou lotrů, kteří s Kristem pánem ukřižováni byli, kromě kříže vypodobeného [1]) Krista pána, kterýž něco málo příze k východu v skále stojí; a v staré díře skály nic není, ta jest sama o sobě v skále okrouhlá, coby se dvě pěsti v okršlku směstknati mohly, na dvě pídi hluboká, na svrchu mědí osazená a obitá, proto aby ji žádný neobrážel; nebo do tohoto času jižby ji sami poutníci, by co hora velká byla, dávno po malých kouscích odrážejíc odnesli. A jak *Joh. Pascha*, *Joh. Montevilla* a jiní píší, že před lety stříbrným plechem obitá byla s tímto textem, kterýž podnes na měděném vyrytý zůstává: „Tuto bůh král náš od věkův působil jest spasení u prostřed země.“ *Psalm.* 73.

Podnes ještě ti výpodobní [2]) křížové a obrazové na nich tváří k západu obráceni jsou, tím spůsobem, jakž jsem výš dotekl, že jest Kristus pán tváří k témuž západu od Židův obrácen byl.

Mezi děrou kříže Krista pána vlastní, a děrou kříže lotra na levici, jest té rozpukliny (o níž v evangelium *Mat.* 27. zmínka se činí) začátek zšíří okolo lokte Pražského, a místem méně i víc, a táhne se dolů skrze pouhou skálu až do druhé kaply, která pod hořejší hory *Calvariae* jest, o kteréž níže oznámím.

O této rozpuklině v skále zmínku činí *Sal. tom.* 7. *cap.* 4., *Joh. Pascha descript.* 214. *et c.* 222., že jest tak hluboká, když jsou někteří tíž olova dolů spouštěli, dna dosáhnouti nemohli. A mnozí soudí, že ta propast až do pekla jíti musí, aby, jakož po pravici lotr do ráje vzat, tak druhý po levici s té strany rozpukliny do pekla skrze díru příkladem Chore atd., *Num.* 16., pohřížen byl. *Hieron. in Marci* 15. *Breidenbach* 12. *Julii* píše, že v té rozsedlině za jeho času barvu krve Kristovy, jak s kříže teci musila, viděti bylo. My jsme toho nyní neviděli, ani tak dalece šetřili, a kdyby posavad nějaké znamení té krve zůstávalo, bezpochyby žeťby ji nám byl gvardian ukázal.

Ta pak kapla hory *Calvarie* jest čtverhraná a klenutá; u prostřed stojí veliký kamenný sloup, na kterémž se klenutí zdr-

[1]) figůrovaného. [2]) figůrní.

žuje. Na tom stropu znáti, že jest někdy pěkným vykládáním, kousky kamennými, malováním a pozlacováním, *opere musivo*, o němž nahoře v kap. 2. jsem položil, ozdobený byl, ale nyní od světel a lamp učazeno, že znáti není, jaké podoby [1]) jsou. Dlážděná jest velmi pěkným rozličných barev hlazeným [2]) mramorem. V ní jsou tři oltářové na východ postavení: jeden největší, tu kdež Krista pána na kříž přibíjeli; druzí dva menší s té strany dveří kaply k straně půlnoční, z nichž jeden jest na pravé straně díry rozpuklé skály u samé zdi v koutě, tu kdež nejprvé, když tělo páně s kříže ku pohřbu Josef z Arimathie sňal, a jiní do lůna matky blahoslavené panny Marie je položili, a jakž *Joh. Pascha d.* 225. pokládá, třináct kroků od místa, kde kříž stál. Druhý pak jest na levé straně té rozsedliny.

Při všech těch oltářích visí mnoho hořících lamp, a jsou jí v držení *calojeri*, řečtí kněží. Však nicméně též i latinští mniši své náboženství v též kaple vykonávají, a toho svobodu mají.

Pod tou kaplou hory *Calvarie*, když se do kostela dolů sejde, na levé ruce *Golgata*, jest jiná kapla, jménem blahoslavené panny Marie a sv. Jana, v níž jest proti východu oltář, a při něm lampa hořící. Za tím oltářem jest skála, a v té od vrchní kaply *Calvarie* předce až dolův patrně znáti tu rozsedlinu v skále, jíž jsem málo výše dotekl, a nechodí se do ní s procesí; ale já jsem do ní všel, obcházeje zas podruhé všecek kostel po vykonání procesí; a jsou jí v držení *Jacobitae*.

V té kaple s obou stran stojí na sloupích malých hrobové z mramoru někdejších králův Jerusalémských za křesťanského věku, neporušení; a nachází se předně nápis krále Gotfrida z Bullionu prvního, v těchto slovích: *Hic jacet inclytus dux Gottefridus de Bullion, qui totam istam terram acquisivit cultui Christiano, cujus anima regnet cum Christo;* to jest: „Tuto jest pochován velikomocný kníže Gotfrid z Bullionu, kterýž všecku tuto zemi pro náboženství křesťanské dobyl, jehožto duše dejž bože ať kraluje s Kristem pánem naším.“

O životu jeho a jiných po něm sedmi králích, kteříž tu pochováni leží, ačkoli doleji dostatečně psáti budu, však také místo *Epitaphium* od některého dobrého člověka za času jeho kralování složených [3]) těchto veršův pominouti nemohu.

---

[1]) co za figury. [2]) pulerovaným. [3]) komponovaných.

Francorum gentis, Sion loca sancta petentis,
Mirificum sidus, dux hic recubat Godefridus,
Aegypti terror, Arabum fuga, Persidis error.
Rex licet electus, rex noluit intitulari,
Nec diademari, sed sub Christo famulari.
Hujus erat cura, sua Sion reddere jura,
Catholiceque sequi pia dogmata juris et aequi,
Totum schisma teri, circa se jusque foveri,
Et sic cum superis potuit diadema mereri.
Militiae speculum, populi vigor, anchora cleri,
Huic virtute pari frater datur associari,
Balduinus insignis, gentilibus et ferus ignis.

To jest:

Sláva národu Franckého, do země Svaté jdoucího,
Tuto jest pochován Gotfrid, před nímž se třás' barbarský lid;
Ten ač byl volen za krále, však chtě Kristu sloužit stále,
Nedal se korunovati a králem titulovati.
O Sion a ctný řád jeho staral se času každého,
Miloval zdravé učení, nenáviděl rozdvojení.
Tak koruny věčné dostal, neb v boji svatém dobře stál,
Jsa za baštu kněžstvu ctnému a za příklad vojsku svému.

Toho Baldvina, druhého krále Jerusalémského, nachází se na jednom z těch hrobův tento nápis:

Rex Balduinus, Judas alter Macchabaeus,
Spes patriae, vigor ecclesiae, virtus utriusque,
Quem formidabant, cui dona tributa ferebant
Cedar, Aegyptus, Dan et homicida Damascus,
Proh dolor, in modico clauditur hic tumulo.

To jest:

Baldvin král Jerusalémský, druhý Judas Machabejský,
Vlasti a církve zachoval [1]), a v tom se zmužile choval.
Mnozí se ho strachovali a jemu dary dávali:
Cedar, Egypt, Damašek, Dan; nicméně tak veliký pán,
Křesťanů zástupce stálý, shrnut jest v tento hrob malý.

A ještě jeden jednoho Baldvina, osmého krále Jerusalémského, tam stojí v těchto slovích:

---

[1]) retoval.

Septimus in tumulo puer hic regum tumulatus
Est Balduinus, regum de sanguine natus,
Quem tulit e mundo sors primae conditionis,
Ut paradisiacae loca possideat regionis.

Sedmý z rodu královského, v maličkosti věku svého
Tuto pochován Baldvin král; tak brzo jej bůh k sobě vzal,
Aby v ráji se radoval a věčně v nebi kraloval.

Kapitola 21.

O procesí k některým jiným místům, a zvláště k hrobu božímu.

Z kaply hory *Calvarie* šli jsme zase po schodech 18 stupňův dolů do kostela, k místu, kde Kristus pán mazán byl po smrti; a začali jsme hymnum zpívati:

Ad Jesum modo ungere
Devotionis oleo
Pergamus omnes fervide etc.

A šli jsme na západ od schodův osmnácte krokův vzdálí, až jsme proti dveřům kostela, jimiž jsme puštěni byli, přišli, a spatřili jsme místo na zemi dlážené černým a bílým mramorem, jakoby tu hrob býti měl. Gvardian ukazoval nám na ně, vypravujíc, že jsou Josef z Arimatie a Nikodém tělo páně s kříže sňavše, mastmi vonnými z *aloës etc.* mazali, a v plátno čisté obvinuvše, do hrobu položili, *Joh.* 19.; kdežto tehdáž několik lamp hořelo.

Po dokonání tu zpěvův povinných šli jsme dál k hrobu božímu, zpívajíce *hymnu:*

Ad locum jam sanctissimum
Sepulchri Christi corporis
Eamus totis mentibus etc.

Od místa pomazání na čtyřidceti kročejův přišli jsme k hrobu božímu, v kterémž Kristus pán pochován býti a z něho z mrtvých třetího dne vstáti ráčil. *Mat.*, *Marc.*, *Luc.*, *ult. Joh.* 20.

Na místě pak hrobu aneb nad hrobem jest nyní kaplička aneb sklípek, v němž dotčený hrob boží jest; však proti východu připojená k ní jiná kaplička, jako nějaká síňka, se vně samým zevnitřním pohleděním nerozezná.

Před tou přední kapličkou, kteráž jest proti východu, jsou s obou stran vně přede dveřmi kamenné lavice, půl čtvrta lokte Pražského zdýlí a tři čtvrti lokte zšíří. Na těch kdož chce posedí, zvláště z mnohých a rozličných řehol, muži i ženy z níže položených křesťanův, kteříž tam své náboženství dnem i nocí konají.

Do té přední kapličky jsou dvéře nevelíké proti východu; skrze něž když se vejde, vnitřek se vidí čtverhraný, šest kroků zdýlí, a tolik zšíří, a jest po stranách vnitř vůkol obložena [1]), i na zemi pěkným mramorem podlážena. Klenutí svrchu jest z samé celistvé skály vytesané, tak jakž za času Krista pána bylo.

Na zemi v té kaple leží kus kamene čtverhraného, tři čtvrti lokte Pražského zdýlí, tolik zšíří, a zvýší jednoho lokte, právě před dveřmi sklípku hrobu božího; pravili nám, žeby na něm anděl páně seděti měl, když se po z mrtvých vstaní Mariím ukazoval. *Mathaei* 18. Do té kapličky jsou proti poledni dvě okna, a jedna díra čtverhraná vytesaná, a ještě jedno okno na půlnoci, však přes to všecko nevelmi se tam svítí.

Z té kapličky teprva jde se maličkými a nízkými dvířkami do jeskyňky hrobu božího pravého, a ty dvéře byly zavaleny tím velkým kamenem, o nějž se Marie staraly, a mezi sebou pravily, řkouce: „Kdo nám odvalí kámen ode dveří hrobových?“ *Marci ult.*

Ten sklípek hrobu božího jest vnitř od východu proti západu zdýlí čtyry kroky, a zšíří tolikéž, zvýší pak v prostředku na půl čtvrta lokte Pražského. Po stranách jest obložený [2]) mramorovými a alabastrovými kusy, a dlážený mramorem, ale vrch zůstává z samorostlé skály vytesaný, tak jakž byl za času Krista pána.

Hrob Krista pána jest při stěně půlnoční té jeskyňky, zevnitř též pěkným bílým mramorem obložený, pro bezpečnost a zachování ho před poutníky i jinými tam vcházejícími, z nichžby každý po kousku od něho míti chtěl; a má dýlky mého vlastního měření tři lokty a jednu čtvrt Pražskou, na šíř pět čtvrtí lokte, výšky od země jeden loket a tři čtvrti. Na svrchu jest velikou mramorovou tabulí z celého kusu přikrytý, na níž mniši místo oltáře mši slouží a jí nehýbají.

Do té jeskyňky hrobu božího není žádných oken, pročež krom lamp, kteréž tam dnem i nocí hoří a na železných prutích visí, žádného světla není; a jest obojí, i jeskyňka i sklípek přední, se tří stran vnitř i zevnitř okrouhle stavena.

---

[1]) taflovaná. [2]) taflovaný.

Při tom staveníčku hrobu božího, na západní stranu k jeskyňce hrobu božího, jest jiná kaplička, co malá komůrka přistavená, ale v té jsem nebyl, a jsou jí v držení *Jacobitae*.

Vyzpívavše v přední kapličce hrobu božího, klečíc na kolenou, hymnum s antifonou, vyšli jsme odtud k místu, kdež jest se Kristus pán Magdaléně v spůsobu zahradníka ukázati ráčil, a začali jsme zpívati:

De Magdalena fervida
Quaeramus nunc, quid viderat etc.

Od hrobu božího na třidceti krokův obrátili jsme se k straně půlnoční, naproti kaple panny Marie, a tu k místu přišli, na kterém jest v zemi vdlážděný kámen veliký okrouhlý z bílého mramoru, a v něm u prostřed díra, a od toho blízko druhý takový kámen mramorový v témž dláždění, však bez díry.

Gvardian nám vypravoval, že jsou ta místa, kde Kristus pán po svém z mrtvých vstání v spůsobu zahradníka Maří Magdaléně se ukázal a řekl: „Ženo, nedotýkej se mne," a tu na místě toho jednoho kamene s děrou že Kristus pán, na druhém Maria stáli. *Joh.* 20.

Odtud šli jsme dále k kaple panny Marie, a tuto poslední hymnum zpívali:

Regina mundi coelique,
Laetare super sidera etc.

Jdouce na čtrnácte krokův, přišli jsme do též kaply panny Marie, z níž jsme nejprv vyšli; a tu dozpívavše zpěvy, gvardian přistoupiv k prostřednímu oltáři, oznamoval, že tu, kde nyní ten oltář stojí, jest místo, na němž Kristus pán nejprvé se Marii matce své po svém z mrtvých vstání ukázal.

Jsou v té kaple ještě druzí dva oltářové, jeden na pravé straně, druhý na levé, a všickni k východu obrácení; jeden jest, při kterémž kus sloupu od bičování Krista pána stojí, o němž napřed položeno; druhý při zdi k půlnoční straně, při němž před lety nahoře dotčený kus kříže Krista pána od Heleny císařovny v Jerusalémě zanechaný se choval a ukazoval; ale nyní ho není, a zajisto se neví, kde jest se poděl.

Po vyzpívání *letanie* vykonali jsme procesí, a svíce zhasili. Odtud jsme šli do *refectorium*, které jest při kaple zadu k straně půlnoční, a tam nás mniši uvedli do jakési malé, tmavé, klenuté světničky, v kteréž bylo ohniště a malý stolček. Tu gvardian

s mnichy a my s nimi jsme se posadili, chleba, salátu a některé vejce na tvrdo vařené pojedli, a tak se poobčerstvili.

Po té večeři *vicarius* a my poutníci šli jsme zase do kostela, vždy bosýma nohama, a všecka v procesí shlednutá místa znovu schodili, a lépe nežli prvé spatřili. Po vykonání toho šli jsme zase do *refectorium*, neb již noc byla nastala, sice bychom byli rádi větší chvíle k tomu užili. Gvardian kázal nám do jakéhos starého tmavého sklepu ukázati, v kterémž po stranách od země nad kolena zvýší, od kamene a cihel byly zděné lavice, na půldruhého látra zšíří, a zdýlí přes všecek sklep.

Na těch byly rohože, a některé modrací povrchu, na něž jsme se položili a k spaní oddali; ale velmi zlou a nepokojnou noc jsme měli, pro všelijaké neřesti, blechy, štěnice atd., kteréž z velikých nečistot od množství tam bydlících a časem zavřených lidí rozličných sekt pocházejí, jakž doleji položeno bude.

Kapitola 22.

O spatřování týchž svatých míst. O přirovnání kostela hrobu božího k kostelu sv. Víta na hradě Pražském, až i o navrácení se našem do kláštera sv. Salvátora.

Okolo tří hodin přede dnem, a to v neděli ráno před památkou narození panny Marie, 6. dne měsíce září, *vicarius* přišel do sklepu, kdež jsme leželi, a nás k jitřní zbudil. I vstavše vyšli jsme ven do kaple panny Marie, a tu zůstali, až se jitřní vykonala; potom nás *vicarius* vůkol do všech míst svatých znovu vedl, a tu majíc s sebou *corony*, páteře, křížky a jiné obyčejné věci k tomu naschvále nakoupené od křesťanů rozličného náboženství, kteříž je dělají a do kláštera houfem nosí, s mnohými jinými pěknými věcmi, řezbami a jemováním [1]), jako obzvláštně kříže z dřeva, vnitř vydlabané, a v nich ze všech míst svatých kousky kaménkův přilepených aneb vsazených, a sklem prohledacím přikrytých, a jiných těm podobných věcí tak nakoupených, majíc toho na svazky, jimi jsme místa svatá dotýkali, je na ně kladli, a potom zas do karnýřův schovali.

Po vykonání toho v jeskyňce hrobu božího slyšeli jsme mši čtenou, a když se mše dokonala, počalo se rozednívati, tak že

[1]) fasováním.

jsme mohli každý, kde se mu líbilo, po kostele se procházeti; a já maje ingoust aneb černidlo s sebou, spisoval jsem sobě věci výš i níže poznamenané dosti obšírně, a to jsem do vlasti své s velikým nebezpečenstvím přivezl. Nebo Turci, kdyby byli to shlédli, mohliby mne za zrádce a vyzvědače [1]), jakobych věci správy [2]) a tejnosti i pevnosti jejich se dotýkající spisoval, držeti, a snad i proto trestati.

Co se vypsání kostela, v kterémž hrob boží jest, dotýče, poněvadž jsou jiní, a obzvláštně Oldřich Prefát v knize svého putování obšírně všecko jeho stavení a důkladně [3]) poznamenal, tam čtenáři upřímnému předně ukazujíc, nicméně předce něco pro doložení toho výslovněji vyjádřím a napíši.

Dvéře do kostela jsou proti poledni, v témž položení jako dvéře kostelní sv. Víta k palácu ven, a krom těch jedněch dveří žádných jiných do něho není.

Vnitř v kostele sv. Víta v kaple sv. Šebestiána, kdež nyní sakristia jest, rozuměj, že jakoby v kostele hrobu božího byla kapla blahoslavené panny Marie, v níž tolikéž *sacristia* a za ní *refectorium* jest, přirovnati se může.

Odtud jdouc okolo kůru u sv. Víta k východu, ta první kapla po *sacristii*, slove svaté Anny, jest nápodobně položením, jakoby kapla vězení Krista pána byla.

Druhá kapla po ní u sv. Víta slove sv. Voršily a jedenácti tisíc panen, v níž se páni z Perštejna kladou, jest coby bylo místo, kdež jsou houbu v octě a žluči namočíc, píti pánu Kristu dávali.

Třetí kapla sv. Jana, v níž Břetislav, kterýž na lovu aneb na štvaní byl zabit léta 1100., a Bořivoj bratr jeho, téhož kostela sv. Víta zpěvák [4]) 1124., knížata Česká, Vratislava prvního krále Českého synové, pohřbení leží, jest jakoby byla kapla v Jerusalémském kostele, kde jsou o sukni Krista pána los metali.

Čtvrtá kapla slove sv. Apollináše, v níž páni Berkové své pohřby mají, jest jakoby byly dvéře dolů do kaply svaté Heleny, kdež tři křižové nalezeni byli.

Pátá slove sv. Stanislava, kdež nyní páni z Šternberka se pohřbují, a v ní také leží pochováni dva Čeští králové, oba jménem Přemyslové jinák Otakarové, z nichž jeden jest, ješto proti císaři Rudolfovi toho jména prvnímu v bitvě léta 1278. zabit byl; jakoby

[1]) špehéře. [2]) regimentu. [3]) gruntovně. [4]) kantor.

byla kapla, v níž pod oltářem stojí sloup, na kterémž pán Kristus seděti ráčil, když mu na hlavu jeho korunu trnovou kladli.

Šestá slove sv. Alžběty, tu jest, jakoby byl schod nahoru proti východu na pavlač, kde nyní J. M. C. tejné rady a komorníci stávají a svá místa mají: rozuměj, jakoby na té pavlači nahoře byla kapla hory *Calvariae*.

Sedmé jdouc dáleji k západu v kostele sv. Víta, naproti dveřům kostelním na zemi, tu kde kámen z mramoru nad hrobem dobré paměti urozeného a statečného rytíře, pana Mikuláše Miřkovského z Tropčic a na Miřkově, J. M. C. rady, hejtmana hradu Pražského a nejvyššího písaře v království Českém, kterýž pochován jest léta 1575., jakoby bylo místo, kde pána Krista mazali, nežli jsou ho do hrobu vložili.

Osmé u prostřed toho místa [1]) před kůrem pod varhany, kdež nyní hrobové jsou císaře Karla Čtvrtého a jiných Českých králův, z bílého alabastru za mříží železnou, stojí v témž položení kostela hrobu božího kapla a jeskyňka hrobu Krista pána.

Deváté, odtud zase jdouc k straně půlnoční, k *sacristii* aneb sv. Šebestiána před oltářem sv. Doroty, jest, jakoby bylo místo těch dvou kamenův, z nichž na jednom Kristus pán po z mrtvých vstání Maří Magdaléně se ukazujíc, s ní mluvil, a Maří Magdaléna na druhém stála.

Sumou v tom kostele hlavním hrobu božího, nákladně od mramoru, díla *musivaeo* (v němž sloupův 10 mramorových, z kusu jednoho okrouhle vytesaných, a jiných šest z kamene čtverhraně zděných) vystaveného, a někdy za držení křesťanského od zlata a stříbra nad míru obohaceného, místa jsou skutkův Krista pána, umučení, pohřbení a z mrtvých vstání, pod jedním přikrytím a v jednom stavení zavřená, nápodobně kaplám dotčeným v kostele sv. Víta; však dáleji stojí kapla jedna od druhé v kostele Jerusalémském nežli v kostele sv. Víta, jakž se to vedlé poznamenání krokův nahoře poznati může. Jest také ten chrám stavení nápodobně okrouhlého, jako sv. Víta; i kůr v témž položení jest, a však prostrannější Jerusalémský a něco nižší od země do kůru nežli u sv. Víta, a v něm jest u prostřed díra mramorem obkládaná, o níž nám pravili, žeby měla u prostřed světa býti; ale o jistším a podobnějším prostředzemním světa místě nahoře jsem dotekl. Toho kůru jsou v držení Řekové, a v něm sami své náboženství konají.

[1]) placu.

Také kostel Jerusalémský nemá žádných oken, jako kostel sv. Víta, ale toliko v střeše na straně západní velikou díru okrouhlou a nepřikrytou, skrze niž se dole v kostele nebe spatřiti může, kterou tam dosti světla s hůry jde; a jest zšíří na dva sáhy, sroubená z trámův dřevěných a na zdi kostela postavených, nápodobně co nějaký okrouhlý veliký komín aneb dymník [1]), a stojí u prostřed ambitu, právě nad kaplou hrobu božího; sice jinde všecko stavení krovy okrouhlými a olověnými plechy obitými přikryté zůstává.

Tuto se již zase k předsevzetí svému navrátím. Když bylo okolo dvou hodin na den, oznámil nám *vicarius*, abychom se do kaply panny Marie sešli. To když se stalo, přistrojil se gvardian do roucha mešného, pěkně a draze z zlatohlavu udělaného, maje korunu biskupskou na hlavě. A vedlé něho jiní dva mniši, totižto *diaconus* a *subdiaconus*, kteří evangelium a epištolu zpívali, též se přistrojili do *habitu*, slove *dalmatica*, o němž, co vyznamenává, píše *Guilhel. Durand. lib.* 3. *cap.* 11., *lib.* 2. *c.* 9.

I vyšli jsme z té kaply, mniši napřed a my za nimi, a šli do jeskyňky, v které hrob boží jest, a tu gvardian zpíval velkou mši, však pro úzkost místa sotva jsme se poutníci v kapličce před jeskyňkou směstknali, a mniši v kostele před kapličkou zůstali, a *Kyrie*, *Et in terra*, *Patrem* a jiné věci zpívali. Po vykonání toho dal gvardian všem požehnání, a napřed vyšel se dvěma mnichy, kteříž epištolu a evangelium zpívali, a my za ním do kostela, kdežto po třikráte okolo kaply hrobu božího, zpívajíce *Te deum laudamus*, jsme obešli, a již na výchoz z kostela se strojili.

Po dobré hodině přišli Turci v čas poledne ke dveřům kostelním, a otevřevše je, nás všecky ven pustili, tak že jsme hned odtud přes týž dvůr [2]) před kostelem šli, a touž potom cestou do kláštera sv. Salvátora se navrátili, a tu oběd hotový našli, jehož jsme v bázni boží s radostí požili.

Kapitola 23.

O vyjití našem na horu Olivetskou, odtud do Betanie, a o jiných místech svatých na té cestě.

V pondělí u *vigilii* narození panny Marie, to jest sedmého dne měsíce Září, po vyslyšení mše na svitání, šli jsme hned s *vi-*

[1]) lufta. [2]) plac.

cariem z kláštera skrze město Jerusalém pěšky k bráně jedné, kteráž k straně východní stojí, a slove „brána sv. Štěpána“; předešlo za času Starého Zákona a Krista pána sloula „brána údolí“, proto že z ní do údolí Josafat se scházelo; jakož i my tou branou šli jsme s vrchu dolů do údolí Josafat k potoku Cedron, tou cestou, kterouž Kristus pán po večeři poslední do zahrady na hoře Olivetské k modlitbě jíti ráčil. *Johan.* 18.

Jest pak údolí Josafat, jináč údolí Cedron, kteréž také sloulo „údolí hor“, široké a hluboké mezi městem Jerusalémem a horou Olivetskou, a s té strany města naskrze jde a se táhne; prostřed něho rozkošný potok Cedron běží. A ačkoli za času Římského panování od Tita a Adriana císařův nemálo zřícenin, rumu a jiné prsti při zkáze města Jerusaléma do něho vmetáno bylo, a však až podnes dosti hluboké zůstává. Slovo židovské „Josafat“, latině *dominus judex est, vel dominus judicabit*, vykládá se česky: „Pán jest soudce,“ anebo: „Pán bude souditi.“ Odkudž jsou dvojí, jedni, ješto to údolí jménem krále Josafata pobožného a soudce dobrého (2. *Paralip.* 17. a 19.) nazvané pokládají; druzí, ješto z textu prorokův Joele 3. kap. a Zachariáše 14. kap. uznávají, žeby proto tak sloulo, poněvadž v něm ten nejvyšší a spravedlivý soudce Kristus pán souzen a jat byl, potom na nebe s hory Olivetské hned nad tím údolím vstoupil, že také na též místo s nebe k soudu sstoupí a živé i mrtvé v něm souditi bude. *Liranus ad Joel.* 3. *cap. et Zachar.* 14. *cap.*

Josephus bello Jud. lib. 5. *cap.* 1. píše, když jsou Zachariáše proroka, syna *Barucha*, u prostřed chrámu Židé zamordovali, že jej potom přes zdi chrámové do údolí Josafat shodili. 2. *Paralip.* 24.

Byl také v tom údolí za starodávna obecného lidu hřbitov[1]). 4. *Reg.* 23. *Jerem.* 26. Nyní se v něm Turci pochovávají, tím úmyslem, že blíže toho místa, ano hned na místě soudu božího v den poslední budou, a prvé nežli se jiní národové k soudu sejdou, oni odbyti budou.

V tom také údolí oni pobožní králové Judští: Aza, Ezechiáš a Joziáš, spálili modly a rytiny pohanské. 3. *Reg.* 15. 4. *Reg.* 23. 2. *Paral.* 15. 29. 30.

Potok Cedron latině se vykládá *tenebrae, tristitia*, česky: „tmy a zármutek“, snad proto, že od černé mastné země černá

[1]) krchov.

a kalná v něm voda bývá, aneb jakž někteří vykládají, pro podobenství [1]) zármutku a truchlivosti Krista pána, nejednou přes něj přecházejícího, až i tehdáž, když nejprvé jat jsa, do vězení veden byl. *Johan.* 18.

Vychází pak ten potok s strany východní Jerusaléma, a tou stranou skrze všecko údolí Josafat, kteréž od půlnoci svůj začátek béře, a na díle k poledni se obrací, až naposledy k východu se skonává; běže přijímá k sobě vody z studnic *Siloah* a *Gion*, odtud skrze údolí *Gehennom* přes roviny pouště do moře Mrtvého padá a tam se tratí. *Hieron. in loc. Heb. Josephus* 8. *Antiq.* 8. *et lib.* 9. *cap.* 7.

Když král David před synem svým Absolonem utíkal, „plakali všickni hlasem velikým, a všecken lid přecházel, i sám král přešel potok Cedron, proti cestě, kteráž vede na poušť.“ 2. *Reg.* 15.

My jsme šli přes něj po malém kamenném mostku o jednom oblouku, tudy, kudy Kristus pán s učedlníky svými přejíti ráčil. *Joh.* 18. Tehdáž žádné vody v něm nebylo, než pravili nám, že zimním časem a z jara, když pršívá, dosti hrubě se rozvodňuje, a do něho z hor okolních voda se sbíhá. Dno jeho křemenité a velmi kamenité jest.

Ten mostek, praví, že císařovna Helena vystavěti dala, na kterémžto místě prvé toliko lávka byla, a jakž někteří píší i nám to *vicarius* ústně svědčil, že to dřevo bylo z té lávky, z kteréhož sloup kříže Krista pána udělán byl. *Breid.* 14. *Julii. Sal. tom.* 8. *c.* 6. Od toho mostku šli jsme k východu a to k hoře Olivetské.

Hora Olivetská leží od Jerusaléma k východu slunce, vzdálí cesty dne sobotního, *Actorum* 1. *cap.*, a jakž *Josephus* 20., *Antiquitat.* 12. píše, a ji pěti honův a vrch hory šesti honův pokládá.

Byla hora vysoká a okolo Jerusaléma nejvyšší, s níž se všecko město a ulice v něm spatřiti mohly a podnes mohou; jest úrodná, stromoví olivového (odkudž Olivetská nazvána), fíkového, palmového, citronového, pomorančového, bobkového, cypřišového, granátového, mandlového a myrtového hojnost; obilí všelijakého, vinic a kvítí vonného dostatek na ní roste, a však místem jest skalnatá.

Na vrchu té hory král David, utíkaje před synem svým Absolonem, s pláčem a bosýma nohama bohu se modlil. 2. *Reg.* 15. Na témž vrchu syn jeho Šalomoun vystavěl výsost *Moloch* modle, a jiným modlářstvím jej zprznil. 3. *Reg. cap.* 11.

---

[1]) figuru.

Jaké skutky Kristus pán a spasitel náš na něm konal, to níže pořád poznamenáno se najde.

Jdouce tedy nahoru, přišli jsme na rovné místo [1]), kamením narovnaným ohražené, jakoby se tu teprv kostelík stavěti měl; pravil nám o něm *vicarius*, žeby na tom místě, jeda Kristus pán na oslátku do Jerusaléma, plakati a města litovati měl, slovy: „O kdyby poznalo i ty“ atd., jakž o tom sv. Lukáš 19. kap. šířeji vypisuje.

Do té hradby na to místo [2]) nesměli jsme vjíti pro Turky, že to místo sobě posvěcené a svaté drží; toliko před tou zídkou jsme klekli, a jak kdo mohl, nábožně se pomodlili. Načetl jsem od brány sv. Štěpána, skrze niž jsme šli, až k tomu místu pět set krokův.

Odtud jdouce tři sta krokův dále nahoru, přišli jsme na místo, kde jsou apoštolé páně *Symbolum fidei*, totiž dvanácte článkův víry křesťanské, počínající se „Věřím v boha otce“ atd., jednomyslně složili; nyní není tu nežli rum a kamení; ač jiní jistí, že jest na hoře Sion, jakž doleji oznámeno bude, skládáno bylo.

Od toho místa výš nahoru se berouc, na osmdesáte kročejův, přišli jsme na místo, kde pán Kristus učedlníkům svým modlitbu svou „Otče náš“ atd. vydati a je jiným dobrým věcem učiti ráčil, jakž to z počátku kapitoly sv. Matouše 5. až do 8. poznati se může. Znáti, že tu někdy kaplička byla, ale nyní všecka pobořena jest.

Jdouce dále nahoru okolo sta krokův, přišli jsme k místu, na kterémž Kristus pán seděti ráčil, když k němu učedlníci přistoupili, totiž sv. Petr, Jan, Jakub a Ondřej, tážíce se na znamení příchodu jeho posledního a světa skonání. *Mat.* 24. *Marci* 13. *Luc.* 21. Z toho místa nejlépe se vidí položení města a nynějšího chrámu Šalomounova, jejž Turci drží a do něho žádného křesťana nepouštějí, tak že jsme odtud zevnitřní stavení jeho, dvorec [3]) vůkol něho, a někdejšího chrámu Šalomounova místo dosti dobře spatřiti mohli a na tom přestati musili.

Odtud jdouc výš nahoru okolo 50 kročejův, přišli jsme téměř na vrch hory k jakémus starému, velikému a zbořenému stavení aneb kostelu, při kterémž na polední straně malá jeskyňka aneb sklípek stojí, o němž nám *vicarius* vypravoval, že jest tu bytem byla ona pobožná žena, jménem *Pelagia*, o kteréž se píše, že jest veliká, známá a slavná tehdáž hříšnice aneb *cortisana* v městě

[1]) rovný plácek ... ohražený. [2]) ten plácek. [3]) plac.

Antiochii byla, bohatstvím, rozkoší a slávou nad jiné v tom městě oplývala, a jakž sv. *Hieronymus, in vitis Patrum folio* (*Mihi*) 41., píše těmito slovy: „Jela tudy na oslátku nejpřednější města Antiochie laryně, vypravivši se dle nejvyšší možnosti z pouhé své líbosti, tak že na ní nic nebylo viděti, nežli zlato, perly a drahé kamení; nohy pak její, tu kdež obnaženy byly, zlatem a perlami ozdobeny byly. Okolo ní šlo množství pacholat a děveček, drahým rouchem oděných, sama měla zlatý řetěz na hrdle, a šli jedni před ní, druzí za ní: nemohli se její krásy a ozdoby lidé světští dosti nahlednouti a nasytiti. Kterážto když mimo nás jela, všudy okolo povětří pížmem a libou vůní jiných věcí naplnila. Jak ji biskupové spatřili (kteříž tehdáž tu před vraty kostela mučedlníka Juliana shromáždění stáli), že s nepřikrytou hlavou a jinými údy těla tak nestydatě s takovým množstvím sluh, žádného přikrytí na hlavě ani na ramenou neměvši, tudy jede, vzdechli, a jako od nejtěžšího hříchu tváře své odvrátili. Blahoslavený pak biskup *Nonius* dlouho na ni hleděl, a velmi těžce vzdechši řekl k biskupům: Co se vám zdá, nejmilejší, kolik jest hodin v pokoji svém tato žena umývajíc a strojíc se s velikou myslí, péčí a pilností, aby vidína byla, stráviti musila, tak aby tělesné ozdobě a okrase její ničehož se nedostávalo? hle jak se všem zalibuje, chtíc svým miláčkům se zachovati, kteříž dnes jsou a zítra nebudou! My tedy majíce otce na nebi všemohoucího a ženicha nesmrtelného, darujícího těm, ješto jeho zaslíbení se drží, bohatství nebeské, a takové dobré, kteréž se ceniti [1]) nemůže, kteréhož oko nevidělo, ucho neslyšelo, a na srdce lidské nevstoupilo, a ty a takové věci milujícím sebe připraviti ráčil, a co mám mnoho o tom mluviti? majíce zámluvu, že tu jasnou, stkvoucí a předrahou tvář ženicha našeho uhlédáme, na níž cherubínové patřiti nesmějí: a však neobmýváme mrzkostí a poškvrn ubohých našich duší, neozdobujeme jich, ale na ně nic nedbáme, nýbrž opovržených zanecháváme. A málo níže modle se týž biskup, řekl: Pane Ježíši Kriste, smiluj se nade mnou hříšným a nehodným; neb hle šperky a strojení za jeden den jedné nevěstky převýšilo ozdobu duše mé. Ona slíbila se líbiti lidem, a to plní, já jsem pak tobě slíbil se líbiti, a sklamal jsem pro lenost mou.“

Tyto řeči něco obšírněji proto jsem tuto doložil, že jsou plné dobrého naučení, a aby se tím větší dobrota a milost boží při

[1]) šacovati.

svaté *Pelagii* poznati mohla, kteráž ji z takových velikých tělesných žádostí světa vytrhla.

Nebo abych pořád o ní řeč dokonal: píše dále týž sv. Jeroným v slovích obšírnějších, že se přihodilo [1]) nazejtří tomu biskupu Noniovi slovo boží kázati, a sv. Pelagii v dotčené slávě a pompě na tom kázaní býti; kterážto když je slyšela, tím velice v mysli své pohnuta byla, až potom více a dokonaleji jeho slýchajíc, na víru křesťanskou srdečně se obrátila, bohatství své rozdala, a sama vzavši na se oděv mužský, do země Svaté na horu Olivetskou, tu kdež Kristus pán na nebe vstoupil, se vypravila, a s jedné strany vedlé kostela dala sobě dotčený sklípek s jedním okýnkem a dveřmi malými ustavěti, a tu do smrti bydlela, od každého za osobu mužského pohlaví držána byvši; až po smrti, když ji mýti měli, že žena byla, poznali, a s velikou slávou od tehdejších křesťanů jest pochována.

K tomu tedy velikému pobořenému kostelu přišedše, spatřili jsme položení jeho, že jest široce okrouhlý býti musil, a vůkol špicí na kopci té hory vycházel. U prostřed něho právě na vrch hory stojí kaplička zevnitř okrouhlá, však hranatá na osm rohův, a z kamene štukového, a jakž znáti jest i praveno nám bylo, stála za starodávna u prostřed stavení kostela velikého, nápodobně jako kaplička hrobu božího u prostřed kostela svého. Ten kostel i s tou kapličkou byl od sv. Heleny vystavený, jsa tolikéž co kapla jeho okrouhlý, a při něm klášter, sloul sv. Marka; nyní jest všecko, krom dotčené kaply, pobořeno, a něco místem zdí vysokých stojí. *Eusebius in vita Const. lib.* 3. *cap.* 42.

Do kaply jsou dvéře k straně západní, a musí se po schodech kamenných, kteréž velmi zasypané jsou, do ní jíti.

Před tou kaplou sedělo několik Turkův a starých bab tureckých, ti nás do ní pustiti nechtěli, až jsme jim prvé koliks mejdynů dali. I všedše do ní, viděli jsme, že také vnitř okrouhlá jest a klenutí dosti vysokého, na dýl i na šíř [2]) po šesti kročejích, bez oltáře; kromě na polední straně stojí ve zdi jedna věc vytesaná jako nějaká aršička. Proti ní při zemi v skále samorostlé sivé barvy a víc náčerné, jsou vytlačení dvou noh člověčích šlepějové, a to bosé nohy, tak jakoby mistrovsky do vosku vytištěni byli. O těch pravil nám *vicarius*, že jsou šlepěje Krista pána, když jest v přítomnosti učedlníků svých, rozžehnav se s nimi,

[1]) trefilo. [2]) *ex diametro.*

nebesa vstoupil, a těch posledních šlepějí, na znamení svého tu a člověčenství na světě, zanechati ráčil. *Luc.* 24. *Mar. ult.*

Jsou pak ty šlepěje prsty obráceny proti poledni a patami na lnoci. Šlepěji od pravé nohy jest dobře znáti, ale levé téměř c, nevím z jaké příčiny: snad, jakž nám pravili, že od poutníkův od lety po kouskách odraženy byly, kterýchž nyní žádný uraziti mí. Jiní praví, že Turci ten levý šlepěj do svého chrámu, kterýž st na místě, kde Šalomounův chrám stál, v celosti odnesti dali, tam jej ctí a za svátost drží. Ač pak *Onuphrius* v knize *de ptem urbis Ecclesiis* píše, že jej v Římě mají a ukazují.

Když jsme ty šlepěje vedlé obyčeje líbali, cítili jsme z nich z toho kamene vůni libou a velmi příjemnou, jakoby fialou nanny byly, až jsme se nad tím divili; ale *vicarius* nám oznámil, vždycky takovou vůni z sebe vydávají. Píše *Paulinus Nol. piec. epist.* 11. *ad Severum*, že jest to místo těch šlepějí dnou věcí, ani od kamene, ani jakým kovem přikryto aneb obděno býti nemohlo, nebo všecko preč vyhodilo. A sv. Jeroným m. 3. *in loc. Heb. Act. Apost. lit. M.* praví, že v tom kostele kapličce, dokud za jeho časův stál, vždycky nad tím místem epějův díra v klenutí byla, a nijakž zaklenutá býti nemohla, tak od země až do vrchu k nebi otevříno bylo.

V té kapličce jest také místo, kde se svatí andělé v bílém še stkvoucí, v člověčí postavě apoštolům po vstoupení Krista na ukázali a k nim řekli: „Muži Galilejští, co tu stojíte a k nebi díte?“ *Actor.* 1. Ač pak *vicarius* jiné nám místo k straně lnoční ukazoval, žeby se ten skutek andělský na něm státi měl - a tu stojí podnes jakás stará věže; ale vedlé textu písma, eréž dí: „Ej dva muži postavili se vedlé nich,“ nehodí [1]) se, y tak daleko býti mělo, jako ta věže od kaply stojí; neb odtud st tak daleko, coby třikrát z lučiště vystřeliti mohl, aneb na i hony.

Na vrchu té hory Olivetské král David, když před Absolonem nem svým utíkal, se modlil (2. *Reg.* 15.) a žalm třetí tam složil. a témž král Šalomoun vystavěl *Astaroth*, modle Sidonské, kostel ním svým k vůli, kterýž král Joziáš zbořil. 3. *Reg.* 11. 4. *Reg.* 3. A Kristus pán často se na něm modlíval, jakž o tom *Lucas* 1. 22. 23. a *Joh.* 8. 18. píší.

---

[1]) nestrefuje.

Kapitola 24.

O sjití s hory Olivetské do Betanie a k jiným místům až do Jerusaléma.

Od toho místa vzali jsme před sebe cestu k Betanii, a jdouce s druhé strany vrchu, viděli jsme z daleka proti východu díl Mrtvého moře; potom sšedše dolů, nechali jsme hory Olivetské na pravé straně, obracejíce se k Betfaji. Však na cestě při stráni vrchu potkaly se s námi dvě turecké ženy aneb sedlky, nesoucí veliký košík čerstvých fíkův na trh do města. Tu my ustavše od chůze i od horka, s velikou chutí všecky ty fíky jsme od nich za dva majdyny, to jest jakoby u nás za šestnáct bílých peněz, koupili, a zasadili jsme se tu na zemi okolo jakéhos širokého kamene, na kterémž nám je vysypaly; dalo se nás deset osob do nich, a velmi dobré byly. Nicméně čtvrtého dílu jsme jich sníst nemohli, tak že vstavše odtud, na tom kamenu jsme jich nechali a odešli, jdouce přímo k místu Betfaji.

Bylo pak Betfaje ves při hoře Olivetské, nedaleko od cesty, kteráž z Betanie do Jerusaléma vedla, obydlí a v držení kněží Jerusalémských.

To slovo Betfaje znamená, jakž někteří vykládají, „dům fíkův“, a to od množství úrodných fíkův, kteříž tam v hojnosti rostli a podnes vůkol rostou; jiní vykládají „dům úst“ aneb „dům smírce, orodovníka aneb prostředníka“, jakoby mesiáše Krista pána (kterýž v té vsi oslici a oslátko sobě přivesti poručil, na ně vsedl, jel do Jerusaléma, aby je z manství ďáblova vysvobodil) duchovním smyslem znamenalo. *Mat.* 21. *Marc.* 11. *Luc.* 19. *Joh.* 12. Nyní tu není viděti než rumy a hromady kamení.

Betfaje od místa vstoupení Krista pána na hoře Olivetské jest okolo půl míle vlaské, aneb půl čtvrti míle naší české.

Odtud šli jsme předce dolův po té stráni hory Olivetské k východní straně, a nedaleko pošedše, ukazovali nám místo, kde Kristus pán učedlníkům svým řekl: „Ej vstupujeme do Jerusaléma.“ *Mat.* 20. *Marci* 10. *Luc.* 15.

Potom byvše proti Betanii, uchylovali jsme se na levou ruku, a v tom nás potkali dva Arabové opatření luky a šípy, ti na krátce chtěli od nás peníze míti; *vicarius* pak, ješto dobře arabsky uměl, počal jim odporovati a odmlouvati, až je vždy spokojil, ukázav jim na ony nedojedené fíky, kteréž jsme na cestě nechali, ty aby

sobě za to vzali. Nevím pak, zastihli-li jsou je či nic, šlť jsou tam, a my dobrý jsme před nimi pokoj měli.

Odtud minuvše Betanii, cestou, která jde k Jerichu, přišli jsme k jednomu velikému kamenu vyrostlému z země; o tom nám pravili, že na něm pán Kristus seděti ráčil, když k němu sv. Marta a sv. Maří Magdaléna, obě sestry Lazarovy, přišly a řekly: „Pane, kdyby ty tu byl, bratr náš bylby neumřel.“ *Joh.* 11.

Odtud třidceti krokův dále přišli jsme na místo, kde byl dům svaté Maří Magdalény, v kterém bydlela; znáti že tu byla nějaká kaplička, ale nyní zbořená, toliko kus zdi stojí a ostatek rum a kamení.

Potom šli jsme dále k straně půlnoční okolo 100 kročejův, až k místu, kde bydlela svatá Marta, sestra Lazarova a Maří Magdalény, u níž často Kristus pán býval (*Math.* 21., *Mar.* 11.), obzvláštně tehdáž, když Marta pečovala o Krista pána, a chtěla, aby jí Maria (poslouchající u noh Kristových řečí a kázaní jeho) pomáhala, kdežto řekl Kristus: „Marta, Marta, pečlivá jsi. Maria dobrou stránku vyvolila, kterážto nebude odňata od ní.“ *Luc.* 10. Tu nyní stojí kus jakési zdi, ostatek rumu a kamení, a leží od Betfaje okolo půldruhé míle vlaské. Dále odtud obrátivše se zas k Jerusalému na západ, a jdouc okolo půl míle vlaské, tu jsme teprva vlastně do Betanie přišli. Slove *Betania* „dům utrpení, pokory a poslušenství páně“, v podobenství [1]) umučení a pokory Krista pána. Někteří vykládají „dům vyslyšení a odpovědi hospodina“. Bylo městečko, v němž mimo výš psané osoby bydlel Lazar, bratr Marie a Marty, kteréhož Kristus pán čtvrtý den v hrobě pochovaného z mrtvých vzkřísiti ráčil. *Joh.* 11. Nyní jest tu jakás chatrná víska, v níž Arabové bydlí v chaloupkách malých, a žádného jiného mezi sebou netrpí. Pročež jak jsme tam došli, přišli jsme k jakýmsi zdem starým a tu očekávali, ažby ti přišli, kteréž jsme k Arabům poslali o připuštění nás do jeskyňky hrobu Lazarova, kterouž Arabové zavírají a v své moci i u veliké vážnosti mají. Neb vědí, jaký se v něm zázrak při Lazarovi stal, a jemu věří.

Po dobré chvíli přišli někteří Arabové, a nám ze mzdy otevřeli. Tu my dřív, než jsme tam vešli, několik voskových svíček jsme rozsvítili, kteréž jsme z Jerusaléma k tomu přinesli, a po patnácti stupních dolů do kapličky, skrze jakous úzkou při samé zemi díru, čtvermo po rukou a nohách, jeden za druhým jsme

[1]) u figuře.

lézti musili. V té teprva jest na půlnoční straně sklípek aneb jeskyňka v zemi dosti hluboko, jednoho sáhu zdýlí a zšíří tolik, zvýší něco více nežli tří loktů; v tom Lazar mrtvý ležel.

Stojí v té kapličce přední oltář, na tom místě, kde (prý) Kristus pán stál, když na Lazara: „Lazaře, pojď ven!“ volal. V té také kaple praví, že sv. Maří Magdaléna sedm let pořád pokání činila a se zdržovala. Jest pak v obou tma, a žádného tam okna není, než musí se světlem svíti.

Tu jsou také ještě jiné dvě kaply, jednu Turci a druhou Arabové za své *meschity* mají, a do nich jsme jakýms oknem nahlédli, ale nic obzvláštního tam neviděli. O sv. Lazaru mnoho Francouzové píši, jak jest byl v *Marsilii* v krajině *la Provence* řečené biskupem, a tu že po druhé umřel, mnoho divův a skutkův dobrých učiniv; tělo aneb kosti těla jeho každého roku ukazují i na procesí v truhle stříbrné a pozlacené po městě nosí.

Před lety 500 byl tu v Betanii od královny z Melysendy vystavený klášter jeptišek a řádu sv. Lazara, kteréž černou sukni, přes ní plášť černý a na něm napřed zelený kříž za habit nosily. *Vilhel. Tyrius bel. sac. lib.* 15. *cap.* 26. *et* 18. *cap.* 27. *Vitriac. cap.* 58. Nyní jest všecko pobořeno.

Odtud na šedesáte krokův přišli jsme, kde Lazar příbytek a dům svůj měl. Tu ještě podnes viděti jest dosti zdí a zbořenin, sklepy klenuté, kus věže vysoké z tesaného kamene stavené, příkopy vůkol a jiná znamení; a po nich se souditi může, že tu spíše hrádek a tvrzka, nežli prostý dům býti musil. Jakož pak chtějí tomu někteří, že jest Lazar bohatým a předním člověkem byl a tak čistě vystavené obydlí měl. Leželo v rohu městečka s té strany Jerusaléma, od města na dvě míle vlaské.

Navracejíce se k Jerusalému, šli jsme na 100 kročejův vrškem nahoru a přišli na místo, kde stál jakýsi dům čtverhraný, dosti veliký, bez krovu, vnitř klenutý. Ten dům ukazujíc nám *vicarius*, pravil, žeby měl býti to dům onoho Šimona malomocného, u něhož když jednoho času Kristus pán večeřel, přistoupila žena, totiž Maria Magdalénská, sestra Lazarova, ku pánu, a zlámavši nádobu alabastrovou, vylila drahou mast nardovou na hlavu jeho, že od ní všecken dům vůní naplněn byl. *Math.* 26. *Marci* 14.

Odtud šli jsme na půl míle vlaské předce vrchem nahoru, nechavše hory Olivetské po pravé straně; a tu jsme mezi vinice, olivové a fíkové zahrady přijdouc, viděli hromadu kamení vedlé cesty ležeti, o níž nám *vicarius* zprávu dával, že na tom místě

stál onen neplodný strom fíkový, kterýž když Kristus pán jda z Betanie do Jerusaléma ohledoval, a z něho fíky míti se nadál, ale žádného ovoce na něm nenalezl, zlořečením jeho usechl. *Mat.* 21. *Marci* 11. Ten zajisté, jakž nám to též *vicarius* vypravoval, znamenal lid Israelský tehdejší, ještože se stkvěl zevnitřní tvárností, ale neměl ovoce víry; jakž o tom Kristus pán zmínku činí u sv. Lukáše v 13. kap. a Izaiáš 1. Jerem. 8. Ezechiel 17. Ozeáš 2. 9. Joel 1.

Potom začali jsme s vrchu dolů do údolí Josafat okolo míle vlaské kráčeti, až na jakési čtverhrané místečko [1]), kamennou hradbou ósazené, o němž nám *vicarius* oznamoval, že u prostřed něho za času Krista pána stál onen strom, na němž se Jidáš oběsil, o čemž sv. Matouš 27. kap. píše. *Broc. iti.* 6. *Salig. tom.* 8. *c.* 5. píší, že za času jejich ukazovali strom, latině *sycomorus* řečený (za to mám, že, jakž se nyní tam jmenuje, „fík Faraonový“, o němž doleji psáti budu), na kterém se Jidáš oběsil; ale ten byl s té strany Betléma mezi východem a polední.

Málo pod tím nešťastným místem Židé, kteříž v Jerusalémě bydlejí, podnes hřbitov [2]) svůj mají, a jsou ne bez příčiny sousedé zlým osudem svého krajana a zrádce Krista pána.

Od toho místa šli jsme na 200 krokův, až do údolí Josafat k potoku Cedron, a odtud k městu, však jinou cestou nežli prvé, totiž vysokým a příkrým vrchem vedlé zdí Jerusalémských, majíc město po pravé ruce, až k jakés brance [3]) se dveřmi železnými, skrze něž vešedše do města, šli jsme přímo až do kláštera sv. Salvátora, a tu jsme ostatek dne odpočívali.

Kapitola 25.

O spatření některých míst v městě Jerusalémě.

V úterý den památný narození panny Marie, to jest 8. dne měsíce Září, vstavše ráno na úsvitě, vyšlo nás všech sedm poutníkův s *vicariem* a jinými nám přidanými z kláštera, pro spatření některých míst v městě.

Tak nejprvé jdouc ulicí proti východu 300 kročejův, přišli jsme k jakés staré veliké bráně, kteráž z štukového kamene sta-

---

[1]) jakýsi čtverhraný plácek . . . osazený. [2]) krchov. [3]) fortně.

vená a překlenutá jest, od spodku pak země až něco málo přes polovici zazděná, a do vrchu potom otevřená stojí, mezi domy do ulice proti východu. O té nám *vicarius* vypravoval, že jest za starodávna od Jebusejských řečená „brána Jebus“, a od soudův „soudná brána“, proto že u ní staří Židé sedávali a soudy držívali; tu koho na smrt odsoudili, hned jej odtud skrze tu bránu na popravu vyvesti dali. Pročež i tou branou vyvedli ven z města Krista pána, aby jej ukřižovali. Ta brána byla v starých zdech Jerusalémských proti straně západní postavená. *Nehem.* 3. *ibidem Liranus. Deut.* 22. *Ruth.* 4. *Johan.* 19. *Hebr.* 13. *Brocard. itin.* 6. *Salig. tom.* 8. *cap.* 7.

Odtud šli jsme touž ulicí na 80 kročejův; tu nám *vicarius* ukazoval na pravé ruce jakýs dům, při němž jest nahoru ke dvercím pět stupňův kamenných, a vypravoval o něm, že jest někdy byl té pobožné ženy Veroniky, kteráž když viděla mimo dům svůj Krista pána zkrvaveného a ztrýzněného vésti, rouchy bílé z své hlavy sňaté jemu podala, aby se ní po tváři utřel; což Kristus pán vděčně přijíti a na znamení toho jí tu rouchu vraceje, obličej svůj na ní tak vlastně jakoby vymalovaný byl, zanechati ráčil. Tu rouchu ukazují v Římě v kostele sv. Petra na hoře Vatikánské. *Betleh. in descr. loc. pass. Christi feria* 5. *Onuphrius de* 7. *urb. Eccles. cap.* 4.

Od domu svaté Veroniky vedli nás dále tou ulicí, tak že jsme se pomalu až naproti půlnoci v ní obrátili, a šli na 120 krokův. Tu nám *vicarius* ukazoval dům veliký, z štukového kamene vystavený; praví, že jest na tom místě, na kterém onoho bohatce skvostně hodujícího a Lazarem chudým pohrdajícího, jakž *Lucae* 16., vystaven. *Breid.* 14. *Julii. Salig. tom.* 8. *cap.* 6. Odkudž ten důvod jde, že jest řeč Krista pána o tom bohatci nemusila býti v přísloví a smyšleně mluvená, ale v skutku stalá, a v duchu vševědoucnosti od Krista pána přivozovaná.

Dále odtud jdouce touž ulicí na půlnoci do 20 krokův, přišli jsme k jakémus klenutí přes ulici, to jest na větším díle pobořené; pod tím nám *vicarius* ukazoval místo a pravil, že se tu Kristus pán, když na smrt veden byl, k ženám plačícím obrátil a promluvil, řka: „Dcery Jerusalémské, neplačte na mne, ale samy na sebe a na syny vaše.“ *Lucae* 23. *Salig. tom.* 8. *cap.* 7. píše, že to klenutí byla kaplička, a tak pobořená stojí.

Od toho místa 50 krokův, vždy tou ulicí až k konci jdouc, přišli jsme k jednomu nárožnímu domu, u něhož troje rozcestí

šlo; *vicarius* oznamoval, že veden byv Kristus pán na smrt a kříž nesa, v rohu u toho domu, jako na rozcestí, klesal a ze mdloby veliké padal; pročež obávajíce se žoldnéři a Židé, aby jim na cestě neumřel, přinutili Šimona Cyrenenského, kterýž ze vsi šel, kříž Krista pána nésti a jemu polehčovati. *Mat.* 27. *Mar.* 15. *Lucae* 23. *Breid.* 14. *Julii Pas. d.* 208. 209.

Dále obrátili jsme se do jakési malé uličky na pravo proti východu, kudy Kristus pán z radního domu k smrti veden byl, až na horu *Calvariae*, 80 krokův.

Tu po pravé straně stojí kostel dosti veliký a klenutý, však s krovem obořeným; o něm oznamoval *vicarius*, že to místo jest, kdež blahoslavená panna Maria s svatým Janem a jinými pobožnými ženami stála, a Krista pána tak ztrápeného vésti vidouc, žalostivě padnouti a omdlévati musila.

Na tom místě někdy císařovna Helena dotčený kostel vystavěti a jej panny Marie nazvati dala, a nejprvnější z křesťanův, po krví znamenaných po zemi šlepějích syna svého na horu umučení putovala; odkudž původ procesí křížové býti praví. *Pas. d.* 207. 208. *Sal. tom.* 8. *cap.* 6.

Od toho kostela jdouc dále do ulice proti východu na 80 krocejův, přišli jsme na místo, kteréž řecky sloulo *lithostrotos*, totiž „kameny dlážděné“, židovsky *gabatha*, to jest „místo vyvýšené aneb vyšší“, latině *tribunal*, stolice aneb trůn soudce, na němž Římští vládařové proti zločincům ortele vypovídati obyčej mívali; a byl trůn kamenný, k němuž se po stupních nahoru chodilo. Nynější dala císařovna Helena vystavěti, onomu za času Piláta nápodobný; a jest prampouch aneb pavláčka podklenutá z štukového kamene přese všecku ulici, od jednoho domu až k druhému na příč, co nějaká prostřední vrata vysoký. Na tom prampouchu Pilát, vladař Židovský, dav Krista pána na něj přivesti ubičovaného, Židům ukazoval, řka: „Aj člověk!“ jináč se nenadav, než že když ho ubičovaného uhlídají, jej propustiti žádati budou. A když všecken lid volal: „Ukřižuj!“ Pilát přede všemi ruce umýval, řka: „Nevinen[1] jsem já krví spravedlivého tohoto.“ *Mat.* 27. *Joh.* 19. *Marc.* 15. *Lucae* 23. A potom Krista pána na smrt odsoudil; jakými pak slovy, o tom evangelistové svatí nepíší. Ale nacházejí se spisovatelé [2]), ješto ortel a výpověd Pilátovu tehdejší proti Kristu pánu dle podání otcův [3]) poznamenali; a nachazí se

[1]) od krve. [2]) *authores.* [3]) *traditione patrum.*

jeden originál starý na pergaméně psaný v knihovně [1]) J. M. císařův Římských z domu Rakouského v městě Vídni při Dunaji, kterýž takto zní: *Nos Pontius Pilatus, praepositus judex in Hierusalem, sub potentissimo monarchiae imperio, Tiberio Caesare, cujus feliciss. imperium conservet altissimus cunctis seculis. Nos sedentes pro tribunali ob zelum justitiae et synagogae Judaeorum, repraesentatus est nobis JESUS NAZARENUS, qui temeraria assertione filium dei se dixit, cum paupercula matre natus sit, regem Judaeorum se praedicat, opusque Salomonis se destruere jactat, populumque et legem Mosaicam revocat. Quibus omnibus auditis et cognitis, crucis patibulo damnatione mori proscribimus, una cum latronibus. Ite, abducite eum.*

Tohoto naschvále vyložiti jsem na česko nechtěl, pro veliké rouhání proti synu božímu, a aby se nad tím sprostnější čtenáři nehoršili. Praví, že byl dosažen tento ortel v městě Vídni, kteréž leží při řece *Rhodanu*, v krajině *Delphinatu* království Francského, latině slove *in Gallia Lugdunensi*, kdežto podnes tvrz Pilátovu starou jako zámek od kamene vystavenou u města, jménem *la maison du Pilate*, ukazují, byvši to město osadou Římskou [2]), jakoby se tu Pilát naroditi, a po odsouzení Krista pána od císaře do toho města zas zaslán, a tam do smrti zůstávati a odsouzen býti měl. *Gregorius Turonensis.* Ač pak *Eusebius hist. Eccl. lib.* 2. *cap.* 7., *Niceph. lib.* 2. *cap.* 10., *Joseph. lib.* 18. *cap.* 11., *Eutropius lib.* 7. píší, že jest pro odsouzení Krista pána na smrt u [3]) císaře Tiberia, a po něm *Caja* císaře v nemilost upadl, a z zoufalství a strachu pokuty sám sebe zabil a o hrdlo připravil; ale kde to bylo, nedokládají.

Švejcaři pak ukazují jezero pod jedním vysokým vrchem, kterýž „gebrochner Berg“ aneb „Pilatusberg“ jmenují, mezi *Lucern* městem a Unterwalden, nedaleko silnice do Vlach, přes Gotthartberk aneb *Alpes Lepontinas*, to jezero jmenují „Pilatus-See“, totiž „Pilátovo“, s tím doložením, žeby se v něm Pilát utopiti měl; a jest hrozné i nebezpečné, když co nejmenšího někdo do něho hodí, netoliko povětří hrozné spůsobí, ale i povodeň, kteráž okolní krajině mnoho škody nadělá, vydává.

Jiní pokládají jinou a mému zdání podobnější formuli: *Jesum Nazarenum, subversorem gentis, contemptorem Caesaris et fal-*

[1]) bibliotéce. [2]) *colonii Romanorum.* [3]) od.

sum Messiam, ut majorum suae gentis testimonio probatum est, ducite ad communis supplicii locum, et cum ludibrio Regiae Majestatis in medio duorum latronum cruci affigite. I lictor, expedi cruces. Salig. tom. 8. cap. 7. Adrichom. in theat. ter. sanctae.

Navracujíce se k místu *Gabatha*, píší *Joseph.* 18. *ant.* 5. a 2. *bel.* 8., *Euseb.* 2. *hist. Eccl.* 6., *Niceph.* 2. *hist. Eccl.* 10., že po kolikas málo letech po smrti Krista pána Židé se bouřili v Jerusalémě proto, že Pilát poklad jejich chrámový, *corban* nazvaný, na tok vody aneb *aquaeductum* (kteráž ode tří set honův do města vedena byla) obrátil. Pročež ho Židé, když do Jerusaléma přijel a na soudné stolici se posadil, s velikou bouří obstoupili. On pak, přezvěděv příčinu toho jejich pozdvižení, rozkázal tejně vojákům svým mezi lid se přimísiti, a je (dav jim návěští) kyjmi bíti a rozehnati; což se i stalo, a mnoho jich netoliko do chromoty ale i do smrti potlučeno a zbito.

Brzo potom jiný vládař *Florus* množství předních z Židův před touž stolicí zbičovati a za městem ukřižovati, i potom jiného lidu množství, starých i mladých, po městě zmordovati dopustil (*Joseph.* 2. *bell.* 14. 15.), vedlé proroctví jich vlastního, kteréž před tou stolicí pronesli: „Krev jeho na nás a na naše syny“ (*Joh.* 19.), a Isaiáše proroka v 3. kap.: „Nebo se obořil Jerusalém, a Juda padl, proto že jazyk jejich a skutkové jejich čelí proti hospodinu k dráždění očí slávy jeho; anobrž sama nestydatost tváři jejich svědčí proti nim, hřích zajisté svůj jako Sodomští ohlašují.“

Od toho prampouchu jdoucím vždy proti východu na 26 krokův, po levé ruce, ukazoval nám *vicarius* jakýsi dům od kamene vystavený, pravě, že na tom místě za času Krista pána stál Pilátův palác a dům vládařský, latině *praetorium*, kdežto vládařové bydlívali, a tu stráž [1]) Římských vojákův držívali. Na ten se chodilo po stupních mramorových nahoru, kteříž nalezeni byli při vyčišťování města za času Heleny císařové; po časích vzati jsou odtud a vezeni do Říma, kdež jich nyní 28 ukazují před kostelem sv. Jana Lateranenského, a po nich se do něho chodí, však obyčejně po kolenou, a to dvakráte s velikou horlivostí od těch, ještoto se zásluh dobrých skutků za to nadějí, proto že Kristus pán po nich dvakráte nahoru na palác i dolů ven z něho veden byl, a některé krůpěje krve své drahé na ně upustiti měl, kteréž až po-

[1]) vartu.

savád mřížkami železnými přikryté jsou, a tu od množství líbány bývají. Obyčejně slove *Scala santa*. *Adrichomius fol.* 155. *theat. ter. sanctae.*

Ten palác Pilátův byl pod pevností a zámkem *Antonia*, a šla z něho pavlač aneb gallerie na sloupích a prampouších do té pevnosti. A to jest ten prampouch, na němž na té pavlači soudná stolice stála, a Kristus pán na ní Židům k odsouzení představen byl; o čemž málo výš oznámeno jest.

S té pavlače byl Kristus pán do palácu aneb soudného domu Pilátova veden, a v něm od žoldnéřů v síni [kteráž sloula *stratapedon*, tu kdež stráž a *quardie* vládařův obyčej měla stávati a hlídati [1]), a sloula *cohors praetoria*, jako u nás praporec nejvyššího] z šatů svlečen, k sloupu přivázán, ukrutně bičován a po svém svatém těle zraněn; potom rouchem šarlatovým odín, trnovou korunou korunován, třtinou místo *sceptrum* obdařen, posměšně králem nazíván, uplván, pohlavkován a přes hlavu bit býti ráčil. *Mat.* 27. *Luc.* 23. *Joh.* 18. 19.

Na tom místě před lety byl kostel od křesťanů vystaven, ale nyní od Turkův k obydlí vládaře Tureckého obrácen, a dosti nákladně mramorovým kamenem místem ozdobně vystaven jest.

Od toho Pilátova domu obrátili jsme se jinou ulicí na levou ruku proti půlnoci, a přišli jsme na 28 krokův k velikému a pěknému domu, proti poledni ležícímu, zevnitř na ulici od pěkného a černého hlazeného [2]) kamene mramorového vystavenému, do něhož jsme jíti nesměli. O něm nám *vicarius* vypravoval, že stojí na tom místě, kde někdy dům krále Herodesa, k kterémuž Kristus pán od Piláta veden byl (*Lucae* 23.), ač jiní jej dále býti pokládají, od domu Pilátova k straně západní, nedaleko od kláštera sv. Salvátora, kdež Turci školu pro mládež svou mají. *Breid.* 14. *Julii. Josephus* 6. *bell.* 6. jaký byl a kde stál pěkně vypisuje, tak že se souditi jináče nemůže, než že na tom místě stála radnice židovská [3]), *gasith* v jazyku židovském, a od řeckého συνέδριον *sanhedrin* nazvaná, kdež se starší scházívali a věci obecné řídívali.

V tom místě byli apoštolé mrskáni. *Act.* 5. Tam sv. Štěpán stoje před nimi, viděl nebe otevřené a slávu boží. *Act.* 6. 7.

Aneb onen palác nárožní, o němž Nehem. 3., v kterémž, jakž tomu někteří chtějí, Kristus pán beránka velikonočního s učedl-

[1]) vartovati. [2]) pulerovaného. [3]) stál rathouz židovský . . . nazvaný.

níky jísti ráčil; neb byl jako dům hostinský. Aneb dům královny Adiabenské, kteráž se na víru křesťanskou obrátila a v Jerusalémě bydlela. *Joseph.* 6. *bell.* 7.

Od toho domu obrátili jsme se zpátkem, a šli k straně východní 168 krokův, na místo, z kteréhož jsme viděli na pravé straně dlouhé loubí z kamene klenuté, co nějaká ulice aneb ambit klášterský, a táhne se od půlnoci k poledni. Skrze to loubí viděli jsme náměstí [1]) a chrám turecký, kterýž od některých „chrám krále Šalomouna“ slove, proto že na tom místě stojí, kde onen krále Šalomouna stál.

Ten starý a předešlý chrám Šalomounův sloul „chrám páně“ a „svatýně“, ležel na hoře *Moriah*, a vystaven byl z bílého mramoru štukového, tak hladce v hromadu spojovaného, že se téměř žádného znamení, aby to skládáno bylo, poznati nemohlo.

Dříví cedrové, rozličně řezané, toliko samo k tomu potřebováno bylo. Stěny, podlaha, střecha, oltář, 11 svícnův, 11 stolův, brány, pavlače a jiné potřeby vše zlatými plechy přetažené a obité byly, tak že se z daleka hledícím slunce z hory sněžné vycházeti, nežli střecha zlatá na bílém stavení býti zdála. 2. *Par.* 3. 4. 5. 7. A stavěl jej král Šalomoun sedm let pořád, dělníkův potřeboval 153.000. 3. *Reg.* 5. 6. 7. 8. 9.

Ten chrám po 441 letech byl od krále Nabuchodonozora Babylonského z kořen [2]) vyvrácen a spálen, a stál 70 let pustý a nevystavený, jako i lid Israelský tolik let v zajetí Babylonském trval. 4. *Reg.* 25. 2. *Paralip.* 36. Po těch 70 letech kníže Židovské jménem Zorobabel zase jiný chrám na prvním místě pořád 46 let tak slavně a nákladně stavěl, že jest tehdáž za nejpřednější všeho světa i od pohanstva (nerci-li Židův) jmín a držán byl (1. *Esd.* 3. 5. 6.), kteryžto chrám po letech 354 od krále Antiocha Syrského zohaven, obloupen a na díle i pobořen byl. Však po třech letech udatný rek Judas Machabejský dobyl ho a vyčistil, opravil a zlatem a jinými drahými věcmi ozdobil, že jest poněkud prvnější slávy své dosáhl. Přes to pak všecko, aby před útoky nepřátelskými bezpečnější býti mohl, jej zdmi, baštami tak dobře zpevnil, že potom sám osobně byv od sta a dvadceti tisíc lidu pohanského v něm obležen, se obránil a jej nedobytý učinil. 1. *Macch.* 6. *Joseph.* 14. *ant.* 8. *et* 7. *bell.* 4. 9.

---

[1]) plac. [2]) z gruntu.

Po 100 letech byl na den sobotní židovský od slavného knížete Římského *Pompeja* vybojován a zlezen, tak že v něm do 12.000 Židův tehdáž pobito [1]) bylo, a *Pompejus* s některými hejtmany svými po všem chrámě se procházel, i do svatyně svatých všel, poklady a bohatství v něm spatřil, jim se divil, ale nic odtud nevzal, nýbrž chrám vyčistiti, a služby v něm jako prvé konati poručil. *Joseph.* 14. *ant.* 8. *et bell.* 5.

Po několika letech, když se chrám místem zsul a bořil, Herodes, král Židovský, léta šestnáctého před narozením Krista pána, to jest 46, nežli pán Kristus kázati začal, všecken chrám obnovil, a znova v devíti letech a šesti měsících vystavěl. *Joh.* 2. *Joseph.* 15. *ant.* 14.

Byl pak ten poslední chrám Herodesův větší, krásnější a mnohem pevnější nežli první Šalomounův, jehož *Josephus* a *Egisippus lib.* 1. *cap.* 35. 36. dosti vypsati a vychváliti nemohou. Stavení z mramoru výborného rozličných barev, dříví drahého a zlatem a stříbrem hojně ozdobené bylo, zdi vůkol všecky z mramoru, a trojí věže, v každých zdech nárožní čtyry, na 400 loket vysoké, a jiné tak náramně vysoké, že kdo s nich do údolí Kidron hleděl, tomu oči pocházely a dolů zrak jeho dostačiti nemohl. *Joseph.* 15. *ant. cap.* 14. A na tu nejvyšší věž byl Kristus pán od ďábla uveden, kterýž k němu řekl: „Jsi-li syn boží, spusť se dolů.“ *Mat.* 4.

Bran do něho a v něm bylo mnoho, některé 90, některé 80, 60, 40, 20 loket zvýší, 40, 20 široké, všecky zlatými a stříbrnými plechy obité, a některé z kovu [2]) lité, tak že dvě stě mužův každého dne brány u chrámu otvírati a zavírati musilo. *Joseph. lib.* 2. *contra Appionem.*

Nejvíce slavný byl pro skutky Krista pána, kteréž v něm činil, vedlé proroctví *Aggaea* proroka 2. kap., jakž to obšírně evangelistové svatí vypisují. A však nic mu to proti hněvu a spravedlivé boží prchlivosti nezpomohlo. Nebo léta 586. po založení ho skrze Zorobabele, a 90. léta po vystavení ho od Herodesa byl chrám ten poslední i město Jerusalém dokonce a z kořen [3]) vyvrácen a zkažen.

Císař *Vespasianus* a syn jeho *Titus*, Římané, oblehli město i chrám, a po dlouhém ho dobývání jejich vojáci brány pozlacené ohněm zapálili, že se z nich zlato slívalo; a útok do chrámu

[1]) pomordováno. [2]) z metallu. [3]) z gruntu.

učinivše, tak mnoho lidu Židovského zmordovali, že z chrámu do dvorův [1]) a síní chrámových potokové krve tekli.

Císař pak vida, že se oheň rozmáhal a stavení chytal, rozkázal a sám pomáhal hasiti, chtě to nákladné a ku podivu krásné stavení zachovati; ale moc a uložení boží nedala ho uchrániti [2]), nýbrž čím víc hasili, tím víc hořelo. Pročež nevěda *Titus* zbytí, běhal semotam po chrámě, a což mohl, vynášeti dal, a sám všecku slávu jeho s podivením velikým i žalostí spatřoval, až již více pro oheň nemohl, rozhorliv se nad Židy, že příčinu dali k zkáze takového stavení; ostatek, co oheň nezkazil, s hněvem zbořiti a rozmetati poručil, a právě téhož dne a měsíce, jako onen první od krále Babylonského, dobyt a zbořen jest, 10. dne *Augusti*, totiž Srpna. *Joseph. lib.* 7. *bell.* 9. 10. 18.

Nemohu i toho pominouti, abych nedotekl některých chrámových věcí, jako Archy úmluvy, dvou kamenných desk v ní, Mojžíšovy holi, prutu Aronového, stolu zlatého a chlebů na něm, svícnu zlatého. Ty věci se čtyřmi sloupy mosaznými dal *Titus* při zkáze chrámu vynesti a zachovati. Potom je s sebou do Říma zavezl a tam mezi jinými věcmi ve slávě vítězové [3]), totiž v příjezdu svém do města, před sebou nésti dal, a potom do chrámu svého pohanského *pacis*, totiž „pokoje“ nazvaného, zavřel a schovati dal. Kteréžto věci, totiž Archa, však bez zlata, dsky Mojžíšovy, hůl Mojžíšova a Aronový prut, i chleby posvátné s těmi čtyřmi sloupy v Římě v kostele sv. Jana Lateranenského podnes v kaple přední ukazují. *Onuphrius de* 7. *Urbis Ecclesiis.*

A stojí posavád brána z pěkného štukového kamene mramorového, blízko kostela svaté Marie nové, ku poctivosti *Titovi*, když do Říma ve slávě vítězové [4]) jel, stavená, a slove *arcus triumphalis Titi*, vlasky: *il' arco di Tito;* na němž viděti *Tita* na voze, a v něm dva koně a dva jednorožce zapřežené jeti, Archu úmluvy, zlatý svícen o sedmi ratolestech, stůl zlatý a jiné chrámové nádobí vytesané, kteréž tehdáž ve slávě [5]) všechněm ukazoval; vedlé čehož dosti podobné jest, že vlastně ty kusy některé (ač skrze války a časté vydrancování [6]) města Říma od Gothův a jiných národův zlata a drahých ozdob zbavené) tam se chovají a ukazují. *Martianus antiq. Rom. cap.* 26. *M. Attil. Serran. de* 7. *urb. Eccl.*

Po 60 letech po té zkáze pozdvihli se znovu Židé, a chrám

---

[1]) placův. [2]) retovati. [3]), [4]), [5]) v triumfu. [6]) vyplundrování.

na starém místě stavěti začali; ale císař *Aelius Adrianus* 580.000 Židův pobiv [1]), ostatní zdi a stavení města a chrámu dokonce rozmetati dal. *Niceph. lib.* 3. *c.* 24.

Po letech 227 povstal Julián císař, *Apostata* řečený, totiž že od víry křesťanské odstoupil, aneb „zrádce víry křesťanské", tak aby řeč a proroctví Krista pána, že kámen na kameni zůstati nemá, zlehčil a zahanbil (*Mar.* 13.), dovolil Židům, svolav je a dav jim z královského důchodu pomoc, aby chrám i město zase stavěli, a své oběti v chrámě konali. Židé nemeškali s velikou žádostí nesmírnou sumu k tomu stavení od kamení a vápna přichystati atd. a jiných potřeb shotoviti; místo vyčistili, vyrumovali, s takovou chtivostí, že ženy jejich svou okrasu ženskou od zlata na to oddaly a samy rumy v svých klíních a zástěrách [2]) nosily; ano k tomu stavení motyk, kratcí, háků, lopat a nůší z stříbra sobě nadělati dali. Když pak dělati začali, a množství tisíc jich ve dne snažně pracovalo, z božího dopuštění v noci to všecko zase se zbořilo a vyvrátilo. Hlíny a vápna nesčíslný počet na hromadu nanesli, kdež nenadále prudký vítr se strhl a s velikým děšením a hřmotem všecko dělníkům mezi oči rozfoukal a je od díla zahnal. A když s tím se vším předce od svého předsevzetí upustiti nechtěli, nejprvé znamenité zemětřesení povstalo a je náramně předěsilo; naposledy, když ohrozivše se předce stavěli, z vybraných základův [3]) vyšel oheň a množství jich spálil, množství jich stavení zařítilo.

V túž noc a druhou po ní vidíno bylo na nebi znamení kříže jasné a stkvoucí, a na šatech židovských plno křížův náčernalých a šerých, kterýchž nikoli vytříti ani vymazati nemohli. Pročež poznavše teprv moc boží, rozběhli se, a mnozí na víru křesťanskou se obrátili. *Hist. Tripart. lib.* 6. *cap.* 42. 43. *Sozom.* 5. *Hist. Eccl.* 21. *Niceph.* 10. *Hist. Eccl.* 32.

Po časích začali na tom místě křesťané stavěti, a nynější chrám, kterýž posavad stojí, vystavěli, ač se jistotně neví, kdo jest jej vystavěl; někteří pokládají císaře Karla Velikého léta 713. po narození Krista pána, jiní některého z Řeckých císařův; jak jest koli, slavné stavení bylo a jest.

Léta 1099. když jej kníže Gotfrid z *Bulliony* dobyl, byl ohražený chrám a zdmi opevněný, v němž do 10.000 Saracenův (kteříž jej 463 léta drželi a jím vládli) pobil [4]). Potom Gotfrid

[1]) pomordovav. [2]) fěrtoších. [3]) gruntův. [4]) pomordoval.

jej zlepšil, kanovnický vůkol něho vystavěl, důchody veliké k němu oddal, a s potomky svými na 88 let jeho v držení byl. *Vilh. Tyr. lib.* 8. *hist. bel. sac. c.* 20. *et lib.* 9. *c.* 9. Potom ho zase pohané dobyli, a od toho času v moci pohanské zůstává.

Jest pak na ten čas chrám ten veliký a vysoký, okrouhle, však osmihraně stavený, z divných barev a naschvál strojených kamení, že se blyští co zrcadlo; vůkol při zdech stojí mnoho sloupův mramorových, pěkně tesaných, a jdou vůkol a vůkol něho schody kamenné štukové; střecha olovem obitá, a u prostřed ní nad krov vyhnaná věž s mnoha okny po všech stranách, na kteréž jest krov chocholatý a okrouhlý, též olovem přetažený, a nejvýš pozlacená makovice, a nad ní půl měsíce špicemi k nebi obrácenými.

Stojí na velikém náměstí, kteréž [1]) jest vůkol zdmi ohražené, a v nich čtyry brány na náměstí [2]), nad každou vížka podobná jiným, kteréž obyčejně při svých *meschitích* mívají.

První brána proti západu sloula *Speciosa*, to jest: „pěkná“, *item Sur*, „brána královská [3])“ (2. *Paral.* 9., *Neem.* 3., *Actor.* 3.); před kterouž onen chromý a od přirození sklíčený od svatého Petra byl uzdraven.

Druhá proti ní na východ, nad údolím Josafat, sloula a podnes slove *Porta aurea*, „zlatá brána,“ protože pozlacená byla. *Ezechiel* 43. 44. A byla i posavad jest ve zdech městských. V té bráně se svatý Joachym s svatou Annou potkal. *Breid.* 14. *Julii.* Skrze tu Kristus pán na oslici jel do Jerusaléma. *Math.* 21.

Léta páně 628. císař *Heraclius* obdržev vítězství nad *Cosdroem*, králem Perským, a dostav od něho částku kříže Krista pána (kteréhož císařová *Helena* v Jerusalémě nechala, a týž *Cosdroes* před lety 14., než od *Heraclia* poražen byl, města Jerusaléma dobyl, a mezi jinými věcmi i ten kus kříže s sebou odvezl), do Jerusaléma slavně, na pěkném koni, v ozdobě císařské, skrze tu bránu „zlatou“ řečenou vjeti chtěl; ale žádnou měrou skrze ni projeti nemohl, až se nad tím i zděsil a zkormoutil, dokud k němu biskup Jerusalémský Zachariáš nepřistoupil a neřekl: „Milý císaři, tou tvou slávou Krista pána tvého, kterýž na oslici skrze tu bránu projel, v pokoře nenásleduješ!“ Tím mu navrhl, že jest ssedv s koně, korunu a ozdobné roucho s sebe složil, a prostý oděv na se vzav, teprv do brány všel, skrze niž ten kus

[1]) placu, kterýž ... ohražený. [2]) plac. [3]) *Porta regis.*

kříže na ramenou nesl, až na místo vrchu *Calvarie* do kostela, odkudž jej byli Peršané vzali. A odtud svátek povýšení svatého kříže, aby 14. *Septembris*, to jest měsíce Září, pamatován byl, nařízen jest. *Hist. exalt. S. Crucis. Breviar. Rom.*

Ta brána jest nyní všecka zazděná, že se skrze ni choditi nemůže; a chtějí tomu, že jest nikdy zbořená nebyla, nýbrž v celosti zůstala, tak jakž za času Krista pána byla, kromě dveří, tím spůsobem, že když chrám bořen byl, a k té straně údolí Josafat rumy se svážely, že jest byla zavezena a zasypána, a potom tak v celosti nalezena.

Třetí jest ku poledni, kde palác krále Šalomouna byl, k straně hory Sion, o níž 1. *Par.* 26. Od té nedaleko jest kostel veliký, dlouhý a vysoký, s střechou olověnými plechy obitou, kdež prvé byl klášter, a sloul panny Marie, proto že na tom místě obětována byla. Byla pak na tom místě síň Šalomounova (*Joh.* 10.), do níž se po několika stupních nahoru chodilo, pěkným mramorem dlážděná a nepřikrytá, kromě že vůkol pěkné ambity na mramorových sloupích překlenuté byly s střechou pozlacenou, pod nimiž se mohli lidé v suše procházeti, když pršelo; dvéře některé byly stříbrem, jiné zlatem obité, jakž o tom *Joseph.* 15. *ant.* 14. *et* 2. *bell.* 16. *et* 6. *bell.* 7. *etc.* Do té síně sám národ Židovský (muži a ženy) a žádný jiný choditi nesměl, pod ztracením hrdla, a modlívali se v ní pod jasným a otevřeným nebem.

Na té síni a na tom místě nynějšího kostela panny Marie onen starec Simeon vzal na ruce své děťátko pána Ježíše a pověděl: „Nyní propouštíš, pane, služebníka svého podlé slova svého v pokoji, nebo viděly oči mé spasení tvé“ atd. Tam také svatá Anna prorokyně k dítěti Ježíšovi přistoupila, a pěkně o něm prorokovala. *Lucae* 2. Tam Kristus pán obyčejně kázával. *Joh.* 10. *Marc.* 12. Tam také apoštolé svatí obyčejně se zdržovávali. *Act.* 3. Na té síni pokladnice stála, u které anděl páně v zlaté zbroji onoho Heliodora pohana na zem porazil. 2. *Macch.* 3. Z toho kostela panny Marie Turci svůj *meschit* udělali.

Čtvrtá brána jest proti půlnoci, u kteréž jsme to dlouhé klenuté loubí viděli, jakž výš oznámeno.

A tak my hledíce tu z daleka na ten kostel, a prvé také s hory Olivetské jej spatřivše, na tom jsme přestati musili, neb jsme dále pro ujití nebezpečenství hrdla, aneb zapření víry křesťanské, jíti nesměli. Ale šli jsme odtud na 180 krokův, a skrze dvéře po

několika stupních kamenných přišli jsme na dvůr [1]) dosti veliký, k hřbitovu [2]) nápodobný a zdí obehnaný; na němž stojí kostel pěkný a veliký, a jsou do něho dvéře proti západu; vnitř jest klenutý a veselý. Do kteréhož všedše, viděli jsme na pravé ruce kapličku nízce a do země postavenou, překlenutou a tmavou. O té pravil *vicarius*, že na tom místě sv. Anna, bába Krista pána po mateři, porodila blahoslavenou pannu Marii. A na tom místě kostela že jest dům sv. Joachyma, manžela sv. Anny, byl. A ten kostel že jest sv. Helena vlastně, a klášter při něm, pro jeptišky vystavěti, a jej jménem sv. Anny nazvati dala; však to oboje Turci křesťanům odjali. Nicméně proti obyčeji jiných svých *meschitů* předce někdy, když se jich křesťané dosti naprosí a jim to dobře zaplatí, teprv je do něho pouštějí; jako tehdejšího času při našem navštěvování míst svatých dovolil *sangiach* gvardianovi s námi do něho jíti, proto že byl toho dne svatek a památka narození panny Marie; v němž jsme služby, mše a zpěvy konali, a potom mniši do kláštera svého, a my poutníci s *vicariem* k spatření některých jiných svatých míst se obrátili.

Kapitola 26.

O vyjití poutníkův ven z města do údolí Josafat k spatření některých míst.

V předešlé kapitole oznámeno bylo, že jsme se u kostela svaté Anny, mniši s gvardianem, a my poutníci s *vicariem*, rozešli: oni domův do kláštera, my pak od toho kostela na 200 krokův přišli jsme k bráně městské, řečené „sv. Štěpána“.

Od té šli jsme dolův s vrchu do údolí Josafat 358 kroků, a přišli jsme k jednomu kamenu z tvrdé skály v zemi vězícímu, na kterémž jest znamení a obraz člověka vytlačený, jakoby do hlíny vytištěný byl; o němž nám *vicarius* oznamoval, že jsou Židé vyvedše sv. Štěpána skrze dotčenou bránu, jej na tom kamenu ukamenovali (*Actor.* 7.), a ten kámen tak od pádu těla jeho jako vyrytý zůstal. A to první mučedlník pro pravdu víry křesťanské byl.

---

[1]) plac. [2]) k krchovu.

Odtud přešedše potok Cedron, obrátili jsme se na stranu půlnoční, a přišli pod horu Olivetskou na 162 krokův, až k jakési jeskyni v skále vytesané, do kteréž jsme dolův po několika stupních šli, a ji vnitř vysokou, prostrannou a víc okrouhlou nežli čtverhranou našli. Světlo do ní šlo skrze díru po vrchu dolův vytesanou. Stojí v ní oltář proti východu, prostě z kamení narovnaný a na vápno nezděný, a znáti, že jest někdy klenutí z skály bylo, barvou modrou a s hvězdičkami zlatými, na spůsob nebes, malované.

V té jeskyni aneb kaple, při straně polední a samé zemi, jest jiná malá jeskyňka v skále; o té nám *vicarius* oznamoval, že se v ní Kristus pán jednou, po druhé i po třetí modlil, žádaje otce svého nebeského: „Otče můj, jest-li možné, nechť odejde ode mne kalich tento!“ *Matt.* 26. *Mar.* 14. *cap.* Až se potom i krvavým potem, s hořkou smrtí se potýkaje, potil, kdež mu se anděl páně ukázal a jeho potěšoval. *Lucae* 22. Píše svatý Jeroným, že za času jeho ta kaplička tu byla, *in loc. Hebr.*

Po vyjití z té jeskyně viděli jsme okolo ní všudy vůkol pole a stromoví, tak že se souditi může, že tu každého času za starodávna zahrady býti musily, a nějaká malá víska za času Krista pána, *Gethsemane*, totiž „olivové údolí“ aneb „lis [1])“ řečená, snad proto, že tu byl lis [2]), v němž olej z oliv lisovali [3]) a tlačili; do těch zahrad, a zvláště do jedné nejčastěji, Kristus pán s učedlníky svými chodíval, a v ní se krvavým potem, jakž výš položeno, potil. *Luc.* 22.

Od dotčené jeskyně na 30 krokův šli jsme zpátkem k západu, a přišli k jakémus stavení klenutému, dosti dlouhému a širokému, zvýší zevnitř od země na čtyry lokty Pražské bez krovu, nápodobnému nějaké čtverhrané věži.

Od dveří toho klenutí, kteréž jsou proti poledni, měl *vicarius* klíč a nám je otevřel. I vešli jsme tam dolův jako do nějakého sklepu, po schodích z bílého mramoru tesaných, širokých osmi krokův, a 50 stupňův, a přišli dole do kaply dosti veliké a vysoko klenuté, do níž od strany východní jest jedno okno, kterýmž světlo vchází, a jest pod samým tím oknem oltář ke zdi východní připojený. Od toho oltáře nedaleko stojí jiná kaplička čtverhraně stavená, však v témž klenutí a zavření té kaply; okolo ní se může vůkol obcházeti, a dvířkami nízkými do ní dvojími,

[1]), [2]) pres. [3]) presovali.

jedněmi od poledne, druhými od západu vcházeti; jest vnitř půl čtvrta lokte na šíř, tolik na výš i na dýl, a klenutí okrouhlého, jako ta velká, v níž stojí.

K východní straně jest hrob z bílého mramoru, přikrytý tabulí z téhož kamene, a jde přese všecku dýlku kapličky, vysoký jest sedm čtvrtí lokte, ale ne tak široký, a hrubě nápodobný hrobu Krista pána. Tu nám *vicarius* vypravoval, že ten hrob jest, do něhož tělo blahoslavené panny Marie od apoštolův pochováno bylo, o čemž, jak se dálo při její smrti a po pohřbu, vypisuje široce *Niceph. lib.* 2. *Hist. Eccl. cap.* 21. 22. 23.

My tehdy bosýma nohama do té kapličky všedše, zpívali jsme hlasitě *Magnificat*, a po dozpívání klekše na kolena, modlitby některé říkali, až naposledy *letanii* jsme vyzpívali.

Ten hrob vnitř viděti se nemůže, pro veliký kámen, jímž přikrytý jest, nápodobně hrobu Krista pána, a hoří vůkol něho mnoho lamp; mám za to, že je Turci tam chovají. Nebo Turci a jiní Saracenové tu kaplu a hrob u veliké vážnosti mají, i také jeden klíč od ní v své moci drží, a tam jiné křesťany (krom latinských) z úplatku pouštějí.

Ten hrob i ty kaply dala svatá *Helena* vystavěti. *Niceph. hist. Eccl.* 8. *cap.* 30.

Po té vyšli jsme do velké kaply, a jdouce k schodům, viděli jsme k západní straně studnici dosti hlubokou v zemi, vody v ní čisté a studené hojnost; a teprv těmi schody, jimiž jsme dolů sešli, zase jsme nahoru vycházeli. Však u prostřed schodů na levé straně k východu nalezli jsme výstupek do země a malou kaplici klenutou bez oken, tmavou, že se s světlem do ní choditi musí; v té jsme viděli dva hroby kamenné nápodobné oltářům, o kterých nám *vicarius* pravil, že ten, kterýž jest na východní straně, jest hrob svaté Anny, matky, a druhý na půlnoční straně svatého Joachima, otce blahoslavené panny Marie.

Na druhé straně přes schody na západ naproti jest jiný výstupek ve zdi, a v něm jeden hrob, ten že jest Josefa, zasnoubeného manžela panny Marie, *vicarius* nám tvrdil; a svědčí to *Sal. tom.* 9. *c.* 1., *Pas. des.* 184. *et* 197.

Vyšedše nahoru ven, šli jsme k straně polední, okolo 100 krokův, k jednomu velikému kamenu, téměř do paždí člověku z země vycházejícímu; o tom pravil *vicarius*, že Kristus pán u něho svým učedlníkům svatému Petru, Jakubovi a Janovi čekati velel, dokudby se nepomodlil. *Mar.* 14.

Od toho místa 20 krokův na straně polední jest jakási zídka se dvou stran, toliko z narovnaného kamene, co nějaká ulička, a zvýší půltřetího lokte. Mezi tou zídkou ukazoval nám *vicarius* místečko [1]), na němž měl Jidáš Krista pána políbením zraditi a tím znamením Židům ho ukázati.

Odtud 10 krokův dále byla hromada kamení; má býti místo, na němž svatý Petr Malchovi ucho uťal, a Kristus pán jemu je zase přisadil.

A šedše odtud dolů k polední straně, podlé potoka Cedron, spatřovali jsme některá místa, jako jeskyni svatého Jakuba, hrob Absolonův, Zachariáše proroka, svatého Petra atd., o čemž jinde, při vypisování polohy [2]) starého Jerusaléma podlé cifer, víc položím; potom dávajíc se zase k západní straně na horu Sion, vedlé zdí městských, až jsme přišli k bráně *Porta Jordani*, totiž „Jordánská", a tou vešli do města a šli mimo zámek Jerusalémský přímo do kláštera našeho, a tu ostatek dne, totiž od nešporu až do večera, odpočívali. Nebo jakž jsme z pouti přišli, bylo nám od *gvardiana* oznámeno, abychom tím časněji jedli a se přihotovili, že ještě toho dne v samý večer k Jordánu a místům okolním jeti máme. Což jsme z nás čtyří, pan Černín, dva jiní a já s radostí uslyšeli, proto že, jak jsme toho žádostivi byli, tak těžce nám šlo vyjednávání k tomu dovolení u *sangiacha* Jerusalémského, že jsme se o to s *gvardianem* starali, a že nic neobdržíme, obávali. A však vždy *gvardian* urovnal se s Turky, že za sebe a mnichy své 70 a za nás čtyry poutníky 30 dukátův dáti připověděl.

Aby pak vědomé bylo, jak těžká a nečastá ta jízda v ta místa bývá, souditi každý z toho může, že co tu *gvardian* byl a mniši jiní, žádný z nich v té straně nebyl, a bezpochyby že jsou k tomu při přítomnosti jiných poutníkův před námi časté příčiny dávati musili; jakož i tehdáž mnoho o to pracovali, až s pomocí boží vždy objednali. Z těch příčin zajisté Turci nerádi v tu stranu, nerci-li sami se vydávají, ale ani poutníkův nepouštějí, aby od množství Arabův a jiných s té strany loupežníkův (jakž toho mnoho příkladův jest, že jsou pro poutníky, na žádost křesťanských mocnářův [3]), ode dvora Konstantinopolitánského i domluvy a kapitoly, jakoby se to jejich nedohlídáním dálo, mívali), kterýmž odolati nelze, netoliko obloupeni, ale dokonce pobiti [4]) nebyli.

---

[1]) plácek. [2]) mappy. [3]) potentátův. [4]) pomordováni.

Jakož pak někteří svědčí, že se přiházelo [1]), když v tu stranu křesťanské poutníky Turci doprovázeli, že z daleka velbloudy pásti ob zástup [2]) Arabův býti spatřivše, zpátkem se zase obrátili, ob jim se pokořovali a nebohých křesťanův, mohouce často větnu zástupu [3]) odepříti, nebránili: tak udatní Turci a své vlastní že milovníci v té straně se nacházejí. K tomu také rádi sobě poutníky, kde mohou, nové daně vymýšlejí, a zúmyslně všecky ci nesnadné činí a stěžují, aby tudy na nich více peněz vytáhli. kož pak *sangiach*, *cadi* a jiní v Jerusalémě důstojníci [4]) za tu stu několik set dukátův míti chtěli, a to ještě teprv po dlouhém myšlení, mají-li nám tam jeti dovoliti; v čemž oni ve všem lmi chytře, přísně a tejně sobě počínati umějí, až, jakž výš poeno, sto dukátův za tu cestu smluveno.

Tak tedy *sangiach*, dostav 100 dukátův, slíbil, že nás na lj náklad silně doprovoditi dá, a od nejvyššího nad Araby ó strany Jordánu průvod [5]) na svůj groš až zase do Jerusaléma jedná.

Náš pak *gvardian* s trucelmanem starali se o potřeby na tavou cestu, a dal připraviti na studeno několik velkých hovězích skopových pečení, vajec na tvrdo vařených, chleba, vína atd.; čemuž zvláštní osel, aby to nesl, potřebován byl.

Na závírku této kapitoly, aby pobožný a žádostivý čtenář řádné vyměření cesty a chůze Krista pána, od místa jetí jeho na vrch *Calvariae*, kdež jej na kříž dali, věděti, a tím spíše ekoli doma po zahradách aneb jinde, pro lepší probuzení a paměti mysli své složení přetěžkého i bolestného putování Krista na za nás a naše hříchy uvažování, podobnou dalekost cesty bě vyměřiti mohl, položím tuto vlastní vyměření všeho, tak jak m sám svými kroky změřil a sčetl. A dělí se ta cesta na dvé, ény obzvláštními.

Od toho místa Jidášového zrazení skrze znamení políbení až domu Pilátovu jmenuje se latinsky *via captivitatis*, to jest esta zajetí Krista pána".

Od domu Pilátova až na horu *Calvariae* slove *via crucis*, iž „cesta kříže", aneb *via dolorosa*, totiž „cesta bolestná".

Via captivitatis, „cesta jetí," začíná se mezi těmi dvěma lkami, a odtud na 225 krokův k straně poledni jde se dolův dlé potoku Kidron, na místo, kde ves Getsemany stála, kdežto

[1]) trefovalo. [2]) houf. [3]) houfu. [4]) oficírové. [5]) gleit.

Kristus pán svých osmi učedlníkův nechal, nevzav s sebou nežli tři do zahrady k modlitbě. Odtud vedlé břehu potoka 100 krokův k mostku kamennému na jednom prampouchu. Pod tím mostkem na polední stranu okolo dvou kročejův jest v samé skále, kudy voda jde (kteráž však tehdáž nebyla), znáti několik šlepějův bosé nohy, o nichž nám *vicarius* vypravoval, že Židé vedše Krista pána svázaného tudy, přes mostek ho nevedli, ale skrze vodu přes potok táhli, a tu jakoby i poklesl, na znamení svých šlepějův do skály dosti hluboce vytištěných zanechati ráčil; z čehož znáti ukrutné táhaní a vedení Krista pána od těch zrádných Židův.

Někteří pokládají, že jest Kristus pán s toho mostku naschvál od Židův do vody byl svržen a v ní zmáčen, a tak proroctví svatého Davida v žalmu 109. naplnil: „Na cestě se z potoku napije.“

Od mostku až na místo, kde Annášův dům byl, do něhož Kristus pán nejprvé veden, do dvou tisíc krokův jest. Odtud k domu Kajfáše 330 krokův; dále do domu soudného aneb paláce Pilátova 1000 krokův; potom k Herodesovu palácu 350 krokův; odkudž, jakž mnozí smýšlejí, jinou cestou na 600 krokův zase k Pilátovu domu přiveden. A potud jest cesta zajetí a vedení jeho svázaného, kteréž učiní suma 4605 krokův.

Via crucis, „cesta kříže“ (proto že tu Kristus pán kříž svůj, na němž přibit byl, nésti ráčil), aneb *via dolorosa*, to jest „cesta bolestná“, začíná se od domu Pilátova, a jde k místu, kde jsou Šimona Cyrenenského ku pomoci přinutili, kteréž jest od Pilátova domu 210 krokův.

Odtud k domu svaté Veroniky jest 192 krokův. Odtud k bráně staré Jerusalémské, skrze niž byl Kristus pán vyveden, 80 krokův. Od té brány až na horu *Calvariae*, kdež ukřižován byl, 336 krokův. Suma té cesty učiní 818 krokův.

Kapitola 27.

O výjezdu z Jerusaléma k Jerichu, k řece Jordánu a jiným místům.

Spravivše se mniši s *gvardianem*, osob 15, a my 4 poutníci (tři ostatní pro skrovnost peněz v klášteře zůstali) osly nájemné jsme dali přivesti, a každý vzav jednoho za úzdu, pěšky jdouc skrz město až za bránu Jordánskou jsme je vedli, a tam teprv, když se již smrkalo, na ně vsedli. Odtud jsme k straně východní

jeli, a po malé chvíli do ***Betanie*** přijeli, kdež jsme se zastaviti musili, pro očekávání na naše průvodce Turky, kteříž za námi z Jerusaléma vyjeti a k nám se připojiti měli.

Po dobré hodině přijeli k nám Turci na 13 koních, pěších pak a jimž osli náleželi, přes 30, všickni zbraněmi opatření, s luky a dlouhými oštipci, tak že se nás tu shledalo do 70 osob; a po té vyrazili se Turci jízdní [1]) před námi na cestu, my jich následovali, a vůkol nás a mezi námi pěší se všech stran, a tak jsme se ve jméno boží v samou noc odtud hnuli.

I dávali jsme se proti východu mezi vrchy a skály do jakéhos údolí, a tu se začíná poušť, kteráž se táhne několik mílí až za Jericho; a jeli jsme při malém světle měsíčném, kteréhož tehdáž první čtvrt nastala, až k jednomu místu a vrchu skalnatému, osm mil vlaských od Betanie, na němž někdy bylo městečko a zámek ***Bahurim***, což se vykládá „vybraný“, o němž se zmínka činí 2. ***Reg.*** 3., že jest onen ***Phaltiel*** až k němu ženu svou ***Michol*** vyprovázel, a s ní se tu s pláčem rozžehnal.

Nedaleko při stráni toho místa ***Semey***, kterýž v něm obyvatelem byl, králi Davidovi, tudy na poušť k Jerichu před synem svým Absolonem utíkajícímu, zlořečil a naň s vrchu dolův kamením házel. 2. ***Reg.*** 16. 3. ***Reg.*** 2.

Nedaleko odtud ukazuje se kámen v údolí, nápodobný mramoru, o němž se zmínka činí v knize Josue 15. kap. a jmenuje se kámen ***Boem*** syna Rubenova; leží při cestě na levé ruce, když se z Jerusaléma jede. Pravili nám, což dosti podobné jest, že kdykoli Kristus pán tudy do Jericha putoval, že často na témž kamenu posedě odpočíval.

Málo dále od toho městečka zbořeného a do kořen [2]) vyvráceného jedouc, v jakési dolině jsme se zastavili a hovadům našim obrok dávali, a zatím pospali, kteří jsme chtěli.

Po hodině zase Turci na koně a my na osly vsedali, a jeli jsme skrze veliké hory zlou skalnatou cestou, tak že s námi nejednou oslové i koní padali. Jakož pak s jedním chudinou bosákem mnichem již letitým osel jeho mezi skalím padl, a jemu nohu pod kolenem zlámal; nad čímž jsme všickni zarmoucení byli, zvláště že nebyl, kdoby ho uvázal a hojil; z čehož velikou bolest a mdlobu snášel, až i ty Turky k lítosti pohnul, tak že jeden z nich

[1]) rejthaři. [2]) gruntu.

ssedši s svého koně, jemu ho přivedl a na něj vsednouti pomohl, sám pak na osla, na němž ten mnich jel, vsedl.

Od *Bahurim* ujevše půl míle české, přijeli jsme k jinému vrchu aneb hoře, na němž nám kusy starých zdí ukazovali; a pravili, že tu zámek *Adomin* neb *Adumim*, to jest „krvavé místo", byl (*Joh.* 15). Sloulo také *Maledomim* (*Hier. in loc. Hebr.*). Bylo právě u prostřed cesty mezi Jerusalémem a Jerichem, a pomezní pokolení Juda a Beniamin. Ten zámek vystavený byl pro stráž putujících, aby z něho průvod [1]) sobě bráti a bezpečně přes poušť k Jordánu a dále jinam putovati mohli, pro veliké loupeže a vraždy [2]), kteréž se v těch místech vždycky až do těchto časův dály a dějí. Na té poušti nedaleko odtud onen nebohý člověk, kterýž z Jerusaléma do Jericha putoval, mezi lotry upadl, kteříž ho obloupili a těžce zranili. *Lucae* 10. kap.

Táhnou se pak od toho místa a zámku hory pusté až k moři Mrtvému za Engaddy, o nichž doleji oznámím.

Od toho místa jedouce těma zlýma cestami předce k východní straně, vyjeli jsme z hor, když se počalo rozednívati, a to bylo v středu po narození panny Marie, to jest 9. dne měsíce Září, a jeli rovinkou, až jsme okolo hodiny na den přijeli k jednomu vysokému vrchu, pustému, beze všech porostlin, toliko z pouhé skály; kdež jsme s našich oslův ssedli a na týž vrch se jíti strojili, Turci pak jízdní [3]), hned jak jsme z hor vyjeli, upřímo do Jericha jeli, a tam na nás čekali.

Jest pak vrch ten týmž jménem, jako poušť okolo něho, *Quarantena*, totiž „čtyřidceti dní", nazvaný, proto že na té poušti vrchu Kristus pán, postiv se čtyřidceti dní a nocí, od ďábla pokoušín byl. *Math.* 4. *Mar.* 1. *Lucae* 4.

My tedy majíce některé z pěchoty turecké, kteříž napřed šli a nám cestu ukazovali, i lezli jsme na ten vrch nahoru jeden za druhým, po stezce úzké k straně západní velmi nebezpečné; nebo s pravé strany jest skála vysoká a hladká, nahoru se jako stěna vynášející, při kteréž se držeti ani zachytiti nemůže; s druhé levé strany dolů jest údolí mnoho set láter hluboké, a též skála rovná co nějaká zed, tak že toliko ta úzká cesta a po straně v té skále příkře nahoru vytesaná jest; až jsme do polovice toho vrchu s velikou prací a strachem vylezli, a tam jakousi jeskyni v té stěně

[1]) gleit. [2]) mordy. [3]) rejthaři.

skály dosti velikou a prostrannou našli, kteráž na polední stranu otevřená jest.

O té jeskyni pravil *gvardian*, že v ní Kristus pán 40 dní a nocí se postiti ráčil, a do ní pokušitel ďábel s kameny přistoupil, chtěje aby Kristus pán z nich chléb sobě učinil. *Matt. Lucae 4. Mar. 1.*

Tu nám na jakémsi velikém kamenu z skály vyrostlém *vicarius* mši četl; a má býti ten kámen, na němž Kristus pán seděti ráčil, a jest nápodobný k nějakému oltáříku; jakož pak zprávu dávají, že císařová *Helena* dala tu jeskyni ozdobiti oltářem a malováním jako nějakou kaplu, ale nyní se toho nic nespatřuje, všecko sešlo, toliko ta jeskyně tak prostá zůstává.

Nahoře pak na temeně [1]) toho vrchu jest zbořená kaplička, a má býti na tom místě, kde jest satan pojal pána Ježíše a jemu království a země ukazoval, slibujíc mu je dáti, jest-li žeby padna jemu se klaněl. Ačkoli na míli českou jest odtud jiný vrch, kterýž od obyvatelův křesťanských v té zemi „vrch ďáblů“ slove, o kterémž praví, žeby na něm měl ďábel Kristu pánu království světa ukazovati; ale mně se nevidí, proto že vrch *Quarantena* mnohem vyšší jest, a také mnohem více se s něho spatřiti může.

S toho vrchu jest viděti s jedné strany *Arabii* skalnatou i pustou, zemi Moabskou, Ammonitskou; s druhé strany hory *Armeniae*, velmi vysoké, na nichž se, jak staří psali, koráb Noe po potopě postavil (*Munsterus* a jiní *cosmographové*); s třetí strany Galilejskou zemi, kudy Jordán teče, a Samaří; s čtvrté zemi Judskou a města některá paměti hodná, se všech stran, dosti patrně v svém položení, o nichžby bylo mnoho psáti; toliko některých doložím.

S té strany k řece Jordánu, kteréž jsme s okršlkem Mrtvého moře dosti veliký díl s vrchu spatřili, bylo nám ukazováno místo a říceniny někdy města slavného, při údolí *Achor* (o němž níže budu psáti) ležícího, jménem *Gilgal* aneb *Galgala*, totiž „okrouhlé údolí“, od položení okrouhlého a pěkného údolí, kteréž, jakž z daleka znáti, v tom místě bylo. To město leželo mezi Jordánem a Jericho, od Jordánu do padesáti honův. Tu jsou synové Israelští, přešedše Jordán, nejprvé stany své v zemi zaslíbené rozbili. Tu Josue všecky zrozené na poušti podruhé, a neobřezané ponejprvé obřezal. Na tom místě synové Israelští nejprvnější velikonoc slavili,

[1]) špicu.

ovoce země té jedli, a mana jim s nebe pršeti přestala. Tam archa úmluvy páně za některý čas v stánku stála. Tu také 12 kamenů, na znamení dvanáctera pokolení Israelského, z Jordánu přinešených, položeno bylo. *Josuae* 4. 5. 15. A rozuměti, že jsou ti kamenové mnoho časův tam zůstávali, ale potom buď od Jeroboama aneb potomkův jeho rozmetáni byli. Neb tehdáž hned od úmyslu božího odstoupili a to kamení jináč, nežli proč postaveno bylo, vykládali, tu chrám a oltář vzdělali, slavnou pout a nepravou [1]) službu boží sobě zarazili, a boha tu milostivějšího nežli jinde hledali; jakž se to z prorokův Ozeáše 2., Ezdreáše 12., Amosa 5. kap. poznati může. Tam Saul od Samuele na království pomazán byl. 1. *Regum* 7. 10. 11. 13. 15. *cap.*

Ehud, třetí soudce Israelský, v Gilgal, kdež Židé modlám pohanským obětovali, přijal dary od synův Israelských, kteréž Eglonovi, králi Moabskému, donesti měl, a když toho krále potom až do smrti probodl, utekl zase do Gilgal. *Judic.* 3.

Prorok Eliáš, maje býti do nebe vzat, s Eliseem nejprvé do Gilgal přišel. 4. *Reg.* 2. *Hieron. in loc. Hebr.*

Viděli jsme také položení města *Hay*, kteréž Josue ohněm vypálil (*Jos.* 7. 8.), okolo čtyr mílí vlaských od hory *Quarantena*. A od *Hay* na dvě míle vlaské vrch, na němž bylo město *Luz*, česky „líska“ aneb „lískoví“, jsme spatřili; u něhož když patriarcha Jakob, odpočívaje na jednom kameni, žebřík od země až k nebi dosahující a anděly boží vstupující a sstupující po něm viděl, a bůh mu svrchu nad tím žebříkem slib svůj obnovil, nazval to místo *Bethel*, to jest „dům boží“. 1. Mojžíš. 28. Na tom místě *Bethel* potomně bylo město přistaveno k *Luz*, a sloulo oboje *Bethel*. Do něho k tomu kamenu chodívali se synové Israelští modlívati, bezpochyby žeť jest v nějaké schránce a pod střechou byl; nebo Jeroboam, král bezbožný, postavil tam tele zlaté, na znamení, aby tam lid obětoval, a z jeho správy desatero pokolení Israelské do Jerusaléma aby nechodilo. 3. *Reg.* 12. A z toho přišlo, že jsou proroci jméno města *Bethel* převrátili na *Bethauen*, totiž „dům hříchu, nepravosti aneb modly“. *Amos* 3., *Osee* 4. *cap.*

Za času svatého Jeronýma byl nad tím kamenem kostel vystavený, a v něm také hrob Debory, chůvy Rebeky, kteráž tam pod dubem pochována byla, ukazovali. 1. *Gen.* 35. *cap.*

Nyní tam všecko pobořeno, ač ještě ten kámen ukazují; a leží malá víska na tom místě.

[1]) *falešnou.*

Nahleděvše se do vůle, obrátili jsme se zase dolů, a jak těžce a nebezpečně nahoru, tak mnohem tíže̊ji dolů jsme lezli. Jakož pak jeden mnich obtížného těla nevěděl, jak zase měl dolů sjíti, pro boha mne prosil, abych ho neopouštěl, ale jemu dolů pomáhal, tak že obávaje se, aby dolů nespadl, s velikou těžkostí nad ním se slitovati, jej za ruku vésti, jej zdržovati a jemu nohy dostavovati jsem musil atd., téměř jako nějaký slepý slepého, když se bojí, aby oba nepadli, semotam makají a nastupují, tak nám se dostalo činiti, a to bosýma nohama po křemenitém písku, abychom nepoklouzli, až jsme vždy s pomocí pána boha dolů se dobrali, a jako z mrtvých vstavše vespolek se radovali.

Kapitola 28.

O příjezdu našem k studýnce Eliseově a do Jericha.

Majíce čas dále jeti, vsedli jsme na osly a jeli k straně východní na dvě míle vlaské, a to až k jakémus silnému pramenu. Nebo když jsme z těch pouští skalnatých vyjeli, uhnuli jsme se drobet od východu k straně půlnoční na levo, k hoře *Quarantena*, kteráž jest poslední z hor Judských s té strany Jericha; jdou pak tu vůkol až k řece Jordánu roviny, a viděti přes Jordán něco rovin, až se hory *Arabiae* skalnaté, vlastně země Moabské, počínají, a jmenují se roviny aneb poušť Jericho.

Na té poušti v místech jistých staří svatí proroci, Eliáš a Eliseus, své prorocké školy mívali; kdež také Esseové, židovští filosofové, svá cvičení držívali a bydlívali (*Plinius*), pod jejichž kázní svatý Jan Křtitel zveden byl, jakž o tom někteří smýšlejí.

Na té rovině blízko Jericha byl onen král Judský Sedechiáš jat od vojska chaldejského, a do *Reblatam* k králi Nabuchodonozorovi přiveden. 4. *Reg.* 25. *Jerem.* 39.

Dříve nežli jsme k té studýnce dojeli, jeli jsme mimo stavení pobořené a veliké, na spůsob nějakého kláštera, ale nemohl jsem se doptati, coby bylo.

Ten pak pramen jest tak silný, jako mělké podtrubí [1]), kteréž z sebe tak mnoho vody, coby dvě kola mlýnská potřebovala, vydává. U samého našli jsme veliký fíkový strom, pod nímž jsme

---

[1]) poltrubí.

se rozlosovali a zasadili. Slove ten pramen Studnice Eliseova, proto že prvé v něm byla voda nezdravá a hořká, ale na žádost měšťanů z Jericha Eliseus vzal soli do nádoby, ji do něho uvrhl a požehnání dával, a jej zdravý a sladký učinil (4. *Reg.* 3.). *Archelaus*, syn Herodesa krále, nadělal z něho mnoho struh, aby pole, louky a zahrady vodou jeho zalíval (*Joseph.* 5. *bell.* 4.), kterýchž až posavád mnoho jest, a bez nich by nic nerostlo.

Bylo vůkol hlavního potoku mnoho olivových stromův, nápodobně luhu hustému u nás, a nám rozkoš a chládek dávaly, proto že, co jsme v Judské zemi byli, žádného potoku čerstvé a silné vody jsme neviděli a nenašli. *Gvardian* pak dal potravy [1]) s osla bráti a rozdával sám mezi nás, tak že jsme tu obědvali. Když jsme pak víno, kteréž jsme s sebou měli, vypili, přestali jsme na vodě, nebo velmi dobrá a dosti čerstvá byla.

Ale ta lotrovská chasa turecká z pěšího lidu velikou nám nechut a zošklivení té vody činila. Neb jak se k pramenu dostali, hned z svých košil se svlekše, nazí do té vody skákali, a v něm svá nečistá těla obmývali a chladili; my pak pro velikou horkost a žízeň předce jsme ji píti musili.

Okolo té chvíle přiběhlo k nám několik Arabův nahých s dětmi z Jericha, toliko měli okolo pasu jakési zástěry [2]) z hustých nití navázané, na půl lokte zdýlí, na hlavě jako jiní Arabové kus rouchy obvinuté měli; byli lotři těla suchého, jen kosti a kůže, opálení a černí, oči měli v hlavě veliké a vpadlé, pysky vysedlé a zuby ošklebené, a kůže jim s tváře visela.

Ti přiběhli se na nás dívati, a kdeby co nám ukrasti mohli, čekali; ale nedali jim naši Arabové k nám přistoupiti, proto že sami co kočky na myši na nás číhali. Nebo tak hladoví lotři jsou, že smějí a směli nám, když jsme chléb jedli, pozadu za námi se přikrasti a nám, třebas když jsme jej u huby drželi a z něho kousali (neb tu mnoho ukrajování po kousku dobrá chuť k jídlu nedopustí), z ruky vytrhnouti a s ním uteci: však důvěrně jedni s druhými o něj se po kousku podělovali, aby každý také z něho aspoň okusil [3]): což oni sobě za mnoho pokládají, jakoby u nás něco od konfektův bylo, a to proto, že ta ničemná láza žádných roli nevzdělává: a tak jest drahý a divný chléb u nich, že ho mnohý do roka (krom co zahradních věcí, zelí tureckého,

[1]) profinaty. [2]) fürtuchy. [3]) koštoval.

okůrek, angůry, mléka dobytčího a jiných věcí, čímž se živí) nezakusí. O čemž níže víc oznámeno bude.

Potok z toho pramene jde k straně Jericha, a odtud do Jordánu vpadá, vůkol něho všudy země úrodná a plodná jest; mezi jinými věcmi „růže z Jericha“ jmenovaná, jest vonná a veliká, listí má nápodobné fíkovému; o níž *Eccles.* v 24. kap. zmínku činí. Vozí se do křesťanstva suchá, a mají ji v dobře spravených lékárnách [1]), nebo mezi jinými věcmi ženám těhotným k snadnému porodu a neplodným k početí dobré býti mají; a poněkud jsem tomu uvěřiti musil, když jsem nad jiná místa a obydlí Arabův v Jerichu mnoho dětí viděl, že znáti bylo, že tam ženy zatvrzeného života býti nemusejí.

O těch růžích píše *Salign. tom.* 9. *c.* 6., žeby, jsouce v noci narození Krista pána suché a zavřené, tehdáž se vždycky otvírati, a túž noc zase zavříti měly, na znamení (prý) porodu panenského.

Nedaleko od té studnice mezi půlnocí a východem začíná se údolí malé jménem *Achor*, česky „strašlivé“ aneb „Strašín“, v němž onen zloděj *Achan* pro krádež byl ukamenován, proto že ukradši z loupeží nepřátelských prokletých a zapověděných od boha, pro něj bůh lid všecken Israelský trestal, dokavád losem božím vyjeven a ode všeho lidu ukamenován nebyl. *Josuae* 7.

Již tehdy dosti poodpočinuvše, jeli jsme mezi zahradami rozkošnými a však ne tak úrodnými, jako prvnější byly toho času, když v té zemi synové Israelští bydleli; neb tu rostl balsam, palmy a jiné věci, kterýchž nyní není.

Do těch zahrad naši Arabové nejednou vběhli, a chytivše okůrku neb angůry, do ní co do syrové řípy hryzli a s chutí ji snědli, i za to od lecjakés baby kamením vyprovázíni byli.

My jedouce na míli vlaskou, do Jericha jsme přijeli a tu některá místa shlédli.

Znáti, že to město veliké bylo. *Josephus* je jmenuje *Oza*, 15. *ant.* 5. *et* 5. *bell.* 4. *Ptolomaeus*, *Hiericus*. Sloulo také *Palmarum civitas*, totiž „město palmy“, od množství palm tam rostoucích. *Deut.* 3. 4. Mělo zdi pevné, a jakž někteří smýšlejí, smolou z moře Mrtvého místo vápna s kamením zadělávané (*Josephus*), kteréž ponejprvé synové Israelští, když do země zaslíbené přitáhli, skrze mocnou ruku boží porazili tím spůsobem, že samy padly; lid v něm všecken pomordován, král oběšen, město

[1]) apatykách.

vyvráceno, a kdožby je budoucně stavěti chtěl, od Josue proklatý byl. *Josuae* 6.

Potom za dnův krále Achaba, když onen *Hiel Bethelský* zase znovu město Jericho stavěti začal, při zakládání gruntův syna svého prvorozeného, a když brány postavil, nejmladšího ztratil; vše vedlé slova páně. 3. *Reg.* 16. *Joseph.* 5. *bell.* 4.

Po mnoha letech teprva král Herodes, ten kterýž nevinné dítky zmordoval, ujal se města toho a nejprvé je po jeho zkáze opravdově zdí ohradil a upevnil, v něm *amphitheatrum* a palác nákladný vystavěl. *Joseph. bell.* 16. Ale zle toho zažil, nerci-li na svém těle, když se červy rozlezl, ale i synové jeho, když je sám dal pobiti [1]); což se všecko vedlé zlořečení páně prvního stalo.

Za času zkázy Jerusaléma bylo to město podruhé z kořen [2]) od císaře *Vespasiana* a Římanův vyvráceno. *Joseph.* 14. *ant.* 10. Ale zase potom od *Adriana* císaře vystaveno, však opět od žoldánův Egyptských a nejposléze zkaženo, jakéž posavád zůstává. Nicméně jakož od vystavení ho od *Hiele* až do Herodesa krále bylo v mírném spůsobu, a pobožní lidé v něm živi byli, jako za času Eliáše proroka synové proroctí, totiž studenti pobožnosti, a žáci písmům svatým se učící v něm bydleli, k nimž Eliáš a Eliseus často chodívali (4. *Reg.* 2.); tak také po druhém zboření od *Vespasiana* byly v něm školy křesťanské vznešené, ano i město, a vůkol něho kraj, bylo duchovenství a dědictví [3]) biskupův. *Tir.* 11. *bell.* 5. 4. *bell.* 12.

Nyní tam koliks chalup chatrných jest, a není nežli víska a v ní věže čtverhraná dosti široká bez krovu, na spůsob vlaských holubníkův. V té věži našli jsme naše turecké jízdné [4]) hospodou; a pravili, žeby byla díl domu onoho Zachea bohatého, hejtmana nad celnými, kterýž, aby Krista pána viděti mohl, na fík planý vylezl, a od pána uhlídán, zavolán i v domě navštíven byl. *Lucae* 19. Za času svatého Jeronýma fík ten ukazovali, ale nyní ho tu není.

Kapitola 29.

O přijetí našem k Jordánu řece, moři Mrtvému a zase do Jerusaléma.

V Jerichu nedlouho se pozdrževše, jeli jsme východní stranou po rovině sami s naší pěchotou, a přijeli k jakémus starému zbo-

[1]) pomordovati. [2]) z gruntu. [3]) *patrimonium.* [4]) rejthary.

řenému stavení, toliko že místem kusy zdi a ostatek hromady řícenin stojí. O něm nám pravili, že na tom místě svatý Jan Křtitel, káže pokání, bydlel, a leží od Jericha čtyry míle vlaské; do toho obydlí měli fariseové z Jerusaléma kněží a jahny k Janovi poslati, aby se ho otázali: byl-liby on Kristus, aneb Eliáš, anebo prorok? Načež té odpovědi dostali, že není Kristus ani Eliáš, ani prorok, ale hlas volajícího na poušti, aby pánu Kristu cestu připravil. *Joh.* 1. Ač já držím s textem evangelickým, kterýž jiné místo klade těmito slovy: „To vše stalo se v Betabaře za Jordánem, kdežto Jan křtil," nicméně nepřím se, aby na tom místě nebydlíval, když poodpočinouti a prázdnost k modlitbám míti chtěl. Neb obyčejně na poušti bydlel, kobylky a med lesní jídal (*Math.* 3.), a jakž *Nicephorus hist. Eccl. lib.* 8. *c.* 30. pokládá, že jest byla jeskyně, kterouž svatá *Helena* pěkným kostelem na památku obhradila; ale nyní jsme toho nic nespatřili.

Ta poušť od Jericha až k Jordánu nazívá se od křesťanův jináče a vlastně „poušť svatého Jana Křtitele", snad od toho příbytku jeho. Nic na ní viděti není, než něco málo koz černých, kteréž tu Arabové z Jericha a s okolních hor na větším díle pasou; a ty dlouhé a visuté uši, co u nás nejušatější myslivecký neb vodní pes, mají.

Odtud jsme jeli na jednu míli vlaskou až k samé řece Jordánu, a bylo o polednách, když jsme se tam dostali, právě k tomu místu, kde Jan svatý Krista pána pokřtil v Jordáně; jakož pak na tom místě kaplička byla a sloula „svatého Jana", ale nyní tu nic není. *Math.* 3.

Tu se bylo čemu dívati, jak předně Arabové, odpáše své pasy a košile přes hlavy smekše (nebo byli něco poctivěji a více po městsku nežli oni naháčové z Jericha, totiž v samé toliko košili a pasem opásaní, oblečeni), tak my někteří poutníci a mniši jeden před druhým šaty svlekajíce do vody jsme pospíchali: oni aby se vychladili, my pak nad to více, abychom na příklad Krista pána v ní se pohřížili a tou zevnitřní živelnou vodou, pro skutky v ní mnohé od boha učiněné a očité toho zkušení, mysli naše poobčerstvili a k většímu a horlivějšímu dík činění probudili. Nebo ten obyčej jest u všech v té zemi obyvatelův a tam putujících křesťanův, že na spůsob trojího ve jménu Trojice svaté pokřtění aneb splakování každý buď sám třikrát do vody se potune, aneb svému tovaryši po třikrát na se vodu líti dá, a zase druhému to též učiní.

My jsme se sami do vody po třikráte pohřížili, a potom semotam, jak kdo uměl, v ní plovali.

Jest pak Jordán, židovsky *Jarden*, řeka neveliká, a spíšeby říčka slouti mohla, každému křesťanu z písem svatých známá a slovútná. Prýští se z hor Libánských ze dvou studnic, z nichž jedna slove Jor, druhá Dán, a scházejí se spolu potokové z nich obou u města *Caesarea Philippi*, blízko brány městské; společným jménem jmenuje se Jordán. Odtud, nedocházejíc moře Galilejského, vpadá do jakéhos hlubokého údolí, v němž stojí jezero na 30 honův široké a 60 dlouhé, jménem *Meron* neb *Merom*. *Hieron. in loc. Hebr. lit. M.* Item *Samachonitis*, totiž Samachonitské (*Joseph.* 5. *ant.* 9. *etc.* 3. *bell.* 18); jináč *Ain*, totiž „Oko", že v položení břehův svých podobenství oka mělo.

Odtud k východu bera se, dělá se několika potoky větší k městu Kafarnaum, a tu do moře Galilejského aneb jináč Jezera Jenezaretského a Tiberiadského, od těch míst nazvaného, vpadá, vedlé vypsání *Plinia lib.* 5. *c.* 15. *nat. hist.* šestnácte vlaských mílí dlouhého a šesti širokého; skrze to moře jde prostředkem, a z něho mezi Moabskou a Judskou zemí skrze údolí velmi rozkošné a úrodné, dlouhé, na 23 vlaské míle se táhnoucí; jiných několik říček, jako jsou *Cison*, *Dibon*, *Jezrael*, *Taphuae*, *Carith*, potok z Eliseovy studnice, *Jazera*, *Arnon*, s sebou pojímaje, divně se točí, jakoby jinam nežli do moře Mrtvého, vždy do něho jako bezděk (*Plin. lib. nat. hist.* 5. *c.* 15.) teče, a tu hned jméno i dobrotu tratí. Neb se s tím smradlavým mořem směšuje, že ryby, kteréž tam někdy zajdou a se pustí, buď hned zpátkem uplývají, aneb zemříti musejí a mrtvé po moři se nacházejí. *Hier. tom.* 1. *epist.* 28. *ad Lucinum*. Ač tomu někteří chtějí, že z toho moře, skrze něž prostředkem jíti má, vychází v *Arabii*, ale hned na některé hony odtud zase do propasti jakési padá a v ní se tratí. Dlouhost jeho učiní vlaských 100 a českých dvadceti mil.

Voda Jordánská jest vždycky kalná a bahnitá, od zemí tučných, skrze něž teče; a tehdáž s obou stran břehův, jakž jsem spatřil, byly dalece se rozšiřující bahna, však vyschlá a od horka velice zpukaná.

V času žně, kteráž v zemi Židovské bývá brzo po veliké noci, Jordán nad povahu jiných řek, kteréž pro horka a sucha vyprahnou, bývá největší, že se daleko z břehův vylévá, jakž to vše podnes široce znáti jest.

Vůkol něho mnoho porostlin od proutí všelijakého roste, a

jako hájové jsou, s množstvím zvěři všelijaké, až i lvů a leopardů a jiných lítých zvířat, kteréž jinde v zemi, pro pouště ničímž neporostlé, schrány své míti nemohou.

Skrze ten Jordán, toho času, když v něm největší voda byla, pán bůh pro dokázání moci své zázračně lid svůj Israelský pod správou Josue suchou nohou (neb se vody rozstoupily) převedl a do země zaslíbené uvedl. *Jos.* 3. A jest to místo, kudy jsou přešli synové Israelští, vedlé položení *Galgali*, proti němuž jsou přišli, nechavše Jericha na pravé ruce, anebo jakž text biblí svaté dokládá, na východ slunce města Jericha; jest okolo dvou hodin cesty od Betabary a místa, kde Kristus pán pokřtěn býti ráčil. *Jos.* 4.

Týž Jordán přešli suchou nohou Eliáš a Eliseus, proroci svatí, na tom místě, kde Jan svatý křtil. 4. *Reg.* 2.

V Jordáně koupal se malomocný Náman z rozkazu Elisea proroka, a byl uzdraven. 4. *Reg.* 5.

Týž prorok Eliseus dovedl toho, že sekera železná v Jordáně na vrch vody vyploula. 4. *Reg.* 6. A Kristus pán že v něm pokřtěn, o tom výš oznámeno jest.

Tehdáž když jsme tam byli, byla malá voda, ale však hluboká, tak že jsem v ní, přeplynuv ji šestkráte, a u prostřed se pod vodu pustiv, do dna dostačiti nemohl; pročež znáti, že musí tejná a nebezpečná voda býti. Neb nám také oznamovali, že každého času putování k ní některý se v ní utopil, ač z nás, díka bohu, tehdáž žádnému se toho nepřihodilo, kromě jednoho mnicha, kterýž ač dobře plovati uměl, ale však bylby brzy přehlídl a se utopil, kdyby mu byli dva Arabové na pomoc nepřispěli, kteříž ho chytivše a na břeh již odpolu mrtvého vytáhše, nohama zhůru vyzdvíhli a vodu, kteréž se již byl přes vůli svou napil, z jeho úst vypouštěli a tak pomalu křísili, že jsme ho potom sotva za živa zase do Jerusaléma dopravili.

Někteří z nás přinesli jsme s sebou z Jerusaléma plechové pocinované láhve[1]), naschvále koupené, do kterýchž jsme sobě té vody Jordánské (napivše se jí prvé do vůle) nabrali, a ji každý z nás do vlasti své přivezti úmysl měli; ale že některým neopatrností na cestě vytekla anebo jináč k zkáze přišla, tak že žádný, kromě já, pěknou, čistou a neporušenou vodu z Jordánu s sebou do Čech sem dopravil; a poznávám pravdivé býti, co o té vodě

[1]) flašky.

obzvláštního vypravují, že sama ze všech jiných vod nikdy se nezsmradí a nezkazí, byť třebas sto let chována byla. Nebo viděl jsem na lodích [1]), že jiné vody velice se brzo pokazí, červy a jinými neřády naplní, že se často čerstvá obnovovati musí, a časem na moři větší nedostatek vody nežli jiných potrav [2]) a potřeb bývá, zvláště když jest horko veliké, že tehdáž nejspíše se zsmradí. Tato pak, ač se kalná z řeky Jordánu vezme, však se brzo ssadí, a čím dál tím čistší bývá, což se na mé, kterouž posavad za sebou mám, spatřiti může.

Léta 1604. v neděli po sv. Matouši, apoštolu páně, když jest pán bůh všemohoucí urozené paní, paní Barboře Harantové z Stropčic, manželce mé nejmilejší, pomoci, a nám manželům společně dcerku na tento svět dáti ráčil, a já potom ve čtvrtek po sv. Václavě tomu nemluvňátku křtem svatým posloužiti jsem dal, tou vodou Jordánskou bylo pokřtěno, a jménem Rozina Alžběta nazvána jest. Pán bůh všemohoucí z milosti své svaté rač ji nám rodičům ku potěšení, k své pak cti a chvále božské pěstovati, chrániti a zachovati.

Když jsme se za dlouhou chvíli koupali, napomínal nás *gvardian*, abychom se zpátkem strojili a horka nastávajícího ujeli.

Tak my se přistrojivše, ještě jsme se na rozloučenou [3]) semotam ohlídali a s druhé strany naproti nám říceniny jakési viděli, o nichž nám pravili, že jest na tom místě *Bethabara* městečko bylo. A slove v židovském jazyku „přívoz“ aneb „dům přívozu“, kdežto obyčej byl lidi přes řeku převozovati. A poněvadž ustavičně množství lidu u toho přívozu, a bezpochyby v množství mílích jediného (proto že tu Jordán nejvyšší a nejužší břehy má, a netak daleko se rozvodňuje), převážeti se dávalo, z té příčiny svatý Jan Křtitel na tom místě nejprvé pokání kázati a křtíti začal, aby ustavičné posluchače míti mohl. *Johan.* 1. *Hieron. in loc. Hebr. var. c.* 58.

Málo na stranu *Bethabari* a dvě míle vlaské odtud bylo městečko a zámek nejpřednější ve všem Judstvu, *Macherus* aneb *Macherunt* řečené, židovsky sloul „Meč“, že z té pevnosti jistý meč na buřiče, od vojákův v něm se zdržujících, vycházel.

Ten zámek ležel na vysokém vrchu, a měl okolo sebe veliké a velmi hluboké příkopy, tak že kdož do nich dolův hleděl, hlava mu se, jakoby závrat měl, točila. Zdi byly vysoké 160 loket, ven

[1]) šífích. [2]) profantů. [3]) *valete.*

z skály vystavené. Vnitř stavení a palác Herodesův z mramoru slavný, že je i *Plinius lib.* 5. *c.* 16. za nejpřednější a nejpevnější stavení po Jerusalému pokládal. To město Římané chytrostí a dobrovolným Židův odevzdáním dobyli, a je z kořen [1]) vyvrátili. *Joseph.* 7. *cap.* 25. *bell. Jud.*

V tom zámku byl sťat svatý Jan Křtitel. Nebo jakž tomu učitelové církve místo dávají, král Herodes *Antipa* nejčastěji a nejvíce tam dvorem svým býval, a tehdáž na tom zámku byl, když svatého Jana, k vůli tanečnice nestydaté, stíti rozkázal. Rozuměti pak, že jest král Herodes k Macheruntu tudy přes přívoz u Bethabary, kdež Jan svatý křtil, táhnouti musil, a tu od svatého Jana trestán byl, až jej za to do vězení s sebou do Macheruntu zavezti dal. Neb není podobné, aby svatý Jan, milujíc poušť a jí zvykši, v tom svém z velbloudové srsti rouše za dvorem královským bezděčně táhnouti a jezditi měl.

Josephus o jeho vězení a stětí na témž zámku svědčí *lib.* 18. *Antiquit. cap.* 10., ale klade jinou příčinu, totiž tu, že se král Herodes obával, aby se lid učením jeho nepohnul a něco nového před sebe nevzal.

Viděli jsme také, asi míli českou od *Bethabari*, hory *Abarim*, jejichž vrchové slovou *Nebo*, a špice jedna nad jiné nejvyšší a země Židovské nejbližší *Phasga* neb *Pisga*. *Num.* 21. 25. 27. 33. *Deut.* 3. 4. 32. 33. 34. *Hieron. in loc. Hebr.* 2. *Macchab.* 2.

Na té nejvyšší hoře pán bůh ukázal Mojžíšovi, služebníku svému, zemi zaslíbenou *Canaan*. 5. Mojžíš. 34. A jak svatý Jeroným *ad Fabiolam de mans. Judae* 1. píše, nedaleko odtud, v údolí *Moab* proti *Bethphogor*, od anděla týž Mojžíš pohřben býti měl. *Deut.* 34.

Po spatření a vyrozumění těch věcí jeli jsme drobet k poledni straně, na dvě míle vlaské vzdálí, a to k moři Mrtvému.

To moře slove jináč *Sodomiticum*, od města Sodomy, *Asphaltides* od řeckého slova, latině *bitumen*, „smola“, *Mare salsum*, „Moře slané“. *Jen.* 14.

Před zkázou sloulo místo toto „Údolí hájův“ (*Gen.* 14.) aneb „Údolí jasné“, proto že úrodami, háji a jinými potřebami dobře obdařené bylo, tak že za ráj držáno býti mohlo; Jordán skrze ně šel a je svlažoval, jakž to posavád (ovšem pak před lety) znáti,

[1]) z gruntu.

že kudy teče, tu všudy zemi úrodnou činí. A bylo v něm pět měst: *Sodoma*, *Gomora*, *Adama*, *Zeboim* a *Bala*, kteréž potom *Segor* nazváno. *Genes.* 14.

Ta přední města krom *Segor*, kteréž k žádosti Lotově zanecháno bylo, od boha přísně a spravedlivě skrz oheň nebeský s lidmi, hovady a s okolní krajinou zkažena byla, tak že nyní na tom místě strašlivé jezero, kteréž ohněm, sírou a smolou hoří a vře, do dnešního dne stojí (*Genes.* 19. *Deut.* 29. *Sapient.* 10.), že vlastně „Ústa pekelná“ slouti může.

Jest veliké. *Plinius lib.* 5. *cap.* 16. pokládá, že dlouhé jest 100.000 krokův, 25 tisíc nejširší a 6000 krokův nejužší.

Josephus 5. *bell. Jud.* 5. píše, že jest dlouhé 500 *stadia*, to jest honův, učiní 50 mil vlaských a našich deset, široké 150 honův, učiní 15 mil vlaských, české tři. *Strabo* a jiní jináče pokládají: ale já na těchto dvou starých a pilných autořích přestávám.

Jest pak věc hrozná a žalostivá viděti, jak ta voda ustavičně z sebe vydává páru aneb mlhu černou, smradlavou a nezdravou, a to každého dne až do poledne hustou velmi, jakž jsme s hory *Quarantena* i s hory Olivetské u Jerusaléma patrně viděli, od poledne světlejší a něco subtýlnější; a tehdáž jsme blízko k němu přijeli, když ta tmavá a hustá mlha byla minula. Odkudž nenadarmo Mrtvé moře slove, za příčinou svého zlého a jedovatého dýmu, od něhož netoliko zvířata a hovada, ale i ptáci, když přes ně lítají, umírají. A také, že jako mrtvé od žádného větru pohnuto nebývá, a vln v něm není, ale toliko coby vřelo stojí.

Vůkol něho na míli zšíří, počnouc od té strany, kde Jordán do něho vpadá, všecko pusté a pohořalé jest, až se i v těch mezech jakési ovoce, jablkům nejzdárnějším podobné a krásné, nacházeti má, kteréž kdo otevře, vnitř plné popela a smradu naplněné nalezne.

To moře má tu povahu, že všecky věci povrchu vznáší, aniž se v něm kdo utopiti může, jakž o tom *Joseph. lib.* 5. *bell.* 5. svědčí, že císař *Vespasian* přijel tam, aby to jezero spatřil; i dal do něho některé hrdla odsouzené rukama naopak svázanými uvrci, ale oni povrchu zplývali a do hlubokosti jeho pohříženi býti nemohli, jakoby je něco mocí zdržovalo a ven pudilo. *Plinius lib.* 2. *cap.* 106. A zase naproti tomu věci mrtvé se potopí. Svíčka rozsvícená se nepotopí a nezhasne, ale když se vně zhasí *a do vody dá*, hned se potopí.

Vyhazuje také ta voda z sebe smoly veliké kusy [1]), kteréž semotam po ní zplývají; tu Arabové na lodkách, když se k břehům blízko přiblíží, lapají, a ji nejvíce do Egypta prodávají a donášejí. Neb tou těla mrtvá pomazují a obkládají a do země zakopávají, že neporušená bývají; odkudž k nám docházejí *mummiae*, lékařství výborné a drahé, o nichž v druhém dílu poznamenám. Též lodí [2]) ní posmolují a trvánlivé od shniloty činí, proto že nad jinou smolu k tomu výborná jest.

Josephus v knize 5. o válce židovské píše, že když jasno bývá, a od břehu se kdo opodál do něho na lodce pustí, že ještě opálená města a věže u vodě spatřiti může, a že toho nejedni za časův jeho zkusili.

Téměř pak vůkol všeho jezera jdou vysoké a pusté hory, kteréž jak kde s kterou zemí mezují, jako s Moabskou, Judskou, také poušť Juda, poušť *Moab*, poušť Jericho, Engaddy atd. se jmenují.

Pod těmi horami v Judstvu jsou podnes veliké, úrodné země, obzvláštně u Engaddy, kteréž podnes tak slove, a někdy sloulo *Hazezon Thamar*, od palmoví nazvané. 1. Mojžíš. 14.

Engaddy pak, to jest „Beránková studnice“, byl hrad a pevnost v místě veselém a úrodném, nedaleko od toho místa, kde jsme se na moře Mrtvé dívali, blízko *Segor*. Nebo tu pod vrchem Engaddy byla zahrada královská veliká, na spůsob obory nějaké, v nížto a nikdež jinde za času Herodesa krále ten vznešený balsam a mnoho jiného drahého ovoce rostlo. Ač před lety i u Jericha a ve všem tom okolním kraji balsam rostl, ale z dopuštění božího a z hodné pomsty čím dále tím více země neúrodou scházela, až toliko v té samé zahradě naschvále štípen a draze vážen byl. Nicméně i to ostatní balsamové stromovíčko, když jest Herodes panoval, a Krista pána do Egypta v dětinství jeho s Marií, matkou jeho, zahnal, také s spasitelem naším všecko dobré jinam jako se přestěhovalo, až i ten drahý balsam, byv z závisti a nepřízně proti Židům od *Cleopatry*, královny Egyptské, na *M. Antoniovi Triumvirovi*, totiž všech východních krajin pánu, vyžádaný a od ní do Egypta vykopaný a odvezený, a v jedné zahradě sazený a štípený, v kteréž podnes zůstává, jakž o tom v druhém dílu psáti budu.

---

[1]) štáfy. [2]) šífy.

U Engaddy jest ta jeskyně, v níž se Lot s svýma dvěma dcerami při zkáze Sodomy ukryl; neb v *Segor* nezůstal. *Genes.* 19.

A snad jest to táž a jedna jeskyně, v níž David před králem Saulem utíkaje, uřezal kus podolka pláště Saulova. 1. *Reg.* 24.

Mezi mořem pak a Engaddy byl ten sloup solný, v kterýž žena Lotova, když se proti poručení božímu zpět ohlídala, obrácena byla. *Genes.* 19. *Sapient.* 10. *Lucae* 17.

Mnozí za prvnějšího i za našeho věku, žeby posavád státi a patrný býti měl, to svědčí, ale já jsem ho neviděl. *Joseph.* 1. *ant.* 12. *Brocard. itin.* 6. *Breid. Salig. tom.* 9. *cap.* 6.

Nachází se v těch končinách okolo moře Mrtvého hádě neveliké, jménem *tyrus*; barvu má šedivou, červenými fleky skropenou; a to jest slepé, maje v sobě tak lítý jed, že mu žádné lékařství odolati nemůže, ale vše, coby ním napuštěno bylo, uťato býti musí. Dělají z něho velice dobrý a nejdražší driák, nejvíce v *Cairu* v Egyptě; neb je tam Arabové nosí, a za veliké peníze prodávají. Musí je nejprvé, nežli je zabijí, rozhněvati, a když se rozhněvá, hledí tak jakoby mělo oheň na jazyku; potom mu hlavu a konec ocasu utnou, a z ostatku strojí driák atd.

A tak pobyvše tu chvíli při moři, jeli jsme od něho zase k Jerichu; a než jsme Jericha dojeli, přijeli jsme k jakémus zbořenému kostelu, kterýž znáti, že jest byl pěkně z štukového kamene stavený; ten ukazujíc nám pravili, že na tom místě v jedné chaloupce, kdež prvé poušť byla, jakž i podnes zůstává, svatý Jeroným samotný čtyry léta pořád se zdržoval a pokání činil, od čehož drahně časův „Velká poušť svatého Jeronýma“ sloula, a ten kostel tu na památku vystaven byl.

Odtud jsme do Jericha, nad míru od horka zemdlení a od cesty ustalí, přijeli. Nebo v tom kraji jest nemírná horkost, rovně jako kdyby kdo do lázně zatopené všel; země tak zapálená, že po ní bosýma nohama nelze choditi, kromě těch Arabův, kteříž všemu navykli; ruce se nám také, když jsme nimi úzdy oslův drželi, od slunce zpukaly a bolestně nás svěděly. Neb tu na rukavice darmo mysliti, pro strach, aby je Turci za železné náramky [1]) nevyměnili [2]), soudíce takového za velikého pána křesťanského a vyzvědače [3]) býti, aby mu [4]) tím spíšeji výplatu ukládati příčinu měli.

Ač pak větřík tehdáž vál, kterýž oni za dosti chladný sobě

[1]) armbanty. [2]) nevyfreimarčili. [3]) špehéře. [4]) ho . . . šacovati.

pokládali, ale nám z Evropy poutníkům tak čerstvý se zdál býti, jakoby z lázně zatopené vypuštěn byl. Sumou sotva jsme odpolu živí Jericha dojeli, a to po nešpořích. Naši mniši někteří z veliké mdloby s oslů na zem padali a pěkně ssesti s nich nemohli; a téměř všickni jsme na zemi v stínu leželi, a tu, ažby horko k večeru minulo, odpočívali, vodou čerstvou z studénky Eliseovy pomalu se občerstvujíce.

Když večer nastal po západu slunce, Turci jízdní vyšli ven z oné prvé dotčené věže, a na své koně, a my na osly vsedali. I podávali jsme se zase zpátkem, při měsíčném světle, k Jerusalému.

Okolo půlnoci přijeli jsme k jakémus velikému domu, hned u cesty stojícímu, v kterémž byl dvůr [1]) čtverhraný, zdmi obehnaný, a však místem i dům, i zdi dvoru [2]) pobořené byly; neb v něm žádný bytem nebývá. Pravili nám, že jest byl obecní hospodou, *caravanasarai* po turecku, totiž pro poutníky a pocestné, jakž o podobných doleji obzvláštně psáti budu. U zdi jsme se zasadili a tu na hodinu odpočívali, až nás Turci zase zbudili; a odtud jsme zase přes celou noc až do rána jeli.

Ve čtvrtek po narození panny Marie, to jest 10. dne měsíce Září, když slunce vycházelo, jedouc vždy cestou naší, přijeli jsme k jakés malé studýnce, jménem „Apoštolské", za tou příčinou tak nazvané, že se u ní Kristus pán s svými učedlníky, když do Jericha atd. z Jerusaléma putoval, zastavovati a z ní píti ráčil, jakž to dosti podobné jest. My tehdy ssedli jsme s oslův našich, a tu vodu z ní na čtitrobu pili. Teče z ní maličký pramínek, žeby se houbou zastaviti mohl.

Odtud jeli jsme dále k *Betanii*, a potom do Jerusaléma v čas snídaní, s velikou radostí a ochotností; neb se nám zdálo, jakobychom se na nový svět dostali.

Vší cesty z Jerusaléma přímo do Jericha učiní dobrých vlaských mílí pětmecítma, a k Jordánu z Jericha pět, českých spolkem šest mil učiní; ač jiní přes čtyřidceti pokládají, ale přičítají k tomu, co se stranami zajíždí na horu *Quarantenu* a jinam, cožby ovšem více neb méně, vedlé cesty některého poutníka, učiniti mohlo.

---

[1]) plac. [2]) placu.

Kapitola 30.

O spatření některých míst svatých v Jerusalémě a vně za městem na hoře Sion.

V pátek 11. dne Září, poodpočinuvše po té zlé cestě až do nešporů, vyšli jsme po nešpořích s *vicariem* ven z kláštera, a šli, i trucelman s námi, k jednomu místu 350 krokův od kláštera vzdálí, o kterémž nám pravil *vicarius*, žeby bylo to místo, na němž se Kristus pán po svém z mrtvých vstání nejprvé s ženami potkal, pozdravujíc jich slovy těmito: „Zdrávy buďte!“ A ony přistoupily a chopily se noh jeho, a klaněly se jemu. *Mat.* 28.

Odtud jsme šli 150 krokův dále, nedaleko od brány Jordánské; tu nás *vicarius* uvedl do jakéhosi dosti velikého kostela, staveného z štukoví, a drží jej v své moci křesťané armenští.

Do něho dveřmi proti západu postavenými všedše, viděli jsme, že klenutý byl, na čtyrech sloupích postavený, a v prostřed díra v klenutí, skrz niž světlo jde do kostela.

Na levé ruce jest kaplička klenutá a malovaná, v níž několik lamp hořelo. V té při straně východní stojí oltář kamenný, kterýž má na tom místě býti, na kterémž svatý Jakub Veliký, apoštol páně, z poručení Herodesa krále sťat byl (*Act.* 12.), od čehož slove týž kostel „svatého Jakuba Velikého“.

Před lety byl tu špitál od Španělův vystavený a nadaný, jehož důchody k sobě Turci obrátili.

Za času Krista pána byl tu ryňk a trh pro ryby a ovoce. A za vládaře *Flora* správy, z rozkazu jeho, vojáci Římští všecko na tom trhu [1]) lidem brali a loupili, je vraždíce [2]) a domy vytloukajíce. *Joseph.* 11. *ant.* 2. *et* 2. *bell.* 14. 15. 16.

Vyšedše z toho kostela, šli jsme skrze bránu Jordánskou, železnýma plechy obitou, ven z města na horu Sion, 335 krokův od dotčeného svatého Jakuba kostela, až k jakési ohradě zděné; a v té jest neveliký kostelík, na tom (prý) místě ustavený, kde prvé za času Krista pána byl dům Kajfášův, nejvyššího biskupa, kterýž onu radu Židům dal: „že jest užitečné, aby člověk jeden umřel za lid.“ *Joh.* 18. Do jeho domu Kristus pán svázaný přiveden a v něm posmíván, uplván i poličkován byl. *Mat.* 26. a jiní evangelistové.

---

[1]) ryňku. [2]) mordujíce.

V tom kostelíku na oltáři místo stolu jest hrubý kámen čtverhraný, pídi velké ztlouští, půl šesté dlouhý a půltřetí široký, krom na jednom konci, kdež ho kus malý ulomeného jest, kterým byly dvéře hrobu Krista pána zavalené. Na levé straně toho kamene jde se malýma dveřmi do jakéhos sklípku, v kterémž Kristus pán, dřív nežli se rada židovská sešla k Kajfášovi, držán býti měl.

Vně před kostelíkem v té ohradě, ješto byla síň biskupova, ukazuje se štěp pomorančový, kde svatý Petr třikráte pána Krista zapřel. Též tu stojí kus sloupu z kamene bílého, na kterém tehdáž kohout státi a zakokrhati měl.

Toho kostelíku i té ohrady jsou v držení armenští křesťané, a sloul u „svatého *Salvatora*“. Svatá *Helena* dala jej vystavěti. *Niceph.* 8. *c.* 30. *hist. Eccl.*

Potom vedl nás *vicarius* skrze Armenův obydlí, po jakýchsi schodech kamenných nahoru na altán, kdež Armenové líhají, jedné podlahy zvýší; a přes zed na poledne nám ukazoval klášter hory Sion, v kterémž předešle mniši naši bydleli, a z něho, jakž nahoře dotknuto, od Turkův vytisknuti byli.

Ten byl od toho místa, s kterého jsme hleděli, coby se jednou z lučiště dostřeliti mohlo; a nesměli jsme se nežli tejně, každý z nás hlavu toliko pod oči přes zed vyzdvihše, dívati, pro ty lotrovské kněží turecké, kteříž velmi bedlivě okolo svého *meschitu*, v kterýž klášter hory Sion obrátili, obcházejí, aby se žádný z jiného náboženství k jejich místům posvěceným nepřiblížil a jich, jakž za to mají, nepoškvrnil.

Leží pak téměř v polovici vrchu hory Sion a dosti prostranné i pěkné stavení býti musí. Nebo obsahuje v svém zavření předně dům večeře poslední a nejsvětější Krista pána s učedlníky (*Mat.* 26., *Mar.* 14., *Luc.* 22., *Joh.* 13.); v kterémž místě zavřenými dveřmi k učedlníkům všed, jim se po z mrtvých vstání ukázal; dechv na ně, ducha svatého jim dal, a moc hříchy odpouštěti a zadržeti. V témdni svatému Tomášovi ruce a boky raněné dal makati. *Joh.* 20. Dům blahoslavené panny Marie, v kterémž, po vstoupení na nebe syna svého, s svatým Janem apoštolem bydlela; kdež po čtrnácti letech po vstoupení páně umřela, mající let věku svého 63; a na tom místě od křesťanův kostel panny Marie byl ustaven. *Niceph.* 2. *hist.* 3. *et* 21. *Euseb. in Chron.* Obsahuje v sobě také místo, kde jsou, po vstoupení páně na nebe, svatého Matěje na místo Jidáše zrádce losem k apoštolství

povolali (*Actor.* 1.). Item, kde na apoštoly shromážděné duch svatý v způsobu ohnivých jazykův seslán byl (*Actor.* 2.); kde prvním svatého Petra kázaním 3000 osob na víru křesťanskou obráceno bylo; kde svatý Jakub prvním biskupem Jerusalémským učiněn byl, svatý pak Štěpán, s jinými šesti, za jahny voleni byli. Tam také apoštolé nejprvnější sněm církevní drželi, a tu se spolu rozžehnávali, když po světě kázati odjíti měli. *Actorum* 6.

V též ohradě byl hrob svatého Štěpána, Nikodéma a Gamaliele, učitele [1]) svatého Pavla apoštola, ktcříž mučedlnickou smrtí zemřeli a do 360 let v údolí Josafat zahrabáni byli, až za času *Honoria* císaře pěkná vonná těla jejich nalezena, tu blízko domu večeře páně pochována a pěkným hrobem ozdobena byla. *Beda in martirol. Brev. Rom. Vil.* 8. *bell. sac.* 5.

V tom klášteře byl celý sloup, na němž byl Kristus pán přivázán a bičován; kteréhož kus v kostele hrobu božího zůstává (jakž o něm výš zmínka jest), a druhý kus v Římě v kostele svatého Petra z *Vaticanu* se ukazuje.

Císařová *Helena* dala ta místa slavným stavením ozdobiti a ve zdi klášterské zavříti, ale byla několikráte od *Tamerlana*, Tatara, a jiných pohanův, kteříž Jerusaléma dobyli, z většího dílu pobořená; však z většího dílu od křesťanův a mnichův svatého Františka, dokud tam bydleli, opravená; však vždy některá nevystavená zůstávají, jako kostel domu panny Marie, okolo něhož toliko zídka stojí, a některá jiná místa, kterýchž jsme dobře spatřiti nemohli. *Hier. tom.* 1. *epist.* 27. *ad Eustoc. Brocard. iti.* 6. *Breid.* 12. *Julii. Salign. tom.* 7. *cap.* 2. *et* 3. o tom klášteře obšírněji vypisují. Turci jej u veliké vážnosti mají a v něm bez obuví chodí; jakož i mnichy z něho léta 1561. do kláštera sv. *Salvatora* vyhnali.

Při tom klášteře jest kaplička, na tom místě vystavená, kdež někdy za času krále Davida stánek z *Cortin* na 40 let stál, až Šalomoun král chrám vystavěl, a z toho stánku archu úmluvy do chrámu přestěhoval. 2. *Reg.* 6. 7. 1. *Par.* 16. *Hier. ibid. Joseph.* 7. *ant.* 4.

V tom stánku David po cizoložství svém a vraždě [2]) nad Uriášem provedené sedm žalmův kajících složiti a říkati měl. Indiánští kněží tu kaplu v držení měli, ale od Turkův jim odňata jest.

Nedaleko kaply hrobu Davidova ukazovali nám hřbitov [3]) pro

---

[1]) preceptora. [2]) mordu ... provedeném. [3]) krchov.

samé katolíky, domácí a přespolní; však za přespolní musí *convent* dáti jistou sumu peněz *sangiachovi.*

Na témž vrchu proti západu, za hřbitovem [1]) a klášterem, ukazovali nám kopec, kde předešle zámek a palác krále Davida a jiných králův Judských stál. Byl na nejvyšším místě hory Sion postavený a pevně, pro ochranu města a chrámu, obražený. Před časy Davida krále bydleli v něm Jebusejští, kteréž David vyhnal, a nákladně jej, dostav od krále *Hirama* Tyrského kamení, dříví cedrového a řemeslníků, opravil a vystavěl, a stolici královskou v něm ustanovil. 2. *Reg.* 5. 7. 11. 3. *Reg.* 1. 1. *Paral.* 17. Sloul dům Davidů, dům královský, trůn a dvůr Davidů atd.

Toho zámku potom král Antioch Syrský *Epiphanes* dobyl, a z něho Židy ssužoval; až ho zase Šimon Machabejský po dlouhém obležení dosáhl. 1. *Macchab.* 1. 13. 14. *Joseph.* 6. *bell.* 6. Za časův Krista pána v jiná stavení byl obrácen.

A jinde byli slavní dva palácové, kteříž se s chrámovým stavením od mramoru a jiného bohatství srovnati mohli, něco blíž k západu, od krále Herodesa Aškalonitského vystaveni, a ku poctivosti Římskému císaři Augustovi a Agrippovi, zeti císařovu, *Caesareum* a *Agrippium* nazváni byli. *Joseph.* 15. *ant.* 11. *el* 1. *bell.* 16. *et* 6. *bell.* 6. Nyní (když to vše při zkáze Jerusaléma pobořeno bylo) plno rumu a řícenin na tom místě zůstává.

Nedaleko od paláce Davidova na též hoře Sionské byl pohřeb krále Davida, a po něm některých potomkův jeho. 3. *Reg.* 2. 1. *Paralipomen* 29.

Josephus lib. 7. *ant.* 12. 13. *cap.* 16. *de Bello Jud.* 1. *lib. cap.* 2. *Egesip. lib.* 1. *cap.* 1. píší, že jest král Šalomoun do hrobu krále Davida, otce svého, veliké poklady vložil, ale po 1300 letech od jeho smrti Hirkánus biskup, byv od Antiocha v městě Jerusalémě obležen, že ten hrob Davidův otevřel, a tři tisíce hřiven zlata z něho vzal: pět set z nich Antiochovi dal, aby odtrhl a jeho při pokoji zanechal, ostatek na jiné potřeby obrátil. Potom Herodes král z lakomství, chtěje také něco pokladu složeného užiti, hroby ty otevříti dal, ale peněz žádných, než toliko některé zlaté a stříbrné nádobí tam našel, a ty hroby bílým mramorem ozdobiti dal; kdež sobě Turci nad místem tím mešit vystavěli, a žádný tam z křesťanův nesmí.

Nicephorus lib. 8. *cap.* 30. píše, že jest sv. Helena hrob jeho

[1]) krchovem.

po levé straně kláštera k západu nad zemi vyvýšiti a ozdobně okrášliti dala.

Pod strání hory Sion proti západu viděli jsme rybník Bersabe, tak podnes řečený od Bersabe, ženy Uriáše, kterouž král David z palácu svého mýti se spatřiv, k cizoložství požádal. A mohla tu někdy Uriášova zahrada býti, proto že, jakž *Josephus* píše (*ant. lib. 7. cap. 7.*), Uriášův dům v té straně nedaleko paláce královského byl; a Uriáš byl jeden z předních rekův aneb hejtmanův královských. 1. *Paral.* 11.

Ten rybník jest nápodobný sádce malé, a hráz na polední stranu, s obou stran kamením vyzděnou má; přes niž jsme také z Jerusaléma do Betléma jeli, ale tehdáž žádné vody v něm neviděli.

Po spatření dotčených věcí obrátili jsme se zase zpátkem do Jerusaléma touž branou Jordánskou, okolo 200 krokův. I přišli jsme k jakémus dvorečku, zdí ohraženému, v němž kostelík malý čtverhraný jest, a dvéře do něho proti západu. Těmi když jsme do něho vešli, nic jsme neviděli, nežli že klenutý byl, a k němu proti východu připojený malý kůr, a po levé straně kůru jakás malá, obdloužní klenutá kaplička.

Na tom místě všeho stavení státi měl dům Annáše biskupa, kterýž při obležení Jerusaléma buřiči do kořen [1]) vypálili. *Joseph.* 2. *bell.* 17. V tom Kristus pán před Annášem svázaný divně tázán, posmíván, až i od jednoho z služebníkův jeho políčkem uderen byl. *Johan.* 18.

Před kostelíkem na tom ohraženém dvorečku [2]) stojí starý a veliký olivový strom, na kterém toho času mnoho oliv bylo, a z nás každý sobě z něho pro památku kus větvičky utrhl. O tom pravil *vicarius*, že když k Annášovi Kristus pán veden byl (dřív než se kněžstvo některé a snad i sám biskup přihotovili, a chvíle se prodlívala), k tomu stromu přivázán býti měl; a snad z kořene neb z kmene pravého vyrostl teprv po zkáze Jerusaléma, poněvadž není podobné, aby od ohně, pro veliký nedostatek dříví, při obležení města celý zachován býti měl, ani potom, když po několikráte město rumem a popelem lehlo, a kámen na kameni nezůstal.

Toho kostela v držení jsou Armenové, a slove „u svatých andělův“. Okolo toho dvorečka mají Armenové své komůrky, na spůsob malého kláštera.

---

[1]) gruntu. [2]) plácku.

Odtud šli jsme na 500 krokův a přišli v roh jedné ulice, kde státi měl před lety dům sv. Tomáše, apoštola páně; kdež potom kostel byl, ale nyní jest zbořený.

Odtud jsme šli na pravou ruku do jakési uličky, a z ní jsme se zase na levou ruku obrátili, a přišli nedaleko kostela hrobu božího k jakési staré bráně, kteráž po kusích a na díle stála. O té nám pravili, že před lety sloula „brána železná". Od té brány nedaleko ukazovali nám místo, kde jest někdy žalář stál, do kteréhož král Herodes *Agrippa*, ten kterýž svatého Jakuba stíti dal, sv. Petra vsaditi poručil a v něm jeho pilně hlídati dal, kterýžto však v noci ve snách od anděla páně probuzen a skrze trojí stráž proveden, až i skrze onu železnou bránu do města vyveden byl. *Act.* 12.

Ta pak brána železná byla v palácu krále Herodesa, kterýžto palác byl v straně západní města při zdech městských, nedaleko hory *Calvariae*; byl vystavený od Herodesa, pod nímž se Kristus pán narodil, z pěkného mramorového kamene, velmi nákladně a skvostně, ozdoben krásnými prampouchy, a mramorovými sloupy a jinými věcmi od zlata a stříbra se třpytícími vnitř i zevnitř. Byl obehnán zvláštní zdí z bílého mramoru stavenou, zvýší 30 loket; vůkol něho zahrady rozkošné a jiné věci slavné byly; nad to nade všecko tři věže z pěkného bílého mramoru měl, jmény *Hippicus, Phaselus* a *Mariamne* nazvané.

Hippicus byla čtverhraná, 85 loket zvýší, s dvojí střechou, jednou nad druhou, od jednoho jeho přítele nazvaná. *Phaselus* 90 loket vysoká (na spůsob *Pharus* Alexandrinského, totiž věže v přístavu [1]), na níž v noci oheň a ve dne dým býval, pro plavící se na moři, o níž na svém místě doleji oznámím), ku poctivosti bratra jeho *Phasela* vystavená. *Mariamne* po krásné manželce jeho jmenovaná, a 55 loket vysoká.

Těchto tří věží císař *Titus*, když všecko město Jerusalémské vypálil, proto státi nechal a lidem válečným je osadil, na znamení a památku, aby budoucí po těch věžech poznati mohli, jak pěkné a slavné město Jerusalém býti musilo. Potom pak od císaře Adriána, když jsou se Židé zprotivili, do kořen [2]) pobořené byly. *Joseph.* 6. *bell.* 6. 12. *ant. lib.* 14. *cap.* 22. *et* 16. *c.* 5. *et* 17. *c.* 14.

V tom paláce byl jest Kristus pán od Piláta Herodesovi Anti-

[1]) v portu. [2]) gruntu.

povi Galilejskému, králi země Židovské a svatého Jana Křtitele vražedlníku [1]), předveden [2]), posmíván a v bílém rouše, jakoby nesmyslným byl, zase vypraven. *Lucae* 23.

Nyní jest na tom místě škola dětí tureckých (*Breidenb.* 14. *Julii*), a před lety, za času křesťanského držení, byl palác rytířův „Jerusalémských", totiž jináč „hrobu božího".

To vězení tehdy svatého Petra bylo nazad za palácem a dvory [3]), na nichž troje hlídka [4]) královská stráž držeti obyčej měla; skrze ty všecky dvory a stráže [5]) prošel sv. Petr, a vyšed branou železnou, kteráž se před andělem a sv. Petrem sama otevřela, šel do města, kteréž sloulo nižší; a z něho zase se obraceje, druhou branou pod dvorem královským do města, kteréž sloulo druhé a nové, do domu Marie, matky Jana Marka, jednoho z 70 učedlníkův páně, přišel, v kterémž se často apoštolé a jiní svatí shromažďovati obyčej mívali, až i v času vězení sv. Petra za něho na modlitbách v něm trvali (*Actor.* 12.). Na kterémžto místě domu jest kostel vystavený, tmavý a starého díla, jejž drží křesťané suriánští; v kterémžto jsme byli, a jest 60 krokův za místem vězení svatého Petra k straně půlnoční.

Po té šli jsme zpátkem k východu slunce, k místu, kteréž se stýká s místem [6]) hrobu božího; tu jest kostelík a při něm věže dosti vysoká a prostranná bez krovu. Na tu věž jsme vešli, a z ní město spatřovali. Znáti pak po děrách, kterýchž jsem v podlaze přes 20 načetl, skrze něž provazy dolů vycházely, že někdy mnoho zvonův v ní viseti musilo; nyní tam nic není nežli prázdné podlahy, a nahoře pouhé zdi vůkol hrubě scházející.

O tom kostele a té věži pravil *vicarius*, že na tom místě stojí, kde prvé byl dům Zebedeův, kdež se sv. Jan evangelista a Jakub apoštol naroditi měli. Za času křesťanského držení byla tu škola a kolej, nyní jej Řekové v své moci mají.

Po vykonání té pouti navrátili jsme se k straně západní, a přišli v soumrak do našeho kláštera.

Ten večer bylo nám od *gvardiana* oznámeno, abychom se hotovili, že nazejtří ráno do Betléma pojedeme; což vše s radostí jsme slyšeli i přijali.

---

[1]) mordéti. [2]) *praesentován.* [3]) placy. [4]) varta. [5]) placy a varty. [6]) s placem.

Kapitola 31.

O vyjetí našem z Jerusaléma do Betléma, a co jsme na té cestě spatřili.

V sobotu po památce narození panny Marie, to jest 12. dne měsíce Září, ráno okolo hodiny na den, přijeli sedláci turečtí s osly před klášter, a my poutníci s *patrem vicariem* a trucelmanem vsedše na ně, jeli jsme skrze město, a z něho ven mimo zámek Jerusalémský, nechavše ho po levé ruce, skrze bránu Joppenskou, tou kterou jsme nejprv do Jerusaléma přijeli. A hned podlé brány dali jsme se na levo dolů s vrchu mezi zdmi městskými s jedné, a zahradami i vinicemi s strany druhé.

Dřív pak nežli jsme s vrchu dolů sjeli, viděli jsme z daleka jakéhos Turka se dvěma služebníky za sebou, všecky tři na koních, měříc do města nahoru proti nám. *Vicarius* věda obyčej turecký (když který vzáctný a slavný Turek s křesťanem a jiného náboženství člověkem se potkati a minouti má, tehdy že křesťan a kdokoli jiný povinen jest jemu čest učiniti, tím spůsobem, že dolů s hovada ssednouti a pěšky státi, s cesty se vyhnouti, a než ten Turek mine, zase vsedati ani dále kráčeti nemá) volal a napomínal nás, abychom nemeškali tak uctivě proti dotčenému Turku se zachovati, a my jsme ho poslechli. Ale pan *Antoni Donato*, byv opodál za námi, a dobře od přirození neslyšav, když *vicarius* volal vlasky *Descavalcate!* to jest: „Ssedněte dolův!“ domníval se, že naň volá: *Cavalcate!* to jest: „Jeďte!“ pročež nessed s osla svého, ale bodl osla nohama, za námi pospíšiti a nás dohoniti usiluje. Což vida Turek, k posměchu sobě to bera, jel stranou ke zdi vinice, a z ní kamení bral, tím úmyslem, aby s panem *Donatem* nepřátelsky se potkati mohl. Ale srozuměl tomu pan *Donat*, pročež nerci-li ssedl, ale strachem spadl a svalil se s osla na zem na hřbet, až kozelec převrhl a nohy zdvihl. Turek to vida zasmál se a jel pokojně svou cestou.

My vsedše zase jeli jsme dolů mimo rybník *Bersabe* a přes jeho hráz, o němž jsem nahoře psal. Odtud jsme se uhnuli proti poledni, dávajíc se nahoru přes vrch Gihon řečený. Ten vrch anebo vlastněji hora ležela od Jerusaléma na západ slunce před branami rybnou a starou; pod ním bylo údolí nepřístupné a s té strany město pevné činící. 2. *Paralipomen.* 33. *Josephus antiq. lib.* 7. *cap.* 15.

Na té hoře byl král Šalomoun korunován a na království pomazán (3. *Reg.* 1.), snad u podobenství [1]), že ten vrch u prostřed světa stojí, jakž se znáti může (2. *Paralip.* 32.), aby znamenal Krista pána, kterýž u prostřed světa na kříži dřeva na hoře *Golgatha* povýšen, kteráž díl a kus hory Gihon jest, a tak na království všeho světa potvrzen byl.

Z té hory tekla studnice, o níž se činí zmínka 2. *Paral.* 32., 4. *Reg.* 18., a sloula *Nepthoa*, jináče a vlastněji Gihon, česky se vykládá „srdce", že jako srdce u prostřed těla, tak tato u prostřed světa vycházela; jakož pak i někteří theologové, když v prvních knihách Mojžíšových v 2. kap. o řece *Gihon* z ráje pocházející psáno stojí, tuto studnici a potůček z ní vycházející rozumějí; ale vedlé soudu mého v podobenství [2]) se může rozuměti. Nebo vlastně vedlé textu mám za to, že znamená *Nilum*, kteráž mouřeninskou zemi obchází, až skrze Egypt do moře vpadá.

Když jsme nejvýš nahoře byli, ukazoval nám *vicarius* jakousi věž starou čtverhranou, na pravé straně opodál od cesty, a slove věže *Gihon;* tak se domýšlím, že jest byla nad studnicí hořejší hory *Gihon* vystavená, z níž vodu po trubách do města vedli. 4. *Reg.* 20. 2. *Paral.* 32.

Odtud jeli jsme mimo jakýsi veliký strom, nápodobný u nás dubu velikému, a stál po levé straně, vlasky jej *terebinto*, latině *terebinthus* jmenovali, o němž se v herbářích obšírně vypisuje. Pod tím, prý, panna Maria, chodíc z Betléma do Jerusaléma a zase zpátkem, odpočívati obyčej měla. A jest k tomu pohodlný a může od toho času tu býti; neb jest velmi trvánlivý a vždycky se zelenající; jakož i *Josephus* svědčí, že onen terebinth (o němž v prvních knihách Mojžíšových v 35. kap.), pod nímž Jákob modly zakopal, ještě za jeho časův čerstvý stál. A sv. Jeroným *in loc. Hebr. in Balanus* píše, že týž terebinth 24 mil vlaských vzdálí od Jerusaléma, blízko hrobu Josefova, u města *Neapolis*, totiž „nového Sichem", ještě čerstvý stál; a druhý, o němž 3. *Reg.* 13., u *Bethel*, pod nímž onen muž boží (kterýž Jeroboamovi, modlám obětujícímu, z rozkazu božího zlořečil a pomstu boží ohlašoval) odpočíval.

Jest pak tento terebinth Betlémský dvě míle vlaské vzdálí od Jerusaléma, a Turci a pohané jej u veliké vážnosti mají.

Odtud jeli jsme na jakýsi kopeček, na němž věže pobořená

[1]) u figůře. [2]) figůrně.

stála; pravili nám, že někdy dům sv. Simeona byl, kterýž Krista pána děťátko na své lokty bral. O jeho jiném příbytku nahoře také oznámeno.

Odtud na čtvrt míle vlaské přijeli jsme k jakési čisterně okrouhlé, a jmenuje se „studnice tří králův", proto že tu tří králové, když z Jerusaléma do Betléma jeli, se zastavivše, hvězdu, kteráž jich vůdcí do Betléma byla, viděli a poznali; o níž svatý Matouš v 2. kapitole. Coby mohl z lučiště dostřeliti od té studnice na pravé straně na vršku stálo kus zdi; znáti, že tu někdy byl kostel, na tom místě, kde (prý) anděl Abakuka proroka za vrch hlavy vzal, a jej s jídlem, kteréž svým žencům nésti chtěl, do Babylona k Danielovi, kterýž tehdáž v jámě lvové seděl, donesl. *Daniel. ult. cap.*

Dále na půl míle vlaské po levé straně blízko od cesty viděli jsme v jakési zahradě kostelík dosti čistý, na tom prý místě postavený, kde se Eliáš prorok naroditi měl; byl tu někdy klášter, ale nyní jej Turci drží. U toho má býti studnice, z níž ač voda dobrá býti nemá, však proto, že z ní Eliáš prorok často pívati měl, u veliké vážnosti jest; a blízko ní má ležeti veliký kámen, na němž znamení hlavy, ledví a sedění, a sumou zpodpírajícího se člověka viděti, a to od Eliáše proroka tak vytlačeno býti má. My jsme tam nebyli.

Od toho kostelíka viděli jsme na cestě hada zabitého, velikého na tři lokty zdýlí, a tlustého co ruka člověčí.

Okolo míle vlaské stojí na pravé straně v poli kus zdi staré a okrouhlé mezi mnohým rumem, kdež někdy dům patriarchy Jákoba býti měl. 1. *Genes.* 33.

To pole jest nyní velmi neúrodné, a na něm množství kamení drobného okrouhlého, nážluté barvy, nápodobného zrnům hrachovým, kteréž (prý) od času putování Krista pána na tom poli býti mají. Když to jda Kristus pán cestou, ptal se jednoho rozsívajícího, coby rozsíval? a on odpověděl, že kamení, tím se Kristu pánu posmívaje; on říci měl: „Když tedy kamení rozsíváš, nechť jest tu kamení." Těch zrn kamenných přivezl jsem s sebou do vlasti své, a jich něco ještě za sebou mám. Od Arabův slovou *ommos*, a latině *cicer arietinum*.

Přibližujíce se již k Betlému, viděli jsme na pravé straně státi kostel v poli, se dvěma okrouhlými a chocholatými sklenutými krovy, a okolo něho zídku čtverhranou, jakož i kostelík čtverhraný jest; na každém pak rohu jeho stojí sloup kamenný, a na těch

teprv klenutí; pod nímž jest hrob dlouhý kamenný, však úzký, a čtyř noh vysoký, a vedlé toho s každé strany jeden hrob menší.

O tom velikém hrobu pravili nám, že jest Ráchel, manželky Jákoba patriarchy, kterýž on sám dělati dáti měl; v prvních knihách Mojžíš. 35. kapitole. Turci sobě nyní mešit z něho udělali.

Odtud jest cesty dvě míle vlaské do Betléma. I dávali jsme se předce cestou, až jsme okolo míle vlaské vzdálí od Betléma přijeli a tu údolí, a přes ně na druhé straně vršku Betlém spatřili; kdež nemeškajíce s oslův jsme ssedli, a na kolena klekše, pánu bohu z ochrany jeho svaté děkovali. Potom jsme do toho údolí pěšky sešli, a přes ně s druhé strany teprva k Betlému došli. A však dříve nežli jsme k klášteru přišli, šli jsme přes jakési místo k západní straně, kde někdy brána Betlémská stála, a tu spatřili čisternu hlubokou, v kteréž byla čistá a dobrá voda. A to má býti ta čisterna, o níž čteme, že když se jí Davidovi v městě před nepřátely zavřenému zechtělo, až i tato slova promluvil: „Ó kdo mi dá vody z čisterny Betlémské, kteráž jest v bráně,“ tu tří udatní rekové jeho vydali se prostředkem vojska Filistinských, svých nepřátel, a šli až k čisterně, a nabravše z ní vody, k Davidovi beze škody přinesli, kterýžto nechtěl píti, ale raději obětoval ji pánu bohu, řka: „Odstup to, abych před obličejem boha mého to učinil, a krev mužův těchto abych pil, neb s nebezpečenstvím životův svých přinesli jsou mi vody.“ 1. *Paral.* 11. Od té čisterny šli jsme přímo k klášteru, a počítají z Jerusaléma k němu šest mil vlaských, to učiní něco více nežli míli českou.

Kapitola 32.

O vjití našem do kláštera Betlémského, a o spůsobu kostela blahoslavené panny Marie.

Přišedše před klášter, vyšel proti nám *gvardian* Betlémský s jinými svými mnichy, kteříž nás vítali; potom nás vedl skrze malé a nízké železné dvéře (pro strach Arabův tak opatřené, aby se jim s dobytkem svým do něho nevpravili) do kláštera, až k velikým kostelním vratům, před nimiž od těch dvířek vysoká překlenutá podsíň stojí; skrze vrata jak jsme vešli do kostela, viděli jsme 32 sloupův mramorových, pěkných, vysokých, hlazených [1]),

[1]) pulirovaných.

a jeden každý z celého kusu udělaný byl. Stojí těch sloupův po každé straně kostela 16 a to rozdílně čtyřmi řady, osm blízko od kostelní zdi, a opět jiných osm před těmi, a tím spůsobem i s druhé strany kostela; a byli netoliko nyní, ale hned těch časův, když postaveni jsou, za obzvláštní a nejpřednější v křesťanstvu držáni. Na těch sloupích stojí lodí [1]), to jest prostředek kostela; kostel není doklenutý, než kůr samý s svými kaplami, tak že se v něm může až do střechy hleděti, kteráž jest z pěkného dřeva udělaná, a zevnitř navrchu jest olověnými plechy pobitá.

Klenutí kůru a zdi kostelní ještě jsou místem pěkným malovaným *musirovaným* dílem, Starého a Nového Zákona příběhy [2]), obkládány, a tak pěkně a mistrovsky udělány, jakoby čerstvými barvami v nově vymalovány byly, kterýmž jsem rovných v Jerusalémě, v Benátkách a nikdež jinde neviděl; ostatek toho malování aneb vykládání (pravili nám) žeby před lety jeden žoldán Egyptský měl dáti vylamovati, a do *Cairu* k ozdobě palácu svého dáti odvezti.

Ten kostel jest všecken dlažený bílým kamenem mramorovým, a jest zdýlí okolo 88 a zšíří okolo 30 kročejův. Kůr kostela povýšeně stojí proti východu dosti veliký, do kteréhož se po několika stupních nahoru jíti musí, a jest z předu od vrchu až dolův do kostela otevřený; v němž jest toliko jeden oltář. Pod tím kůrem dole v zemi jest kapla, v níž se pán Kristus naroditi ráčil; o kteréž níže psáti budu.

Vně před kůrem toho kostela stojí dvě kaplice po stranách okolo něho, jedna s pravé a druhá s levé strany, obě proti východu obrácené. Ta s pravé strany kůru na poledne jest okrouhle stavená i sklenutá, a do kostela od země až do vrchu otevřená, a v ní oltář slove „oltář obřezání“, proto že na tom místě stojí, kde Kristus pán obřezán býti měl a nejprvé za nás hříšné svou drahou krev vyliti ráčil, a tu mu dáno jméno *Jesus*, Ježíš. *Luc.* 2.

Druhá kapla s levé strany kůru proti půlnoci jest též na ten spůsob stavená, a v ní oltář slove „tří králův“, proto že na tom místě viděli hvězdu, kteráž je vedla, se zastaviti a státi, a jakž někteří chtějí, i spadnouti k místu, kde Kristus pán ležeti měl; jakož pak místo ukazují blízko dveří též kaply po pravé ruce, kdež rozsedlina v zemi aneb díra do země jest.

Při těch kapličkách s obou stran kůru jsou při zemi dvéře

---

[1]) *navis ecclesiae.* [2]) historiemi.

v šijích proti sobě, jedny na poledne a druhé k půlnoci, a v těch jsou do země schody s několika kamennýma stupni, kterými se může dolů pod veliký kůr do kaply narození Krista pána jíti.

Sumou ten kostel jest nákladný i veselý, a slove „blahoslavené panny Marie“, kterýž císařová Helena nejprvé vystavěti dala, a císař Konstantin jej drahými čalouny a jinými dary od zlata a stříbra obohatil. *Niceph.* 8. *hist. Eccl.* 30. Potom *Eudoxia* a *Placidia*, manželka a sestra císaře *Theodosia* mladšího, nejvíce jej od mramoru a *musirovaným* dílem okrášlily, a přitom jiná místa v zemi Svaté stavěly, jakž to *Zonaras*, *Nicephorus* a jiní spisovatelé [1]) svědčí. Jsou ho v držení řečtí kněží *calojeri* řečení, ale co jsme tam byli, žádného Řeka jsem v něm neviděl.

Ač Turci sobě také pokládají nějaké místo v tom kostele míti, nebo nad jiný národ u veliké vážnosti jej mají, a k němu své časté pouti vykonávají, jakž to svědčí *Johannes Baptista Morus*, kterýž mezi nimi byl knězem pohanským, a to též o Arabích a Mouřeníních píše, že hod narození Krista pána slaví a jej *Almilia* v svém jazyku jmenují. Také ten obyčej jest, že každý *cadi* (turecký soudce), když se na úřad v Jerusalémě dosazuje, hned potom do Betléma jeti a ten kostel navštíviti musí; a tehdáž jej se vší jeho čeledí mniši kláštera Betlémského povinni jsou za první den vychovati, jiné pak dny, jak dlouho tam bude, obyvatelé Betlémští ho vychovati mají.

Kapitola 33.

O processí, kterouž jsme k místům svatým v kostele Betlémském vykonávali.

Okolo půl hodiny po našem se do kostela dostání, nakoupiv nám zatím *vicarius* náš voskových svíček, od *Maronitův* a křesťanův *della cintura*, za naše peníze, strojili jsme se s *gvardianem* Betlémským k processí v jedné kaple, kteráž jest při straně půlnoční při samém kostele vystavená, dlouhá, však úzká a dosti vysokým klenutím opatřená, ta slove „panny Kateřiny“. Oltář v ní stojí v kůru proti východu, kterýž jest přehražený, a za tou přehradou stolice, v kteréž mniši sedávají, a každodenně své ho-

[1]) škrybenti.

dinky [1]) říkají, postavená jest, nebo tu samou kaplu nad zemí, a potom pod zemí ostatní kaply v své vlastní moci drží; a oznámili nám, že se na tom místě oltáře Kristus pán svaté panně Kateřině ukázati měl a jí předpovědíti, že od tyrana *Maxencia* mučedlnickou smrtí odpravena býti má; a protož že se takoví odpustkové v ní jako na hoře Sinai, kde pochována leží, dosahují.

Po té vzal na se náš *p. vicarius* roucho mešné, a někteří mniši komže, a všickni jsme szuli obuv naši a vyšli z té kaply, nesouce v rukou svíce hořící, *gvardian* s *vicariem* a mnichy napřed, my za nimi upřímo k západní straně zpátkem se obracujíce, začavše zpívati *hymnum*, touž notou, jak jsme zpívali v kostele hrobu božího, v těchto slovích:

Nunc ad praesepe domini sacratum
Pergamus omnes etc.

V tom jsme přišli k jakés šíji, do níž jsme vešli co do sklepu po 18 stupních kamenných dosti povlovně, k jedné kaplici aneb jeskyni, slove „nemluvňátek“ aneb „nevinných děťátek“, a jest pod zemí, tmavá; o níž doleji oznámím.

Z té jsme se obrátili na levo, jako na polední stranu, a šli tak pod zemí jakousi šíjí v skále vytesanou, dvou loket Pražských zšíří a tří loket a jedné čtvrti zvýší, okolo desíti krokův zdýlí, trochu se točící až na stranu východní; tu jsme přišli do kaply, kde se Kristus pán, spasitel náš, z blahoslavené p. Marie bez její poškvrny pro nás hříšné na tento svět v člověčenství našem narodíti ráčil. Ač pak s druhé strany jinými schody kostela do též kaply také se choditi může, o čemž výše oznámeno: ale poněvadž se tuto povlovněji jde, těmi jdouce processí naši jsme konali.

Ta kapla, v níž se Kristus pán narodíti ráčil, tehdáž marštal aneb chlév pro hovada byla; jakž o tom svědčí sv. Lukáš v 2. kapit., když píše: „I porodila syna svého prvorozeného, a v plénky ho obvinula, a položila jej v jeslech; neb neměli místa v hospodě.“ Kde pak jesle v těch krajinách bývaly nežli v chlévích? buď pod zemí, jako tuto u Betléma, pro příhodnost vrchu a skalí, buď nad zemí pod střechou, a to pro veliká horka, pro něž dobytek jako u nás vně vystáti nemůže.

Křesťané potom to místo rozšířiti a z něho kaplu udělati dali, zvláště *Helena* svatá, o níž píše *Niceph.* 8. *lib. c.* 30., kteráž ji modlami pohanskými od *Adriana*, císaře Římského, poškvrněnou

[1]) *horas.*

po 180 letech našla, vyčistila a nad ní kostel stavěti dala. *Hieron. contra error. Joh. episc. Hieros.*

Jest ta kapla zdýlí od západu proti východu 15 krokův, zšíří 6 krokův, vysoká okolo šesti loket, po stranách, ač všecka prvé v skále pouhé vytesaná jest, však z horlivosti veliké předkův dotčených od země až do vrchu klenutí rozličného mramoru, porfíru a jaspisu tabulemi jest vysazená a přepěkně obložená [1]). Strop klenutý stojí na třech sloupích z bílého mramoru, dílem *musirovaným*, od zlata a lazúrové barvy draze ozdobený, ale nyní pro množství lamp, kteréž tam ustavičně hoří, hrubě očazený.

V té kaple u prostřed proti zdi východní jest malý výstupek do kaply otevřený, a nahoře prampouch okolo půldruhého lokte široký, jako nějaký *lunet* neb poloukruží [2]). Pod tím jest kámen z bílého mramoru, tenký, do zdi vsazený, od země zvýší do pasu, na kterémž sami katolíci mši sloužívají. Na tom jest vyryto po stranách černými literami v řeči latinské: *Hic de virgine Maria Jesus Christus nasci dignatus est*, totiž: „Tuto se Ježíš Kristus z panny Marie naroditi ráčil.“ Nad kamenem jest tabule dřevěná místo archy při stěně východní toho výstupku, na ní stojí malováno narození Krista pána, jak panna Maria s Josefem a pastýři nad děťátkem klečí.

Pod kamenem jest dole dláždění, od země o jeden stupeň vyšší nežli jiné v kaple, a v něm jest díra okrouhlá tří prstů zhloubí, okolo ní v mramoru jest vytesaná veliká hvězda; tu nám *gvardian* Betlémský vypravoval, že se pod tou děrou Kristus pán naroditi ráčil. S obojí strany toho místa jsou ony dvéře a stupně, kterýmiž se nahoru do kostela vchází, jichž jsem nahoře dotekl.

Od toho místa narození Krista pána, něco málo na pravé straně proti poledni, stojí opět jiný výstupek čtverhraný, dosti veliký, zdýlí čtyr a zšíří tří kroků, vysoký čtyry lokty a do kaply otevřený, v skále vytesaný, však na pět čtvrtí lokte Pražského hlouběji postavený nežli kapla, a má tři stupně kamenné.

Stojí v něm proti východu oltář z mramoru, na kterémž stojí tabule dřevěná místo archy, a malování na ní, jak tří králové Kristu pánu děťátku dary obětují; *gvardian* nám oznamoval, že na tom místě tří králové se klaněli, dary od mirry, kadidla a zlata obětovali [3]). *Mat.* 2.

Naproti tomu oltáři dole při zemi k straně západní u stěny

---

[1]) taflovaná. [2]) *hemicyclus.* [3]) oběrovali.

jest jakési korýtko z samorostlé skály vytesané, dlouhé dvou kroků a široké jednoho kroku, a něco víc nežli půl lokte hluboké, a slove jesličky, latině *praesepe;* jsou bílým mramorem osazené. O něm pravil *vicarius*, že jsou to ty pravé jesličky a místo, v nichž Kristus pán položen býti ráčil, ačkoli v Římě v kostele *al santa Maria maggior* aneb *rotonda* na vánoce také pravé jesličky ukazují, ale jsou kus aneb díl těchto, a tak oboje pravé býti mohou.

Na jednom kusu [1]) mramorovém, jímž jesličky obloženy jsou, viděti vyrostlinu velmi misternou osoby aneb podobenství [2]) člověka v mnišském oděvu s kápí, tváří a bradou dlouhou. O té pravili, žeby byla osoba sv. Jeronýma, když pokání čině v těch místech (jakž doleji položím), tu znamení svého zanechati měl.

Když jsme již tu kaplu a místa v ní dosti dobře shlídli, *vicarius* Jerusalémský přistoupil k oltáři, totiž tomu tenkému kusu mramoru nad místem narození Krista pána, vzav ornát na sebe mši sloužil; a po vykonání toho všeho obrátili jsme se zase zpátkem k straně západní, a šli skrze tu šíji oznámenou, až jsme k kaple nemluvňátek přišli, kteráž také z pouhé skály vytesaná a s svými výstupky dosti veliká jest, vysoká půl čtvrta lokte Pražského. Stojí v ní oltář, a na něm jakési malování místo archy; za tím oltářem jest vytesaná jeskyňka, v níž pravili, že mnoho nevinňátek od Herodesa krále pobitých [3]) pochováno leží. *Mat.* 2.

Z té jeskyňky jsou dvéře v koutě, a to v stěně západní; skrze ty přišli jsme do jiné jeskyně, též z skály vytesané, dlouhé čtyr kroků a tří široké, na vysokost předešlé podobné. V té na pravé straně, do ní vcházeje, jest hrob mramorový, od země na dva lokty Pražské vysoký, široký pěti čtvrtí a dlouhý téměř přes celou jeskyni. O tom hrobu pravili, že jest svaté Pauliny aneb Pauly a Eustachie, dcery její, kteréžto byly rodičky z Říma, rodu starožitného *Cornelių* a *Gracchův*, a byvše obráceny na víru křesťanskou, daly se do země Svaté, aby tam bydlely, oblíbivše sobě místo v Betlémě, kdež již prvé od svaté Heleny kostel vystavený byl. Tu ona dala na svůj groš klášter (kterýž podnes stojí okolo kostela) vystavěti, a byl tehdáž na čtyry díly rozdělený: v jednom byli mniši, a ve třech ženské pohlaví a panny, kteréž ona všemu dobrému učila a cvičila, pod velikou kázní uzavírala, že nikdy ven

[1]) štuku. [2]) kontrfektu. [3]) pomordovaných.

nevycházely, krom v neděli do kostela, aniž kdo z mužského pohlaví tam vjíti směl. V tom klášteře trvala do 20 let, až i skonala a pochována jest v tom hrobě, kterýž sobě sama dala vytesati; o čemž sv. Jeroným, za jehož času živy byly, mnoho píše *in loc. Hebr.*, a jim na památku nápis složil [1]) v těchto slovích:

Nad hrobem.

Scipio quam genuit, Paulae fudore parentes,
Gracchorum soboles, Agamemnonis inclyta proles,
Hoc jacet in tumulo, Paulam dixere priores.
Eustochii genitrix, Romani prima senatus,
Pauperiem Christi et Bethlemitica rura sequuta.

Nade dveřmi jeskyně.

Aspicis angustum praecisa rupe sepulcrum?
Hospitium Paulae est, coelestia regna tenentis.
Fratrem, cognatos, Romam, patriamque relinquens,
Divitias, sobolem, Bethlemiti conditur antro.
Hic praesepe tuum, Christe, atque hic mystica magi
Munera portantes, hominique deoque dedere.

Z té jeskyně šli jsme dále skrz dvéře úzké proti západu, a přišli do jiné jeskyňky z skály vytesané, něco prostrannější nežli ta, z které jsme vyšli; v té stojí opět jiný hrob mramorový nad zemi vyzdvížený dvou loket, dlouhý tří loktů bez čtvrti a široký pěti čtvrtí, v kterémž pohřben byl sv. *Eusebius*, učedlník a věrný pomocník svatého Jeronýma při vykládání biblí svaté z řeči židovské do slovanského a potom do latinského jazyku. V též jeskyni od toho hrobu jdouc tři kroky, proti západu při stěně v koutě, jest opět jiný hrob mramorový, od země zvýší půldruhého lokte, široký též půldruhého a dlouhý půlčtvrta lokte. V tom hrobě bylo pochováno tělo svatého Jeronýma, kteréž na ten čas i s výš položenými v Římě se ukazuje. *Onuphr. de 7. urb. Eccles.*

Z té jeskyně jsou dvéře úzké a nízké v stěně půlnoční, skrz ty jsme šli po jakýchsi čtyrech kamenných stupních a přišli do čisté a dosti veliké klenuté kaply, kteráž jest o dobrý díl vyšší ven z země nežli předdotčené kaply, a nahoře v klenutí jest do ní díra prolomená, skrz tu světlo jde do vnitřka, a v ní oltář kamenný proti východu stojí. Ta kapla slove „komůrka sv. Jero-

[1]) *epitaphium* skomponoval a složil.

nýma“, proto že v ní mnoho let bydlel, biblí svatou vykládal a jiné mnohé spisy spisoval, kteříž posavad z většího dílu až do našich časův dochováni jsou. Živ byl okolo léta po narození Krista pána čtyrstého.

Odtud jsme se zase zpátkem obrátili skrz dotčenú jeskyně, a potom těmi schody, kterýmiž jsme dolů šli, nahoru do kaply svaté panny Kateřiny; odkudž jsme s processí vyšli, a tak tehdáž konec pouti učinili a do *refectorium* šli, kdež jsme s bázní boží poobědvali.

Kapitola 34.

O spatřování některých míst vně okolo kláštera Betlémského.

Když bylo okolo nešporův, *gvardian* s mnichy a my poutníci šli jsme do kaply svaté panny Kateřiny, a zpívali jsme tam nešpor. Po nešpoře vyšel s námi *gvardian* ven z kláštera, neb náš *vicarius* pro veliké horko v klášteře zůstal.

I obrátili jsme se proti východu a dávali jsme se údolím, až jsme mimo jakousi ves šli, kteráž nám jdoucím po pravé ruce ležela, totiž proti poledni, a jmenuje se „Ves pastýřův“, z níž oni pastýřové, jimž andělé narození Krista p. zvěstovali, býti měli; a leží od Betléma půl míle vlaské.

Od té vsi uchýlili jsme se k půlnoční straně, na jakés úrodné a pěkné pole, plné olivových stromů, o nichž pravili, že za časův Krista pána tu byly; pročež podnes Turecký císař toliko polovici poplatku [1]) z nich béře, mimo jiné, od nichž ještě jednou tolik dávati se musí; a táhne se několika honův.

V tom poli přišli jsme před jakousi vinici, kteráž byla ohražená hradbou kamennou do páždi zvýší. Do té nás uvedl *gvardian*, a v ní ukazoval kusy zbořeného stavení a mnoho rumu, až i sklep jeden, coby kapla byla pod zemí proti východu, do něhož na poledne jest hrubá prodělaná díra, skrze niž řícenin téměř do polovice toho sklepu napadalo. My tedy tou děrou do něho jsme lezli a poznali, že jest kapla byla, dlouhá 12 a široká 6 krokův, bez oltáře (snad doleji zasutý byl), a vedlé všech okolností [2]) znáti, že jest nákladný kostel na tom místě býti musil, a jakž nám pravili, že sloul „u andělů“. V tom podzemním sklepě viděli jsme

[1]) trybutu. [2]) *circumstanci.*

mnoho střepův a hrncův plných popela a uhlí, kteréž tam Mouřenínové a Arabové, aby kouřili a kadili, vnášejí. Nebo té kaply a místa okolního pohané hrubě sobě váží, netoliko pro skutek boží na něm stalý, ale i pro některé jiné příčiny. Skutek boží jest ten, že jsou andělé na tom místě pastýřům stádo pasoucím narození Krista pána zvěstovali, chválíce boha s množstvím rytířstva nebeského, a řkoucích: „Sláva na výsostech bohu“ atd. *Lucae* 2.

Na tom místě ještě za Starého Zákona stála věže a sloula židovsky *ader* neb *eder*, latině *turris gregis*, česky „věže stáda“; byla jako varta a stráž v poli Betlémském pro stáda, jichž se tu mnoho každého času pro dobrotu a množství pastev pásávalo. U té věže bydlel za některý čas patriarcha Jákob a stádo své tu pásl. 1. *Genes.* 35. Pročež pohané, smýšlejíce dobře o andělích a patriarších, šetří sobě takové památky. Jiná příčina, proč sobě toho místa šetří, jest tato, že nedávno jakýsi Arab, chtěje nedaleko odtud zahradu svou ohraditi, bral kamení štukové, jehož tu mnoho leží, a chtěl je odnášeti, jakož ho již něco i odnesl; ale že netoliko on, ale všickni jeho děti, hovada a co živého bylo, domem jeho, kterýž se na ně obořil, se zasulo, pročež tak se toho skutku pohané strachují, jináče nemyslíc, nežli že se to pro to odnešené kamení stalo; a odtud ani kaméníčka drobného ani ratolístky a bylinek po těch říceninách rostoucích, ani nic jiného neberou; ale když kdo z křesťanův co před nimi odtud nese aneb ulamuje, horší se nad tím a toho jemu činiti zbraňují. To místo míli vlaskou od Betléma leží.

Odtud obrátili jsme se zpátkem do vsi pastýřův, a přišli k studnici hned při začátku vsi, v níž mnoho vody bylo. O té pravili nám, že jdoucí tudy panna Maria píti chtěla, ale žádný jí z obyvatelův té vody naváženi nechtěl, tak že modléci se, voda v té studnici nadmouti se a až nahoru vystoupiti měla, jíž se ona napila. K nám jsou se ti nepřízniví pastouškové přívětivější stavěli, v tom, že jeden přes druhého s provazem a koženým okovem běžel, aby jí nám naváži a píti dal; však bezpochyby proto, aby od nás některý majdyn za to dostali, to činili.

Nedaleko od té vsi ukazovali nám na levé ruce 11 olivových stromův, kteréž jakýsi Arab aneb Mauřenín konventu Betlémskému po smrti své poručil, na ten spůsob, aby se za jeho duši po smrti modlili; kterýchž oni až posavad požívají.

Blízko odtud na straně polední ukazoval nám *gvardian* vrch, na němž ještě velké kusy zdi a věží viděti; o tom pravil, že jest

tu někdy byla znamenitá pevnost Jerusaléma a kraje okolního hlavní klíč, sloula ***Bethsur*** (*Jos.* 15.). Josef nazívá ji ***Betferon*** (13. *ant.* 19.). Za času sv. Jeronýma sloula ***Bethsoron***, jakoby řekl: „Dům skály“ aneb „Dům skalnatý“, proto že na tvrdé skále a mezi horami vystavená byla a ležela, při počátku s té strany údolí ***Raphaim***, míli od Jerusaléma. Král ***Roboam*** a Judas Machabejský po něm nejvíce ji zpevnili. 2. *Paral.* 11. 2. *Esd.* 3. Liziáš ji oblehl, ale nadarmo; Antioch král jí zradou dostal, a Jonata Machabejský ji zase opanoval. 1. *Macch.* 4. 6. 9. 10. 11. 2. *Macch.* 11. 13.

Nedaleko od toho ***Bethsur*** má býti studýnka, v níž onen komorník královny ***Candaces*** z země Mouřenínské od sv. Filipa pokřtěn byl. *Actorum* 8.

Od té vsi šli jsme blíže k Betlému, a přišli k jakés kaplici malé klenuté, však z předu i zadu něco pobořené; o té pravili, že na tom místě někdy Josef s pannou Marií bydlel, když od anděla ve snách do Egypta povolán byl. *Mat.* 2.

Odtud jsme se uhnuli v stranu kláštera asi 100 krokův proti poledni, k jakémus starému pobořenému stavení, v němž mezi rumy a kusy zdí viděli jsme malé a nízké dvířce proti půlnoci, skrze něž se jde do jakési uličky do skály tesané, dlouhé a nízké; do níž jsme i my jeden po druhém s světlem vlezli. Když jsme ji sehnuvše se prošli, přišli jsme do jakéhos sklepu tmavého bez okna, v kterémž na východ jest oltář, vše z skály vytesáno; tu nám ***gvardian*** pravil, že v něm blahoslavená panna Maria s děťátkem Kristem pánem, dřív než do Egypta utekla, pro strach Herodesův se skryla, a v něm děťátko své kojiti měla, kdež že se musila částka drahého mléka jejího na zem dostati; nebo v pouhé černé tvrdé skále jest jiný kus skály bílé barvy a měkký, že se strouhati a snadně odrážeti může, jako hlína armenská a latině ***bolus armenus*** řečená; ta jest vůně aromatické, jakoby strojená byla, a praví, že má dobrá býti šestinedělkám a jiným kojným ženám, kteréž mléka nemají, když ji v nápoji aneb v jídle požívají. A tomu tam tak hrubě věří křesťané i Turci, že ji do dalekých zemí zavožují a mnoho s dobrým prospěchem (i hovadům, aby dobře dojily, ji dávajíc s vodou smíchanou) užívají, kteréž jsem i já kus s sebou do vlasti [1]) přivezl.

Když jsme všecko, co potřebí bylo, shlídli, zase jsme se do

---

[1]) *patriae.*

kláštera navrátili, a chvílku poodpočinuvše, šli jsme všickni do kaply sv. p. Kateřiny a tam *Complet* zpívali; odtud zase do *conventu* k večeři, po večeři do jakési komory, v níž rohože na zemi, a koliks modrací na nich rozprostřené byly; na ty jsme se položili a tu noc dobře odpočívali.

Kapitola 35.

O druhé processí k místům kostela Betlémského; item o spůsobu města a kláštera, a o navrácení se zase do Jerusaléma.

V neděli, 13. dne měsíce Září, ráno okolo hodiny na den, *gvardian* se všemi námi šel do kaply sv. panny Kateřiny, a tu oblekv se v roucho mešné mši zpěvavou konal; po té šli jsme do velikého kostela, a z toho tou jednou šíjí a schodem, jakž výš o nich oznámeno, dolů pod velký kůr do kaply narození Krista pána, a tu byly dvě mše čtené konány: jedna na oltáři z tenkého mramoru, a druhá na oltáři obětování darův, před jeslemi.

Po skončení toho všeho vyšli jsme zase do kostela, a odtud do *refectorium*, kdež jsme našli stůl přistrojený; za něj vsedše a mniši za obzvláštní tabulku, s chutí jsme obědvali, a z daru božího dobrých krmí i dobrého vína dosti jsme měli.

Okolo dvou hodin po poledni někteří z nás poutníkův zpovídali se *gvardianovi* Betlémskému dole v kaple sv. Jeronýma, z kteréžto jsme vyšli do kaply sv. panny Kateřiny, a *gvardian* s jinými mnichy začal zpívati nešpor; po nešpoře všickni jsme szuli obuv, a vzali po svíci rozsvícené, a touž jako předešle cestou jsme šli do kaply, v které se Kristus pán naroditi ráčil; a tu *gvardian* začal *Magnificat etc.*, totiž: „Velebí duše má hospodina“ atd., až do konce zpívati, a my po něm, až došedše do kaply před oltář, tu jsme klekli. *Gvardian* pak přistoupiv k samému oltáři, některé modlitby říkal; potom jsme začali zpívati letanii, a vyšli z kaply nahoru do kostela velikého, v němž jsme třikrát okolo kůru obešli, až zase do kostela svaté panny Kateřiny jsme se navrátili a tu ostatek letanie dozpívali, a tím spůsobem pout Betlémskou vykonali.

Dříve pak, nežli závírku kapitoly učiním, vypsání Betléma i také kláštera položiti chci.

Bethlehem na česko se vykládá „dům chleba“, proto že jest

v znamenitě hojném kraji; v podobenství [1]) pak, že se v něm syn boží, ten pravý živý chléb nebeský, kterýž s nebe sstoupil, naroditi ráčil, jakž sám o sobě svědčí. *Joh.* 6. Sloulo to městso před časy Efrata, to jest „úrodné“, kteréž od ženy Kálefovy, jíž Efrat říkali, jakž někteří smýšlejí, tak nazváno bylo. *Hieron. in Psal.* 131. V pravdě jest vůkol něho položení pěkné a posavád stodolou Jerusaléma slouti může. Leželo v pokolení Judovu, pročež jmenuje se *Bethlehem* Judovo, pro rozdíl od jiného města, kteréž také *Bethlehem* sloulo a leželo v pokolení Zabulon. *Jos. cap.* 19. Leží od Jerusaléma k straně polední, na jednom dosti vysokém vršku na dýl, tak že se dlouhost jeho od východu až k západu táhne, a se všech stran úzké jest. Sumou, v té zemi okolní neviděl jsem tak rozkošné a všech úrod zemských od ovoce, obilí a vína hojné cesty, jako tato z Jerusaléma až do Betléma, a odtud málo něco dále byla; neb se tu v půl míli české hory Judské pusté, skalnaté a neúrodné začínají; tak že tam člověk nad tou neobyčejnou hojností velikou radost srdce pociťuje, a zdá se, jakoby se v tom kraji narození spasitele svého znovu rodil; vedlé všech těch úrod, kteréž ještě podnes jako narozením takového dárce všemohoucího Krista pána občerstvené jsouc, vděčnost jakouž takouž k většímu probuzení nás k dík činění prokazují.

Z toho města pošel, a v něm bydlel i pochován jest onen Ebzan aneb Abesan, soudce Israelský, kterýž měl třidceti synův a třidceti dcer, kteréž všecky za živobytí svého oženil a rozevdal. *Judicum* 12. Odtud byl *Elimelech*, kterýž do země Moabské z příčiny hladu odšel a tam sobě syn jeho Ruth za manželku pojal, kteráž po smrti jeho s svou švegruší do Betléma přišla a *Booza* sobě vzala, s ním *Obeda* zplodila; od nichž *Isai*, otec krále Davida, sám král David a předkové Krista pána podlé těla pošli; jakož potom také Betlém sloulo město Davidovo, že v něm týž král David narozen a vychován byl, a tu v horách Judských a vůkol města stádo otce svého pásl. 1. *Reg.* 16. Sv. Jeroným *in loc. Hebr.* píše, že za jeho časův ještě hrob *Isai* a předkův některých krále Davida stál. Vedlé čehož hodné učiněno jest, aby sloulo vlast [2]) Krista pána a nejpřednějších předkův jeho, jakž to všemu křesťanstvu povědomé jest. *Ruth.* 14. *Mich.* 6. *Math.* 1. 2. *Luc.* 2.

Po smrti krále Šalomouna Roboam, syn jeho, to město nákladně vystavěl a ozdobil. 2. *Paral.* 11. Ale častokráte při zká-

[1]) u figůře. [2]) *patria.*

zách Jerusaléma pobořeno bylo a chatrné bývalo, až i *Micheas* 6. prorokoval: „A ty Betléme Efrata maličký jsi mezi tisíci Juda.“

Za držení křesťanův Gotfrid z Bullionu a bratr jeho *Balduin* to město nad jiná opravovali, a v něm nejprvé biskupství a biskupa vyzdvihli, jemuž pod správu Aškalonitskou církev a mnohá jiná města oddali. *Vilh. Tyr.* 11. *bell. sac. c.* 12. *et* 12. *bell.* 13. *etc.*

Nyní zajisté ovšem chatrné jest, že sotva ves býti může, domy v říceninách porůznu, místem toliko jeden sklípek neb jeskyně pod zemí; Arabům a křesťanům *della cintura* za příbytek jest. Nebo z většího dílu tam křesťané *della cintura* bydlejí, a dovoleno sobě mají vinice štípiti a víno prodávati, sic žádný Turek, netoliko pro zákon, ale i pro přísnou vrchnosti své zápověď, té svobody, ačby rád chtěl, nemá; o čemž doleji dotknu. A však vedlé přísloví: čím lepší země, tím horší obyvatelé, nachází se to při nich pravdivé. Nebo velmi nebezpečno jest mezi nimi v Betlémě a vůkol obcovati; jest-li že sami člověka nepřepadnou, aspoň ho jiným okolním Arabům v horách prozradí, a potom se s nimi o loupež rozdělí.

Klášter Betlémský na konci východním [1]) města leží, tu kdě někdy zdi městské stály, a bylo stavení veliké a nákladné, že se posavád jako nějaká pevnost z daleka býti zdá. Na větším díle nyní pustý jest, pro malý počet osob v něm se zdržujících; nebo toliko *gvardian* sám šestý s mnichy v něm bydlí; jsou řádu sv. Františka a Jerusalémskému *gvardianovi* poddaní, a od něho svých všech potřeb dostávají. Tehdejší *gvardian* Betlémský rozený Francouz, a mniši všickni Vlachové byli.

Při tom klášteru byla někdy velmi pěkná věže, a něco jí ještě stojí; s té se mohlo spatřiti položení města *Hebron* i krajiny vůkol *Mambre*, a mimo Betlém také k nim cesta z Jerusaléma vede.

Bylo pak město *Hebron* (v naší řeči slove „společnost“ neb „účastnost“, latině *participatio*, snad pro duchovní obecenství s největším patriarchou Kristem pánem) nejstarší v zemi *Canaan*, na vrchu rozkošném v pokolení Juda ležící.

Sloulo jináče *Kiriath Arba*, totiž „město čtyř mužův“, proto že v něm čtyří patriarchové pochováni jsou, totiž Adam, Abraham, Isák a Jákob; item Eva, Sára, Rebeka, Lia atd. Aneb jináč vykládá se „město obrův“, proto že v něm obrové velicí bydleli, kteréž synové Israelští pobili [2]). *Jos.* 15.

---

[1]) špici východní. [2]) pomordovali.

Založeno bylo od zlořečeného Kánana, od něhož pošli Gethejští, a ti je za času Abrahama, u nichž byl pohostinu, jako i Isák a Jákob, drželi. *Genes.* 13.

Když Josue zemi *Canaan* opanoval, mělo svého zvláštního krále, jehož synové Israelští obesili, a město Kálebovi za dědictví dali, kterýž z něho svobodné kněžské město učinil. *Jos.* 20.

Král David v něm nejprvé na království byl korunován, a v něm sedm let panoval. 2. *Reg.* 5.

Do toho města chodívali Židé navštěvovati míst a hrobův, kde patriarchové leželi, a tam modlitby konali, jakož i Absolon pod tím zámyslem [1]) svou zradu proti otci svému tam konal. 2. *Reg.* 15.

Za času křesťanův stolice biskupská v něm byla. Nyní jest pobořené, však souditi se může po těch pozůstalých řeceninách, že slavné a veliké město býti musilo.

Jest však od starého *Hebronu*, v pěkném a úrodném údolí, nový *Hebron*, ves chatrná, a leží okolo jeskyně, kde hrobové patriarchův jsou.

To údolí sloulo před lety *Mambre*, v němž také Abraham pod stany bydlel, a tu anděly jdoucí, aby Gomoru a Sodomu vyvrátili, k sobě na nocleh přijal, jim pod velikým dubem, jakž jej 70 vykladačů jmenují, aneb *terebinthem*, jakž *Josephus* píše, nohy myl; od čehož potom dotčený strom od mnoha časů až do panování císaře Konstantina Velikého ctěn a příliš vážen byl, tak že pod ním veliké modlářství a kouření Židé i pohané činívali, až jej sv. Helena zazditi a podlé něho kostel vystavěti dala, s přísným poručením císařským k biskupu Jerusalémskému, aby tu modlářství vykonávati nedopouštěl, jakž to obšírně *Nicephorus* 8. *Eccl. hist.* 30. pokládá. *Hier. in epist. Paulae, in loc. Heb.*

V tom údolí jest ta dvojitá jeskyně od Abrahama za 400 lotů stříbra koupená (*Gen.* 23.), v níž pohřbeni leží jmenovaní patriarchové, a jakž *Josephus* píše, hrobové jejich z mramorového kamene velmi pěkně a nákladně uděláni byli. Nad tou jeskyní potom křesťané kostel pevný vystavěli; ale Turci sobě z něho *meschit* a pevnost udělali, žádnému křesťanu ani Židu tam jíti nedají, než toliko ke dveřům přijíti a skrz ně do kostela, a dále nic, hleděti dopustí; ale pro temnost jeskyně z tak daleka nic se spatřiti nemůže, ačkoli plno lamp tam dnem i nocí hoří; a když do Mechy z země Syrské a okolní po zemi putují, obyčejně se tu zastavují

[1]) fortelem.

a své obřady [1]) při těch hrobích vykonávají. *Vilh. Tyr.* 2. *bell.* c. 3. 15. *bell. sac.* 6. *Breidenb. Brocard. Salign.* a *Vitriac. etc.*

My jsme tam nesměli jíti, pro veliké nebezpečenství od množství Arabův, kteříž pro úrodnost kraje tu vůkol se drží, a velmi ukrutně s poutníky zacházeti obyčej mívají. Ale již se zase k cestě navrátím.

Naposledy jsouc hotovi do Jerusaléma se navrátiti, složili jsme se vespolek po několika dukátích, a je jsme *conventu* za dobré chování darovali. Po té rozžehnavše se vsedli jsme zase na naše osly, okolo dvou hodin před večerem, a v samý večer do Jerusaléma jsme přijeli.

Kapitola 36.

O vyjití našem k spatření údolí Siloě a některých jiných míst okolních.

V pondělí den památky povýšení sv. kříže, to bylo 14. dne měsíce Září, ráno vstavše šli jsme do kostela, a tam zpěvavou mši a některé čtené slyšeli. Okolo nešporův vyšel s nami *vicarius* z kláštera, a vedl nás skrze město branou Joppenskou dolů pod horu Sion, tou cestou, kterouž jsme do Betléma jeli, vždy mimo rybník Bersabe na levou ruku, až jsme téměř horu Sion obešli, a přišli k hoře *Eroge*, proti hoře Sion k západu se začínající od hory Gihon, tak že se téměř jedna býti zdá, i od mnohých spisovatelův [2]) za jednu a túž (ale nevlastně) se drží. Nebo Gihon pokládá se k západu města, tento pak vrch k poledni se klade, a bylo pod tímto mezi Sionem a nimi údolí *Benhinnom*, o němž teď doleji oznámím.

O tom vrchu píše *Josephus ant. lib.* 9. c. 11., že za časův Oziáše, krále Judského, kterýž se chtěl úřadu kněžského ujímati a kněžím Aronovým v něj sahati, vzav na se oděv kněžský do svatyně všed, tam chtěl zápalem vonným na oltáři páně kaditi, a tak tehdáž pro ten jeho všetečný skutek že jest veliké zemětřesení státi se mělo, skrze něž tento vrch polední na dvé se rozstoupiti, a jedna polovice až k vrchu pohoršení na východ postoupiti, a druhá na svém místě zůstati měla, sám pak král malomocenstvím raněn byl; o čemž čteme v 2 knihách *Paral.* 26. kap.,

---

[1]) *ceremonie.* [2]) škrybentův.

a směřuje k tomu zemětřesení a vrchu rozdělení Zachariáš prorok v 14. kapitole. *Amos.* 1.

Na ten vrch lezli jsme dosti příkře po skále a kamení, až něco málo přes polovici vrchu, tu jsme k jakémus zdí obehnanému místu čtverhranému, na 15 noh vysokému přišli; nahoře zevnitř jest klenuté, do 20 krokův široké a 11 dlouhé; vnitř, jakž zprávu dávali, 50 noh široké a 72 dlouhé býti má; však na vrchu že se po něm rovně choditi může. Na to klenutí jsme vylezli a viděli, že jdou do něho skrze klenutí veliké čtverhrané díry, jichž jsem devět načetl, ale sedm toliko otevřených jest, a skrze ty díry čisté světlo dolů jde.

Do toho místa nemůže se jinudy nežli těmi děrami jíti, skrze něž se musí po žebříce aneb jináč lézti. A vůkol té ohrady jest kus čistého pole, o kterémž obojím oznamoval nám *vicarius*, žeby sloulo pole *Hakeldemach*, totiž „pole krve“, kteréž od Židův za 30 stříbrných koupeno bylo, za něž Kristus pán od Jidáše zrazen a prodán byl. *Mat.* 27. To že až posavád oddáno jest pohřbu poutníkův, jakož pak z počátku k tomu cíli koupeno bylo; a sv. Helena dala ho ten díl pro samé poutníky obezdíti, a ostatek ho pro jiné křesťany zanecháno. Však na ten čas netoliko poutníci, ale i domácí všelijakého náboženství křesťané tam se pochovávají, když toliko některý dukát *sangiachovi* aneb *cadi* Jerusalémskému za to dají, krom Vlachův, Španělův a Francouzův, kteříž se na hoře Sion v místě výš oznámeném kladou.

Těmi děrami hleděl jsem dolů, a tam viděl mnoho kostí lidských, a některé osoby plátnem obvinuté a obalené, nevím celé-li čili nic; kdež také mnoho myší semotam běhalo.

O té zemi divnou věc rozprávějí, že v ní každé tělo mrtvé a zvláště poutnické do 24 hodin zpráchniví, že toliko samy kosti neporušené zůstávají; a té moci že ani jinde, kam přivezena bývá, netratí. Jakož prý zavezeno té země mnoho do Říma na jeden hřbitov [1]), kterýž podnes slove *campo santo*, to jest „svaté pole“, při vrchu Vatikánském; a tu že žádného Římana v sobě netrpí, ale jej v noci zase nad hrob vyvrhne, než toliko přespolní, zvláště z Německého národu, ty ve 24 hodinách že v prach se obrací. O čemž mnoho historikové Římští vypisují. To místo od Jerusaléma na půl míle vlaské leží.

---

[1]) krchov.

Odtud jsme šli 80 krokův dolů proti půlnoci, a přišli do dosti veliké jeskyně, v samé skále tesané, a z té díra, skrz niž se do druhé jeskyně menší, kteráž jest proti západu, lézti může.

O těch jeskyních pravili nám, že v nich někteří z učedlníkův Krista pána pro strach židovský, v čas utrpení Krista pána, se skryli. Okolo těch jest několik jiných jeskyněk, a skrz některou se jde do dvou, do tří atd., a mají z nich některé nápodobné býti jeskyni dvojité v Hebronu, o níž nahoře psáno jest.

Jsou tam také mnohé hroby, z nichž jeden vlastně i s jeskyní hrobu božímu nápodobný býti má, totiž, že jest při straně zdi příční do skály vtesaný, a do té jeskyně že jest úzká díra aneb dvéře, kteréž se kamenem zakládaly.

Pravili nám také, že před lety v těch děrách pousteníci a *heremitae* řečtí i katoličtí se zdržovali.

Od těch jeskyní šli jsme dolů s vrchu na 300 krokův skrz údolí *Benhinnom* aneb *Gehinnom*. V tom údolí Židé veliké modlářství provozovali a modlu Moloch z mědi slitou, v podobenství královské osoby s roztaženýma rukama, tu měli; do té dávali živé dítky své, a ohněm tu modlu obkládali a své dítky na prach pálili. 3. *Reg.* 11. 2. *Paral.* 28. 33. *Jerem.* 7. *Actor.* 7. Jakož i král Achas, Manasses a jiní králové Judští své dítky pálili. 4. *Reg.* 16. 21. Pro kteréžto modlářství a ukrutné dětí svých vlastních moření dopustil pán bůh v tom údolí takové krve prolití na lid Jerusalémský skrze Assyrského krále, že na tisíce těl mrtvých v něm nepochovaných leželo, ptactvu a zvěři k sežrání; od čehož nesloulo prvním jménem, ale bylo nazváno „údolí zabíjení“. Isaiáš 30. Jeremiáš 7. 19. 32. kap.

V tom údolí rozkošné zahrady a rybníky byly, studnice Siloë a potok Kidron k straně východní skrze ně tekly a velmi rozkošné je dělaly, až i zahrada královská tam byla, v kteréž byla studnice *Rogel* a kámen *zoëleth*, o nichž se častá zmínka činí. *Jos.* 15. 18. 2. *Reg.* 17. 3. *Reg.* 1. *Cant.* 4. 4. *Reg.* 25. *Jer.* 39. 52. *Josephus* 7. *antiq.* 15. *et* 9. *ant.* 11.

My tehdy přišli jsme k jakés čisterně bez vody v samé skále vytesané; o té nám pravili, že to jest ta, o níž v 2. kn. Machab. v 1. kapitole zmínka se činí, že když byli Židé do Persie zajatí, oheň z oltáře tam dali a kamenem díru přikryli; až po mnoha letech, když se z zajetí vrátili, o tom v pamětech tejných poznamenáno nalezli, kdeby ten oheň skrytý byl, že ho hledali, ale žádného ohně nenalezli, než toliko vodu shustlou; té nabrali a

oběti na oltáři ní polili, kteráž z sebe u přítomnosti lidu oheň dala, a tu zase ohně svatého k službám chrámovým dosáhli. To jest ta čisterna v zahradě královské kamenem *zoëleth* zakrytá, jakž jsem teď málo výš napsal.

Odtud jsme šli 400 krokův blíže k Jerusalému, a přišli k jakýms starým zdem; u těch jest místo čtverhrané obezděné, nápodobné sádce malé, v níž voda byla, a do té sádky z skály hluboce do vnitřka vytesané teče. O té studýnce a vodě pravil *vicarius*, že jest studénka Siloë a rybníček neb kupadlo Siloë.

Ta studnice vychází z hory Sion proti východu, vodu zdravou, libou a čistou má, a jde z ní potůček do potoka Kidron. Tu studnici dal spraviti král Judský Ezechiáš (4. *Reg.* 18.) a *Sellum*, syn Choloziášův, kníže Židovské (*Nehem.* 3.). V té studnici Kristus pán onomu z přirození slepému, pomazav mu prvé oči blátem, velel sobě oči umyti, což jakž učinil, prohlídl a zdráv učiněn byl. *Joh.* 9. Na kterémžto místě okolo té studýnky stál před lety pěkný kostel, nazvaný: „spasitele osvěcujícího“; ale nyní jest pobořený, a ty staré zdi svrchu dotčené ještě od něho zůstávají. *Niceph.* 8. *c.* 30. Před zkázou Jerusaléma všecky vody i tato studnice téměř vyschly, proto že se z nich voda prodávala; a jak *Titus* město oblehl, v takové hojnosti z ní voda tekla, že hovadům, a všemu vojsku, i k zavlažování zahrad postačovala. *Joseph.* 6. *bell.* 6. Ta voda z té studnice jest od pohanův velice vážená, a podnes skutkem to poznávají, že jest jim velmi prospěšná, a jakž *Salig. tom.* 10. *cap.* 1. píše, že pohanům, kozlem smrdícím, od smradu pomáhá, v níž se oni hned z dětinství pro tu věc mýti obyčej mají.

Od té studnice šli jsme proti poledni 80 krokův, a přišli k jakémus starému a velikému štěpu samotně pod vrchem stojícímu, okolo něho dole jest okrouhle kamením obkladeno; o tom pravili, že na tom místě Isaiáš prorok, kterýž do 70 let v Jerusalémě prorokoval, z rozkazu krále Manassesa, pilou na dvé přetřín byl. Mezi tím kamením mají Turci obzvláštní kámen ven nad jiný vystavený, u toho se modlívají a své náboženství, jakoby tu *meschit* byl, konají. A drží za to, že tu dotčený prorok pochovaný leží. *Hier. arg. in Esaiam*, *Brocard. it.* 6. *Breid.* 6. *Julii.*

Ten vrch, pod nímž ten strom stojí, jest „Hora zhoršení“ nazvaná, a leží od Jerusaléma k poledni východnímu, blízko hory Olivetské. Na té hoře král Šalomoun v své starosti dal vystavěti chrám modlářský svým ženám, v kterémž se i sám klaněl. 3. *Reg.* 11.

Nedaleko od toho stromu Isaiášova viděli jsme hrob čtverhraný, z pouhé skály vytesaný, a od skály vrchu, z něhož dělán jest, na šest noh oddělený, okolo toho čtyrmecítma sloupův dílem Dorickým z též skály stojících, a na těch dva kameny jako pavláčka [1]) vycházející a pěkně vytesávané, na nichž stálo kus skály, na spůsob diamantu špičatého vytesané, bodem [2]) k nebi obráceným, a vůkol něho veliké hromady malých kamení.

O tom hrobu pravili, že jest jej sobě Absolon, neposlušný syn otce svého Davida krále, za živobytí svého ustavěti dal, v němž (ač trojím kopím na stromě prohnán byl) však předce pochován býti měl. 2. *Reg.* 18. *Joseph.* 7. *ant.* 10. To pak kamení drobné že Turci a jiní pohané, na znamení jich proti němu mrtvému zlobivosti a potupy, pro jeho protivení se otci svému, kdykoli tudy chodí, házejí.

Blízko toho jest jeskyňka v skále vytesaná, vně nad děrou pěkně Korintským dílem otesaná; v té, pravili, že král Manasses, a jiní, že král Josafat pochován byl.

Odtud obrátili jsme se k údolí Josafat, a coby mohl dvakrát z lučiště dostřeliti, přišli jsme k jakési studýnce, pod vrchem ležící; do té jsou dvéře proti východu, skrz kteréžto jsme šli dolů šíjí v skále vytesanou, po mnohých stupních kamenných, a teprv hluboko dole jest dotčená studénka čisté a čerstvé vody; z ní jsme pili, a zdála se tak chutná býti, jakobychom mléko čerstvé pili. O té pravili, žeby sloula studénka *Rogel*, o níž jsem nahoře zmínku učinil.

Vyšedše nahoru, šli jsme podlé potoku Kidronu proti půlnoci údolím Josafat, a po té vrchem nahoru k městu do brány sv. Štěpána, a v městě jsme se obrátili na levo proti straně polední, až jsme nedaleko cesty k jakémus čtverhranému zdmi obehnanému místu došli.

V té ohradě viděli jsme jako sádku nějakou čtyř loket hlubokou, okolo 20 krokův dlouhou a 12 širokou, s jedné strany leží při zdech náměstí [3]) kostela Šalomounova, s druhé při zdech městských, a dvéře má naschvál vyzděné; do té se jde po stupních dolů, když voda jest, aby se bráti mohla. Tehdáž v ní nebylo nic vody, než v jednom místě drobet bláta, a místem trávu zelenou znáti; ale že časem zimním tam bývá.

O tom pravili nám, že sloul a ještě sluje židovsky *Bethesda*,

[1]) krancle. [2]) špicí . . . obrácenou. [3]) placu.

totiž „dům vylévání“, proto že se tam vody dešťové vylévaly, česky „rybník bravní“. Ten král Šalomoun pro potřebu chrámu udělati dal, aby v něm ovce k obětem od nečistot vypírali. *Cant.* 4. *etc.* Toho rybníku voda bývala jistých časův do roka zakalována a pohnuta, a kdo po tom pohnutí nejprvé do vody se dostal, ten se na každou nemoc (byť jak chtěla nezhojitelná byla) i hned zhojil. Vedlé čehož potomních let, za časův Krista pána, okolo toho rybníka byl dům vystavený, a vůkol něho pavlače byly, tam nemocní na těch pavlačech leželi, a jakby anděl vodu zakalil, aby buď se sami, aneb cizí pomocí, s té pavlače do vody sebou hodili, na to číhali, tak že ten dům místo nemocnice [1]) byl; jakž toho příklad nacházíme na jednom od Krista pána uzdraveném, kterýž 35 let nemocný a sklíčený ležel, vždy očekávaje, aby se jednou nejprvé před jinými do té vody dostati mohl: ale po ta všecka léta toho se mu dostati nemohlo, proto že sám sebou hnouti nemohl, a jiný žádný mu pomoci nechtěl, až jej Kristus pán té práce zprostil. *Joh.* 5.

Josephus píše, že ta voda bývala co krev červená. *Joseph.* 6. *bell.* 6. Svatý Jeroným svědčí, že za jeho časův místem červená voda se ukazovala, a ta velmi zdravá byla (*tom.* 3. *de loc. Hebr. lit. B.*).

Odtud šli jsme přímo skrze město, a přišli k večeru do kláštera do našeho příbytku [2]), a tu jsme přes noc odpočívali.

Kapitola 37.

O vyjití našem do kláštera sv. kříže, odtud navrácení se do kláštera sv. Salvátora; a o druhé chůzi do kostela hrobu božího, až i o hostině, kterouž [3]) jsme konventu připraviti dali.

V úterý po památce povýšení sv. kříže, to bylo 15. dne měsíce Září, ráno když bylo po mši, *vicarius* s trucelmanem a my poutníci šli jsme pěšky ven z města skrz bránu Joppenskou k západní straně, na půldruhé míle vlaské od Jerusaléma, cestou rozkošnou mezi vinicěmi a zahradami, až do jednoho kláštera, „sv. kříže“ nazvaného.

Když jsme před dvéře nízké, plechy železnými obité přišli, na ty *vicarius* kamenem zatloukl; kdežto nám otevřeli a nás do

[1]) špitála. [2]) lozumentu. [3]) pankétu, kterýž.

kláštera pustili. I šli jsme do kostela dosti prostranného a pěkného, klenutého a kamenného, až k oltáři, kterýž na východ stál, a ten obcházejíce (neb se vůkol něho jíti může) ukazovali nám pod ním díru, a v ní kmen stromový, jejž pravili palmovým býti, a z toho že díl kříže Kristu pánu odťali a udělali. Ačkoli někteří píší, žeby kříž Krista pána z čtverého dřeva udělán býti měl: totiž peň [1]) do země z cedrového dřeva, aby neshnil; to což z země vycházeti mělo až na výš, z cypřišového, proto že vysoký a rovný strom jest; příční kus z palmového, aby se proroctví písně Šalomounovy naplnilo: „Vstoupím na palmu, a natrhám ovoce jejího“ (*cap.* 7.); nápis [2]) pak z olivového udělán byl. ***Montevilla, Johan.*** Schwallart a jiní.

V tom kostele byly malované osoby některých patriarchův, prorokův a apoštolův, při nichž jména jejich napsána byla; ale málo se jich vlastně pro starost přečísti může.

V tom klášteře jsou křesťané ***Georgiani***, vlasky ***Zorzani***, o nichž níže psáno bude, kdež také svého biskupa stálým bytem mají a před útisky pohanskými bezpeční jsou; nebo ačkoli neveliký jest, však velmi tlusté a vysoké zdi má.

Ten jejich biskup nás přívětivě přivítal, jakož potom, když jsme klášter spatřili, nám fíkův a vína v hrozních čerstvého dal; my pak majíce k tomu s sebou přinešený chléb, sýr a víno, tu jsme chvílku poseděli a posnídali, potom zase jim poděkovavše, do Jerusaléma okolo poledne jsme se odtud navrátili.

V čas nešporní *gvardian* s mnichy, a z nás tří poutníci toliko, jmenovitě pan Heřman Černín, pan ***Antonio Donato*** a já třetí, vyšli jsme z kláštera přímo před kostel hrobu božího, a tu jsme Turky na nás očekávající, aby nám dvéře kostelní otevřeli, shledali; neb to před tím dnem *gvardian* skrze trucelmana objednal. A však dříve nežli nás do kostela pustili, od každého z nás o polovici méně, nežli jsme ponejprvé dáti musili, totiž toliko pět dukátů vzali, krom mnichů, totiž sv. Františka bosáků, kteříž po všem tureckém panství nic nedávají. Jiní duchovního řádu, jakéhokoli náboženství, polovici toho, co jiní světského řádu křesťané, berní a daní tureckých platiti musejí. Kdoby pak chtěl, aby za mnicha řádu sv. Františka prošel, toliko pleš sobě na hlavě udělati dá, bude za takového přijat; však byl-liby od koho Turkům prozrazen,

[1]) štok. [2]) tytul.

bez milosrdenství život ztratí, a to u nich obyčejnou ukrutností na kůl za živa vbit bude.

Přijavše peníze počtli nás všecky pořád, a pustivše nás do kostela, v něm nás zavřeli. My pak šli jsme nejprvé před kapličku hněvu božího, a klekše pomodlili jsme se. Odtud povstavše šli jsme do kaply blahoslavené panny Marie, v kteréž podobně, jak jsme do ní vešli, modlitby naše jsme vykonali.

Potom *gvardian* s mnichy začali zpívati *complet*, po vyzpívání ho šli jsme s processí vnitř vůkol kostela, bosýma nohama po místech svatých po pořádku s týmiž ceremoniemi, totiž s zpíváním hymnu a s svící hořící atd., krom že se s námi na každém místě *gvardian* dlouho nezastavoval, a o každém místě řeči obzvláštní jako při prvnější processí nečinil.

Po processí chodili jsme semotam po kostele, jej vedlé vůle své spatřujíce. Potom zavolali nás mniši do *refectorium*, s nimiž jsme trochu salátu a chleba pojedli, a po nápitku [1]) vína se napili, a brzo na odpočinutí do výš vypsaného sklepu se odebrali.

V středu den památky svaté Lidmily, to bylo 16. dne měsíce Září, ráno jak se počalo rozednívati, přišel pro nás *vicarius* do sklepu, s kterýmž jsme ven do kaply blahoslavené panny Marie vyšli, a odtud se *gvardian* se všemi mnichy a námi nahoru do kaply *Calvariae* aneb *Golgata* vedl, kdež na se *vicarius* roucho mešné vzal, a my stáli bosýma nohama, majíce svíce hořící v rukou; přistoupil pak k oltáři, který naproti východu stál, při straně polední, na místě, kde Krista pána na kříž přibíjeli, a tu nám mši četl. Po mši *gvardian* na se jiné mnohem pěknější roucho mešné vzal, a šel s námi odtud dolů do kostela až k jeskyni hrobu božího, kterouž jsme, mniši napřed, *vicarius* s *gvardianem* za nimi a my zadu, pořádně po třikráte vůkol obešli, zpívajíce hymnu nahoře dotčenou [2]).

Potom všel *gvardian* do jeskyně se dvěma mnichy, z nichž jeden epištolu a druhý evangelium zpíval. Byl pak na hrobě božím přistrojený oltář, na němž *p. gvardian* mši sloužil, a my mezi mnichy vně před kapličkou hrobu božího latinskou mši zpívali.

Když bylo po pozdvihování, vedl jednoho každého z nás tří popořád *vicarius* do kapličky před oltář hrobu božího, a tu nás *p. gvardian* s mnohými ceremoniemi (jakž to v obzvláštní kapitole níže poznamenám) na rytířství hrobu božího pasoval a světil.

[1]) truňku. [2]) položenou.

Po vykonání toho všeho vyšli jsme zase ven do velikého kostela, a tu s svícemi hořícími opět po třikrát kaplu hrobu božího obešli a *Te deum laudamus* zpívali, až se čas domův navrácení přibližoval, v kterémž přišli Turci a nám kostel zase otevřeli, a jednoho po druhém čtouc, na dvorec [1]) před kostel vypustili, a to bylo okolo času poledního. I vracovali jsme se s radostí do kláštera, a tu s chutí obědvali, a ten den v klášteře zůstali.

Ve čtvrtek po památce sv. Lidmily, 17. dne měsíce Září, my tří v nově pasovaní rytíři, majíce o tom zprávu, žeby ten obyčej byl, že novotní rytíři *conventu* nějaké hody a hostinu [2]) přistrojiti dávají, také jsme se na tom snesli, že se podlé obyčeje toho zachovati chceme. Pročež uznavše k tomu *vicaria* nejpříhodnějšího pro známost a vzáctnost jeho býti, dožádali jsme se ho za radu a pomoc k shotovení potřeb k takovému kvasu náležejících. O čemž on nám o všem upřímně, co a jakby to býti mělo, oznámil a to shotoviti připověděl, tak že jest se toho daleko méně, nežli jsme na to pomysliti uměli, vyhledalo; načež jsme mu koliks dukátů dali, a on za ně kuřat, slepic, koroptví (kteréž po třech majdynách, to udělá 8 krejcarů, bral) a jiného masa a ovoce všelijakého nakoupil, a to vše v kuchyni konventské připraviti dal.

Přede vším zvali jsme *gvardiana*, všecky mnichy i naše čtyry spolutovaryše, a je povolné shledali; přes to *gvardian* poručil své víno dáti, věda žebychom tak dobrého v Jerusalémě dostati nemohli.

O polednách, když čas obědu byl, od mnichů na třech tabulkách aneb štocích dlouhých v *refectorium* přistrojeno bylo, a přišed *pater gvardian* a jiní hosté, od nás přivítáni byli; kdež se *p. gvardian* s *vicariem* a jedním starým mnichem (kterýž před ním *gvardianem* byl) za jednu tabulku posadil, za druhou mniši, a my poutníci za třetí jsme se posadili.

Po té nám nosili jídlo na malých miskách, každému obzvláštně na jiné misce, začavše maso vařené, až i pečité, a to každému po jedné koroptvi, po kuřeti, a co tak drobného bylo po jednom kusu (že se každý dobře najesti mohl a najedl) dávali.

Mezi tím byli jsme všickni dobré mysli, a v tom *convictu* sobě dobře (neb na nás nepršelo) poseděli, proti některých starých radě a učení, kteříž hody společné zavrhovali a haněli. Jako císař *Augustus Octavianus*, ten zvání jednoho k druhému pro

[1]) plac. [2]) pankét.

jídlo zapověděl, ale kdoby koho poctiti chtěl, tomu jídlo poslati a jemu je darovati měl, a to proto, že prý, jakož při hře obyčejně se bohu zlořečívá, tak při hodech o lidech nepřítomných se zle mluvívá. *Svetonius Tranquillus. Cicero* píše, že *Cato censor* soudil, že kdo jde k druhému k jídlu, svou svobodu tratí, pochlebuje a mnoho proti své vůli činí, čehož člověk srdce udatného podstoupiti nemá. *Aeschines*, řečník slavný, propověděl, že tři věci člověka chvály hodného činí, totiž: když kdo rád a s chutí do kostela chodí, na vojnu z potřeby, ale na hody ani dobrovolně ani z přinucení nechodí.

A však naproti tomu všech vlídných, ctnostných a dobrou správu a vládu [1]) zachovávajících národů ten obyčej byl, že nejen obecních a obzvláštních hodův a kvasův nezapovídali, ale je nařizovali, odkudž v Říši (nad niž těchto časův správnějších obcí není) shornice cechův neb pořádkův [2]) a jiná místa k společným shledáním a poseděním vystavená pošla. Nebo jakož se pokrmem a nápojem tělo posilňuje, tak duch a mysl svými krměmi, kteréž při tom obyčejné bývají a býti mají, totiž rozprávkami příhodnými, přátelskými a poctivými se občerstvuje, a od zlých aneb těžkých myšlení, hněvu, svárův atd. se vyprazdňuje, a z toho známost, přátelství a dobrá vůle, jakž o tom mnoho staří psali, pochází. *Plutarchus convival. quaest.*, *Athenaeus* a jiní.

Národ Francký nad jiné tu chválu od dávních časův měl, že přátelé, příbuzní a známí často své doma přistrojené krmě k jednomu snášívali a spolu s radostí (s mnohým přitom rozmlouváním a kratochvílením) večeřívali, jakž se to posavád u nich skutečně a chvalitebně plní.

Kdo o kvasích a hodech pěkné rozpravy a zákony [3]) věděti chce, ten sobě *Stephani Gvazzi convivium casalinum*, *Mensam philosophicam*, *de symposiis*, a jiné knížky o tom vypisující přečísti může.

Kapitola 38.

O spatřování některých míst vně za městem, a strojení se na cestu.

V pátek po sv. Lidmile, 18. dne měsíce Září, vstavše ráno nejprvé do kostela, potom když čas byl, k obědu jsme šli. Okolo ne-

[1]) regiment. [2]) zünftstuben. [3]) *discursy* a *leges*.

šporů vyšli jsme s *vicariem* a dvěma mnichy ven z města branou Joppenskou, a od brány obrátili jsme se k pravé straně proti půlnoci a šli na díle vedlé zdí městských, kteréž nám po pravé ruce byly; potom jsme se mezi vinice, až k místu okolo míle vlaské od města, do jakéhos dolu aneb jámy dosti hluboké a široké, nápodobné jakoby tu někdy lom kamene byl, dostali; do kteréž když jsme sešli, uhlídali jsme v ní dva Araby a jednu starou babu arabskou státi. Ta se na nás nejvíce potřásala a kamení chápala, chtíc nás odtud odehnati; ale my jsme ji, i ty dva Araby, koliks majdyny spokojili a pěkně odtud vybyli.

Tu v témž dole jest při samé zemi díra proti východu, nízká a úzká, sotva co člověk po břiše prolezti může, a jest z samé skály vytesaná; kdež jsme koliks svěc, které jsme s sebou přinesli, rozsvítili, a do té díry na tři lokty zdýlí při zemi rovinou, jeden po druhém po břiše, hlavou napřed, proti západu lezli, až jsme se tam všickni dostali, a spatřili vnitř sklep okrouhlý, veliký a vysoký, z samé skály vytesaný, z kteréhož se do jiných malých sklípků dveřmi, kteréž vůkol a vůkol jsou též z samé skály vytesané, chodí.

V těch sklípcích stojí hrobové z kamene velmi pěkně tesaní, někteří od země půldruhého lokte zvýší a půlčtvrta zdýlí, a zase někteří větší i menší; mezi nimiž byli někteří svrchu otevření, v kterýchž jsme kosti a těla zpráchnivělá viděli; a v některých nádoby pěkné s přikryvadly, obé kamenné, do nichž popel z pálených těl mrtvých vložený byl, jsme spatřili.

Dvéře při těch sklípcích nejsou vstavené, ale velmi mistrovsky z holé skály jednoho kusu vytesané, při kterýchž není žádného kovu ani dřeva, a jsou malé pídi ztlouští a zvýší jako jiné dvéře; otvírají se tak snadně, že když jeden malým prstem postrčí, otevříti je i zavříti může, kromě že se nezamykají. Takových dveří při těch sklípcích ještě několik bylo; ostatek jich na zemi vyvalených a rozražených leželo.

V tom pak sklepě i v těch sklípcích jest tma, nebo tam žádného okna není, a proto jsme svíce míti musili. A v pravdě jsme se těm hrobům i dveřům, tak nákladně a řemeslně vyrývaným a mistrovsky vytesaným, dosti nadiviti nemohli.

O těch hrobích pravil *vicarius*, že byli králův Judských a Jerusalémských, a v těch že z většího dílu pochováni byli; což dosti k víře podobné, pro spůsob jich královský, jest.

Majíce čas vyjíti, prošli jsme skrz ty sklepy ven až skrz dotčenou díru na světlo, neb ve všech těch místech tma jest; a odtud jsme se do kláštera našeho odebrali, pánu bohu děkujíce, že jest nám předsevzaté pouti vedlé úmyslu a žádosti naší požehnati a toto poslední míst svatých shlédnutí v zemi svaté dokonati dáti ráčil. Nebo jsme se tu již déle zdržovati nemínili, ale přestavše na tom, co nám pán bůh v tak krátkém času bezpečně a pokojně dal spatřiti a poznati, dále a jinam, dokud čas sloužil, jsme se strojili. A protož chtějíce odjeti, radu jsme mezi sebou drželi, jakéhoby kdo úmyslu a vůle byl. Některým *patria* a vlast příliš sladká a milá byla, a hrubě jim v hlavě ležela; protož přímo domů z Jerusaléma se strojili.

Pan *Antonio Donato* chtěl do Damašku skrz Samaří a Galilej, a odtud zpátkem do *Tripoli*, až potom domů jeti. Panu Černínovi a mně ležela v mysli *idea* jiných míst svatých a nejpřednějších po zemi Židovské, jako Egypta, hory Sinai atd., a do těch jsme sjeti chtěli. Lampert Nizozemec [1]) v Jerusalémě v klášteře zůstati žádal; neb tak nám na cestě v Cypru ostrově přislíbil, a peněz, na něžby trávil a domů cestoval [2]), neměl.

Tak tedy strojili jsme se co nejdříve vypraviti, a zatím skupovali jsme všelijaké potřeby, obzvláštně od Řekův, Maronitův a jiných křesťanův, všelijaké dřevěné, hlíněné a kamenné věci: *Agnus dei* svěcený, křížky, páteře, kapličky na spůsob hrobu božího, z bílé hlíny udělané, a jiná řemeslná díla, jimižbychom přátely doma v vlasti své obdařiti, a sobě některé na památku chovati mohli, jako z hory Tábor, proměnění Krista pána; od čisterny, kde Kristus pán s Samaritánkou rozmlouval; z Nazarétu, kde anděl páně blahoslavené panně Marii početí Krista pána zvěstoval; vody Jordánské; z Jericha z domu Zacheova; z hory *Quarantena*; z Betanie ze tří míst; z místa, kde Kristus pán učedlníky pro oslici poslal; z hory Olivetské, kde na nebe vstoupil; kde se krvavým potem potil; z Getsemane, kde jat byl; z údolí Josafat z několika míst; z studnice Siloë; z údolí *Benhinnom*; z Hory pohoršení, kde sv. Isaiáše přeřezali; z jeskyněk učedlníkův skrýší; od zlaté brány; z hory Sion, z několika míst v sobě obsahujících; z kláštera hory Sion, a co se v něm obsahuje; z domu, kde se sv. Anna a Joachim narodili; z chrámu Šalomounova; z domu Pilátova, a ze všech míst cesty kříže, nahoře jmenovaných; z hory *Cal-*

[1]) Nydrlander. [2]) vandroval.

varie; hrobu božího; kde sv. Jakub sťat; z pole Acheldema; z hory Gihon; z Emauzu; z hor Judských, kde sv. Alžběta bydlela, a tam píseň „Velebiž“ [1]) od panny Marie zpívána byla; z domu sv. Jana Křtitele; z domu Zachariáše; z Betléma; z jesliček; obřezání Krista pána atd.; z místa Anděl u pastýřův [2]); z *Hebron* a jiných mnohých míst země Svaté; potom z hory Sinai, Oreb; z egyptských míst několika: ty všecky v Jerusalémě se prodávají, a já jsem jich nemálo s sebou do vlasti přivezl a přátelům rozdal.

Také věděti sluší, že na všech těch a jiných tuto nepoložených místech, někde všech, někde na sedm let hříchův odpustkové od *gvardiana* a *vicaria*, s jistými v místech každých činěnými obřady [3]) a říkáním evangelických textův a modliteb, se zvěstují, a z štědrosti i hojnosti hlavy církve katolické za poklad duše všem pravým a věrným katolíkům se darmo a z milosti darují.

Mezi tím, když jsme sobě ty věci spravovali, *Lampertus* nám veselou [4]) až i smutnou hru [5]) svými nespůsoby začal. Nebo uznav, že tu našeho bytu přes dva neb tři dni nebude, dělal se nemocným, a lehv do lůže, stavěl se, jakoby zimnici palčivou a hlavní měl, ledacos před mnichy mluviti začal, a je k tomu, aby ho mezi sebou živili, přivesti usiloval. My nadíle vědouce jeho úmysl, jemu jsme toho přáli, a to, že se mu jídlo do komory posílalo, spůsobili.

A když jsme do komory po večeři na odpočinutí přicházeli, ještě jsme jemu našeho vína (kteréž podlé obyčeje dosti v velké konvici za námi i s sklenicí přinášeli a přes noc nechávali) udělovali. Ale milý Lampert, snad dlouhým a nepřinuceným líháním přes celý den jsa k tomu přiveden, v noci, když jsme leželi aneb seděli a spolu do některé hodiny rozmlouvání mívali, vstával, a nejprvé se konvicí vína zahradil [6]) a ním se uzdravoval; po té divné třety, tance, šprýmy, skoky atd. provozoval, tak že nám dosti smíchu a kratochvíle působil, zvláště mně, kterýž jsem pro veliké, pálčivé a neobyčejné nežity, jimiž jsem od cesty z ostrovu *Candie* až do té chvíle na těle mém bolestně trápen byl, a v těch velikých horkách jak jim hověti žádnou měrou nevěděl, a do několika hodin na noc usnouti nemohl. A v skutku mnohé směšné spůsoby a moci vína rozdílné, vedlé přísloví a poznamenání starodávního, jsem při něm spatřil. Nebo (prý) první napití [7]) zahání žízeň; druhé dělá rozkoš; třetí pokušení; čtvrté opojuje; páté

---

[1]) *Magnificat.* [2]) *Angelus ad pastores.* [3]) ceremoniemi. [4]) *comedii.* [5]) *tragedii.* [6]) zašancoval. [7]) truňk.

hněv vzbuzuje; šesté svár; sedmé třeštění mysli; osmé sen, a deváté nemoc vzbuzuje. Blaze, kdo tomu rozumí a příčin uchází, jakož pak i nebohému Lampertovi z žertu a smíchu žalost pošla. Nebo některé chvíle, dřív nežli mnich, kterýž za námi víno přinesl, dobře z komory vystoupil, Lampert vedlé obyčeje svého sobě vyvstal, a kvapně k vínu s zpěvem v nizbzemském [1]) jazyku se uspíšil, tak že mnich něco toho zaslechl, až i gvardianovi o tom o všem oznámil.

Pročež nazejtří přišel k němu *gvardian* a do ohledávání pulsu se mu dal; a uznav, že mu nic nebylo, napomínal ho pěknými slovy, aby již vyvstal a do vlasti se strojil, že s pomocí boží zdravým jest. Ale když se Lampert předce nemocným dělal, *gvardian* k jiným lékům přistoupil, a jemu přísně oznámil, aby se tím netěšil [2]), jakoby tu za příčinou nemoci zůstati mohl, že oni ho přijíti nemohou a nesmějí přes počet již prvé nařízený a doplněný; ale nebude-li chtíti dobrovolně vyvstati, že ho před klášter vynesti a na ulici položiti dá.

Tak nebohý Lampert vol neb nevol vstáti musil, a nás se přidržeti strojil. Načež jiní poutníci jemu krátce všecku naději odňali a jeho se ujíti nechtěli; až jsme pan Černín a já jeho zase na svou práci vzíti a vychovávati musili, jakž o tom níže položeno bude.

Posledního dne bytu našeho v klášteře učinivše poděkování *p. gvardianovi* a všemu konventu z velikého přátelství a dobrého chování, složili jsme se vespolek po několika dukátích a jim jsme je darovali, i co za listy vysvědčovací [3]) a jiné dary jejich od svěcených věcí náleželo, je pěkně spokojili, a nazejtří odjeti hotovi byli.

Zatím pak, nežli k dalšímu předsevzetí putování našeho přistoupím, ještě některé přináležející rozpravy [4]) k zemi Svaté a pouti Jerusalémské tuto položím.

---

[1]) nydrlanském. [2]) netroštoval. [3]) *testimoniales*. [4]) *discursy*.

Kapitola 39.

O spůsobu starého města Jerusaléma, jaké bylo od počátku v své celosti a slávě, prvé nežli je Římané dokonce vybojovali a zkazili; což se brzo po na nebe vstoupení Krista pána stalo.

Město Jerusalém leželo právě jako *centrum* u prostřed světa (*Genes.* 48. *Ezech.* 5. *Psal.* 74) na vysokých horách (*Deut.* 32. *Syrach.* 46. *Esai.* 36. *Mat.* 20. *Lucae* 10. *Act.* 8.), prameny vod čistých a zdravých se prýštících (*Gen.* 14. 2. *Paral.* 20. *Psal.* 46. 48. *Strabo Geograph. lib.* 6. *Plinius*, *Tacitus de bello Judai. lib.* 21.), v zemi úrodné, mlékem a strdí oplývající, Judské aneb Židovské, v údělu [1]) pokolení Benjaminova (*Joseph. de bello lib.* 3. *c.* 2.), jako nějaký zemský a rozkošný ráj, obraz aneb podobenství [2]) onoho budoucího věčného města božího a ráje v nebesích (*Esai.* 45. *Apoc.* 21. *ad Galatas* 4.); město zvolené svaté (*Psal.* 68. *Esaiae* 52. *Jer.* 2. *Dan.* 9. *Tob.* 13. *Nehem.* 11.); podobenství [3]) církve boží (*Joel.* 3. *Ephes.* 1. 5. 1. *Corinth.* 1. 1. *Tymoth.* 2. *Hebr.* 2. *Apocal.* 21. 22.); město pravdy (*Psal.* 85. *Zachar.* 8.), spravedlnosti (*Esaiae* 1. *Jer.* 23.); město hlavní vší země Judské (2. *Samuel.* 5.). Sumou bylo nejšťastnější, netoliko že je pán bůh všemohoucí zákonem a učením svým božským, mocnými a moudrými králi a kněžstvem svatým za staré církve obdařiti ráčil; ale seslav syna svého jediného v těle na svět, v tom městě skrze něho největší divy, nejvíce učení, umučení, ukřižování, z mrtvých vstání, na nebe vstoupení, ducha svatého seslání a skrze evangelium nové církve vzdělání působiti ráčil; jakž to vše v Biblí svaté Starého a Nového Zákona zapsáno máme.

Léta od počátku světa 2023. za času Abrahama patriarchy byl král Melchisedech, ten město Jerusalém nejprvé založil, proto že na tom místě, po porážce učiněné čtyř králův, kteříž Lota, bratra Abrahamova, jali, pánu bohu obětoval, a tu bydlíval (*Gen.* 14. *Joseph. lib.* 1. *ant. Jud. c.* 10. *et lib.* 7. *bell.* 18.); a sloulo tehdáž *Salem*, totiž „Pokoj“ aneb „pokojné“.

Po nemnohých letech opanovali zemi i město Chananejští jináč Jebusejští, od Jebus syna Chanaan aneb Chama syna Noe pošlí, od čehož sloulo, dokud je drželi, Jebus, totiž 824 let, až do ča-

[1]) v losu. [2]), [3]) figura.

sův Josue, kterýž uvedv syny Israelské do země Chanaan aneb Židovské, krále Jebusejského Jerusalémského zabil.

A však to město za časův Josue nebylo dobyto, a Jebusejští z něho nebyli vyhnáni; nýbrž ačkoli synové Israelští okolní zemi všecku opanovali, nicméně je samé přes tři sta let trpěti musili, až král David, kterýž božskou pomocí hor okolních se zmocnil, je nenadále a silně oblehl.

Bylo za času toho obležení tak pevné, a tak mnoho sobě v něm Jebusejští zakládali, že místo branných mužů [1]) množství chromých, kulhavých, slepých a jináč nedostatečných lidí na zdi městské postavili, s mnohými posměšnými řečmi, dávajíce znáti, že ho takoví mohou obrániti, a že se žádného nebojí. Ale vždy s božskou pomocí přemoženi a z města vyhnáni, a nadále pobiti [2]) byli.

Město pak od Davida krále opraveno a rozšířeno, na hoře Sion zámek slavný vystaven, stolice královská na něm založena, a za hlavní město všeho království Judského vyzdviženo. Sloulo *Jebussalem*, ale potom místo *b* bylo *r* proměněno, totiž *Jerusalem*, snad od Řekův, kteříž v svém jazyku jmenovali je *Jerosalem* neb *Jerosolyma*, totiž „Chrám pokoje“, aneb „Chrám v Solimě“, pro vznešenost chrámu od krále Šalomouna vystaveného. 2. *Reg.* 5. 1. *Paral.* 11. *Joseph.* 7. *ant. c.* 3.

Po smrti krále Davida byl králem Šalomoun, syn jeho. Ten město velice zvelebil a okrášlil; neb mimo mnohé paláce a pevnosti v něm vystavené, chrám ten sám byl dostatečný k zvelebení, nerci-li města, ale vší krajiny. Jak nesmírného bohatství od zlata a stříbra, kteréhož sobě jako kamení nějakého při užívání k ozdobě chrámové málo vážili; jak od drahého cedrového dříví, mramorového kamení a jiných věcí drahých k němu potřebováno bylo, o tom obšírně text svaté Biblí svědčí (3. *Reg.* 3. 5. 6. 7. 9. 10. *et c. Joseph. lib.* 8. *ant. c.* 2.), a já jsem toho také něco nahoře v jiném místě položil.

Po čtyřidceti letech panování Šalomounova Roboam syn jeho v něm dvůr držel. Ačkoli pak desatero pokolení Israelské od něho odpadlo a Jeroboama sobě za krále zvolilo, však Benjamin a Juda pokolení při Roboamovi a při jeho potomcích zůstalo, a vždycky se více zlepšovalo; od čehož tehdáž oboje království svého vlastního jména dostalo: Jerusalémské aneb Roboamovo sloulo Juda

[1]) soldátů. [2]) pomordováni.

aneb Judské, a druhé Israel aneb Israelské, a ti za hlavní město Samaří měli.

Roboam byv modlářem učiněn, dopustil naň i na město pán bůh Susaka aneb Sisaka, krále Egyptského, kterýž přitáhl s 1200 vozy válečnými, s 60.000 jízdných a nesčíslným počtem pěších z národu Mouřenínského, latině z *Ethiopie*, *Troglodity*, *Libie* a z *Gviney etc.*, město oblehl, dobyl je, zloupil a vydrancoval, žádného bohatství ani v chrámě nenechav. 3. *Reg.* 14. 2. *Paral.* 12.

Po smrti Roboama byl Abias, syn jeho, králem v Jerusalémě.

Po něm Asa; ten mezi jiným štěstím svým krále Zaraba z Ethiopie, kterýž město Jerusalém oblehl, porazil, a z jeho manství zemi vysvobodil. 2. *Paral.* 14.

Potom byl králem Josaphat; ten byl šťastný a vítězitel mnohých národů, a velice město z loupeží Moabských a Ammonitských zbohatil. 3. *Reg.* 15. 2. *Paral.* 17. 20.

Po něm Joran kraloval. 3. *Reg.* 22. 2. *Paral.* 21.

Po něm syn jeho Ochoziáš. 4. *Reg.* 8.

Potom Joas, za jehožto panování byla země Judská i Jerusalém vydrancovány, a lid z nich na díle zajat, na díle pobit [1]), až i král Joas od svých vlastních služebníkův zabit. 2. *Paralipomen.* 24.

Po něm byl králem Amaziáš syn jeho; ten že po cestě nešlechetné předkův svých kráčel, opět dobytím a nemalou zkázou města i království svého od boha trestán byl. 4. *Reg.* 14. 2. *Par.* 25.

Potom byl Oziáš aneb Azariáš, syn jeho, milý bohu; ten město pobořené opravil a zlepšil, a bohatstvím podmaněných Arabův, Filistinských, Ammonitských atd. je obohatil. 4. *Reg.* 15. 2. *Paralipomen.* 26.

Po něm byl Joathám; ten jako otec velice to město vzdělal a oslavil. 4. *Reg.* 15. 2. *Paral.* 27.

Ale po něm syn jeho Achaz, neslouživ věrně bohu, byl od krále Assyrského a Israelského velikými porážkami soužován, město nejednou obleženo, však nedobyto, ale výplata na ně vzložena [2]) a hrubě ochuzeno bylo. 2. *Paral.* 28.

Po smrti Achasa byl králem Ezechiáš, syn jeho bohabojící; měl veliká pokušení i nebezpečenství od Senacheriba, krále Assyrského, a jednou jej skrz veliké dary od záhuby města odvrátil,

[1]) pomordován. [2]) šacováno.

podruhé, když přitáhl proti městu, anděl páně 185.000 z vojska jeho za jednu noc zahubil a odtrhnouti od města jej přinutil. 4. *Reg.* 18. 19. 2. *Paral.* 32.

Po něm byv králem syn jeho Manasses bezbožný, dal příčinu, že Jerusalém od Assyrského krále dobyt, a on sám zajat a do Babylona zaveden byl, a mnoho zlého tehdáž to město snášelo. 2. *Paral.* 33.

Potom byl Ammon, syn jeho; ten byl od svých domácích služebníkův zabit. 2. *Paral.* 33.

Po něm byl Jozias, syn jeho bohabojný; však když se z všetečnosti proti králi Egyptskému v boj vydal, zabit byl. 4. *Reg.* 23. 2. *Paral.* 35.

Po něm kraloval jeho syn Joachas; byl zajat od krále Egyptského a veden do Egypta, kdež i umřel, město mnoho zlého trpělo, a všecka Judská země musila poplatek [1]) dávati. 4. *Reg.* 23. 2. *Paralipomen.* 36.

Po něm byl bratr jeho Joakim bezbožný; proti tomu vzbudil pán bůh krále Nabuchodonozora Assyrského, kterýž podmaniv sobě zemi i město, je na nejvýš pohubil, vydrancoval, ani chrámu neodpustil, nýbrž všecka bohatství pobral a mnoho tisíc lidu předního do Babylona zavedl; a však bratra králova za krále vystavil, jménem Sedechiáše. Ten se zprotiviv králi Nabuchodonozorovi, popudil ho proti sobě, že přitáhv s silou velikou lidu, krále jal, a přední z lidu i syny a dcery krále před očima jeho pobil [2]), a potom dav králi oči vyloupiti, jej do vězení Babylonského zavedl. Město pak na nejvýš popáleno a pobořeno bylo, tak že na tom místě žádný nebydlel, ale orale se po něm, a porostlinami zarostlé do šedesáti let stálo.

Ta zkáza stala se něco přes 400 let po vystavení chrámu od Šalomouna krále, a před příchodem Krista pána na svět okolo 600 let. *Hier. quae. Hebr.* 4. *Reg.* 25. 2. *Paral.* 36. *Jerem.* 25. 26. 29. *Mich.* 3.

Tehdáž mělo město v svém okršlku 50 honův; příkopy v skále vytesané, 60 noh hluboké, široké 250. Obyvatelův pak všelikého pohlaví 150.000 v něm bylo. *Joseph. lib.* 1. *contra Appio. Strabo Geogr. lib.* 16.

Po letech 70 od zajetí lidu do Babylona, když stolice Assyrská do Persie a k králům Perským přenešena byla, za panování

[1]) trybut. [2]) pomordoval.

prvního monarchy Perského Cýra Velikého, byl lid Judský pod správou Zorobabele do vlasti [1]) propuštěn, a začali stavěti město Jerusalém; však bez bran, příkopů a zdí do 60 let trvalo, až potom král *Artaxerxes* dovolil Nehemiášovi je opevniti a jakby mu se líbilo, spraviti. Pročež pomalu vzcházelo a rostlo, a pod správou nejvyšších kněží a jistých od lidu volených hejtmanů, až do času Aristobula, kterýž po letech od zajetí Babylonského 434 tytul královský sobě osobil, a potomkům ho zanechal.

Po letech 137 od vystavení ho skrze Nehemiáše bylo opět od hejtmana *Artaxerxa* krále Perského mocí dobyto, a to pro zabití [2]) nejvyššího kněze *Jesu*, kterýž od vlastního bratra zavražděn [3]) byl; a tu zase hrubě pobořeno bylo a pod plat Peršanům podmaněno.

V letech 150 od vystavení ho byl král Alexander Veliký vladařem [4]). Ten po dobytí města Tyru táhl nepřátelskou mocí k městu Jerusalému; ale že mu se obyvatelé pokořili a nejvyšší kněz jemu vstříc vyšel, pokojně do něho vjel a sobě je podmanil.

Po smrti Alexandra *Ptolomaeus*, král Egyptský, osobil sobě ty země okolní, a dobyl Jerusaléma násilně, na den svátku sobotního, v němž se Židé nebránili, a množství lidu pobiv [5]) a město popleniv [6]), množství lidu do Egypta do vězení zavedl, kteréž potom syn jeho *Philadelphus* svobodné propustil.

Potom když velmi dlouhé a veliké války mezi králi Egyptskými a Syrskými povstaly, to město vždycky nejvíce trpěti musilo, jednák od jedné strany, jednák od druhé, a někdy od obojí; jakž to pořádně v knihách Machabejských se vypisuje. Předešlá pak zpráva z prorokův Ezdreáše, Micheáše, Zachariáše a Malachiáše vyrozuměti se bude moci.

Když pak lid Judský pod správou Jonaty Machabejského zase pooddechl a do 50 let pokoj měl, žádali míti krále, a protož udělali Aristobula, syna nejvyššího kněze, králem; ten po sobě nechal Janea jinák Alexandra, Alexander manželky své, kteráž, s radou fariseův, dobře spravovala; po její smrti *Aristobulus* a *Hircanus*, synové její dorostlí, vládli; ale nesnadíc se vespolek, dali příčinu Římanům, že jsou se mezi ně dali a je pod moc svou se vší zemí přivedli. A však když se ti bratří přední hrubě spolu nesnadili, skrze hejtmana *Pompeja* dokonce se města

---

[1]) *patriae.* [2]) mord. [3]) zamordován. [4]) monarchou. [5]) pomordovav. [6]) poplundrovav.

i země ujali a město mocí dobyli, nemálo lidu v chrámě a po městě pobivše. Týž ***Pompejus*** Aristobula do Říma poslal zajatého, a ***Hircana*** nejvyšším knězem v Jerusalémě zanechal, a Antipatrovi, synu Herodesa Aškalonitského, správu a vládu [1]) vší země pod jistým a ročním platem poručil.

Mezi tím byly veliké roztržitosti mezi ***Pompejem*** a ***Caesarem***, ***Brutem*** a ***Cassiem***, ***Octavianem*** a ***Antoniem***, knížaty Římskými, tak že město Jerusalém tehdáž ledacos snésti musilo, jakož pak ***Cassius*** dobyv ho, všecken poklad z chrámu do několika tisíc hřiven zlata (kteréhož ***Pompejus*** před tím v celosti tam zanechal) vyvezl, a preč s sebou odvezl.

Naposledy Herodes Aškalonita dostal správy města z lásky a milosti ***Antonia***, a potom tytule královského od ***Octaviana Augusta*** dostal, a ten byl nejprvnější král Judský z národu cizího, a tehdáž nejprvé naplnilo se proroctví strany odnětí žezla [2]) z domu Davidova atd.

Za kralování Herodesa město znamenitě vzděláno, rozšířeno a vystaveno bylo, tak že před tím nikdy ani chrám, ani jiná stavení v té slávě nebyla.

Byv králem 36 let, zanechal po sobě tří synů, mezi něž císař Římský ***Octavianus*** království na tři díly rozdělil, totižto Jerusalém město a kraj jeho okolní dostal se ***Archelaovi;*** a tomu potom od Tiberia císaře království odňato bylo, a ***Pontius Pilatus*** tam za vladaře vyslán byl.

Philippovi synu druhému přišla krajina Trachonická, a nejmladšímu Herodesovi země Galilejská; a ten dal sv. Jana Křtitele zabiti [3]), a Krista pána s posměchem k Pilátovi odeslal.

Těch časův Kristus pán a spasitel náš osobou svou v těle divy a zázraky velikými to město nad jiná zveleboval, a jako na divadle [4]) všeho světa spasení nám v něm konal, až potom od zlých a nevděčných obyvatelův ukrutně usmrcen a na kříži pověšen byl; z kteréžto příčiny největší a nejhroznější zkázu a všecko zlé na ně pán bůh dopustiti ráčil.

Nebo za času Nerona císaře, když se zprotivili Římanům, a to nejvíce pro jakési proroctví domnělé, kteréž o knížeti z Judské země pojíti a svět opanovati majícím znělo, a oni je na kníže z krve a pokolení Judského pojíti majícího vykládali, a ne na ***Vespasiana*** císaře, kterýž pro dobývání Židovské země slavný

---

[1]) regiment. [2]) *scaeptrum.* [3]) zamordovati. [4]) *theatrum.*

byv učiněn, ačkoli nízkého rodu, potom na císařství tam v Judstvu od vojska volen byl atd. — jakž tomu jiní, a křesťané nejpravdivěji o duchovním království Krista pána rozuměli. — Tehdáž tedy císař *Nero* poslal proti nim vojsko pod správou *Vespasiana* hejtmana a *Tita* syna jeho, kteřížto potom obá císařové byli.

Ti město Jerusalém po narození Krista pána 73. a po umučení jeho 38. léta oblehše, 14. dne měsíce Dubna, zed okolo něho 39 honův ve třech dnech obehnali, a to právě tehdáž, když se největší počet lidu k svátku velikonočnímu do města shromáždil, aby je v něm jako u vězení zavřeli.

Od toho obležení odjel *Vespasianus* do Říma, aby císařství přijal, a nechal tu na místě svém *Tita* syna svého, kterýž město za pět měsíců ukrutně oblehl. Nad to Židé sami mezi sebou peleší lotrovskou a hrobem mrtvých učiněni byli. Nebo jakož *Titus* vně vraždil [1]), tak oni sami mečem, hladem a ohněm se trápili a vraždili [2]).

Byli pak v městě na tři strany a roty rozdělení; jedna opanovala chrám a sloula rota Eleazarova; druhá dolejší město držela, jichž vůdce byl Jan Horlivý, od horlivé ukrutnosti tak nazvaný; třetí pod správou jakéhos Šimona byli, a hořejším městem vládli.

Ti mezi sebou nesvorní jsouc, veliké krve proliti nad sebou provozovali, spolu bojujíce, ohněm, mečem a všelikou nepřátelskou mocí ukrutněji nežli Římané, kteříž vůkol města leželi. Hlad veliký mezi nimi byl, že po hovadech a obilí kůže od střevíc, od štítů a pavez shledávali, trávy, sena a jiných věcí, až i smetí malou váhu za 4 *drachmas*, to jest na naší minci za půl kopy míšenské, prodávali; holubích trusků pečených místo soli užívali, a draze je kupovali. A těch věcí s pokojem ani chovati, ani jísti nemohli; neb ti buřiči, kde jaký dým viděli aneb učíli, dům vytloukli, co v něm našli, to vzali, a když co lidé přeschovali, je mučili a bídně trápili, že se přiznávati musili. Jakož pak jednoho času k jedné vdově do domu mocně všedše, našli ji, an půl dítěte pečeného před sebou měla a je jedla. A když se jí tázali, kde je vzala, ukázala jim druhý díl nasolený, pravíc, žeby její vlastní bylo, a nežby je červi sníst měli a samo hladem umřelo, že je sama sníst chce, aby svůj život prodloužiti mohla; protož aby s ní zavděk přijali a pojedli, že jest velmi chutný pokrm, jim osvědčovala.

---

[1]) mordoval. [2]) mordovali.

Ale ti lotři ulekše se toho skutku, jísti nechtěli, nýbrž odtud preč odešli. A jiné hrozné věci se tam dály, že o tom těžko čísti i žalostivo slyšeti.

Titus pak naposledy města dobyl, je vypálil a pobořil, 28. dne měsíce Září, nenechav nežli tří věží: ***Hippicum***, ***Mariamne*** a ***Phaselum*** (o nichž jsem nahoře psal), aby v nich vojáci jeho ležení své míti mohli, kterýchž tu po sobě k ochraně země zanechal; aby znamením byly někdejší veliké slávy města toho; jiné všecko do kořen [1]) vyvráceno bylo, že znáti nebylo, aby tu na tom místě kdy co býti mělo. Počet pak mrtvých v tom obležení od moru, meče, hladu atd. bylo jedenáctekrát stotisíc lidu, krom devadesáti sedmi tisíc zajatých, kteříž z většího dílu na cestě prodáváni (a to třídceti za jeden stříbrný jich dáváno bylo, za jakýchž 30 stříbrných Kristus pán a spasitel náš od nich koupen a stržen byl), a jiní pobiti [2]) byli. O čemž ***Joseph. de bell. Jud. Egesippus***, ***Eusebius***, ***Eutropius***, ***Tacitus Orosus*** a jiní obšírně vypisují.

Josephus pokládá větší počet lidu při svátcích v Jerusalémě se scházející. Nebo některého roku před zkázou města ***Cestius*** vládař, chtěje Nerona císaře, Židovský národ potupujícího a zahladiti usilujícího, od předsevzetí jeho obrátiti, poručil naschvále při svátku velikonočním kněžím na to pozor míti, jakby mu osoby obojího pohlaví dospělé sčísti a oznámiti mohli, a on aby týž počet císaři odeslati mohl.

Kněží tedy počítali oběti a našli jich dvakráte sto tisíc, padesáte šest tisíc a pět set, k každé pak oběti tovaryšstvo bylo nejméně v desíti osobách, ač v patnácti i dvadceti z většího dílu bylo a se počítalo, kteříž beránka spolu jedli; však toliko po 10 pokládajíc, dvadcetikrát sto tisíc a sedmdesáte tisíc lidu počtli, krom nemocných, nečistých a cizozemcův aneb jiného náboženství, jichž veliký počet v Jerusalémě každého času býval.

Tato zkáza Jerusaléma stala se v 590 letech po vystavení chrámu a města od Zorobabele, a v 1200 letech po vystavení ho od Šalomouna krále.

Znamení předcházející tu zkázu mnohá, a mezi jinými tato nejpřednější byla:

Před obležením meč ohnivý nad městem v oblacích přes celý rok viděn byl. Také *cometa* nad městem přes celý rok spatřina

[1]) gruntu. [2]) pomordováni.

byla, a někdy taková *chasmata*, světla a fochrování oblohy v noci vídáno bylo, tak že se zdálo, jakoby bílý den byl.

Kráva přivedená k oběti jehně porodila.

Brána východní chrámu mosazná, kterouž obyčejně dvadceti pacholků otvíralo a zavíralo, sama od sebe se otevřela.

Někdy byla vojska, bitvy a jiní hrozní zázrakové v povětří spatříni.

Při slavnosti letnic, když kněží dle úřadu a povolání svého do chrámu šli, slyšeli veliký šust a hřmot, jako množství lidu vycházejícího, a naposledy hlas volající: „Vyjděme odsud!“

Naposledy jeden sedlák, jménem *Jesus*, nic jiného po sedm let a pět měsícův pořád nemluvil, nežli žalostivým hlasem dnem i nocí chodě po městě a vůkol něho, těmito slovy volal: „Hlas od východu, hlas od západu, hlas od čtyř větrův, hlas nad Jerusalémem, hlas nad chrámem, hlas nad ženichy a nevěstami, a hlas nade vším lidem!“ A když všem všudy s tou neveselou novinou omrzel, byv od každého bit a ssužován, až i z poručení vladaře Římského ukrutně bičován, nic jiného nemluvil, ani za milost neprosil, nežli žalostivými slovy po každé ráně zkřikl: „Běda, běda Jerusalému!“ až byl propuštěn. V času pak obležení volal ustavičně: „Běda, běda Jerusalému!“ až posledního dne živobytí svého chodě po zdech městských volal: „Běda, běda městu, lidu a mně!“ A v tom z praku Římané střelivše na město, jej kamenem uhodili [1]) a zabili, a tak svůj život dokonal.

Apoštolé a jiní křesťané v počtu nemalém vytáhli časně z města Jerusaléma za Jordán do města Pella řečeného, božským způsobem napomenuti jsouce o nebezpečenství, a tu jsou zachováni. *Euseb. Eccl. hist.* 3. *c.* 5.

Aby se pak položení, velikost a sláva města poznati mohla, po jeho částkách je vypisovati budu.

Bylo to město na pět dílů rozděleno, a na čtyřech vrších založeno. Nejprvnější byl vrch Sion, to se vykládá na česko „stráž“ aneb „výška“; byl nejvyšší mezi jinými, a k polední straně města ležel; na něm stál hrad aneb zámek Davidů a město vrchní, jináč město Davidovo, oboje čtverhraně leželo, majíc v okršlku svém 15 honův. [Památnější místa toho dílu tato byla:]

1. Hrob Davidův, o němž jsem napřed napsal. — 2. Dům Annáše biskupa. — 3. Dům Kajfáše. — 4. Dům večeře aneb ve-

[1]) trefili.

čeřadlo páně poslední. — 5. Hořejší město. — 6. Věže Siloe, kteráž se za času putování Krista pána ssula a 18 mužů zařítila a zabila. *Lucae* 13. — 7. Kámen nárožní, byla skála příkrá co zed, na níž stála věže vysoká 150 loket, o níž 2. *Paral.* 26., *Jos.* 9. *ant.* 11. *et* 6. *bell.* 6. — 8. Schody do města Sion, o nichž *Neem.* 3., *Joseph.* 15. *ant.* 14. — 9. Brána Sionská, krásná a nákladná, o níž v žalmu 86.; skrz niž byla pavlač aneb stupně ohražené, po nichž králové do chrámu chodívali. *Joseph. ant.* 15. *c.* 14. — 10. Stupně hradu, na nichž stoje svatý Pavel k lidu řeč učinil. *Actorum* 21. 22.

Na tom vrchu také stáli slavní palácové *Caesareum* a *Agrippium* (*Joseph.* 15. *ant.* 11. *et* 1. *bell.* 16.), o nichž nahoře dotknuto bylo. Byl dům panny Marie, v němž s svatým Janem bydlela. *Niceph.* 2. *hist.* 3. *et* 21. *Euseb.* Dům Uriáše, 2. *Reg.* 11. 23. *etc.*

Druhý díl města sloul dolejší aneb dcera Sion; ležel na vrchu *Acra* řečeném, někdy nejvyšším v městě, ale od Šimona Machabejského prací velikou po tři léta porád sníženém, proto aby vrchu chrámového nepřevyšoval, nýbrž chrám aby se nad jiné stkvěl a vyvyšoval. *Joseph.* 13. *ant.* 9. *et* 6. *bell.* 6. 7. *et* 7. *bell.* 13. 16.

1. Náměstí veliké [1]) u prostřed města, na němž Alexander král Židovský 800 Židův ukřižovati dal, pobiv [2]) prvé před očima jejich ženy a dítky těch Židův. *Josephus* 13. *antiq.* 20. *et* 1. *bell.* 3. 11. 14. *ant.* 22. — 2. Radnice, v níž [3]) 70 starších Židův souditi lid obyčej mělo. *Jos.* 16. *bell.* 6. *Exod.* 18. *Num.* 11. *Deut.* 17. V tom jsou apoštolé vyslýcháni [4]) a bičováni byli. *Act.* 4. 5. V tom sv. Štěpán nebesa otevřené viděl. *Act.* 6. 7. — 3. Vězení, jež *Joseph.* 6. *bell.* 6. *Betiso* jmenuje. V tom apoštolé byli držáni. *Act.* 4. 5. — 4. *Amphitheatrum*, bylo stavení okrouhlé a nákladné, vnitř prostor [5]) mělo okrouhlý, a vůkol něho vysoké lavice (jako v lázni svrchnice) kamenné, na nichž lid seděti a hrám neb divadlům, kteréž se dole v prostoru [6]) dály, dívati se mohl. *Josephus* 18. *ant.* 10. Jakož jinde, ku příkladu v Římě, nacházely se podobná stavení, že v nich do 80.000 lidu dívati se mohlo. *Alexan. ab Alexand. genial. dierum.* — 5. Zámek Pisanských, o němž v následující kapitole psáno bude; tu někdy stál dům

[1]) ryňk veliký. [2]) pomordovav. [3]) rathouz, v němž. [4]) examinováni. [5]) plac. [6]) v placu.

obecní, kdež se střileti cvičili a spolu kvasiti obyčej mívali. *Jerem.* 39. — 6. Zámek *Antiocha, Epiphanes* řečeného, kterýž vystavěl pro skrocení Židův Jerusalémských, jejž potom Šimon Machabejský zbořil. *Joseph.* 12. *ant.* 6. 1. *Macch.* 1. 13. *ant.* 9. — 7. Kancelář, kdež se zápisové všelijací a výsady [1]) chovali; tu buřiči zapálili, aby žádnému ničímž povinni nebyli. *Josephus* 2. *bell.* 17., *et* 7. *bell.* 13. — 8. Dům Šimona farisea, v němž Kristus pán Magdaléně, kteráž mu slzami nohy smačovala a vlasy vytírala, hříchy odpustil. *Lucae* 7. — 9. Dům královny *Berenices*, sestry krále *Agrippy*, kteráž sv. Pavla před vládařem *Festem* mluvícího slyšela. *Act.* 25. 26. *Josephus* 2. *bell.* 15. 16. 17. — 10. Dům knížete farisejského, v němž Kristus pán vodnatelného zhojiti a spolu hodujícím mnohé pěkné naučení dávati ráčil. *Lucae* 14. — 11. Trh, na němž vaření prodávali, o němž jsem nahoře psal, že sv. Jakub na něm sťat byl. — 12. Palác Machabejských, o němž 1. *Macch.* 13. *Josephus* 17. *antiq.* 14. *et* 20. *ant.* 15. — 13. Dům Annáše biskupa. *Josephus* 2. *bell.* 17. — 14. Brána Rybná, sloula od toho, že skrz ni s té strany Joppen a jiných míst pomořských ryby do města se vozily. Sloula také „brána Davidova", že nejblíž hradu Davidova ležela; sloula i „Kupecká", že se skrz ni nejvíc kupectví vozilo z Egypta a z *Aethiopie*. Nyní slove „Joppenská", skrze niž od Joppen poutníci do města přicházejí. 2. *Par.* 33. *Soph.* 1. *Hieron. ibid Neem.* 3. — 15. Studnice neb potůček Gihon, o němž jinde výš psáno bylo. — 16. Stará brána, jináč Soudná, a nyní *Golgatha*, o té výš psáno bylo. — 17. *Golgatha* vrch, a pod ním zahrada hrobu božího, o nichž jinde psáno bylo. Sic také v témž městě byla místa všecka, kterýchž jsem při vypisování Cesty kříže dotekl.

Třetí díl města sloul Druhé město, na hoře *Moriah* leželo, v němž chrám páně byl obsažen, a ten jest ode mne nahoře vypsán.

1. Brána Studničná aneb Vodní proti východu, proto tak sloula, že nedaleko od studnice Siloë a potoku Kidronu byla. *Neem.* 2. 38. 12. 2. *Par.* 23. *Jerem.* 19. 31. — 2. Brána Chrámová, jináč Zlatá sloula, od zlatých plechů, jimiž obitá byla; skrze tu do chrámu se chodilo; a tou také Kristus pán na oslici jeda projel. O ní *Ezech.* 43. 44. píše. Nyní jest zazděná, jakž jsem nahoře napsal. — 3. Síň pohanská při chrámě. — 4. Síň Šalomounova. —

[1]) privilegia.

5. **Síň kněžská.** — 6. Chrám páně. — 7. Tmavé údolí, jinák *Cedron*, to jest „černé“, od veliké hlubokosti jeho (že kdož do něho s vrchu chrámu dolů hleděl, tomu se hlava točila a oči pocházely) tak nazvané; to leželo mezi městem na hoře *Moriah* a městem na hoře *Acra* ležícím, však nemohlo se z jednoho do druhého nežli dvěma cestami, jednou stupněmi do údolí vytesanými a spravenými, druhou přes pavlače aneb most vysoký. Do toho údolí byl s chrámové zdi uvržen sv. Jakub, *Alpheův* syn, na 400 loket zvýší. *Euseb.* 2. *hist. Eccl.* 1. *et* 23. *Nicephorus* 2. *hist.* 38. — 8. Trůn Šalomounův, na němž král soudil, draze a nákladně udělán byl. 3. *Reg.* 10. 2. *Paral.* 9. *Joseph.* 8. *ant.* 5. — 9. Dům Šalomounův, nad míru pěkný, o němž 3. *Reg.* 7. 10., 2. *Paral.* 8. 9., *Josephus* 8. *ant.* 5. Na tom místě potom králové křesťanští palác vystavený měli, a řád rytířstva Templářův vyzdvihli. *Vilh. Tyr.* 12. *bell. sac.* 7. *Vitria. cap.* 65. — 10. Dům dcery Šalomounovy, o němž 3. *Reg.* 7. 9., 2. *Par.* 8., *Josephus* 8. *ant.* 5. — 11. Ovčí brána, o níž jsem nahoře psal, nyní Sv. Štěpána slove. — 12. Věže *Meah*, sto loket vysoká, o níž *Neem.* 3. 12. — 13. Hnojná brána, skrz niž nečistoty do potoku Kidron se vozily. *Neem.* 2. 3. 12. — 14. Ryňk dobytčí, kdež všelijaký dobytek k chrámovým obětem prodáván byl. *Joh.* 5. *Augustinus ibidem.* — 15. Dům ovčí. — 16. Ovčí rybník aneb *Bethesda*, o němž nahoře psáno jest. — 17. Dům královny *Monobazy*. *Josephus* 6. *bell.* 7. — 18. Dům svaté Anny, o němž jsem nahoře napsal. — 19. Věže *Ophel* velmi vysoká a pevná. *Josephus* 2. *bell.* 18. *et* 6. *bell.* 6. 7. 2. *Paral.* 27. 33. *Neem.* 3. 11. — 20. Hrad *Antonia*, pevnost slavná, od krále Herodesa nákladně a pevně vystavená, ku poctivosti *Antonia*, knížete Římského, tak nazvaná; od ní šla pavlač do chrámu, aby, kdyžby se Židé v chrámě bouřili, vojáci tam po ní přispěti mohli. *Joseph.* 15. *ant.* 14. *et* 18. *ant.* 8. — 21. Palác Pilátův, ležel pod pevností *Antonia*, o němž jsem nahoře napsal. Mezi těmi městy na hoře *Acra* a *Moriah* ležícími, a mezi horou Sion bylo údolí veliké, skalnaté a široké, kteréž sloulo *Mello* aneb *Tyropeon*, skrz něž dole a přes mosty přes ně na Sion se choditi musilo. V tom údolí, že vody v sobě nemělo, vystavěli králové Judští domy pro poutníky Židovské, kteříž by k svátkům přicházeli, a mnoho v něm řemeslníkův bydlelo. 2. *Reg.* 5. 1. *Paral.* 11. 3. *Reg.* 9. *Neem.* 8. *Josephus* 6. *bell.* 6. Nyní jest rumy zarovnáno.

Čtvrtý díl města byl na hoře řečené *Bezetha*, a dělil se na

dvé, jeden sloul město *Bezetha*, a druhý Nové město. V městě *Bezetha* 1. byl ryňk dřevný, kde se dříví prodávalo. *Jos.* 2. *bell.* 24. — 2. Rybník, o němž Isaiáš 22. — 3. Dům Oldy prorokyně. 4. *Reg.* 22. 2. *Paral.* 34. — 4. Brána údolí. 2. *Paral.* 26. *Neem.* 2. — 5. Věže peci, na níž nočním časem oheň hoříval, aby poutníci po horách Jerusalémských do města v noci cestu najíti [1]) mohli. *Neem.* 3. 12. — 6. Špitál, jejž *Hircanus* biskup na peníze, vzaté z hrobu Davidova, vystavěl. *Joseph.* 13. *ant.* 15. *Egesip.* 1. *hist. Jud.* 1. — 7. Brána přední, o níž Zachariáš zmínku činí 14. — 8. Brána prostřední, skrz niž se do Nového města chodilo; o níž *Jerem.* 39. a 52. — 9. Věže *Mariamne.* — 10. Věže *Phaselus.* — 11. Brána Zahradní, jináč *Genath.* *Josephus* 6. *bell.* 6. 7. 8. — 12. *Hippicus* věže. Ty tři věže nákladné a jako palácové pokojí pěknými ozdobené byly, vůkol domu Herodesa krále, o nichž jsem nahoře napsal. A byl v tom městě dům sv. Marka evangelisty, o němž nahoře.

V Novém městě: 1. Hrad Assyrských. *Josephus* 6. *bell.* 8. *et* 13. — 2. Koňská brána, od toho nazvaná, že tu král Šalomoun konírny [2]) měl. 3. *Reg.* 10. 2. *Paral.* 9. *Joseph. ant. lib.* 8. *cap.* 2. — 3. Věže nárožní, o níž 2. *Paral.* 26., *Joseph.* 9. *ant.* 11. — 4. Brána nárožní, v rohu proti půlnoci. 4. *Reg.* 14. 2. *Par.* 25. 26. *Jerem.* 31. 37. 38. Zachar. 14. — 5. Široká ulice. *Neem.* 3. 8. — 6. Brána Benjamin. *Neem.* 2. *Zachar.* 14. *Jerem.* 37. — 7. Brána Efraim. 2. *Reg.* 14. 2. *Paral.* 25. *Neem.* 8. 12. — 8. Věže *Psephina*, věže nárožní a osmihraná, velmi vysoká, s níž, když jasno bylo, *Arabia* a končiny Židovské spatřiti se mohly. *Josephus* 6. *bell.* 2. 5. 6. — 9. Dešťová brána (*Neem.* 12.), od toho sloula, že ležela při stráni, s kteréž voda dešťová touž branou do Nového města tekla a ulice jeho proplakovala.

Mezi horou *Bezetha* a dvěma *Moria* a *Acra* bylo údolí plné vody, a přes ně mostové branami opatření. A tak každé město bylo vůkol jednou zdí pevnou opatřeno, na kteréž 90 věží stálo, jedna od druhé 200 loket vzdálí, zed 30 loket vysoká, 20 tlustá, a ta z kamene mramorového velikých kusův [3]), že obyčejný kámen byl 20 loket dlouhý, 5 vysoký a 10 široký, vše železy a skobami [4]) spojované, ač okolo chrámu z většího dílu kamení 25 loket dlouhé, 8 vysoké a 12 široké bylo. Příkopové 40 noh hlubocí,

[1]) třeti. [2]) maršťale. [3]) štáfův. [4]) klamry.

250 širocí, a z většího dílu z skály vytesaní byli. ***Josephus*** 15. ***ant.*** 14. ***de bello lib.*** 6. *c.* 6.

Co se dotýče některých míst vůkol města poznamenaných, ty také tuto pořád vypisovati budu.

1. Ležení Římanův, odkudž Římané na město skrze troje zdi útokem hnáti [1]) začali, potom skrze hrad ***Antoniam***, po něm skrze chrám, naposledy skrz horu Sion se dobývati musili. ***Josephus*** 6. ***bell.*** 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 10. ***et*** 7. ***bell.*** 1. 2. 4. 9. 10. 15. 16. S kteréžto strany tolikéž křesťané pod správu knížete Gotfrida z Bullionu, a to vedlé brány Efraim, město zlezli; a týmž spůsobem a s též strany město potom ztratili a Saracenům v moc postoupili. ***Vilhel. Tyr. bell. sacr. lib.*** 8. *c.* 5. ***et*** 18. ***et Continuat. bell. sac. lib.*** 1. *c.* 7. — 2. Vrch půlnoční, na němž ***Pompejus*** proti městu ležení měl. ***Josephus*** 6. ***bell.*** 13. — 3. Ležení Chaldejské, kdež král Nabuchodonozor města dobýval. 4. ***Reg.*** 23. ***Jerem.*** 1. 39. 52. — 4. Hrob Herodesa ***Agrippy***, kterýž pro pýchu od anděla trestán byl. ***Actorum*** 12. ***Joseph. ant.*** 19. *c.* 6. — 5. Rybník hadí; o němž ***Josephus*** 6. ***bell.*** 4. — 6. Vrch pohoršení, na němž král Šalomoun Moabským ženám k vůli modle ***Chamos*** kostel vystavěl, a jej král Joziáš zbořil. 3. ***Reg.*** 12. 4. ***Reg.*** 23. — 7. Ves ***Getsemany***, o níž výš psáno jest. — 8. Zahrada Olivetská, o kteréž nahoře psáno jest. — 9. Studnice dračí, o níž ***Neem.*** 2. — 10. Hora Olivetská, s kteréž Kristus pán na nebe vstoupil; o ní jinde výš jsem poznamenal. — 11. Chrám modly ***Astarot***, o němž nahoře psáno. — 12. Voda z chrámu tekla pod zemí do potoka Cedron. — 13. Městečko, z něhož oslici a oslátko Kristu pánu přivedli. ***Matt.*** 21. ***Mar.*** 11. ***Lucae*** 19. — 14. Chrám modly ***Melchom*** Ammonitský, kteréž král Šalomoun k vůli svým ženám obětoval, a potom od Joziáše krále zbořen byl. 3. ***Reg.*** 11. 4. ***Reg.*** 23. — 15. Hora zhoršení; o níž nahoře jsem poznamenal. — 16. Údolí ***Gehinnom***, ***Ennom*** a ***Tophet***, o nichž nahoře psáno. — 17. Věže modly ***Moloch***, o níž jsem nahoře psal. — 18. Hrob Absolonův, o kterémž výše psáno. — 19. Studnice Siloa, o té již napřed psáno. — 20. ***Hakeldema***, o tom také psáno. — 21. Studnice hořejší, o níž 4. ***Reg.*** 18. 2. ***Paral.*** 32. ***Isai.*** 7. 36. — 22. Ležení Assyrských, na kterémžto týchž Assyrských tehdáž 185.000 od anděla, pro rouhání se bohu, zbito bylo. 4. ***Reg.*** 18. 19. — 23. Skrýše apoštolův, o

[1]) město šturmovati.

nichž napřed psáno jest. — 24. Hora *Eroge*, o též jsem napsal nahoře. — 25. Jáma Jeremiáše proroka, kdežto nad Jerusalémem pláč svůj složil, o čemž v pláči jeho 1. 2. 3. 4. 5. kap. Císařová Helena tu kaplu vystavěti dala. *Nicephorus* 8. *hist.* 30. — 26. Skrýše sv. Petra, kdežto, po zapření Krista pána před Židy, hořce plakati a pokání činiti měl. *Matt.* 26. *Lucae* 24. — 27. Strom, na němž se Jidáš oběsiti měl, v té straně byl. *Act.* 1. *Mat.* 27. *Brocard. it.* 6. *Sal. tom.* 8. *cap.* 5. píší, že byl strom morušový, a že ještě za jejich časů stál. Ale nám jiné místo *vicarius* ukazoval, o čemž při spatřování míst hory Olivetské jsem položil.

Naposledy doložím k této kapitole i toho, což mnozí *thalmudistové* a rabinové *in Judaicis decadibus* o chrámu Jerusalémském pokládají, totiž, že bylo deset skutkův a divův božích zvláštních při chrámu, kteříž všem vůbec známí a každodenní byly, a když přestávaly, znamení patrného hněvu božího předukazovaly. Pročež lid nejednou, příčinou přestání jich, ku pokání se obracoval, vedlé žalmu Davida s. 74.: „Zázrakův našich jsme neviděli, jižť není proroka a nás více znáti nebude.“ 1. Že při obětech a bití dobytka k zápalům žádná žena těhotná se nevzhlédla, sobě ničehož nezošklivila a nepotratila. 2. Že se nikdy maso nezsmradilo. 3. Že tam žádných much a jiných nečistot na mase nebylo. 4. Žádného strachu a lekání nočního nejvyššímu knězi, ve dny očišťování a v chrámě celé noci bdění, se nestalo. 5. Ohně a plamene zápalných obětí na oltáři žádný déšť neuhasoval. 6. Vítr dýmu neporážel. 7. *Gomer* s mannou a chlebové posvátní porušení nebrali. 8. Stáli těsně a pohromadě při modlitbách, a mohli bez utištění klekati a na tváře své padati. 9. Had žádného v Jerusalémě neuštípl. 10. Neřekl jeden k druhému: „Těsno mi v Jerusalémě,“ aneb: „Nemám kde v Jerusalémě noclehovati a býti,“ zvláště v čas svátkův, když na sta tisíce lidu přespalního do města se přibralo.

Ti divové boží v čas ukřižování Krista pána přestali; a jakž soudí učitelové křesťanští, že tehdáž, když se opona chrámová roztrhla; ale jakž židovští rabinové píší, 40 let před zkázou Jerusalémskou.

Kapitola 40.

O spůsobu nového a nynějšího města Jerusaléma až do těchto našich posledních časův.

Město Jerusalém po svém vyvrácení za celých šedesáte let pusté leželo, a v něm loupežníci a vražedlníci [1]) své jeskyně a peleše měli; divoká také zvířata, vlci a jiná v těch zbořeninách se hnízdily, a žádný z Židův tam bydleti nesměl. Nýbrž po odjezdu Titovu do Říma zanecháni jsou v zemi vládařové, jako ***Lucilius Bassus***, ***Flavius Sylva***, ***Liberius Maximus***, a jiní na jich místa tam z Říma vysíláni byli, a čím dál tím víc Židy sužovali; ostatní města a pevnosti v zemi dobývali, a všecko, co se bránilo, zabíjeli [2]), daně a berně nesmírné na Židy ukládali, až i to, co prvé do chrámu páně Jerusalémského dávali, modle ***Jovis Capitolini*** do Říma skládati musili.

Potom povstal nějaký Žid, řečený ***Barcochab***, ten se křivě [3]) za mesiáše vydával a v městě ***Bethoron***, blízko od městečka Emausu, mnoho tisíc Židů po sobě potáhl, města některá zdobýval, křesťany a pohany ukrutně vraždil [4]) a takovým spůsobem do 18 let tyranství své provozoval; jakkoli nejednou poražen byl, však vždycky zase povstal, až císař ***Aelius Adrianus*** hejtmana svého předního, ***Julia Severa*** řečeného, s nejlepším lidem vojenským vyslal, kterýž toho pokladače v ***Bethoron***, a s ním padesáte tisíc Židův porazil a pobil [5]).

Dotčený ***Barcochab*** potahoval na se proroctví z knihy 4. Mojžíšovy v 24. kapitole, v těchto slovích: „Vyjde hvězda z Jákoba,“ poněvadž sloul ***Barcochab***, to jest „Syn hvězdy“, aby tím spíše za mesiáše držán a přijat byl.

Po vyhlazení Židův císař ***Aelius Adrianus*** dal to kamení a štukoví, kteréž ještě po zbořeném městě a chrámu Jerusalémském v celosti zůstávalo, ze základů [6]) vykopati a zdobývati, ztlouci a zdrobiti, aby se vždy v pravdě naplnilo, což prvé syn boží prorokoval: „Amen pravím vám, nebude zůstaven tuto kámen na kameni, kterýžby nebyl zbořen.“ ***Matt.*** 24.

A tak císař všecko to, což ještě zbořeného města zůstávalo, v popel a v prach obrátil. A však znovu jiné město založil, téměř

---

[1]) mordéři. [2]) mordovali. [3]) falešně. [4]) mordoval. [5]) zmordoval. [6]) z gruntu.

na témž místě, kdež prvé stálo, kromě že většího dílu vrchu Sion, palácu Šalomounova, domu královny, domu z Libánu, brány nárožní, zámku Assyrských, a vší té půlnoční strany až k bráně Hnojné, a k bráně Efraim, za městem nechal. *Euseb. in Chron. et hist. Eccl. lib.* 4. *c.* 6. *Hieronymus in loc. Actorum Apost. lit. H. Niceph.* 3. *hist.* 24. *Broc. in loc. ter. S. itin.* 6. A zase vrch *Golgatha* a díl Gihon hory do města pojal, nazvav je po svém jménu *Aelia;* v němžto dal chrám modle *Jovis* a bohyni *Venus* řečené vystavěti, a kde prvé v chrámě stála svatyně svatých, v tom místě postavil *equestrem statuam*, totiž obraz svůj jízdný na vysokém sloupě postavený, kterýž tu ještě za času sv. Jeronýma stál.

Dále také na kameně mramorovém dal vytesati svini, a ku potupě Židům nad branou města *Aelia* postaviti, rozkázav městu říkati *Aelia Capitolina*, totiž město modly *Jovis*, kteréž chrám v Římě na hradě *Capitolium* řečeném byl.

Židům pak pod ztracením hrdla zapověděl, aby do toho města nechodili a v něm nebydleli, než toliko sami křesťané a pohané; o čemž *Dion* a *Josephus* píší.

Okolo 200 let po narození Krista pána počali se zase shromažďovati Židé a v zemi se bouřiti; ale císař *Severus Pertinax* dal je přísně mečem a ohněm atd. skrotiti.

Za času císaře Konstantina Velikého léta 316. usilovali Židé opět město a chrám zase v prvnější spůsob uvesti a stavěti; ale císař je rozplašiti poručil, a všem tam postíženým uši zuřezati kázal, proto že uši měli, ale Krista pána slyšeti a uposlechnouti nechtěli. *Jerem.* 6.

Svatá Helena, císaře Konstantina matka, zbořila v městě chrámy modlářské, a na hoře *Golgatha* jiný chrám vystavěla, davši mu jméno *Templum Golgathanum*, to jest „kostel hrobu božího“; a mnoho jiných kostelův vystavěti dala, jakž o tom nahoře na svých místech doloženo bylo.

Léta po narození Krista pána 363. poběhlý od víry křesťanské císař *Julianus Apostata*, navzdory křesťanům, od nichž odstoupil, dovolil Židům, aby chrám Šalomounův znova stavěli, usilujíc řeč Krista pána křivou učiniti, kterouž u sv. Matouše v 23. kapitole pověděl: „A bude dům váš pustý zanechán.“

Tou příčinou veliké množství Židův se všech stran rozptýlení svého sběhlo se do Jerusaléma, a ti nadělavše sobě stříbrných lopat a jiných nástrojů, nákladně ten chrám stavěti se strojili; ale zemětřesení, oheň nebeský a jiné boží pokuty jim to dílo za-

stavily, že od svého předsevzetí upustiti musili a z bázně a strachu vyznati, že ten Ježíš, kteréhož jsou předkové jejich na tom místě ukřižovali, jest pravý bůh atd., jakž o tom nahoře něco doloženo. *Eusebius, Tripartita Histor.* a *Nicephorus* o tom obšírně vypisují. Svatý Jeroným a *Nazianzenus*, učitelové církevní, napsali, že každého roku na ten den, když město vyvráceno bylo, Židé na to zbořené místo přicházeli, a nad tou zkázou plakávali a žalostivě kvílívali; a však i to velikými penězi každoročně uplacovati musili, aby jim svobodně na ta místa přijíti a plakati dopuštěno bylo.

Léta páně 615. Kosroës, král Perský, vpadl do města *Aelia* aneb Jerusaléma, a pobil [1]) v něm 90.000 křesťanův, kříž Krista pána s patriarchou a jinými předními křesťany zavezl s sebou do Persie. *Horolanus, Jacob. de Vorag. in Lomb. hist. Petrus de Nat. lib.* 8. *c.* 76. Ale císař *Heraclius* sebrav vojsko táhl na něho, a zemi jeho mečem a ohněm pohubil, krále Kosroa a lid jeho porazil i zahnal, patriarchy Zachariáše a kříže páně zase dobyl, a na místo jeho do kostela na hoře *Golgatha* s velikou a náboženou slavností [2]) na svých ramenách vnesl, jakž jsem toho nahoře dotekl. *Pomponius Laetus, Sigbertus.*

Ten císař brzo potom všecky Židy v svém císařství k tomu, aby se pokřtiti dali, nutil, obávaje se proroctví, v kterémž mu předpovědíno bylo, že má od obřezance zabit býti; z té příčiny mnoho Židů, kteříž se nechtěli dáti pokřtiti, pobito [3]) bylo; a spůsobil to císař, že i jiní mocnářové [4]), jako *Dagobert*, král Francký, *Sesebot*, král Hišpanský, a jiní to též v svých zemích Židům činili.

Léta 637. Saracenové s knížetem svým *Homarem*, kterýž byl třetí po Machometovi, velmi se zsilivše a zmocnivše, všecku Syrskou a Židovskou zemi sobě podmanili, a město *Aelia* neb Jerusalém za dvě léta pořád oblehli a je dobyli, a tehdáž začavše pohané, do půl páta sta let v své tyranské moci drželi.

Potom když se psalo od narození božího 1011., *Kalipha*, žoldán Egyptský, vzal město *Aelia*, a ten slavný chrám Heleny nad hrobem Krista pána pobořil. *Palmerius.*

Ale brzo opět Turci, kteříž Machometovo náboženství přijali a Saraceny přemohli, město Jerusalém opanovali; a ti začali od

---

[1]) zmordoval. [2]) s velikým a nábožným triumfem. [3]) pomordováno [4]) potentátové.

křesťanů z dílu města, kde hrob boží byl, tribut a plat bráti, a tehdáž s pomocí císaře Konstantinopolitánského chrám hrobu božího opravili a vystavěli. *Blondus.*

Léta páně 1094. papež Urban toho jména druhý držel sněm církevní [1]) v městě *Claremontu* v zemi Francké [2]), kdežto přišel nějaký mnich, řečený *Petrus Eremita*, žádaje jménem patriarchy Jerusalémského, aby nějaká pomoc učiněná byla, skrz niž by město v moc křesťanskou přišlo. A protož na ponuknutí papeže mnoho knížat a pánův, též i obecného lidu do několikráte sto tisíc, tažení slavné z těchto zemí do země Svaté předsevzali.

Mnich Petr *Eremita* nemoha dočkati obecného tažení, a jiní po něm dva mniši, jeden *Volckmar* a druhý *Gotschalk* řečení, majíce s sebou každý několik tisíc lidu obzvláštně, táhli napřed skrze Uherskou zemi; ale všickni na cestě poraženi a pobiti [3]) byli. *Volaterranus*, *Nauclerus*, *Platina*, *Abbas Urspergensis*, *Otto Frisingensis*, *Rupertus.*

Když se pak množství lidu, totiž 300.000 pěších a 100.000 jízdných na tu cestu shotovilo, majíce všickni za znamení na svých oděvích červené kříže, kníže Gotfrid z Bullionu nad tím lidem za nejvyššího volen, a ten hned tažení statečné nařídil. Pročež táhli skrze zemi Uherskou, Sedmihradskou, Řeckou, Asii, *Lycaonii*, *Cilicii*, *Mesopotamii* a jiné daleké země, mnohé z nich s městy sobě podmaňujíc, a veliké krve prolití nad pohany provozujíc, až se do země Syrské a teprv do Judské a Svaté k Jerusalému dostali; a toho také útokem [4]) a brannou rukou na pohanech dobyvše, volili sobě za krále Jerusalémského Gotfrida kníže Lotharinské z Bullionu, nejvyššího svého, kterýžto ač k sobě správu království přijal, však proto ani titule ani koruny královské nésti nechtěl, pravě, že není hodné, aby který jiný král v Jerusalémě kralovati měl, kromě samého krále Židovského, pána Jesu Krista; a žeby nebylo slušné člověku hříšnému korunu zlatou na své hlavě nésti v tom místě, kdež nejvyšší král nad králi, Kristus, trnovou korunu na své nejsvětější hlavě nesl. A však předce železnou korunou korunovati se dal.

To když se tak šťastně zvedlo, množství křesťanů na východu z Antiochie, Alexandrie atd. a zemí okolních, ano z většího dílu Evropy, veřejně do země Svaté táhli; ale mnoho jich na cestách od Řekův a jiných pobito [5]) bylo, mnoho hladem a žízní pomřelo atd.

---

[1]) *concilium.* [2]) Frankreichu. [3]) pomordováni. [4]) šturmem. [5]) pomordováno.

Kníže Gotfrid rozdělil zemi dobytou na čtvero knížetství: první v Jerusalémě, druhé v Antiochii, třetí v *Edesse* a čtvrté v *Tripoli* bylo. Nasázel také hrabat v Beritu, v Sidonu, v *Caesarei*, v Galilei, v Joppen a Aškalonu, kteříž všickni k králi Jerusalémskému zření své míti měli, a to se stalo léta 1099. Potom umřel král Gotfrid na červenou nemoc, v druhém roce kralování svého.

Po něm byl králem bratr jeho vlastní Baldvin toho jména první; ten byl bojem přemožen od žoldána Egyptského, ztrativ před tím jádro vojska svého prostředkem rány morové; ano naposledy téměř nebylo lze koho z západních zemí tam najíti, tak mnoho jich tam vymřelo. *Volaterranus*, *Lycosthenes Urspergensis*. Když pak 18 let kraloval, umřel bez dědiců, a vedlé bratra svého pochován jest.

Baldvin *de Burgo*, toho jména druhý, byl za krále volen a ustanoven od Baldvina druhého, strýce svého; porazil Turky a krále z Damašku.

Potom přitáhl Balach, král Perský, a jal krále Baldvina s mnohými urozenými, kteréžto zavezl s sebou do vězení. Král pak pomohv sobě z vězení výplatou a penězi, zase do království svého se navrátil, kteréž zatím pod správou patriarchy Jerusalémského bylo; kralovav třináste let umřel bez dědicův, a království Fulkovi, zeti svému, zanechal. *Blondus lib.* 5. *dec.* 1.

Fulko kraloval v Jerusalémě 11 let, udatně s Turky bojoval a je porazil. Potom když u města *Accon* zajíce honil, kůň s ním těžce upadl, a on od toho pádu umřel, dvou synů po sobě zanechav, z nichžto jednoho jméno bylo Baldvin, druhého Almerich.

Baldvin toho jména třetí kraloval po svém otci 12 let; ten silně oblehl a dobyl město *Ascalon*, vystavěl město *Gazam*, a osadil je rytíři Templáři řečenými. Potom umřel na morní zimnici, nezůstaviv po sobě žádného dědice.

Po něm byl králem Almerich, bratr jeho, a kraloval 12 let. Za času jeho vytáhl žoldán Egyptský, a mnoho Templářů pobil [1]); jichž chtěje král Almerich pomstiti, táhl s velikým vojskem do Egypta, a oblehl veliké a mocné město *Cairo*, zabíjel a plenil [2]), nač přišel, ale nemoha města dobyti, s velikou kořistí od něho odtrhl. Naposledy na zimnici umřel, zanechav po sobě tré dětí, jednoho syna Baldvina a dvou dcer, Sibilly a Isabelly.

---

[1]) pomordoval. [2]) mordoval a plundroval.

Baldvin, toho jména čtvrtý, kraloval po otci svém 12 let; na toho pán bůh dopustil ránu malomocenství, kteréž při něm trvalo až do smrti. Ustanovil po sobě za krále syna sestry své Sibilly, jménem Baldvina, kterýž ještě malým dítětem byl. Mátě toho dítěte měla druhého manžela, jménem *Gvidona* z *Lusignanu*, a byl otčimem jeho. Král pak malomocný poručil správu království i syrotka Reimundovi hraběti z Tripoli. Po smrti malomocného krále umřel i ten syrotek Baldvin v osmi měsících. Matka jeho usilovala o to, aby králem v Jerusalémě byl manžel její hrabě *Gvido*; k čemuž když správce a vladař [1]) Reimund hrabě povoliti nechtěl, tou jejich nesvorností dali se do války, až jeden z nich na pomoc žoldána Egyptského povolal.

Žoldán se tím pohnul, a sebrav silné vojsko vpadl mocně do země Židovské, a opanovav zemi Svatou, do 30.000 křesťanův ukrutně pobil [2]), až i Jerusaléma dobyl, mnoho stavení v něm pobořil, z kostelův konských stájí [3]) nadělal, neušanovav nežli toliko samého chrámu na hoře Golgatha, jehož samého tehdáž, proto že Krista pána za velikého proroka mají, ušanoval. Ostatní křesťané, patriarcha a jiní, na díle do Antiochie, na díle do Tyru, Alexandrie a jinam zutíkali. Ale ani tu dlouho neostali, neb žoldán bral napořád, vzal Antiochii a jiná města, a křesťané leželi u města *Ptolomais* a *Tyru*, nebránili se, ale vadili a tahali se o královský titul, až je rána morová rozehnala, a z toho rodu Baldvinův ženského pohlaví všecky pobrala, a konec království učinila, kteréž v Jerusalémě za 80 let trvalo. *Vilhel. Tyrius hist. sac. bello.*

Ačkoli pak potom nejednou křesťané o to usilovali, aby to království zase vyzdvihli, však vždycky jim jich uložení a předsevzetí chybovalo. Nebo nejprvé Kundrát, císař Německý, a Ludvík, král Francký, spolu s mnohými knížaty do Asie táhli, aby křesťanům pomocí svou přispěli, ale divným božím dopuštěním, morem, hladem a nebezpečnými cestami velice sužováni byli; až také obávajíce se jich Řekové a císař Konstantinopolitánský, aby k jeho císařství nesměřovali, a spíše toho dobývati nechtěli, kde mohl, ujímal jim potrav [4]), a ničehož dodávati nedopustil, ale všecko pokažené, jako chléb s sklem, vápnem atd. zadělávaný, a jiné tráveniny nebohým vojákům prodával, tak že mřeli napořád; a sotva císař s králem s celou kůží domův, nic nespůsobivše, se navrátili.

Císař Fridrich, toho jména první, příjmím Rudovous [5]), táhl

---

[1]) regent. [2]) zmordoval. [3]) maršťalí. [4]) profantův. [5]) *Barbarossa.*

léta 1190. s velikým vojskem, a protáhl šťastně i vítězně až do Armenie; a však v nejlepším štěstí svém, koupaje se v řece *Sarra* řečené, utonul, a tehdáž naději jistou dobytí Jerusaléma (nebo žoldán pevnosti přední sám na cestě pobořiti dal, a odporu žádného jim nečinil, ale strachem zašancovav se v Egyptě, tam se brániti strojil) křesťané pozůstalí ztratili, nýbrž jako ovce bez pastýře se rozprchli, a z většího dílu zahynuli.

Potom táhl Richart, král Anglický, po něm Filip, král Francký; ti sjeli se s silou svou u města *Accon*, ale když se raditi měli o předsevzetí proti pohanům, dali se v nesnadění, kdoby z nich králem Jerusalémským v skutku býti a titule královského užívati měl. A nemohouce se srovnati, ujel král Filip Francký domů, a druhý učiniv s žoldánem příměří za pět let, některá pomořská města lidem svým osadil, jsa úmyslu s větší silou na jaro přitáhnouti. Ale domů se navrátiv, od svých vlastních zabit byl. *Bergomensis, Urspergensis.*

Léta 1228. císař Fridrich, toho jména druhý, táhl s vojskem do země Židovské k *Acconu* a *Ptolomaidě*, kdežto pokojně leže udělal příměří a pokoj s žoldánem Egyptským; odtud jel do zbořeného města Jerusaléma, slavil tam svátek pod korunou, a některá stavení zase opravil a město křesťany osadil.

Léta páně 1246. Kasanus, Tatarský král, přitáhl do země Židovské s vojskem velikým, vzal město Jerusalém, křesťany v něm pobil [1]) a město velice zohavil, nemnoho v něm celého pozůstaviv. Nad to potom bylo od Tamerlána, císaře Tatarského, a od Machometa, císaře Tureckého, mocí opanováno a velice popleněno, že se ho téměř žádný neujímal; a však vždy křesťané hrob boží a kostely přední obnovovali, a když potom ta země žoldánům Egyptským v pokojné držení přišla, jim z něho každého roku poplatek dávali [2]). *Palmerius in Chron. Massaeus in Chron. Onuphrius in Chron.*

Naposledy když se psalo léta 1517., *Selimus*, císař Turecký, poraziv žoldána Egyptského *Campsona*, odjal mu všecky jeho země, Syrskou, Židovskou i Egyptskou. A maje do Egypta táhnouti skrze Židovstvo, aby i té země dobyl, poslal napřed své vojsko k městu *Gaza*, sám pak s nevelikým počtem lidu přijel do Jerusaléma, chtěje to slavné a svaté město shlédnouti a spatřiti;

[1]) zmordoval. [2]) trybut platili.

ale nenalezl tam nic nežli chatrné a malé, a z většího dílu pobořené město, v němž málo křesťanův bydlelo.

Selimus slitovav se nad nimi, dal jim mnohé dary a peníze na vychování, sám pak modle se tam svému Machometovi, a zůstav tam přes jednu noc, jel k vojsku svému, a odtud táhl do Egypta, kdežto vzal město *Cairo*, a žoldánovo království dokonce v svou moc uvedl, dav samému žoldánovi *Tomombejovi* (kterýž po smrti *Campsona* byl), nejprvé zardoušenému, hlavu stíti; a podnes město Jerusalém v jeho moci zůstává. *Leuenclavius hist. Musulman. Tur. lib.* 17. *Lonicerus Turc. hist. lib.* 1. *Jovius hist.*

Za panování tureckého to město čím dál tím více se zlepšuje. Nebo Solimannus, císař Turecký, léta 1542. dal je jednou zdí obehnati, tak aby proti útoku nenadálému v těch zemích a zvláště od Arabů ohražené a bezpečné bylo. Však proti křesťanské moci nic není, a samý zřetel vnitř i zevnitř znáti dává, že slabé a tenké zdi jsou, a všudy může se schody nahoru jíti, kteréž tlustosti zdi mnoho ujímají; pročež také Turci nedají křesťanům mnoho okolo zdí choditi.

Nynějšího času jmenují je Turci *Gozumberech* aneb *Cuzumobarech*, a *Codsbarich*, to jest na česko „Svaté město", a jiného jména neužívají ani nevědí.

Vypsání míst přednějších nového města Jerusaléma:

1. Dvůr [1]) kostela božího hrobu. — 2. Kostel božího hrobu. — 3. Zámek turecký, příkopy zděnými a zdmi dosti dobře opatřený, a byl od křesťanův vystavený, však neví se od kterých; neb někteří jistí, že od obce Pisanského města, ve Vlaších podnes tak řečeného, a jiní že od rytířův tovaryšstva sv. Jana. Turci v něm posádku [2]) drží, a žádného tam ani z křesťanů ani z jiných pohanův [leč Turky důstojníky [3]) a vojáky, kteříž jsou v platu [4]) císařském] nepouštějí, nýbrž ani komu blízko k němu přistoupiti dadí, a pro strach toho několik kusů děl okolo brány postavených mají, aby křesťany a zvláště Armeny, Georgiány, *Abyssiny etc.*, ješto do města na svátky své u velikém počtu putují, tím spíše přestrašili. — 4. Brána Joppenská. — 5. Stará brána, skrz niž Kristus pán na smrt veden byl. — 6. Dům sv. Veroniky. — 7. Kde panna Maria, vidouc Krista pána syna svého podlé těla ukrutně ztrýzněného, omdlela. — 8. Pavlač, kde nález [5]) vydán od Piláta proti Kristu pánu. — 9. Dům bohatce. — 10. Brána Damašská. —

[1]) plac. [2]) *guardii*. [3]) oficíry. [4]) na žoldu. [5]) ortel.

11. Dům sv. Marty. — 12. Dům a kostel narození panny Marie. — 13. Brána svatého Štěpána. — 14. Dům Herodesa. — 15. Dům Pilátův. — 16. Jedna z šesti věží vysoká. — 17. Bravný rybník. — 18. Zlatá brána. — 19. Kde svatý Štěpán ukamenován. — 20. Dvůr [1]) chrámu Šalomounova a kostela tureckého. — 21. Kde panna Maria představena [2]). — 22. Loubí klenuté. — 23. Brána Jordánská. — 24. Dům Kajfášův aneb klášter Armenův. — 25. Dům panny Marie. — 26. Pohřbové Abyssinův. — 27. Pohřeb poutníkův. — 28. Klášter hory Sion. — 29. Kde pečen beránek velikonoční Kristu pánu a učedlníkům jeho. — 30. Hrob krále Davida. — 31. Hora Sion. — 32. Dům zlé rady. — 33. Studénka Siloah. — 34. Studénka Rágel. — 35. Údolí Josafat. — 36. Potok Cedron. — 37. Hrob panny Marie. — 38. Kostel svatého Jakuba. — 39. Kde svatý Jakub sťat. — 40. *Hakeldema*, totiž pole krve.

V městě Jerusalémě jest několik ulic překlenutých, a v těch některých kupci, křesťané, Židé a Turci, v jiných řemeslníci, jako ševci, tkadlci atd., v jiných kuchaři, na spůsob kotcův v Starém městě Pražském, klenuté krámy mají.

V létě pro horko lid se tam drží a prochází, však nevolně, pro veliký prach, kterýž pro nevymítání ho a jiné nečistoty jejich tlustě na zemi leží, a šlepěje do něho se tlačí. Nebo Turci téměř napořád jídel doma nestrojí; ale když čas jídla jest, pošlíc do krámův, koupí sobě co chtí hotového. Jakož pak velmi mnoho od všelijakých neobyčejných jinde v Turcích lahůdek, od paštyk, tortův a cukrových věcí za laciné peníze dostati každý může. Všecko vaří v měděných pocínovaných hrncích, a když kdo co chce koupiti, mají váhu visutou, do ní dadí vaření neb masa, jakého kdo chce, do jedné misky váhy, a odváží, jak kdo mnoho koupiti chce. Kteří maso syrové prodávají, i kuchaři, když je na krámích věšejí, musejí hlavu a nohy při něm pověsiti, aby věděl každý, jakého masa koupiti. Vína zjevně neprodávají, než toliko tejně. A sumou všech potřeb, od tkanin [3]) drahých a řemeslných vzorův [4]) všelikého domácího i přespolního díla z zemí východních hojnost tam se nachází.

Domy po městě z velkého dílu dosti celé jsou a na větším díle bez střech s altány toliko, ostatek s klenutými střechami; však třetí díl pobořených a pustých domův jest. Náměstí [5]) mnoho

---

[1]) plac. [2]) *praesentována.* [3]) ceigův. [4]) mustrův. [5]) placův.

a třetí díl města obsahujících jest. Dříví v staveních málo, sotvaby se ho po všem městě tolik co v některém domě v Praze našlo, tak že jest od ohňův dosti bezpečné. Velikost města může býti co Hora Kutná zde v České zemi.

Studnic pramenitých nemají, než toliko dvě neb tři ve všem městě; ale na to místo veliký počet čisteren pod zemí v skalách, jako studnic nějakých, při každém domě mají; když prší, s krovů a dvorův [1]) domu vede se voda do nich a chová. Že pak někdy v roce sotva dvakráte déšť veliký prší, kteréžby jim čisterny naplňoval, pročež musejí se někdy dosti skrovně a dlouho 7, 8 i 10 měsícův až zase do jiného přívalu přechovávati. Ač ještě pozůstávají trouby kamenné, *aquaeductus* latině řečené, na klenutí stavené, po nichž se voda místem ode tří, místem od čtyř mílí i dále do města vedla a do kašen tekla; a byly od králův Židovských a křesťanských s velikým nákladem staveny, kteréž na ten čas sešly, a více se neužívají.

Lázně pěkné a několikeré, pěkným mramorovým štukovím obkládané mají, do nichž každý křesťan aneb pohan jíti a v nich se mýti může za mírné peníze.

V městě obyčejně má své sídlo [2]) *sangiach* a vládař turecký toho kraje (jaký to úřad jest, na svém místě o tom v druhé knize psáti budu) a jiní jeho důstojníci [3]). Když kdo do jeho domu a jiných správců [4]), ano i do domu otce svého z předních lidí jíti chce, tedy obuv svou zzuje a jí přede dveřmi nechá, tím na sobě pokoru a uctivost znáti dávaje.

Spravedlnost [5]) přísnou *sangiach* v Jerusalému zachovává. Nebo Arabů a loupežníkův, když je v skutku zlém postihne a dopadne, neživí, ale tímto obyčejným spůsobem z světa zprovoditi dává: Předně vsadí zločince na velblouda, a jest-li jich kdy více, každého na jedno hovado, ruce jemu na prkno aneb dřevo roztažené co na kříž přibijí, a nahého (hanbu mu zakryjíc) skrze město ven na popravní místo vedou. Potom ssadí ho dolů, a čtyři pacholci jsou pohotově, kteříž jej za ruce a nohy každý obzvláštně držíc, roztáhnou, a nad zemí v povětří drží; potom přistoupí jeden s šavlí, a ten ho nejprvé na dvé, a potom na čtvero přetne, a tak ty čtvrti na štěpí rozvěsí.

Šat [6]) a kroj turecký jest obyčejný, kromě že křesťané dvojí

---

[1]) placův. [2]) svou residencí. [3]) oficírové. [4]) regentů. [5]) *justicii.* [6]) *habit.*

neb trojí barvy vinutí, Židé všecko žluté a Armenové modré na hlavě nosí.

Ženy v témž spůsobu jeden kroj zachovávají, a tak přísně jako jinde zavřené jsou, že kromě na altáních jejich (kdež každý den ráno a večer k modlitbě choditi, a tancovati s nezakrytou tváří s hlasitým voláním a zpíváním, a tím od chodících po ulicech snadno se spatřiti mohou) jinde jich viděti nelze; a k stavu manželskému tak dobře křesťané jako Turci od rodičův dcery kupovati musejí, o čemž v druhé knize doloženo bude.

Kapitola 41.

Spůsob a řád, kterýmž někteří poutníci na rytířství hrobu božího pasováni bývají.

Napřed jsem o tom položil, kteří jsme byli do slavného řádu a tovaryšstva rytířův hrobu božího přijati; nyní oznámím, s jakou slavností a jakými obřady [1]) se to dálo, a obyčejně jiným stává.

Pater gvardian, připraven v roucho biskupské a pod korunou, mši na oltáři hrobu božího sloužil, na kterémžto tyto věci, totiž: kniha pěkně zlatem obitá, a meč s nákončím a jílci pozlacenými a pošvou z červeného aksamitu, řetěz ode sta dukátův, na němž dole visel zlatý kříž, a pozlacených ostruh dvé [2]), s červeného aksamitu řemeny, položeny byly. Po vykonání mše držel ***processí*** vůkol kaply hrobu božího, a po té šli jsme do kaply hrobu božího, a tam ***gvardian*** sňav s své hlavy korunu biskupskou, začal zpívati ***hymnu: Veni sancte spiritus***, totiž „Přijdiž duše svatý“; kterouž jsme s mnichy dozpívali. Potom říkal veršík: ***Emitte spiritum tuum***, to jest „Vyšli ducha svého“ atd.; potom ***Dominus vobiscum;*** a my odpovídali: ***Et cum spiritu tuo.*** Po té říkal modlitbu.

Po vykonání toho povolal k sobě před oltář hrobu božího jednoho z budoucích rytířův, a klečícího níže položenými slovy v jazyku latinském se dotazoval. Také každý rytíř na dotázky ***gvardiana*** latinské latině odpovídati musí, a každému před pasováním dává se toho výpis, aby každý věděl co odpovídati; ano byť kdo [jakož se často přihází [3])] latině neuměl, tehdy vždy musí

---

[1]) *ceremoniemi.* [2]) pár. [3]) trefuje.

se naučiti odpověd na dotčené řeči dávati, jináčby nebyl na rytířství pasován. Té pak latiny výklad jest takový:

Co žádáš? Odpovídá: Žádám býti rytířem hrobu božího.

Otázka: Jakého jsi stavu? Odpověd: Jsem urozený a z rodičův urozených zplozený.

Otázka: Máš-li nač živ býti vedlé stavu svého, a jako rytíř hrobu božího se chovati, bez řemesla a kupeckého obchodu? Odpověd: Z požehnání božího mám statek k tomu dostatečný.

Otázka: Jsi-li hotov srdcem i ústy na to přisahati, a povinnost rytířskou zachovati podlé své možnosti? Odpověd: Jsem.

Potom *gvardian* takto mluví:

Nejprvé, rytíř hrobu božího, maje k tomu příležitost, každého dne mši slyšeti má.

Druhé, povinen jest, když potřeba káže, statek i život vynaložiti, kdyby bylo veřejné tažení proti nevěřícím, a osobně sám jeti, anebo hodnou osobu na místě svém vyslati.

Třetí, jest povinen, církev svatou a její věrné služebníky od těch, kteřížby jim násilí činili, obhajovati a vedlé možnosti své je vysvobozovati.

Čtvrté, má nespravedlivé vojny a neslušných obchodův, marných a daremních turnajů prázen býti, lečby se něco toho za příčinou rytířského cvičení dálo.

Páté, povinen jest mezi věřícími pokoj a svornost vzdělávati, obecného dobrého vyhledávati, vdov a sirotků obhajovati, nenáležitého a zbytečného přisahání, zlořečení, lání, rouhání, draní, loupeže, lichev, svatokrádeže, vraždy, opilství, míst podezřelých a nepoctivých, tak i osob na pověsti zmařilých a lehkých, a všelijakých tělesných hříchův se vystříhati, a těm jako nakažení mornímu se vyhýbati, tak aby před bohem i lidmi bez úhony byl a jak slovem tak i skutkem, že takové poctivosti hoden jest, na sobě prokazoval, chrámy páně za časté navštěvovati a čest i slovo boží podlé možnosti rozšiřovati má.

Otázka: Synu můj, jsi-li hotov předpověděné věci slíbiti, na to přísahu učiniti a to vykonati? Odpověd rytíře majícího ruce složené a mezi ruce *gvardiana* vložené: Já N. slibuji a připovídám bohu Ježíši Kristu a blahoslavené panně Marii, že ty všecky věci podlé možnosti své chci zachovávati.

Po vykonání toho *gvardian* světí meč podlé spůsobu obyčejného, a povolá jednoho z těch, kteří mají pasováni býti, a ten když kleči před hrobem božím, *gvardian* polože na něho ruce,

říká takto: A ty N. buď věrný, statečný, dobrý a udatný rytíř svatého hrobu, aby tebe Kristus s vyvolenými svými v nebeské slávě postaviti ráčil. Amen.

To dokonaje, *gvardian* dá do rukou jeho ostruhy pozlacené, a on je sobě na zemi k nohám připne; a potom mu dá meč nahý, říkaje: Vezmi N. svatý meč, ve jméno otce, i syna i ducha svatého, a užívej ho k ochraně proti nepřátelům kříže Kristova a víry křesťanské, a pokudž lidská křehkost postačovati bude, tím žádného bez viny a nespravedlivě neurážej: což ten dáti tobě rač, kterýž s otcem i s duchem svatým kraluje bůh věčný na věky věkův. Amen.

Potom meč do pošvy vstrčí, a tím ho opáše *gvardian*, řka: Opasiž se N. mečem svým [1]) na bedrách svých [2]) mocně, ve jménu pána našeho Ježíše Krista, a šetř, že svatí ne mečem, ale věrou přemáhali království.

Jsa přepásán mečem, kleče skloní hlavu na hrob boží, a od *gvardiana* pasován bývá, a třikrát udeřen tím mečem na plecech řkoucího: Já tebe N. pasuji a ustanovuji rytířem hrobu pána našeho Ježíše Krista, ve jméno otce, i syna i ducha svatého. Amen.

Potom *gvardian* ho políbí a vloží řetěz zlatý s křížem visícím na hrdlo jeho; on pak rytíř políbě hrob boží vstane, a od sebe všecko zase dá.

Povolán bývá jiný, jest-li má pasován býti, a týmž spůsobem za rytíře hrobu božího přijímán bývá; ten pak, kterýž pasován byl, zůstane v síňci hrobu božího, dokudžby všickni té poctivosti nedošli.

Potom bratří zpívají *Te deum laudamus*, jdouce do kaply panny Marie, aneb tu zůstanou, podlé vůle *gvardiana*.

Potom říká tyto verše: Krásný jsi nad krásu synův lidských, přepasiž se mečem svým [3]) po bedrách svých, nejmocnější!

Jest-li že jich pak několik spolu jest přítomných, říká ke všem vůbec.

Naposledy říká: *Domine exaudi etc.* Odpovídá se: *Et clamor meus at te. — Dominus vobiscum. — Et cum spiritu tuo. — Oremus.*

Dej bože církvi své [4]), aby duchem svatým shromážděná, od nepřátelského vpádu rozptýlena nebyla. Všemohoucí věčný bože, nad tímto služebníkem svým [5]), kterýž mečem přepásán jest, mi-

[1]) tvým. [2]) tvých. [3]) tvým. [4]) tvé. [5]) tvým.

lost požehnání svého [1]) vylej a pravicí svou [2]) ho ostříhej, aby proti všem násilím nebeskou mocí posilněn byl, tak aby na tomto světě žádným válečným hřmotem nebyl zastrašen, skrze pána našeho Ježíše Krista. Ámen.

Po vykonání toho všeho všickni bratří rytíře objímají, a jemu štěstí žádají [3]).

Kapitola 42.

O původu a rozličnosti rytířův všelijakých v křesťanstvu.

Začátek rytířův pošel u Římanův s počátku panování jejich za *Romula*, léta od počátku světa 3230. a před narozením Krista pána 730., kdyžto dvojího stavu, totiž z radních pánův a z obce, všecko množství bylo; a začavše s okolními mnohé války vésti, těm, ješto sobě rytířsky počínali, znamení jisté udatnosti přivlastnili, totiž aby zlatý prsten na prstě nosili, a žádný jiný, kdoby ním darován nebyl, aby ho nenosil. Čímž Římané tak mnoho udatných vojákův spůsobili, že v brzkých časích veliké množství z lidu obecného se našlo, kteříž prsteny zlaté nosili. Pročež když to skutkem poznávali, že jim zemí a království skrz udatnost rytířův přibývalo: aby čím dále tím více mysl hrdinskou v lidu vzbuzovali a stálou správu [4]) spůsobili, nařídili, aby ti, ješto zlatými prsteny obdarováni byli, vyššího stavu, nežli obecný prostý lid, užívali, a slouli *equites*, totiž „jízdní [5])“, a nynějším porušeným slovem českým „rytíři“ [nebo od jezdění [6]) a německého slova Reiter aneb Ritter to slovo „rytíř“ pošlo, proto že ti sami tehdáž na koních v bitvách jezditi mohli a jízdní byli], a prostředního stavu mezi radními pány a lidem obecným aby byli; tak že tehdáž třetí stav rytířský u Římanův nastal.

Po časích počal býti rovný radních pánův stavu, původem *Bruta*, kterýž za vyhnání *Tarquinia* krále živ byl, a jiných, jako *Caja Graccha*, *Livia Drusa*, *tribunis plebis*, to jest „starších obecních“, s nimiž zároveň rady zavíral a věci zemské řídil a spravoval. Naposledy nad radní pány mnohá zvláštní obdarování měli, totiž že žádný jiný mimo rytíře nemohl do království a zemí

---

[1]) tvého. [2]) tvou. [3]) vinšují. [4]) stálý regiment. [5]) rejthaři. [6]) rejthaření.

Římanům poddaných za vládaře představen býti; že císařův Římských starých maršalkové bývali, a někteří jiní přední úřadové samým rytířům příslušeli, a mnohá jiná privilegia atd. Ano i manželkám jejich rozdílný oděv a zlata i stříbra užívání mimo jiné dovoleno bylo. O tom píší *Titus Livius hist. Rom.*, *Plinius lib.* 33. *cap.* 2. *lib.* 22. *cap.* 3. 4. 5., *Macrobius Saturnal.*, *Appian.*, *Alexandr. lib.* 5., *Polydorus Virgil. lib.* 2. *c.* 21. *de invent. rerum*, *Alexander ab Alexand. lib.* 2. *genial. cap.* 29.

Křesťanští Římští císařové a mocnářové [1]) zdědili túž náklonnost k lidem rytířským, a jim mnohá obdarování činili [2]), čehož příkladů zanechali v právích psaných císařských, kdežto kniha 12. *Codicis Justiniani* zcela a zúplna o vojenských a udatných lidí poctění, obdarováních a všelijakém opatření, a titul zvláštní 32. též 12. knihy: *de equestri dignitate*, to jest „o rytířské důstojnosti"; item šesté knihy *Cod. Theodos. tit.* 36. a *Synopsis Basil.* 6. *tit.* 35. se nacházejí.

Posledních časův, když v křesťanstvu rozdílní králové, knížata atd., v svých zemích a plným právem panujíce, povstali, také rozdílných jmen a řádů rytíře, vedlé líbosti a potřeb vlastních, vyzdvihli a ustanovili. Vedlé čehož vůbec [3]) a obšírně rozdělené trojnásobně tuto pokládám, totiž: že jsou jedni obojku [4]) aneb řetězu, druzí kříže, třetí ostruh rytíři; kteréž všecky po letech a starožitnosti jejich vyčítati budu.

Rytíři obojku [5]) jsou čtveří: jedni *Garteriorum*, totiž „podvazku", tak řečeného, proto že na zlatém řetěze dole visí uzel pletený z hedbávné šňůrky, a na něm visí obraz svatého Jiří. To rytířstvo začal *Eduardus* III. král Englický, léta 1351., jakž to obšírně a důkladně [6]) vypisují *Bernhardus Girardus hist. lib.* 15. *fol.* 185., *Polyd. lib.* 19. *Anglicae histor.*, *Genebrardus in Chronico*, *Balaeus cent.* 5. *cap.* 100. *in appendice*. *Statuta* a zákony toho řádu vypisuje pěkně *Sansovino lib. della origine de Cavallieri*. A to ten byl, kterýž císaře Karla, toho jména čtvrtého, pana otce totiž krále Jana, když jsa slepý na obě oči, králi Francúzskému na pomoc s velikým lidem táhl do země Francké [7]), ano i do bitvy se vésti dal, spolu s králem Franckým porazil, a našeho krále Jana zabil, druhého pak živého jal. *Inventaire de France du Monsieur Serres.*

---

[1]) potentátové. [2]) je mnohými obdarováními fedrovali. [3]) *generaliter*. [4]), [5]) halspantu. [6]) gruntovně. [7]) Frankreichu.

Druzí jsou nazvaní *della nunciata*, aneb *annuntiationis beatae Mariae*, to jest „zvěstování panny Marie“, proto že ten obraz na řetěze dole visí. Ustanovil ten řád *Amedeus*, kníže Sabaudský, léta 1409. dědu svému ku poctivosti, kterýž byv mistrem Rhodizským, ten ostrov před násilím tureckým, kteříž jej oblehli, vysvobodil, a jiné věci dobré křesťanstvu zřídil, a na památku toho tento řád ustanovil. O čemž více píší *Claudius Paradinus*, *Gabriel Simeon in Symbolis*, *Pontus Heuterus lib. 4. Burgund. rerum*, a *Philippus Pingonius in arbore gentil. Princip. Sabaudiae*. Pravidla [1]) a zákony toho řádu poznamenal *Francisco Sansovino lib. della origine de Cavallieri*.

Třetí slovou rytíři zlatého rouna, latině *aurei velleris*, nařízení od knížete Burgundie *Philippa*, příjmím Dobrého, léta 1429., a to na příklad oné udatnosti *Jasona* reka znamenitého, kterýžto byv králem *Thessaliae*, krajiny země Řecké, dal se s některými mladými jonáky na lodí [2]) *Argos* řečenou (odkudž slouli *Argonautae*), a plavil se s velikým nebezpečenstvím na ostrov *Colchos* řečený, kdež naschvál pro dosažení rouna ovčího, kteréž zlaté býti mělo a v kostele viselo, kdež od draka lítého a jiných potvor pilně hlídáno bylo, táhl; kteréžto s pomocí *Medey*, dcery krále *Colchos* (kteráž slitovavši se nad jeho krásou a spanilostí, jej zamilovala, a jemu radu a pomoc, jakby draka spánkem ukojiti a jiné potvory přemoci mohl, dala), dosáhl, tak že dostav toho rouna, je i dceru *Medeu* s sebou z *Colchos* do království svého dovezl a ji za manželku pojal; jakž o tom šířeji *Apollonius Rhodius* a *Vallerius Flaccus* a jiní píší.

Že pak na základ dotčeného rouna *Jasonis* aneb Jedeona (o čemž v písmích svatých *Judicum* 6. kapitole zmínka se děje, že znamení od boha žádal, pokudžby rouno vlhké bylo a humno suché přes noc, žeby zajisto Madiánské poraziti měl) tento slavný řád jest ustanoven, ukazuje to list knížete Burgundského *Philippa*, zakladatele [3]) toho řádu, jímž ten řád vyhlašuje a vynáší, léta 1431., jehož dátum jest v městě *Eseulan* anebo *Salin*. Kteréhožto přípis a články [4]), jichž do 94 pokládá, i jména rytířův do toho tovaryšstva do léta 1559. přijatých, *Gvicciardinus historia Belgica* dostatečně obsahuje, a *Sansovinus della Origine de Cavall.*

Byl a jest posavád v největší podstatě a slávě tento řád, nej-

[1]) *leges*. [2]) šif . . . řečený. [3]) *fundatora*. [4]) artykule.

prvé proto, že na nejpřednější rod ve všem křesťanstvu, totiž dům Rakouský z domu Burgundského starého i s zemí Burgundií nápadem, podlé krevnosti, přišel. Druhé, že nejpřednější křesťanští mocnářové [1]), začnouc od J. M. C. pána, pána nás všech nejmilostivějšího, a předkové Jeho Milosti slavné a svaté paměti, králové, arciknížata atd. v tom tovaryšstvu byli a jsou. Třetí, že vždycky u veliké vážnosti držán jest, a v obyčej dáván nebyl. Jakož pak císař Karel toho jména V., když ho kdo zaň žádati směl, tuto odpověd dával: že ačkoli z moci císařské a královské knížata, markhrabata atd. činiti může, však za rytíře rouna zlatého že přijíti žádného nemůže bez povolení a usouzení jiných spolubratří svých, jimiž se spravovati povinen býti uznává.

Čtvrtí rytíři, řečení svatého Michala archanděla, od Ludvíka XI., krále Franckého, léta 1469. vyzdvižení, kterýž na památku otce svého, že obraz svatého Michala v válkách na praporcích za znamení šťastné užívati obyčej míval, a to z příčiny zjevení se neb vidění archanděla na mostě města *Orleans*, když město bylo od Engličanův těžce obleženo, a před jich mocí osvobozeno skrz pannu Johannu, nad míru udatnou, a nepřátelům ve zbroji na tom místě vidění osobně a rytířsky odpírající; jakž *Bernardus Girardus* o též panně obšírně píše 21. a 22. *libr. histor. Gallicae, de la pucelle Iheanne.*

Pravidla [2]) toho řádu vyčítá *Sansovino* nahoře jmenovaný a jiní spisovatelé [3]) francouzští.

Ačkoli byli před časy jiní obojku [4]) rytíři, a velmi vznešení v historiích, jako *rotundae tabulae*, totiž „okrouhlého stolu“, léta 470. od *Artusa*, krále Englického, nařízení (*Heuterus lib.* 4. *Burgund. rer.*); item rytíři *stellae*, to jest „hvězdy“, třem králům zjevené, léta 1351. od krále Jana vyzdvižení; potom *della banda*, totiž „obvazku [5])“, léta 1258. od krále *Alfonsa* Hišpanského původ mající: ale poněvadž na ten čas více nejsou a sešli, obšírněji jich připomínati nechci.

Rytíři kříže jsou mnozí. Přední jsou rytíři hrobu božího, kteříž povstati měli za času patriarchů Jerusalémských, když svatá Helena místa svatá vyčistila a spravila, a jim hrob boží k opatrování dán býti měl; a však aby v tak velikém počtu a v jistých pravidlech [6]), jako potom léta 1099., když od králův Jerusalém-

[1]) potentátové. [2]) regule. [3]) *authores*. [4]) halspantu. [5]) pinty. [6]) regulích.

ských potvrzeni a v jistý řád uvedeni byli, stkvíti se měli, toho se nenachází. Nicméně nejpřednější a nejstarší byli a jsou před jinými, tak jako nad jiné nejsvětějšího místa v zemi Svaté, totiž hrobu božího, rytíři; také nejvíce proti nepřátelům víry křesťanské bojovati zavázáni jsou, a na to nejvyšší znamení a nejdražší pěti ran Krista pána spasitele našeho, pět křížů červených na svých znacích [1]) a oděvu sobě přivlastněné mají; jakž to vše z ustanovení doleji položených důkladně [2]) se vyrozumí.

Potom pak, když od žoldánův Egyptských z země Svaté vyhnáni byli, přestěhoval se jejich *commendator* do Vlach do města *Perusia* řečeného, a tam sídlo své měl; až potom léta 1485. vida papež *Innocentius* VIII., žeby malá naděje byla hrobu božího dosáhnouti (a žoldán jim, pro strach jejich udatnosti, hrobu božího hlídati nedal, než toliko samým mnichům řádu sv. Františka, a to v jistém počtu, kteřížby jejich *vicarii* byli, ho hlídati dovolil), spojil je s rytíři sv. Jana, tak aby spolu bojujíce proti víry křesťanské nepřátelům, týchž nadání, panství a bohatství společně užívali, a Rhodizští tehdáž, nyní Maltezští rytíři slouli, však svého znamení pěti křížův užívali. *Henricus Pantaleon*, *Jodocus à Meggen*, *Volaterranus lib.* 21. *Anthrop.* a jini o tom píší.

Po nich povstali *hospitalarii sancti Johannis*, německy Spitalherren, jináč *Rhodii* aneb Rhodizští, nyní Maltezští. Ti počátek vzali po dobytí Jerusaléma od Gotfrida z Bullionu (jakž nahoře doloženo), kdyžto křesťané z zemí západních u velikém počtu na východ do Jerusaléma míst svatých navštěvovati táhli, a mnozí z nich u veliké chudobě přitáhše, tam kde bydleti [3]), ani co jísti a jiných potřeb dostati nemohli. Z té příčiny povstali někteří, kteříž se vydali na to, aby almužny a jiné dobré skutky těm poutníkům prokazovali. A k tomu vystavěli kláštery dva, jeden ku poctivosti blahoslavené panny Marie, a druhý svaté Maří Magdalény; v prvním byli muži a v druhém ženy. Ti osoby svého pohlaví přijímajíce je přátelsky a darmo přechovávali, a slouli tehdáž *hospitalarii*, jakoby řekl „špitálníci“. Potom vystavěli jiný špitál ku poctivosti sv. Jana Křtitele, od něhož potom *Johannitae*, sv. Jana rytíři, nazváni byli. A tehdáž mezi sebou jistý řád s dovolením patriarchy Jerusalémského a potvrzením od papeže *Honoria* II. nařídili, léta 1127.; na oděvu nosí bílý kříž, na levé straně ruky přišitý.

[1]) erbích. [2]) gruntovně. [3]) lozirovati.

Léta 1306. pohané opanovavše zemi Svatou, dotčené rytíře z země vypudili; kteřížto vytáhše odtud na armádě a v silném počtu, nenadále udeřili na ostrov *Rhodum*, Tureckému císaři náležitý, a ten po dlouhém ho obležení a bojování s pomocí některých jiných křesťanských knížat obdrželi léta 1308. a v něm se osadili, od čehož potom Rhodizští nazváni byli.

Na tom ostrově velmi platní byli křesťanům po moři se plavícím, a armádám tureckým i zemím veliké škody a příkoří činili: pročež za to po čtyrykráte od vojska císaře Tureckého obleženi byli, ale vždycky se statečně a zmužile obránili; až léta 1523. Soliman, císař Turecký, na ně s velikou sílou přitáhl, dřív nežli se toho nadáli, a je po šesti měsících pod moc svou přivedl, že se mu poddati musili, však s takovým poddáním, aby je do křesťanstva beze škody dovezti dal, což se i stalo. A nemohše pro velikou nesvornost křesťanských mocnářův [1]) tehdejších pomoci v svém obležení užiti, dosáhli jí teprv po vyhnání svém od císaře Karla V. Nebo když jednák v *Candii*, potom v Benátkách, zase v *Nicei* městě, v krajině *Piemontu* při moři ležícím a knížete Safojského, opět v *Siracusis* v Sicilii, své přední sídlo a správce předního měli (latině slove *magister summus*), a všudy sobě udatně počínali, daroval jim dotčený císař Karel ostrov *Maltu*, latině *Melita* řečený, aby jej k dědičnému a vlastnímu jmění drželi, a králům Hišpanským toliko sokola jednoho, na znamení vděčnosti, každoročně posílali; v kterémžto jsou podnes, a s té strany jako bašta pevná křesťanstva zůstávají; a však mimo to na rozličných místech v křesťanstvu statky a důchody veliké mají a jich pokojně užívají. Píší o nich: *Vilhel. Tyrius bello sacro, Jacobus de Vitriaco hist. Hieros., Aemilius lib.* 8., *Volaterranus lib.* 12., *Polydor. lib.* 7., *Gigas, Cranzius lib.* 9. *cap.* 7., *Stumphius in Helvet. ann. lib.* 5., *Jacobus Fontanus de bello Rhodio, Fasciculus temp. fol.* 76., *Sansovino della orig. de Cavallieri*, kterýž jejich pravidla [2]) i přijímání pěkně vypisuje.

Templáři byli třetí, kteříž lidi po zemi Svaté provázeli a od násilí loupežníkův chránili, a aby každý tím spíše k nim se uteci mohl, nejprvé u chrámu hrobu božího bydleti obyčej měli, léta 1103. Pročež od tehdejších králův Jerusalémských důchody a mnohými výsadami [3]) nad jiné obdarováni, a léta 1128. od papeže *Honoria* II. potvrzeni byli; nosili oděv bílý, a červený kříž

[1]) potentátův. [2]) *regule.* [3]) privilegiemi.

na něm. Ti ačkoli s jinými křesťany od pohanů z země Svaté vytištěni byli, však z štědroty mocnářův [1]) křesťanských a svými pletichami [2]) tak mnoho zboží a bohatství dosáhli, že všem knížatům v očích leželi a strach dávali.

Pročež léta 1210., za panování císaře Jindřicha Sedmého, původem papeže Klimenta V. a krále Franckého Filippa Krásného [3]), z mnohého zlého obviněni a odsouzeni byvše, téměř jednoho dne ve Vlaších a zemi Francké pobiti [4]), a statkové jejich na díle Maltezským dáni, a z většího dílu dotčeným dvoum přivlastněni a v pokutě pobráni [5]) jsou.

V Němcích a v Čechách jich nezabíjeli [6]), ale když svou nevinu provedli, aby vždy *decret* o jich zrušení zpátkem nešel, k jiným řeholám vedlé líbosti se oddati, a statky týmž rozdati musili. *Platina in vita Clementis. Raphael Volater. lib.* 21. *Polydor. lib.* 7. *Mathaeus Parisien. Johan. de oppido. Ranulph. lib.* 7. *polichr. Jacobus de Moguntia. Nauclerus. Anto. Sabellicus. Enn.* 9. *St. Antonius hist. par.* 3. *tit.* 15. *Volaterr. lib.* 21. *Cranzius lib.* 9. *c.* 6. *Gagvinus lib.* 7. *Ursperg. Fulgos. Paul. Aemilius.* Z kterýchžto spisovatelův [7]) větší díl se nachází, ješto jim žádné jiné viny nedávají, nežli že příliš mocní byli a mnoho pěkných statkův měli, tak osvědčujíce, jakoby se jim křivda před bohem i lidmi státi měla.

Sanctae Mariae in Hierusalem rytíři, ač píší někteří, žeby zároveň s Templáři povstati měli (*Volater. lib.* 21., *Polydorus Vergil. lib.* 7., *Paulus Aemil.*), nicméně *Cranzius lib.* 7. *Metrop.* a *lib.* 8. *Saxoniae, Trithemius in Chron. Hirsaugiensi, Funkius lib.* 10. *com. in Chronol. suam* a jiní podstatněji a vlastněji to prokazují, totiž že léta 1190. příčinou nějakých měšťanův měst *Bremen* a *Lubeku* v zemi Německé, kteříž když město *Ptolomais* spolu s jinými křesťany oblehli, a svých krajanův množství na červenou nemoc zahynouti viděli, udělali stany z plachet plaveckých, a pod nimi nemocných hlídali, je opatrovali a darmo zase, když ozdravěli, propouštěli, až se ta jejich dobročinnost nejvyšším vojska donesla; pročež ku pochvale a příkladu těch dobrých sousedův král Jerusalémský jim špitál v Jerusalémě „svaté panny Marie“ nazvaný oddal, a aby slouli „panny Marie“ nařídil; jakož pak i císař Jindřich VI. je schváliv, za rytíře panny Marie

---

[1]) potentátův. [2]) praktikami. [3]) *Pulchra.* [4]) Frankreichu pomordování. [5]) *confiscování.* [6]) nemordovali. [7]) škrybentův.

vyzdvihl a v jistý řád uvedl, což potom i od papeže *Coelestina* III. potvrzeno bylo. Nicméně poněvadž z samého Německého národu lidí do svého řádu přijímati měli, *Teuthonici*, totiž „Němečtí“ obyčejně slovou.

Když pak naposledy léta 1220. z země Svaté vytištěni byli, s pomocí císaře Fridricha Druhého táhli na pohany do Pruské země, kteříž okolním křesťanským zemím a zvláště *Conradovi* knížeti *Mazuviae* veliké škody činili; ty po mnohých porážkách sobě podmanili a k víře křesťanské přivedli, vystavěvše město *Marienburg*, kdež svou stolici přední mají. Na bílém oděvu kříž černý nosí.

Na ten čas jest administrátorem nejvyšším mistrovství v Prusích, a mistrem řádu německého v Němcích a ve Vlaších, nejjasnější kníže a pán, pan Maximilián, arcikníže Rakouské atd., J. M. C. pána, pána nás všech nejmilostivějšího, pan bratr.

Svatého Jakuba *de Spatha*, totiž s mečem, nařídil král Hišpanský léta 1170. ke cti svatého Jakuba v *Compostelli* městě, a jest posavád ten řád rytířův u veliké vážnosti; nosí na svém oděvu kříž červený, a rukověti od kordu. *Volater. lib.* 21. *Polydor. lib.* 7. *cap.* 5. *Panvinius in Chron.*

Calatrava rytíři, řečení od místa, kde nejprvé povstali proti Mouřenínům v zemi Hišpanské, nařízení jsou léta 1160. od krále *Santia* z *Toledu*, a nosí prostý červený kříž na černém oděvu. *Panvinius in Chron.*

Rytíři *Alcanthara*, od města jednoho v Hišpanské zemi tak nazvaní, kdež svou stolici mají; nosí kříž zelený. O nich *Volater. lib.* 21. *Antrop.* píše.

Rytíři *sanctae Mariae de redemptione*, totiž „blahoslavené panny Marie vysvobození“, aneb *de mercede*, totiž „ze mzdy“, od Jakuba krále *Arragonie* léta 1212. nařízení, aby zajaté od pohanův vyplacovali a vysvobozovali; nosí na bílém oděvu černý kříž. *Volater.*, *Polyd.* a *Panvin.* v místech nahoře položených.

De Montesia rytíři, od místa v Hišpanské zemi nazvaného tak řečení, kteréž týž král Jakub *Arragonský* léta 1214. nařídil; užívají kříže červeného na šatech. Viz [1]) dotčené spisovatele [2]).

Jesu Christi, totiž „pána Krista rytíři“, povstali léta 1319. v Portugallii proti pohanům těch krajin, a nosí kříž červený na

---

[1]) *vide.* [2]) *authores.*

černém oděvu. *Marianus Scotus, Platina in vita Johan.* XX. *papae, Nauclerus Gen.* 44., *Volater.* a *Polyd. in locis allegatis.*

Lasaritae, svatého Lazara rytíři, kdy by povstati měli, zajisto se neví; ti kříž zelený nosí. *Sansovino sup. alleg.*

Svatého Štěpána rytíři, povstali léta 1561., od *Cosma* knížete Florentského učinění, a nosí červený kříž zlatem otočený. *Panvin. in appendice ad Plat. Sansovino della origine.*

Svatého Ducha rytíři, léta 1579. od Jindřicha III., krále Francského, nařízení. *Genebr. in Chron.*

Rebatinorum, totiž „Rebatinští"; o nich píše *Jovius lib.* 33. *hist.*

Lunae, totiž „měsíce rytíři". *Tilius in Francica hist. Philib. Pingon.*

Gladiferorum, to jest „kordíkův rytíři". *Cranzius lib.* 7. *Franc. Modius.*

Sanctae Trinitatis, to jest „svaté Trojice rytíři". *Boëthius lib.* 13. Ti a jiní mnozí sešli a zahynuli.

Ostruh rytíři, jináč a obyčejně slovou prostě „rytíři", bez jiného jména, latině *equites aurati*, vlasky *cavallieri à sprond'oro*, jsou, ješto z týchž počátků jako první i druzí pocházejí, totiž že pro udatné činy a služby, knížatům platně činěné, od nich obzvláštně rytířstvím obdařeni, a za poctěné osoby vyhlášeni bývají.

To se pak děje od knížat a pánův, kdy se jim koli zalíbí, buďto při korunování aneb jiné slavnosti jejich, buďto v čas války aneb jindy v čas pokoje, buďto v kostele anebo v pokojích domácích, však s obřady [1]) podstatnými; ano čím větší kníže a mocnář [2]) jest, kterýž ho pasuje, tím poctivější a přednější před menších knížat rytíři místo a jméno má. Nebo obyčejně řetěz zlatý takovému s obrazem toho pána, kterýž jej pasuje, na hrdlo se zavěšuje, meč a ostruhy pozlacené se připasují a připínají atd.; toliko ten rozdíl jest, že žádného znamení řádu nějakého zvláštního a pravidly [3]) jistými obmezeného na řetěze s závazkem na to činěným nepřijímá, a podstata toliko na ostruh připínání záleží, tak že pozlacené ostruhy vždycky i krom cesty nositi na nohách může, a obyčejně je nosívají. Pročež žádnému ničímž povinen nebývá, nežli tomu, kterýž jej tou poctivostí a dary přitom zvláštními z milosti zvelebuje.

Má pak takový obdarování vedlé povolení sobě učiněného od

[1]) s ceremoniemi. [2]) potentát. [3]) *statuty.*

knížete svého rozdílně: nebo některému dána bývá odměna [1]) jisté sumy do jeho živobytí; jinému statek darován; jiný může doktory, [kteřížto však pro rozdíl těch, ješto pořádně s předešlým a mnohým zkoušením [2]) v *academiích* bývají přijímáni, *bullati* slovou, jakoby řekl listovní, totiž samým listem, kteréhož pod pečetí toho, od něhož jest za doktora volen, za snadné peníze dosahuje], *notarios*, básníky věnčené [3]) potvrzovati, z nepoctivého lůže pošlé poctivé činiti; jiný dle vůle své jiné na rytířství pasovati anebo do vládyckého stavu přijímati, ano i *comites palatinos*, totiž hrabata, vysvědčovati a činiti: jakž každému takovému rytíři ostruh list a patent pod pečetí daný té milosti, v sobě ze jména obsahovati a vysvědčovati má a musí; čehož v Říši a ve Vlaších hojnost všudy se nachází, a jim takoví rytíři více nežli nám Čechům známi jsou.

Kapitola 43.

Řád a ustanovení od císařův Římských, králův a knížat království Franckého, kteříž byli nejvyšší přední a hlavní řádu slavného tovaryšstva rytířův hrobu božího v Jerusalémě, s dovolením a u přítomnosti otce gvardiana, jakožto kommissaře vrchního v zemi Svaté, vypsaný.

Článek I. [4]) Ve jménu a ke cti boha otce, i syna i ducha svatého a blahoslavené panny Marie, matky jeho, andělův i archandělův, patriarchův a prorokův božích, apoštolův, evangelistův, svatých učedlníkův a všech svatých i světic, a všech duchův nebeského dvoru.

II. Známo a zjevno buď všem, nejvyvýšenějším a nejjasnějším knížatům, lidem urozeným, vojákům a lidu křesťanskému, léta od vtělení pána našeho Jesu Krista tisícího devadesátého devátého, že nejjasnější, nepřemožená a osvícená knížata: svatý Karel Veliký, císař a král vší Francie [5]); Ludvík Šestý, moudrý, příjmím Pobožný; Filip, řečený Moudrý, udatný [6]) a dobyvatel sobě nejsvětější, a srdnatý Ludvík; správce Gotfrid z Bullionu, a jiná udatná knížata a králové křesťanští, dostavše skrze ně [7]) v jich císařství a království koruny, dobrovolně bohu se oddali a slíbili,

---

[1]) dán bývá *provision*. [2]) *examen*. [3]) *počtas laureatos*. [4]) artikul první. [5]) všeho Frankreichu. [6]) heroický. [7]) sebe.

aby sebe a statky i osoby své vynaložili k bojování a války vedení za mořem, za příčinou podmanění a zkažení převráceného a tyranského národu Saracenův nevěrných i jich mocnosti a důstojenství; království Jerosolimitánské a země k němu příslušející i panství, od řečených nevěrných obsažené, aby sobě v moc uvedli, podlé své možnosti víru křesťanskou rozmnožili, spůsob církve katolické apoštolské a jiných křesťanských církví ode všech ubližování a potlačování obhajovali a chránili, správce též církve, lidi chudé, vdovy, sirotky a jiné křesťany (proti jakýmkoli jich nepřátelům se postavujíc) aby v své ochraně a obraně měli.

III. Známo také buď, že jsme my výš jmenovaní s strany předdotčených věcí slib náš vyplnili, a pilností i starostí naší, z božského vnuknutí, království Jerosolimitánského a končin Saracenských dostali, a proti nim chvalitebné vítězství obdrželi a dotčenou víru křesťanskou rozmnožili. Protož jméno nejkřesťanštějšího knížete nám jest spravedlivě přivlastněno a hodně od jiných knížat a lidu křesťanského dáno, když jsme se šťastně do království našeho Franckého, též do zemí a panství nám příslušejících navrátili; tolikéž všecka jiná království s knížaty křesťanskými, nám všeho dobrého přejícími a pomáhajícími nám, jak bohatstvím svým, tak lidem, abychom vždy slib svůj vyplniti mohli, a to, což jsme již dávno započali, za tou příčinou, jakž sám rozum ukazuje, aby měli díl poctivosti, jakéž jsme my sami dostali.

IV. Nad to ku poctivosti umučení pána našeho Ježíše Krista, a pro poslušenství a uctivost, kterouž povinni jsme nejsvětějšímu papeži, stolici apoštolské a místo boží na tomto světě držícím, i tolikéž biskupům z velikého města Říma poníženě připovídáme, nejsvětější kříže, jimiž jsou nás a vojáky naše znamenali, ku poctivosti pěti ran pána našeho Ježíše Krista, abychom byli tím upevnělejší, na takové nevěrné nositi, abychom sebe a lid náš křesťanský, jak živý tak mrtvý, v krajinách těch nevěrných znali. Nad to výš v to jsme nahlédli a to uvážili, aby založen byl řád nejsvětějšího hrobu města našeho Jerosolimitánského, ku poctivosti nejsvětějšího vzkříšení pána Jesu Krista; jménu pak našemu nejkřesťanštějšímu přední důstojnost řečeného řádu jsme přivlastnili, a dotčených pět křížův červených jim také, ku poctivosti pěti ran, pánu našemu Jesu Kristu učiněných, darovati jsme umínili, vojákův řečeného řádu veliké množství jsme nařídili a je jmenovanými kříži proti dotčeným nevěřícím znamenali; kteřížto tou příčinou

na utíkáni obráceni byli, aniž jim možné bylo vojsku na odpor se postaviti.

V. A aby též vojáci a jiní vojenští lidé, do řečeného království Jerosolimitánského putovati chtějící, kteříž jsou se v službě a vojště našem hrdinsky a zmužile proti předjmenovaným nevěřícím chovali, a s strany předoznámených věcí, k rozmnožení dotčené víry křesťanské a obhájení katolické apoštolské církve Římské, i jiných církví křesťanských, příznivější a náchylnější učiněni jsou, těch důstojností, vyvýšeností, privilegií a práv užívati a z nich se těšiti mohli, kterýchž úředníci naši a domácí užívají a z nich se radují, dovolili jsme a dovolujeme; a aby nebyli poplatníci, aniž z věcí a zboží kupeckých od nich přivezených jakou pomoc dávati budou; tolikéž ode všech břemen a pomocí nebo platův jakýchkoli, nám za jakoukoli příčinou, buď s strany obydlí neb jináč, nyní nebo budoucně povinných v končinách a zemích nám poddaných, s koňmi, zbrojmi, oděvy nebo jináč přes cestu pracující zůstávati budou svobodní, z toho vyňatí a ničímž nezavázaní; a ponuknou mysli jiných našich poddaných, aby túž pout před se vzali, a v té nás proti dotčeným nevěřícím, jsouc v tom od nás přijati a posilněni, provodili.

VI. Chtěli jsme mimo to a chceme, aby ti, jenžby poctivosti řečeného rytířstva dojíti a dotčených zvláštností a svobod užívati a nimi se honositi chtěli, jmenované pouti a služby, k zalíbení a rozmnožení též víry křesťanské, obhájení Římské katolické a apoštolské církve i jiných církví křesťanských, na sebe brali a k jmenovanému řádu připsáni byli, a tu v církvi hrobu božího Jerosolimitánského od nás, nebo v nepřítomnosti naší od našeho místodržícího, křížem znamenáni budou: kdyžby nám z správ, z moci arcibiskupa nebo správce osady aneb fary, při které jsou se zrodili, učiněných, známé bylo, aneb našemu místodržícímu, že ti jsou křesťané katoličtí, řádně zplození, a ne z nepořádného lože [1]), aniž jakou úhonu měli, ani jakým nešlechetným a ohavným hříchem na soudu neb krom soudu naříkáni a zmazáni byli; a aby tíž vojáci, zpovídajíce se z hříchův svých a rozhřešeni jsouce, na den přijetí svého do jmenovaného rytířstva, svatosvatou večeře páně svátost od kněze, tehdáž v řečené církvi hrobu božího mši sloužícího, přijali; kdež my, aneb náš místodržící, je věncem jmenovaného řádu ozdobí a pěti kříži zaznamená, když oni i jeden-

[1]) pankharti.

každý z nich přísahu, že nařízení v témž řádu obsažená, od nás vydaná a vyhlášená, věrně zachovávati a obhajovati budou, učiní, a složí sumu třidceti korun škutských do pokladu hrobu božího, na almužnu chudým a jiným pocestným lidem, na jmenované místo přicházejícím a tam se každodenně hrnoucím, a nemocným v špitálích téhož hrobu božího města Jerosolimitánského, a sv. Jana, a sv. Lazara ležícím, odevzdanou.

VII. Že poutníci poddaní naši budou užívati svobod a zvláštností, v nařízení našem o tom učiněném a vydaném šířeji vysvětlených, sumu pět škutských korun, na túž almužnu oddaných, složí, a k ostříhání téhož nařízení se zaváží.

VIII. Chtěli jsme také a chceme, aby v dotčené církvi hrobu božího Jerosolimitánského, a v jiných církvích, od nás a jiných králův a knížat až dosavád vzdělaných, i budoucně majících býti vzdělaných, v řečeném království Franckém i jinde v jich zemích a panstvích, ku poctivosti téhož hrobu božího služby boží nábožně se dály, spůsobem a řádem níže dotčeným, totiž: aby v každou neděli v jednom měsíci od kněží latinských, zachovajíc obřady [1]), kteréž se při takových věcech obyčejně zachovávají, jedna hlasitá mše a pět hlasem tichým, ku poctivosti a uctivosti dotčených pěti ran pána našeho Jesu Krista, slouženo bylo. Při takové službě my, aneb v nepřítomnosti naší místodržící náš, vojáci naši a poutníci výš řečení státi budou.

IX. Že dotčený náš místodržící, vojáci a poutníci každodenně mši slyšeti, modlitby a hodiny sv. kříže říkati a některé almužny udělovati povinni budou.

X. Že ve dnech svátečních výročních, početí, narození, zvěstování, očišťování a na nebe vzetí blahoslavené panny Marie, vysokým hlasem slovy latinskými mše slouženy a processí konány budou, při nichž my a dotčený místodržící náš, vojáci a poutníci státi a svatosvatou večeře páně svátost přijímati povinni budeme, abychom bohu příjemní a vděční jsouce, proti řečeným nevěřícím bezpečně válku vésti a je sobě podmaniti mohli.

XI. Spůsobíme také, aby každodenně mše slouženy byly; chudým almužny udělovati budeme; rytíři pak jmenovaní toliko v pátek každého týhodne, ku poctivosti umučení pána našeho Jesu Krista aby se to dálo, nařídí; hodiny sv. kříže říkati budeme, a u večer nešpor o mrtvých říkati poručíme; a bohu dobrotivému

[1]) ceremonie.

za knížata, krále a lid křesťanský modliti se budeme a žádati, aby vítězství proti týmž nevěřícím, pro zachování a rozmnožení víry a obhájení katolické apoštolské a Římské církve, propůjčiti ráčil.

XII. Že my, místodržící náš a jiní rytíři bojovní a poutníci dotčeného řádu, časův adventního, postního, o suchých dnech, v křížové dny, a u vigiliích řečených výročních svátkův blahoslavené panny Marie, ku poctivosti boží a též panny Marie matky jeho, a pro pozor na pokání, nám a lidu křesťanskému k obdržení od boha odpuštění hříchův našich uložené, a abychom se pokušení ďábelských vyvarovati mohli, a nad těmi nevěřícími vítězové učiněni byli, postiti se budeme.

XIII. S vědomím naším jsme nařídili a nařizujeme, že na den svátku těla božího v církvi dotčeného hrobu božího města Jerosolimitánského tři mše, totiž první v jazyku soriánském, druhá v jazyku řeckém, třetí pak jazykem latinským, vysokým hlasem, a služba boží s připojením obřadův [1]) obyčejných sloužiti se budou. V jiných pak církvích, od nás a přátel našich v království Franckém, též v zemích a panstvích našich ku poctivosti řečeného hrobu božího vzdělaných, táž služba latině konati se bude. A držeti se budou processí, ku poctivosti a uctivosti víry a důvěrnosti v svatosvatou večeře páně svátost, v nás a v lid křesťanský vlitou.

XIV. Že každoročně v každou neděli Květnou od nás, aneb místodržícího našeho v nepřítomnosti naší, vzat a zvolen bude jeden z kněží, kterýž na oslu sedě v svolání a shromáždění dvanácti kněží, kteříž službu boží v církvi svatého hrobu vykonávají, do jmenovaného města Jerosolimitánského vjede. Kterémužto knězi tak zvolenému my a dotčený náš místodržící, vojáci, poutníci a lid křesťanský téhož města v cestu vjíti, jej dobrotivě přijíti, a do shromáždění řečeného hrobu božího s velikou ponížeností doprovoditi povinni budeme. V kterémžto shromáždění týž zvolený, a jiní kněží výš jmenovaní, službu boží ku poctivosti a uctivosti příjezdu pána našeho Jesu Krista, kterýž do téhož města Jerosolimitánského v přítomnosti svatých učedlníkův svých [2]) vykonal, a vzáctného příjmu od obyvatelův téhož města a radosti, kterouž jsou za příčinou příchodu jeho měli, slavně konati budou.

XV. Ve čtvrtek pak nejprvé příští služba boží s obřady [3]) obyčejnými, od zvoleného a jiných kněží výš dotčených, v shromáždění hrobu božího čísti a konati se bude; a my i náš místo-

[1]) ceremonií. [2]) jeho. [3]) s ceremoniemi.

držící jim občerstvení od chleba, vína, ryb, v domě večeřadla božího, v témž městě našem Jerosolimitánském připravíme, kdež je přívětivě přivítáme, nohy jejich poníženě mýti a líbati budeme, a večeři držeti budeme, a jim almužny udělíme, i lásky k nim dokážeme; a kdyžby týž zvolený a jiní kněží bohu poděkovali, a svaté evangelium boží, kteréž jest apoštolům svým kázal, nám přečtli, my anebo náš místodržící, vojáci a poutníci výš dotčení v témž večeřadle občerstvení své přijmeme. Almužny na zlatě, stříbře, oděvu, pokrmích, chlebě, víně dávati budeme všem nemocným v špitálích velikých ležícím, a jiným chudým, v nouzi a potřebnosti zůstávajícím, nám známým, pro uctivost a připomínání svaté večeře, kterouž jest téhož dne pán náš Ježíš Kristus s jmenovanými učedlníky svými v předřečeném domě večeřadla božího konal, rozdělovati a rozdávati budeme.

XVI. Že týž zvolený, a kněží předjmenovaní, kteřížby jej do téhož města Jerosolimitánského, jakž výš dotčeno, doprovázeli, na horu Olivetskou se odeberou, a tam přes celou noc dotčeného dne čtvrtečního na modlitbách a prosbách božských, pro uctivost a rozpomínání se na modlitbu na témž místě od téhož pána našeho Jesu Krista konanou, trvati budou.

XVII. V den pak velikého pátku týž kněz zvolený evangelium o umučení pána našeho Jesu Krista v shromáždění hrobu božího přečte, a to nám a našemu místodržícímu, vojákům a poutníkům a lidu křesťanskému vykládati bude, a službu boží s jinými výš jmenovanými kněžími vykoná, kdež my státi povinni budeme, aniž se jakým pokrmem zanášeti a jeho užívati budeme, dokavadžby hodina, v kterouž jest pán náš Ježíš Kristus, na vykoupení lidského pokolení na kříži vise, duši vypustiti ráčil, nebila.

XVIII. Aby čtyří rytíři řečeného řádu hrobu božího v noci téhož velikého pátku, až do poledne následujícího dne, ku poctivosti a uctivosti pána našeho Jesu Krista, jehožto tělo tu od nevěrných Židův v túž noc ostříháno bylo, věrně hlídali.

XIX. Aby všickni kněží, kaldejští, řečtí i latinští, ustavičné modlitby přes celou noc velikého pátku v shromáždění dotčeného hrobu božího, za příčinou víry a obhájení katotické a apoštolské církve i jiných církví křesťanských proti takovým nevěřícím, vykonávali.

XX. Nad to výš nařídili jsme a nařizujeme, aby ustavičně almužny rozdělovány a rozdávány byly, aby dotčení rytíři, poutníci a jiný lid křesťanský vězení zproštěn byl, kteříž jak z našich

království Franckého panství a zemí, tak z jiných končin a zemí knížat křesťanských s námi spřízněných přišedše, proti týmž nevěřícím s námi válku vedli, a v tom tak trvali, žeby od týchž nevěřících zajati a zadržáni byli. Tolikéž v poníženosti dotčených knížat a důstojných pánův arcibiskupův, biskupův, opatův a jiných dobrodiní požívajících, tak v našich království Franckého panstvích a zemích, jako v jiných k týmž knížatům křesťanským příslušejících žádali a při nich vyhledávali, aby čtvrtou částku z třetiny důchodův k dobrodiní jich, za vysvobození týchž vězňův, ku poctivosti bohu a pro odplatu jich prací v odporování týmž nevěřícím, pro milování víry a obhájení církví a prelátův křesťanských, skládali.

XXI. My také žádali a prosili jsme nejsvětějších města svatého Říma biskupův, aby odpustkův knížatům všem s námi spřízněným a lidu křesťanskému, kteříby pro vyplacení a vysvobození dotčených zajatých a chudých, nám i jiným předřečeným knížatům poddaných, i dotčený hrob boží navštíviti i s námi proti týmž nevěřícím, k odporování jim, jakž výš povědíno, táhnouti chtěli, propůjčiti a uděliti ráčili.

XXII. Přes to ustanovili jsme a s bedlivým uvážením to míti chtěli, aby rytíři dotčeného řádu hrobu božího, pod mocí soldána Babylonského nebo jeho místodržícího, o vyplacení a vysvobození těch všech zajatých péči na se vzali. Kterýmžto rytířům k vykonání toho peníze z dotčené almužny odvedeny budou, a z nich počet a jiné věci potřebné našemu místodržícímu v témž městě Jerosolimitánském, v společnosti rytířův dotčeného řádu a poutníkův téhož hrobu božího, učiní.

XXIII. Že s vědomím naším a dobrovolně zvolujeme, jmenujeme a nařizujeme dotčené rytíře řádu našeho hrobu božího za výběrčí a správce důchodův, sbírek, záduší, almužen, o nichž výš zmínka se děje; a nad tím předjmenovaní rytíři, a v nepřítomnosti jich dotčení poutníci, aby správu měli; též i jiných záduší, od nás anebo přátel našich, v církvích království našeho Franckého, panství a zemí našich a jiných knížat vyzdvižených, a almužen daných na vysvobození dotčených rytířův a poutníkův a lidu křesťanského, v moci a panství i v žalářích týchž nevěřících snad zůstávajících a zůstávati majících, aby takoví důchodové a almužny kněžím, služby boží v dotčené církvi hrobu božího konajícím, a chudým v oznámených špitálích hrobu božího, svatého Jana, svatého Lazara, a v jiných špitálích, od jiných knížat, přátel a star-

ších našich a lidu křesťanského, ku poctivosti boha, svatých apoštolův a jiných svatých, tak v království našem Franckém, zemích a panstvích, jako přátel našich, založených a ustanovených, se scházejícím a tu se zdržujícím, věrně od nich s prozřetelností rozdělovány byly. Z kterýchžto důchodův a sbírek tak přijatých a rozdělených též rytíři a poutníci každého roku nazejtří božího těla, v komoře rady naší Jerosolimitánské, počet učiniti, a na ten konec též výběrčí a správcové tam se najíti dáti, anebo z toho počet svůj, anebo pravdivou pamět odeslati povinni budou.

XXIV. Aby řeholník nad pokladem dotčeného hrobu božího Jerosolimitánského dobrý a hodnověrný přípis takového počtu učinění vypsal, originály jejich toho zachoval, ostatek, bylo-li by co na dluzích, přijal; kvitancí a přijetí těch počtův od dotčených správcův, jak přítomných, tak nepřítomných, aby od nás, nebo v nepřítomnosti naší od místodržícího našeho, zapovědíno a spečetěno bylo, o to se přičinil.

XXV. Chtěli jsme také a chceme, aby sto rytířův dotčeného řádu, v království našem Franckém, zemích a panstvích, a v jiných královstvích, přátelům našim přináležejících, obývajících a se zdržujících, přicházeli a postavovali se v komoře rady naší Jerosolimitánské, kteřížby nás nebo místodržícího našeho v dotčeném tažení zmužile a myslí veselou a dobrovolnou následovati, a při nás státi, prostředkům, spůsobům a příčinám v dotčené radě o vedení války proti týmž nevěřícím, k rozmnožení víry a obhájení církví křesťanských, jak latinských tak jiných jazykův výš doložených, spravovaných, založených, a almužen, kteréž tu přivozovány budou, vyrozuměti mohli, tak abychom z toho zavírky mocné a potřebné i právní bráti mohli.

XXVI. Ustanovili jsme také a nařídili, abychom některého z rytířův dotčeného řádu zvolili za prostředníka [1]) u soldána Babylonského, kteržby témuž prostředníkovi [2]) našemu dovolil za tři léta pořád zběhlá v témž Babyloně se zdržovati a bydleti, aby o některých rytířích, poutnících a jiných křesťanech zajatých, od dotčeného soldána anebo vojákův jeho zadržených, vědomost míti mohl; a aby mzdou zlata a stříbra skrze jiné rytíře naše, pod panováním a ochranou dotčeného soldána Mettema, též zajatí od takového zdržování vysvobozeni byli, anebo, žeby on soldán raději chtěl, aby na místě nevěřících, od nás aneb poddaných našich na

[1]) orátor. [2]) orátora.

vojně anebo jinde zajatých, zdržených anebo zadržánu býti majících, směnění byli: ty v té příhodě od takového zajetí jich osvoboditi míníme, toliko aby dotčení zajatí naši propuštěni byli.

XXVII. Když by pak rytíř náš tak zvolený prostředník [1]) o týchž zajatých, od soldána aneb vojáků jeho, jakž řečeno, zadržalých, dostatečnou vědomost měl, to aby nám v spisu pravdivém, jména jejich, místa, na kterýchžby zdržováni byli, v známost uvedeno, mocnost od dotčeného soldána na ten konec obdržána a propuštěna byla, se přičiní, tak aby tíž rytíři a poutníci zajatí bezpečněji k našim končinám navrátiti se mohli.

XXVIII. Aby dotčený prostředník [2]) a rytíři naši nám, aneb místodržícímu našemu v nepřítomnosti naší, o vyplacení týchž zajatých to ukázali, jakouby sumu na vyplacení takového zajetí, komu a na kterém místě, zaplatili; a do těchto končin též zajaté, a toliko přípis vysvobození jich nám dostaví, a výš dotčené všecky, a jednukaždou věc, v známost jiných králův a knížat křesťanských, pánův arcibiskupův, biskupův, opatův a jiných dobrodiní požívajících v království našem Franckém, zemích a panstvích našich a jiných přátel našich, uvedou; aby úžitku slavného svých svatých almužen dosáhli, a napotom k udělování jich ochotnější učinění byli.

XXIX. Že míníme a toho úmyslu jsme, každodenně dotčených pět křížů téhož řádu hrobu božího, k oděvu našemu připojených, nositi, kteréž jmenovaní rytíři a poutníci, buďto žeby válku vedli proti týmž nevěřícím a jinam se dostali, buďto žeby se jim ke dvorům aneb do shromáždění knížat a jiného lidu křesťanského přicházeti dostalo, nápodobně nositi povinni budou.

XXX. Že dotčení rytíři proti některým knížatům křesťanským války vésti nikoli povinni nebudou, nýbrž k nim příznivi budou, leč v té příčině, když by se dověděli, že dotčená knížata jsou vyloučená mocí boží a nejvyššího biskupa, z církve katolické vyhnanci a rozptýlení, a království jejich že jest vojákům v loupež dáno. Když by se ta příčina nahodila, dotčení rytíři za ně proti týmž knížatům bojovati, a příkladem božským práva chudých, sirotkův, vdov, přespolních lidí hájiti, a ode všech ubližování a utiskování zmužile ochraňovati budou.

XXXI. Protož my, výš oznámených a jiných slušných příčin a důvodův myslí naší pohybujících šetříce, aby výš psané nařízení

[1]), [2]) orátor.

od nás vynešené a vydané, a to slovo od slova, nic toho, co se v něm obsahuje, neopouštějíce, zachováváno bylo, jsme poručili, ustanovili a moudře uvážili; a tomu na svědomí a utvrzení, na svaté boží evangelium, skrze víru a zákon náš v příčině víry, ani sami od sebe něco toho, co se v týchž nařízeních vykonání hodného obsahuje, nevypouštěti slíbili jsme a přisáhli, nařídivše, aby od potomkův našich, králův Franckých, řečeného řádu hrobu božího a v artikulích těchto, podlé znění jich, to též zachováváno bylo. A tím svědomí jejich, vstříc jim vycházejíce, zavazujeme: aby slibové a závazkové od rytířův téhož řádu a poutníkův do dotčeného města Jerosolimitánského vysíláni byli, a kteřížby se stali, aby zachováváni a plněni byli, jakž se týmiž nařízeními vyhražuje. Kteréžto chceme, aby do pokladu téhož hrobu božího složena a věrně opatrována byla; a ty paměti, kteréž v sobě obsahují, bez umenšení aby i hned do království našeho Franckého, do zemí a panství, tak k nám jako k jiným knížatům příslušejících, přenešené byly, tak aby všecko a jednakaždá výš doložená věc od nich vidína, spatřína a věrně ostříhána býti mohla, jakoby v dotčeném pokladu byly; poníženě jich žádajíce, pokudžby v tom mínění naše a dobrý úmysl, ku poctivosti pána našeho Jesu Krista, kterýž srdcí našich zpytatelem jest a to v své ochraně a vládařství zachovává, počátek i konec života našeho dává a uděluje, vyplniti ráčili a chtěli. A aby více a více dotčená nařízení naše všem zjevná a známá i na věčnost zachovávána byla, chtěli a nařídili jsme, aby mocí pečeti naší s pěti kříži řečeného řádu, v prostředku jejím přiloženými, upevněná byla. Jichž jest dátum a vynešena byla od nás v městě Jerosolimitánském prvního dne šťastného měsíce Ledna, léta od narození pána našeho Jesu Krista tisícího devadesátého devátého.

Kapitola 44.

Přípis vysvědčení, kteréž gvardian pod pečetí rytířům hrobu božího dává.

Aby pak každý věděti mohl, jakým spůsobem *testimonium* a vysvědčení, netoliko rytířům strany přijetí jich do řádu tovaryšstva hrobu božího, ale i strany míst svatých, v nichž byli, jako i jiným poutníkům do Jerusaléma putujícím se dává, toho tuto

výpis z originálu, mně pod pečetí a na pergaméně pěkným písmem a v jazyku latinském daného, položiti jsem dal, kterýž česky se vykládá takto:

„Já bratr Evangelista z Gabiánu, řeholy bosákův sv. Františka, z krajiny Mediolánské, *gvardian*, svaté hory Sion u Jerusaléma a vší země Svaté apoštolský kommisař: všem vůbec a obzvláštně v Krista věřícím, kteřížby tento list čtli aneb viděli, pozdravení věčné v pánu vzkazuji.

Známo činím a vysvědčuji, že jest urozený pán, pan Krištof Harant z Polžic, do tohoto města Jerusaléma přijel, a po zpovědi svaté, místa země Svaté, totižto: nejslavnějšího z mrtvých vstání pána našeho Ježíše Krista hrob, svaté hory *Calvarie*, na níž se lidského pokolení vykoupení stalo; Olivetské, na níž Krista pána vstoupení; Sion, na níž ducha sv. seslání a jiná mnohá spasení našeho tajemství se vykonaly; item, nejsvětější jesle narození pána Ježíše Krista v městě Betlémě; ctihodný hrob nanebevzetí blahoslavené panny Marie v údolí Josafat; Bethanii hospodou páně a vzkříšením Lazara poctěnou, ano také Jordán řeku, kdežto od svatého Jana Křtitele pán Ježíš pokřtěn býti ráčil; vrch *Quarantenu*, kdež se čtyřidceti dní a nocí postiti ráčil; nad to Jericho a klášter sv. Jeronýma na poušti veliké, a všecka jiná místa svatá, kteráž jak vnitř tak zevnitř z měst od věrných poutníkův navštěvována bývávají, ve vší pokoře a nábožnosti navštívil.

Přitom pak urozeného pána, pana Krištofa, pro nesmírnou jeho k těm místům svatým nábožnost, a pro obzvláštní víry katolické horlivost a jiných ctností stkvění, pro budoucí náboženství a víry křesťanské obhajování a rozmnožování na rytířství pasovati a ozdobiti jsme nepominuli.

A protož z moci apoštolské, jíž v té částce požívám, jeho jím obdařuji a ozdobuji, a takovou ozdobou obdařeného a poctěného nad nejslavnějším hrobem pána našeho Ježíše Krista, kterýmkoli v okršlku světa postaveným, přítomný list spatřujícím, jakéhoby koli stavu, řádu, úřadu a důstojnosti byli, vyhlašuji, a aby za vyhlášeného všem a jednomukaždému byl, tomu chci.

Ustavuji vedlé toho, aby týž urozený pán, pan Krištof, svobodně kříž svatý nejsvětějšího hrobu božího a sv. Jiří erb tejně i zjevně, jak mu se viděti bude, nosil, a budoucně jako pravý a řádný rytíř vší hodnosti a práva nejlepšího slušně požíval a požívati mohl, všech a jedněchkaždých obzvláštně svobod, privilegií

a předností, jakýchž jiní rytíři nejsvětějšího hrobu božího užívati obyčej mají.

Na svědomí a potvrzení toho tento list sepsati, a mou rukou podepsaný pečetí obyčejnou dotčeného hrobu božího upevniti jsem dal.

Dán v Jerusalémě z kláštera řečeného Svatého Salvátora, léta od narození Krista pána tisícího pětistého devadesátého osmého, šestnáctého dne měsíce Září.

Bratr Evang. z Gabiánu *guardian*,
rukou vlastní.“

Kapitola 45.

Věr a sekt křesťanských v Jerusalémě rozličnost, vedlé jmén, jimiž se dělí, vypsaná.

Netoliko v kostele hrobu božího, ale i jinde v zemi Svaté, kromě latinských, totiž katolických Římských křesťanův, mnohých jiných sekt a náboženství z rozličných národův křesťané se nacházejí, jako ku příkladu Řekové, Armeniáni, Georgiáni, Syriáni, Nestoriáni, Jakobité, Abyssini, Maroniti a jiní, kteříž tejně se drží, a vůbec tak jako tito známi nejsou. Dotčení pozůstávající v místech svatých jsou napořád stavu duchovního, a zdržují se v vyměřených a jim za veliké peníze oddaných místech (kteréž každoročně Turku dávati musejí), pro žádnou jinou příčinu, nežli aby v nich náboženství své přes celý rok konali, a když svátkové jejich výroční přicházejí, k nimž valně a na tisíce ode všad chodí, aneb mimo ty když obzvláštně k místům svatým putují, aby měli lidí z svého náboženství, kteříž by se jich ujímali, za ně Turkům řečňovali a jim v náboženství na místech svatých posluhovali.

Pročež maje Turek toho nemalý zisk a plat, dotčeným křesťanům dobrý pokoj dává, a jim v náboženství jejich překážky nečiní. Dotčení pak kněží každý od svého národu vychování mají, spolu svorní jsou a jedni druhých nehanějí.

Ač po městech předních a kupeckých všech těch národův světští lidé a kupecké obchody vedoucí se nacházejí, v nichž netoliko zvláštní ulice a domy, ale i kostelíky a kaply mají; a však co jich v zemi Svaté jest a poddaných Tureckého císaře, ti nikdež kostelů svých nemají, nežli v Jerusalémě, a na některých

vůkol málo místech, tak že ti, kteříž daleko jsou v horách a v zemích dalekých, jako v *Arabii*, *Armenii*, *Cilicii etc.*, ti služeb božích přes celý rok, a mnozí pokud jsou živi, dojíti nemohou, leč na jisté svátky výroční k místům dotčeným putují a dojdou, což velmi nebezpečně, pracně a s opuštěním živností chudým nebohým lidem přicházeti musí; i což nejlítostivěji jest, že skrz nečasté slýchání slova božího, a pro nedostatek čistých služeb božích, v neznámosti boží a rozpustilosti čím dál tím víc se rozmáhají, a nebrzy se mezi obecným lidem najde, kterýžby věděl a povědíti mohl, co věří, dosti maje na tom, že k otce svého víře zevnitřně se přiznává, aneb křesťanem se býti praví, v jiných věcech třebas větších pověr, nežli Turci sami a pohané, užívati bude: toliko o to péči maje, jakby v rozkošech těla a potřebách vezdejších, buď pak prostředkem krádeže, aneb třebas i zabitím [2]) bližního a nejspíše spolukřesťana (proto že se ho Turci, vrchnost těch zemí, netak ujímají jako Turka), aneb jinými zlými cestami se rozmáhal, a svůj život bez prací těžkých a starosti strávil.

Při kostelích žádných zvonů nemají, ani jakých hodin, ale chovají místo toho zvoníka, kterýž v čas kázaní neb modlení po ulicích obchází a v rukou kyje tlusté nese; těmi v ulici na dvéře domu, k tomu naschvále tlustě a pevně udělané, a jest-li ulice veliká, tehdy na dvoje dvéře udeří, až se rozlíhne po vší ulici, a tím je svolává do shromáždění, jiným spůsobem nežli Turci; o čemž na svém místě doleji oznámím.

Když do kostela vcházejí, téměř turecké, perské, arabské atd. obřady [2]) zachovávají; nebo obracejí se tváří k poledni, a brebtajíc tichým hlasem, ruce vzhůru zdvihají, a hlavu pod sebe se vším tělem k zemi skloňují, tak poklonu činíce; po té padají na zem, často zemi líbají, a modlí se velice s pošmournou horlivostí. Bezpochyby že to od Židův starých chytili, kdež psáno stojí, že patriarchové a proroci ten spůsob modlení zachovávali. V knihách Mojžíšových na mnoha místech, a 3. *Reg.* 18. tato slova stojí: „Eliáš pak šel na hůru Karmel, a padv na zem, sklonil hlavu svou až k kolenům modle se.“ Item *Esdrae* 2. *c.* 8.: „I odpověděl veškeren lid: Amen, amen! a pozdvihše rukou svých poklonili se, a padše na zem modlili se pánu bohu.“ Týmž spůsobem Kristus pán náš spasitel v zahradě padaje tváří svou svatou na zem, po třikráte se horlivě modlil. Kterýžto spůsob modlení v pravdě

[1]) zamordováním. [2]) ceremonie.

i při těch pohanech obzvláštní probuzení a vroucnost spatřujícím spůsobuje.

Ač pak jsou rozdílného a sobě protivného náboženství, však pokoj bez hádání, bez kaceřování jedni druhých a jiných všelijakých nespůsobův zachovávati musejí: sic jináč je Turci hned vězením, *bastonadami*, totiž kyjmi bitím, a peněžitou pokutou smíří. Jakž se to přihodilo před lety u našich sousedův Uhrův; nebo když se tam křesťané hádali o obrazy v kostelích, a jedni je chtěli míti, jiní nechtěli, porovnal je baša z Temešváru, vyházev obrazy svatých z kostela a jim jej odňav, místo toho chatrný plácek a dvorček nepřikrytý jim oddal, nad jehožto dveřmi šavli pověsiti dal, aby, nebudou-li pokojní, tou potrestáni byli.

Sic vůbec v náboženství překážky žádné nemají, a všudy zjevně k němu se hlásiti mohou; ač o to často rady od bašův některých drženy byly, kterakby mohli a měli všecky křesťany z panství tureckého vyhnati aneb k svému náboženství přinutiti; až i za času Solimanna, málo před dobytím *Zigethu*, *muphti* a *cadilescherové* (o nichž v druhé knize povím), navedeni byvše od bašův, císaře napomínali, aby křesťany a Židy k *musulmanství* přinutil; ale on místo mnohé odpovědi vedl se s nimi k oknu, kteréž šlo do zahrady, a z toho jim ukázav rozličných barev kvítí, toto řekl: „Jakož rozličnost kvítí netoliko nehyzdí zahrady, nýbrž oči i smysly občerstvuje a obveseluje, tak rozličnost náboženství a víry nerci-li mým zemím neškodí, ale v mnohých příčinách úžitek přináší, když toliko oni pokoj zachovávají a mých poručení poslušni jsou.“

K úřadům žádným křesťané připouštíni a na vojnu potřebováni nebývají, ani jaké válečné zbraně v moci své míti smějí.

Čtvrtý díl všech úžitkův od dobytka, zrostu zemského, z obchodů [1]), řemesl a všech výdělkův [2]) dávati, a přes to od každé hlavy, od jistých let počnouc, po dukátu poplatku odváděti [3]), a kdo nemá co dáti, má-li děti, ty do služebnosti prodati, aneb sami do pout se dostati a dotud žebrati aneb robotovati musejí, ažby sobě peníze vyžebrali a vysloužili. *Barthol. Georgievicz de Turc. mor.* Přes to všecko vždycky třetího roku třetí pacholátko berou, shromáždíc jich houfem v každém městě; tu vybírají co nejzdárnější, neohlédajíce se nic, jediný-li jest syn otce, anebo jest-li nejmilejší, když se jim toliko líbí a hodí, to obřeží a Turka z něho udělají, a potom taková pacholátka až do zrostu dospělého

[1]) handlů. [2]) obchodův. [3]) trybutu platiti.

amazoglany, a jakž *Leuencl. hist. musul. atzamoglaui*, česky „děti poplatní“ jmenují. *Du Villamont.* Před lety desáté dítě toliko brávali.

Pročež nebozí křesťané úpějí a touží po křesťanské svobodě, žádostiví jsouce, abychom buďto zde v našich končinách s Turkem válčíc, aneb proti němu veřejně do jeho země táhnouc, se všech stran štěstí proti tomu ukrutníku měli, a když dobré noviny o nás slyší, z nich se radují, a zase z zlých se rmoutí. Jakož pak mělaby ta sama příčina (ač jest jiných mnoho hodnějších a větších) křesťanské mocnáře [1]) k válce proti Turku pohnouti; nebo jakbychom do země jejich vtrhli, hnedby chudiny vzhůru byli a znátiby dali, že „strach netrvánlivé slouhy činí“ (*Erasm. Apopht.*), a vedlé *Pub. Syr. Mima* pověděnί: *Multos timere debet, quem multi timent; Muchos a de temer, a quien muchos temen;* že se mnohých báti musí, kohož se mnozí bojí; tak žeby Turci domácím i přespolním křesťanům odepříti těžce mohli.

Té jejich volné hotovosti k pozdvižení máme příklad mimo jiné tento: Když *don Juean de Austria* u *Naupactu* tureckou armádu léta 1571. porazil (jakž o tom nahoře více položeno jest), tehdáž mnohá města a krajiny v Řecké zemi a *Dalmatii* proti Turkům se pozdvihše, některé pevnosti opanovali, Turky z nich vyhnali a za pomoc křesťanův žádali; když však žádné pomoci [2]) neměli, byli mocí násilnou od Turků podmaněni, ač ne bez velikého s obojí strany krveprolití; což ubohým lidem naší velikou nesvorností a válčením jedněch proti druhým v těchto našich vlastních krajinách přišlo, ano i nemalou příčinu jsme k tomu dali, že v poddanost Turkům přivedeni byli, netoliko při ztracení Konstantinopolitánského, ale i *Trapezuntského* císařství; nebo máme toho paměti, že jest císař Konstantinopolitánský při *concilium* Konstanském křesťanstva těchto západních zemí snažně o pomoc žádal, a žádostiv byl osobně se do Říše vypraviti, ale pro naši nechut a neochotnost k obojímu sešlo s jednoho i druhého, až naposledy od nás opuštěn byv, v pohanskou moc přišel. *Act. Concil. Constant. Annales Reipub. Basil.*

Léta 1459. císař David z Trapezontu, vida že Turek opanoval císařství Konstantinopolitánské, spolčil se s jinými v těch končinách křesťanskými i pohanskými knížaty proti Turkům, a mimo to psal i poslal posly [3]) své ku papeži *Pio* II., císaři Fridrichovi III.,

---

[1]) potentáty. [2]) žádného retuňku. [3]) legáty.

králi Franckému, a knížeti Filipovi Burgundskému, vedlé něhož i král Perský, kníže Georgiánské a jiní, každý zvláštní psaní od osob svých po vyslaných naschválních odeslali, žádajíce z těchto krajin proti Turkům veřejného tažení a pomoci, slibujíc, že s své strany chtějí upřímně a vedlé možnosti útok na Turka učiniti, jakž na důvod toho v každém psaní ze jména toho doloženo bylo, co kdo z nich vedlé smlouvy mezi nimi učiněné lidu vypraviti měl; jako ku příkladu císař Trapezuntský 30 galer a na nich 20.000 lidu vypraviti měl; *Georgius*, král Perský, 60.000; *Gorgora*, kníže Georgiánské, 20.000 jízdných [1]); *Bendian*, král *Mirigreliae* (nyní — jakž doleji, kdež o Georgiánech píši, znáti — *Mangrelliae* slove) 60.000; *Rabia*, kníže *Anacoziae*, 30.000; *Berdebech*, *Armeniae* menší pán, 20.000; *Asambech*, král Mesopotamie, 50.000; národ *Githorum* a *Aranorum* 10.000; *Coramannus* a *Ismailbech*, mahumetánského náboženství: ti všickni v dotčených psaních ze jména postaveni jsou, a snažně o to pracovali, aby naše mocnáře [2]) k témuž přivedli, ale nic nespůsobili, nýbrž naši sami se mezi sebou bijíc, vraždíc [3]), ty všecky svrchu položené Turkům v loupež dali, krom krále Perského a Georgiánského; ostatní všickni posavád pod tyranstvím tureckým zůstávají; jakž toho historie těch časův plné jsou. *Eneae Syl. epist. Acta concil. Mantuani*, *Volaterranus*, *Achil. Gassarus*, *Donat. Bassius*, *Philip. Bergomensis*.

Aby pak každý věděl pravý rozdíl a zvláštní nejednomyslnost položených křesťanův, jednykaždé obzvláštně po titulích ze jména klásti a vypisovati budu.

Kapitola 46.

O Řeckém národu, a náboženství jejich.

Řekové, národ starožitný, od Javana, jináč syna Jáfeta, jehož otcem byl Noë, pošli; důvod toho máme v písmích Starého Zákona, kdežto Daniel prorok, v 8. kap., předpovídaje o zkáze *monarchiae* Perské skrze krále Javan, v židovské řeči vyložili [ho] sedmdesáte vykladačů [na] krále Řeckého, totiž Alexandra Velikého, jakož i v 27. kap. Ezechiele proroka totéž slovo se

[1]) rejtharů. [2]) potentáty. [3]) mordujíc.

nachází, a od nich v spůsobu oznámeném jest vyloženo. ***Math. Beroaldus lib.*** 4. ***Chron. seu supputat. temp.***

Sloul pak ten národ drahně časů tím jménem ***Jones;*** až potom původem nějakého krále jmenovali se Řekové, v svém však jazyku (***Plinius lio.*** 4. *c.* 7.); ačkoli jeden kraj a díl jejich jméno staré až posavád zachovali.

Měli a mají krajinu v Evropě, začínající se k polední straně od země ***Peloponnesu,*** nyní ***Morea*** řečené, až zase k straně půlnoční, k moři Černému; od východu pak od moře až na západ k řece ***Acheloos*** v Epiru ležící.

Dělili se za starodávna na krajiny zvláštní, od nichž jména svá brali; jako byla krajina ***Attica, Boëtia, Arcadia, Achaja, Acarnia, Aetolia, Locrensis, Phocensis etc.***, o nichž obzvláštně píší ***Claudius in Ruff. lib. carm., Homer. Iliad.*** 2., ***Sylius lib.*** 15., ***Statut. Theb. lib.*** 1. ***et*** 7., ***Lucanus lib.*** 3. a jiní. ***Palnigenius in canc. in leo. in Sagitt.***

Byl pak ten národ Řecký předešlých časův nad jiné ve všech věcech správy a řízení [1]) dobrého se dotýkajících vznešený. Nebo nejpřednější mezi nimi povstali práv skladatelové, od nichž jiní pravidla řádu dobrého brali a se učili; mezi nimi byli mudrci, ***sapientes Graeciae,*** po všem světě známí, a nejučenější všech umění muži; nejprvé ze všech jiných moci a úžitku bylin i lékařství poznání vyhledali a sepsali; časy na měsíce a léta rozdělili; počtářství [2]), měřičství [3]), silozpyt [4]), mravovědu přirozenou [5]) a jiné spůsoby filosofie [6]) napravili a zlepšili; a tak vše vlastně a pilně zachovávali, že téměř všeho umění literního, i jiného svobodného rodičkou a původem slouli a nad jiné národy byli.

Nad to za mnoho set let žádného královského a monarchického panování nepoznali, nýbrž všelijak jemu na odpor mocí násilnou odporovali, v svých svobodách se spravujíce, jedni v stavu demokratickém [7]), jiní aristokratickém [8]) (coby to bylo, nahoře při vypsání města Benátek jsem dotekl); a protož měli se všech stran krále sousedy své za úhlavní nepřátely, proti nimž mnohé a veliké války vésti musili.

Nejpřednějších pak dotýkajíc, měli válku proti ***Priamovi,*** králi Asie a Trojanskému, jehož v desíti letech tak těžce a bez přestání

---

[1]) regimentu. [2]) *arithmeticam.* [3]) *geometricam.* [4]) *physicam.* [5]) *ethicam naturalem.* [6]) jiná *genera philosophiae.* [7]) *in statu democratico.* [8]) *aristocratico.*

oblehli, až ho i přemohli a dokonce s rodinou i s městem Trojou v nic obrátili, jakž o tom obšírně píší *Homerus Iliad.*, *Dictys Cretensis* a *Dares Phrigius etc.*; a za našich časův ještě města toho slavného řeceniny od bran, věží, bašt, dvou zámkův z bílého, červeného i černého mramoru, a jiných stavení vystavených, k velikému podivu každého spatřujícího, se nacházejí; a jakž *Bellonius lib.* 2. *cap.* 6. píše: „ne bez příčiny sláva toho města byla zvelebována, jehož řeceniny tak předivné hledícím na ně jsou, že jich sláva žádnou krátkou řečí vypraviti se nemůže.“

Potom povstali proti nim Perští mocnářové [1]) a všelijak se o ně pokoušeli, až naposledy Xerxes král tím úmyslem sebral lidu do patnáctikrát sto tisíc (někteří více a jiní méně pokládají, však do dvanáctikrát sto tisíc nejméně ho měl), aby je pod svou moc přivedl, a s tím táhl proti nim do Řecké země, vedlé toho silnou armádu do tří tisíc lodí [2]) maje (jiní přes šest tisíc i více pokládají); a však od samých Athenienského města obyvatelův a některých málo, však nejmenších měst řeckých, po několikráte na zemi i na moři přemožen byl, že sotva s celou kůží z země odjel, svá bohatství i lid vězeti [3]) zanechav; jakž o tom pěkné a hodné paměti píší *Herodotus*, *Thucidides* a jiní historikové.

Po vítězství nad Peršany a dosažení z loupeží znamenitého bohatství oddali se na rozkoše a pýchu; jakž toho *Horatius poëta* v krátkých slovích dotýká:

Ut primum positis nugari Graecia bellis
Coepit, et in vitium fortuna labier aequa,
Nunc athletarum studiis, nunc arsit equorum;
Suspendit picta mentemque animumque tabella.

Odkudž pošlo, že jedna obec proti druhé, z příčin špatných a různic nehodných, válku domácí začali, mnoho let mezi sebou se zabíjejíce [4]) až do zemdlení, a k králi Macedonskému *Philippovi* někteří se o pomoc utíkali; kterýž jich nemeškal více vaditi a lid svůj mdlejším na pomoc [5]) posílati, a potom je pod svou moc přivozovati, až naposledy vší Řecké země správcím a ochráncím učiněn a ode všech přijat byl; o čemž *Xenophon* a *Diodorus Siculus* dostatečně vypisují.

Potom přišli v moc krále Alexandra Velikého, syna Filipova, kterýž, aby řecké jméno zvelebil a od strachu perského osvobodil, vzal před sebe válku proti Peršanům, a táhl proti Dariovi, králi

[1]) *monarchové.* [2]) šífů. [3]) v štichu. [4]) mordujíce. [5]) retuňk.

Perskému, s malým lidem, sotva 40.000 vojákův, a tím porazil po třikráte netoliko Daria vždycky několikráte sto tisíc lidu pospolu majícího, ale odtud táhl proti jiným všem a těch časů málo známým mocnářům [1]) a národům východním, kteréž všecky v málo letech přemohl, a všecken východ [2]) pod svou moc, i dobrý díl Afriky s Evropou podmanil, a monarchii Řeckou, z dávna od Daniele proroka předpověděnou, začal a do živobytí svého pokojně spravoval. O jeho činech píše *Quintus Curtius*, *Diodorus Siculus*, a něco *Plutarchus*.

Po Alexandrově smrti začaly se války mezi jeho předními hejtmany a důstojníky [3]), chtěje každý tu zemi, kteráž mu od Alexandra k správě svěřena byla, zděditi a za vlastní držeti (nebo syn pozůstalý brzo po Alexandrovi umřel); pročež Řecká země přišla jiným v moc, a mezi potomky jejich mnohé zlé snášeti musila, jakž to *Polybius* vypisuje; až potom dotčení Řečtí králové pomalu od Římanův byli přemáháni a jeden po druhém pod jich moc přivozováni, a tak Řekové nejprvé pod moc Římanův přišli, o čemž *Livius* píše.

Pod jejich pak mocí, i za časův *monarchiae* Římské v Římě, i též *monarchiae* přenešené do Konstantinopole do vlasti jejich, zůstávali a byli několik set let pořád; kteříž jak spravováni od císařův byli, mnohoby se mohlo psáti; ale vypisují to *Zonaras*, *Procopius*, *Nicetas*, *Nicephorus*, *Annas Alexiados* a jiní historikové. Toho toliko dotknu, že po mnohém pokojném císařův Konstantinopolitánských panování a spravování potomkové jejich dali se ve mnohé sváry, války a nejednomyslnosti, jak sami mezi sebou, tak také s jinými křesťany v Evropě, netoliko v věcech politických, ale i v náboženství; pročež nejednou válčili proti nim křesťané zemí západních, od nich *Latini* řečení, a s druhé strany Turci z východních krajin. Turkům zajisté jako brána skrze dobytí Syrie do Asie menší a do Řecké země byla otevřína, a potom je sami do svých krajin vábili. Nebo když císař *Cantacuzenus* knížete Bulharského [4]) válkou sužoval, žádal týž kníže od *Amuratha*, Tureckého císaře, pomoci, kterýž 12.000 Turkův do Řecké země poslal. Kteříž to jak se domů vrátili, o dobrotě a tučnosti té země a hojnosti všeho v ní vypravovali, až k tomu *Amuratha* ponukli, že sebrav mnoho lidu, dal se přes úzké moře, někdy

[1]) potentátům. [2]) *orient.* [3]) oficíry. [4]) kníže *Bulgariae.*

„úžinu Hellespontská“ [1]), nyní *Calliopoli* řečené, do Řecké země s lidem převezti, a tu vpády čině, *Adrianopoli* a jiná města i země, jako *Bulgarii, Servii etc.* sobě podmanil; což se dálo za času Římského císaře Karla, toho jména IV.; a čím dále skrze nesvornost Řekův, tak opouštění jich jiných křesťanských mocnářův [2]), Turci se v těch zemích rozmáhali, až všeho okolo Konstantinopole dosáhli, že nebozí císařové Řečtí sotva město a některé ostrovy blízké za některý čas v své moci drželi, až potom i poplatek [3]) Turkům dávati musili, a naposledy léta 1453. 29. dne Března [4]) i město Konstantinopolis, svobodu a životy své s nenabytou škodou všeho křesťanstva ztratili, pod jichžto ukrutnou mocí lid Řecký až do dneška zůstává. *Laonicus de rebus Turcicis, Leuenclavius Histor. Musulmannorum lib.* 15., *Sabellicus* a jiní.

Císařové Turečtí, jak Řeky pod své tyranství přivedli, všelijak hleděli týž národ rozptýliti, skloniti a v služebnost podrobiti; slavné pány jejich, z knížecích a císařských rodův pošlé, pobiti [5]) dali, tak aby budoucně nijakž hlavy pozdvihnouti a zase povstati nemohli.

Pročež nenachází se mezi nimi nežli toliko dvojí stav: první urozených, mezi něž se měšťané a kupci bohatí pojímají, a druhý robotných lidí, totiž řemeslníkův a sedlákův. Urození nosí klobouky vyšší a šaty nákladnější nežli robotní, a po těch se nejspíše poznati mohou; nebo sice v které zemi jsou, takový kroj nosí, buďto pod Turkem, buďto pod křesťanskou vrchností. Jsou zajisté v mnohých zemích nad jiný národ světa osedlí v množství velikém.

V Turcích všickni spravedlností [6]) tureckou spravovati se musejí; kteráž jaká jest, v druhém dílu putování svého [7]) psáti budu. V jiných věcech tureckým obyčejům navykli, málo pak ano téměř nic svých starobylých mravův, řádův atd. nezachovávají. V domích, jako Turci, žádných téměř hospodářských potřeb nemají, na zemi líhají na modracích vlněných aneb bavlněných, po turecku, na zemi sedíc [8]) okolo malého a nizkého koženého stolečku jedí, skrovně a chatrně; však rádi víno pijí, a ten při tom starý obyčej zachovávají, že čím nejlepší a nejsilnější víno jest, tím z menších skleniček je pijí, a jeden po druhém, druhého nebrzo předstíhaje; a snad odtud přísloví o nich pošlo mezi Vlachy: *Bon vin, cattiva*

---

[1]) *angustias Hellespontiacas.* [2]) potentátův. [3]) tribut. [4]) *Martii.* [5]) pomordovati. [6]) *justicii.* [7]) mého. [8]) sedě.

testa, dice il Grego, totiž „dobré víno škodí hlavě, praví Řekové,“ protož je pomalu pijí; však bez držadel sklenice mají, že se dlouho nimi nemeškají. Odkudž pochází, že se velikým pitím [1]), a jako u nás hned při prvním zasedění, nepřeplňují, ale povlovně pijíc, s čistou veselou myslí spolu za drahnou chvíli posedění drží; od čehož staré přísloví o nich bylo a posavad jest: *graecari*, totiž řeckým spůsobem píti.

Jejich náboženství nejrozšířenější se nachází: jako počnouc od Tatarův, na díle jsou Rusové, Moškovitové aneb Moskvané, na díle Poláci Podolští, *Circassi*, Valachové, Rácové, Bulgaři, potom v *Muldavii*, *Servii* aneb *Croatii*, *Mysii*, *Illyrii* aneb *Dalmatii*, *Slavonii*, *Bosnii*, *Albanii*, *Macedonii*, *Thracii*, *Graecii* a jiných zemích okolo moře *Pontus Euxinus* [Černé] řečeného, kteréž země Turci jmenují *Romanii*, a Řeky vůbec *Rumuleri*. Potom v *Asii*, *Phrigii*, *Bythinii*, *Lydii*, *Carii*, *Paphlagonii*, *Magnesii*, *Cappadocii*, *Comagenii*, *Syrii*, na horách Libánských, v zemi Svaté, v Egyptě a dalších krajinách; v ostrovích velikých, jako v Cypru, *Lemno*, *Chio*, *Pathmo*, *Lesbo*, *Rhodo*, *Corcyra*, *Candii*, *Athou* a jiných mnohých pro krátkost pominutých.

V těch dotčených a míněných krajinách jednoho náboženství užívají, a v něm jednomyslnost zachovávají. Nebo mají svých církví až posavad, jak za staré církve byli, nařízené v jistých městech patriarchy, totiž nejvyšší správce náboženství aneb nejvyšší otce duchovní, o nichž jsem také něco napřed dotekl.

Přední jest patriarcha Konstantinopolitánský, ten bydlí v Konstantinopoli, a pod svou správou má církve všecky v Evropě, ostrovy moře prostředního *Aegaei*, s té strany řečeného. Má sobě k radě přidaných dvanácte osob, kteříž s ním všecky arcibiskupy a jiné duchovní spravují, v Konstantinopoli přes 20 kostelův a far drží; v *Tessalonice*, nyní *Salonich* řečené, do třidceti, a všudy po jiných městech tureckých veliký počet kostelů svobodně užívá; svobodně sněmy svolati může, že časem do několika set kněží jejich pospolu shromážděných bývá. A však plat z té svobody Tureckému císaři, totiž patriarcha Konstantinopolitánský za své církve každoročně 12.000 dukátův, dávati musí.

Patriarcha kdo má býti volen, musí býti *metropolitanem*, a turecký *vezirbassa* jej voleného potvrzuje, a na stolici, však ne darmo, dosazuje; po té vede ho k císaři Tureckému, před ním

[1]) velikými truňky.

padna, sukni jeho políbiti musí. Potom v takové u nich vážnosti, jako křesťanského mocnáře [1]) legát a vyslaný, a často v ledajakých radách strany písma svatého, snův a proroctví výkladu, obsílán a dožádán bývá.

Druhý patriarcha jest Alexandrinský, a ten nyní v *Cairu* bydlí a vládne církvemi řeckými v Egyptu a *Arabii*; třetí Antiochenský, ten byt svůj má v nejkrásnějším ve všem tureckém panství městě Damašku, a spravuje církve v *Barut*, *Alepu*, *Tripoli* a jinde po Syrii a Asii; čtvrtý Jerusalémský, ten malou *jurisdikci* má.

Řadův [2]) *metropolitánův*, arcibiskupův a biskupův užívají, po těch nižší dva stupně [3]) a úřady duchovní mají, kněží obecných, kteříž se ženiti mohou, a *calojerů* jako mnichův, ještě se nikdá nežení. Slovou pak *calojeri*, a ženy *calogriae*, jakoby česky řekl „dobrý otec“ a „dobrá máteř“, anebo „dobrý stařec“ a „stará“.

Kláštery mnohé v rozdílných zemích mají, v nichž se *calojeri* drží a odtud na fary se dosazují; však ve všech jejich zemích nad *calojeri* hory *Athos*, vlasky *Monte santo* řečené, života, obcováním, množstvím a privilegiemi obdaření se nenacházejí. Ta hora *Athos* leží *in Chersoneso*, mezi *Macedonii* a *Thracii*, na dýl vedlé moře mnoho mil, a tak vysoké vrcholky [4]) má, že město *Mirina*, dvě míle odtud ležící, stínem slunečným přikrývá, a jakž *Bellonius* píše *lib. 1. obser.*, že ostrov Lemnum dosahuje; anobrž vyšší má býti nežli *regio aëris*, totiž povětří, kdež se oblakové shromažďují, odkudž pršívá a vláha na zemi dochází; ani větru, kterýžby prachem hnul, tam nebývá. *Jardin de flores Curiosas, compuesto per Anth. de Torquemade.*

Jest také táž hora samými *calojeri* osazená, jichž přes šest tisíc osob mužského pohlaví se nachází, a všickni v 24 klášteřích zdmi obhražených bydlejí. Ti tento obyčej zachovávají: nebo jakž ráno svítá, každý s nádobím rozdílným, jako s lopatou, nosatcem neb kratcí, sekerou atd. a s mošnou, v níž chléb *biscokt* řečený, totiž dvakrát pečený, a cibule syrové mají, vycházejí; z nichž jedni vinice, jiní rolí vzdělávají, jiní štěpí sekají, spravují, a lodí [5]) z nich anebo něco jiného dělají; jiní, kteříž jsou krejčí, ševci, tkadlci a jiných řemesl, ti v kláštěře pracují a jiným okolním zemím mimo svou potřebu prodávají. Oděv jejich jest prostý

[1]) potentáta. [2]) *ordines*. [3]) *gradus*. [4]) špice. [5]) šífy.

jako heremitův, z rudého aneb šerého sukna tlustého; jmenují se společně otci a syny, a přijímají mezi sebe každého v jakémkoli věku, když toliko neženatý jest, by i vdovcem byl, a co kdo s sebou od bohatství přinese, toho se vůbec užívá; nic neštudují, než toliko coby mohli někteří mše v jich řeči čísti, a ti, kteříž čísti umějí, v kostele napřed zpívati musejí hlasitě a výslovně, aby jiní neumělí po nich zpívati mohli; a žádné přednosti jedni před drukými neužívají, nýbrž jednostejně všickni od nejstaršího až do nejmladšího prací rukou svých, vedlé uměaí, řemesla neb díla, živiti se do společnosti musejí; tak že při nich přísloví *monacho indoctior* [méň učený nežli mnich] pravé býti může. Nicméně, ačkoli těžce den ode dne robotují, velmi chatrných pokrmů užívají, totiž vaření, ovoce a jistých časův ryby; masa pak pokudž jsou živi nejedí, a za tou příčinou žádného živého ani mrtvého zvířete od ptactva, ani co jiného chovají, a mnozí z nich ani toho nic živého nikdy z blízka neviděli, ani v rukou neměli. Však málo sobě nachovati mohou, pro veliké množství jich; nebo v některém kláštěře jest jich 200, 300 i více. Pročež dodávají se jim almužny ze všech zemí náboženství řeckého, proto že u všech v veliké vážnosti jsou. Kostely mají ozdobené jako jiní Řekové, obrazy svatých a světic a svíce hořící v nich; ale zvonů nikdež neužívají, nežli tito *calojeri* hory *Athos* a někteří jiní, mimo obyčejný spůsob v těch zemích; mají při vratech kostela železo co šín, tří prstů tlusté, však nákřivé a pookrouhlé, to jest na hřeb přibité, na to tlukou a zvuk dosti daleko se rozlíhající vydávají.

Již pak nyní ke všem Řekům vesměs přistoupím.

Škol žádných pro mládež nemají, a žádných spisovatelův [1]) pohanských, básnických [2]) a filosofických nečtou, pod pokutou kladby, a z té nebývají bez velikého pokání [3]), postův a pokut propuštěni; a kteříž se čemu mezi nimi učí, ti své vlastní neporušené staré řecké řeči čísti a rozuměti se učí (neb obecně mluví řeč tak daleko od první řečtiny vzdálenou, co vlaská neb španělská od latinské jest), buďto od učitelův [4]) v křesťanských školách vycvičených, buď po předcích zachovalých; a nečtou nežli některé málo starých doktorů spisy, jako *Basilia* a *Chrysostoma liturgiae* a mše, potom breviáře, jež oni ὡρολόγιον jmenují, totiž modlitby na hodiny rozdělené; těch nemají tištěných, než všecko psané, leč které ze Vlach v Benátkách neb jinde vytištěné do-

[1]) authorův. [2]) poëtických. [3]) veliké *poenitencí*. [4]) preceptorův.

stanou, proto že žádné tiskárny [1]) nemají, ačby ji mohli míti příkladem Židův v těch zemích; ale snad lidí hodných a nákladů k tomu litují.

Biskup žádného kněze nesvětí, leč má vysvědčení ode tří hodnověrných osob svého chování, a musí býti mužem jedné manželky, totiž jednu toliko za svého živobytí míti a žádné potom více, byť s ní nebyl nežli jeden den v stavu manželském, jiné vzíti nesmí; nebo vedlé řeči svatého Pavla k Timoth. 1. v kapitole 3. „Musíť biskup býti bez úhony, jedné manželky muž," chtějí *bigamii etc.* aneb druhé manželství při kněžích jalově potupovati, kdežto první dovolují; o čemž *theologové* naši dosti píší.

Smilstvo při kněžích trescí ssazením [2]) a odsouzením jich do věčného vězení aneb na *galery*. Jiným leikům v tom hříchu známým neposluhují svátostí velebnou, než toliko do kostela jim choditi dopouštějí. Zase kdoby se z leikův podvakrát oženil, aneb některá vdala, nedopustí jim potřetí k stavu manželskému přistoupiti; lečby kteří rodiny neměli, tu jim patriarcha může dáti povolení [3]); však do dvou let jim neposluhuje, a každou středu a pátek do téhodne na samém chlebě a vodě do téhož času přestati musejí.

Půst čtyrykrát do roka drží. První zároveň s naším mají, kromě v tom se dělí, že jej začínají teprva v první neděli postní, a my ve středu; také, že netoliko masa žádného nejedí, ale ani ryb, a mnozí toliko samý chléb jedí a vodu pijí. Druhý začínají na svatou Trojici, a drží jej až do svatého Petra a Pavla. Třetí mají prvního dne Srpna, a trvá až do nanebevzetí panny Marie. Čtvrtý bývá v Advent, a trvá do sedmi neděl pořád.

Suchých dní žádných jako my nemají. V středu a v pátek masa nejedí.

Mše a *liturgiae* v řeči srozumitelné a hlasité slouží, od sv. Basilia a Chrisostoma sepsané. Po mši lidu obecnému a klečícímu pod obojí podávají; chléb pak posvátný ne na *hostiae*, ale na kousky, zkrájené obdloužné z chleba a bochníků kvasem zadělaného, rozdělený lidu podávají, a místo kalichu sklenic aneb dřevěných nádob užívají.

V kterém domě šestinedělka jest, z toho domu žádný do kostela nesmí, dřív nežli kněz přijda, je jistými modlitbami posvětíc, jim jíti do něho dovolí, a dřív dítěte nekřtí, než až matka po šesti

[1]) impressí. [2]) degradací. [3]) dispensací.

nedělích do kostela jíti může, a to den čtyřidcátý. Při křtu potřikráte dítě do vody potopí, jednou ke jménu otce, podruhé ke jménu syna a potřetí ke jménu ducha svatého. Tu potom vodu do země vylejí a pokaždé jinou světí.

O svátosti biřmování a posledním mazání, o očistci a některých jiných článcích [1]) nic nedrží; však za mrtvé se modlí, kterýmž boha dobrotivého v ráji činiti se chlubí.

Největší blud jejich jest, že ducha svatého od otce a syna pocházejícího zapírají, a od samého otce toliko jej býti praví, proti předních církevních sborů [2]) řeckých, jako Nicenského, kdež *Symbolum Athanasii* složeno bylo, a jiných smyslu a učení.

Zpěvův figurálních a vedlé muziky na hlasy neužívají a neumějí; ale jak kdo může a navykl, tak zpívá.

Všickni obyčej mají dlouhé fousy na bradě nositi, i duchovní jejich, a nedělí se kněží od lidu obecného ničímž, toliko patriarchové, kteříž mají na čepici kříž tkaný z zlata, a oděv jako jiní *calojeri*.

Hod narození Krista pána drží a slaví 15. dne měsíce Září, proti obyčeji našich západních církví, kterýž my 25. dne Prasince slavíme; a svědčí to muži učení našich krajin, jako *Beda de natura rerum*, *Theodorus Gaza de mensibus*, *Beroaldus lib. 4. Chronic.* a jiní, že vlastně 15. dne Září Kristus pán a spasitel náš naroditi se ráčil, a ne Prasince měsíce; čehož *theologům* k uvážení zanechávám.

Jak mrtvé své oplakávají, o tom jsem nahoře při vypsání ostrova *Candie* doložil.

Papežskou důstojnost a Římskou církev potupují a ji za bludnou, *schismatickou*, žeby církevnímu sboru [3]) za papeže Adriána držanému, co v něm sami zavřeli, nestála a nedržela, a knihy otcův zfalšovati měla, vyhlašují; jakž toho mnoho knížka titulovaná *Censura Orientalis Ecclesiae Stanislai Socolovii*, v Dilingu vytištěná, vypisuje a odvozuje; kdež řecká *confessi* a vyznání víry jejich, od Jeremiáše patriarchy Konstantinopolitánského do Němec léta 1576. měsíce Máje odeslané, poznati se může. A jinde nachází se také tištěná konfessí *Gennadia*, patriarchy Konstantinopolitánského, hned po dobytí Konstantinopole od Mahometa II. císaře léta 1453., když od něho tázán byl, coby křesťané věřili? jemu v spisu podaná.

---

[1]) artikulích. [2]) *concilií*. [3]) *concilium*.

Kapitola 47.

Georgiáni a Armeniáni jací národové jsou? a víra jejich jaká?

Georgiáni, národ starožitný, slouli před časy *Iberi vel Iberes*, od nichž (jakž *Varro* píše) národ Arragonitský v Hišpanii pošel, a v historiích *Hispania* posavad *Iberia* slove.

Země *Iberia* leží proti půlnoci při hoře vysoké velmi, *Caucasus* řečené (na níž velikých planet a hvězd východ a západ spatřiti se může), *Indii* a Tatary dělící; o níž *Virg. lib.* 4. *Aeneid.* K západní straně mezuje s *Colchis*, nyní *Mangrellios*, při straně císařství někdejšího *Trebisonda* aneb *Trapezuntu*. Od východu mají moře *Caspium*, jináč *Hircanum*, turecky *mar di baca* aneb *Corazum* [slovansky Chvalinské] řečené (kteréžto *Abr. Ortelius in theatro Orbis ter.* jinými jmény vypisuje), a *Medii* neb Medskou zemi, nyní *Servan* nazvanou. S strany polední *Armenia* (o níž doleji) s nimi se stýká.

Nyní ta země slove *Georgia*, a turecky *Curggini*, *Ciurgi*, vlasky *Zorziani*, od svatého Jiří, jehož obraz na praporcích a jiných znameních jako patrona svého užívají. *Antonius Geufraeus*, *Breidenbach test.*

Jest pak země jejich velmi hornatá a skalnatá, plná lesů, skal a řícenin zámků, mezi nimiž nebezpečno nepřátelům průchody [1]) bráti a táhnouti, pro příležitost záloh. Potřeb od ovocí, zvěři a jiných hovad, obzvláštně pěkných sokolův hojnost mají; však největší obchod [2]) jejich jest z hedbáví, kteréž u nich pěkně se daří, a všelijaké drahé čalouny a věci dělají a prodávají; jakž za času *Virgilia lib.* 9. *Aeneid.* v tom chváleni byli:

Pictus acu chlamidem, et ferrugine clarus Ibera.

Řeky skrze ta zemi tekou, starým historikům známé, jako *Straboni*, *Herodoto*, *Quinto Curtio*, kterýž i *Natalis de Comitibus* v své historii o řece *Cyrus* (nyní *Ser* od Georgiánův, a *Chiur* od Turkův nazvané) a *Araxes*, skrz ta zemi tok svůj mající, divné věci vypisují.

Vrchnost a pány své mají rozdílné: jedni královského titule užívají, jiní knížecího; a z nich každý od míst dvorů a sídel svých dobře zpevněných a opatřených jmín bývá; jako kteří

[1]) pasy. [2]) handl.

v *Zaghen*, *Bassachiuc*, *Gori*, *Altunchala*, *Carachala*, *Chars*, *Teflis*, *Reivan*, *Sirvan etc.* bydlejí, od těch měst se nazívají. Své svobody hrdinsky po několik set let ochráncové byli, a jsouc mezi mocnými vladaři [1]), jako Tatarským, Perským a Tureckým, od nich nikdá dokonce podmaněni nebyli a ještě nejsou. A však těchto časův někteří jsou poplatníci krále Perského; jako v *Teflis*, *Gori*, *Sirvan* a jiní někteří, kteříž se chanové, totiž nejvyšší těch měst, a ne králové, jako předešle, jmenovati musejí.

Léta 1577. císař Turecký *Amurath* několik let s *Mahumetem Codabanda* řečeným válčil, a tehdáž Turkům několik Georgiánských pánův, jako z *Altunchala*, *Carachala*, *Teflis* a jiných některých dobrovolně i s mocí se poddalo. Ale potom zase od Turkův odstoupili, a jim velikou škodu, jako i podnes, činí a se protiví; o čemž *Johan. Thom. Minadous* v knize vlasky sepsané obšírně píše.

Dále *Marco Polo gentil'h. delle cose de Tartari lib. 1. c. 5.*, *Josafo Barbaro gentil'huom. nel viaggio nella Persia cap. 27. 1.*, *Ambrosio Contarini viaggio cap. 5. 6.* píší nemálo o jejich králích a obyčejích; znáti dávají, že ačkoli křesťanského náboženství býti se chlubí, svého patriarchu a mnoho biskupův mají, však nemnoho co dobrého jiným křesťanům jako jiní divocí národové [2]) činí a přejí. Protož každému skrz jejich zemi táhnouti velmi nebezpečno jest.

K víře křesťanské přišli příčinou jedné ženy pobožné tímto spůsobem: nebo jsouc od nich zajata, velmi pilná modliteb a postu byla, pročež pán její divě se tomu, ptal se jí, jakýby to obyčej měla? ona odpověděla, že se bohu svému Kristu Ježíši modlí. Jméno Krista Ježíše když uslyšel, bylo jemu divné a nikdá prvé neslýchané, tak že mnohým svým spolukrajanům o tom vypravoval, a jí, že pobožná jest a svému bohu věrně slouží, vychvaloval. Kterážto pochvala [3]) jí dobré jméno i vážnost při sousedích spůsobila. Mezi tím rozstonalo se děťátko jedné sousedě, a ta dala své dítě nemocné (vedlé obyčeje národu toho tehdejšího) z domu do domu nositi, zdaliby se kdo našel, ještoby mu spomoci mohl; ale když matce dítě zase nemocné přinesli, zpomenula na tu křesťanku, a zdaliby ona co prospěti mohla, k ní dítě své poslala. Kteráž se ohlásila, že se za ně bohu svému modliti bude; a když to učiniła, dítě s pomocí boží uzdraveno bylo. To se tak daleko roz-

[1]) potentáty. [2]) *barbari.* [3]) *commendaci.*

neslo, že jest i královny, kteráž na hlavní bolest těžce stonávala, došlo; pročež když od královny obeslána byla, jí modlitbami (však aby v Krista uvěřic, pokřtiti se dala) pomohla. Potom ta královna při králi příčinou toho byla, že poslal pro kněží křesťanské, a od nich víře pravé vyrozuměl, a s velikým množstvím lidu pokřtiti se dal; což se stalo za času císaře Konstantina. *Ruffinus lib.* 1. *c.* 10. *Socrat. lib.* 1. *c.* 20. *Sozomenus lib.* 2. *c.* 6. *Theodor. lib.* 1. *c.* 23.

Mají oděv na spůsob Peršanův, krom že birýty a čapky všelijakých barev nosí, a kněží pleše na hlavě okrouhle, lid pak obecný čtverhraně stříhati sobě dávají. Brady dlouhé na spůsob Řekův mají, s nimiž se také z většího dílu v náboženství svém srovnávají. Svátosti, mše a křest týmž spůsobem jako oni přisluhují, ano i v řeckém jazyku *liturgiae* a jiné služby své konají; sic arabsky, chaldejsky aneb persky vůbec mluví, a vlastní řeči žádné nemají.

Postavy jsou bělejší a obdloužnější nežli Peršané, a to proto, že zemi čerstvější a stromovím, stín vydávajícím, osazenější mají.

V Jerusalémě drží v své moci některá místa svatá, jako kaplu hory *Calvariae*, kdež vždycky přes celý rok jednoho zavřeného a na oltáři sloužícího chovají. Potom kostel „svatých andělů“ řečený, kdež někdy byl dům Annáše biskupa; a některá jiná místa v krajině Judské mají, k kterýmžto ročně putují v zástupu [1]) velikém a bez dání poplatku [2]), k tomu pod praporci, s nástroji vojenskými; ano i ženy jejich na koních s lučišti, kopími, jako udatné vojakyně *Amazones*, kteréž před lety z jejich sídla [3]) a okolo *Caucasu* hory pošly, přijíždějí. A to jim Turci trpí, bojíce se, aby se toho jich sousedům pohanům, kteříž v jejich krajině a okolní bydlejí, vším zlým zase neodplatili.

Tuto doložím starého a divného někdy u nich obyčeje, který vrchnost jejich zachovávala. Nebo v každé obci vrchnost měli jistou míru pasu, kteroužto každého roku muže i ženy měřiti obyčej měli, a kterýmžby dostačiti nemohla (krom těhotných žen) pro tlustost, ti pokutováni byli; nebo za lenocha, nepracovitého a příliš břicho milujícího a pasoucího, takového odsuzovali. *Alexan. lib.* 2. *c.* 25. Jakož pak tak skoupí bývali, že toliko jednou za den jídali a vodu pijívali, od čehož *hydropatae*, totiž „vody pijánové“ nazváni byli; nicméně pěkné a nádherné šaty nosili. *Coelius lib.* 18.

---

[1]) v houfě. [2]) tributu. [3]) *quartiru.*

cap. 22. A po dnešní den hladu, bídy a psoty hojně se u nich nachází, jakž to vypisuje, kterýž tudy putoval, *Ambrosio Contarini nel viaggio nella Persia.*

Armenie.

Armenia jest krajina *Asiae*, od jakéhosi *Armena* z *Rodu* tak nazvaná. Od půlnoci má díl krajiny *Colchis*, nyní *Calpurt* neb *Mangrellios* řečenou, a díl Georgiánské země; k západu mezuje s řekou *Euphrates;* od východu má moře *Hircanum* [Chvalinské] a *Medii;* od poledne *Mezopotamii* a *Assyrii. Ptolom. lib.* 5. *Papa Pius Quintus* 3. *par. desc. Asiae.*

Dělí se na větší a menší *Armenii* (*Plinius lib.* 6.), z nichž větší králi Perskému a velikému *chanovi* Tatarskému, a menší císaři Tureckému poddána jest, a ta slove *Turcomania.*

Hory má veliké, jako *Moschicos montes*, *Periardes* jináč *Pariedrus*, z nichž *Euphrates* a *Araxes* řeky pocházejí; *Antitaurus*, *Taurus*, *Cordica*, z nichž *Tygris* řeka teče. *Plinius lib.* 5. *c.* 27. *lib.* 6. *Sallustius*, *Strabo lib.* 11. *et* 12.

Řeky má slavné, jako jest *Euphrates*, v písmích svatých známá řeka, *Ararath* židovsky, turecky *Frat* nazvaná, kterážto skrze roviny *Armeniae* tok svůj majíc, je na spůsob *Nilu*, egyptské řeky, svým rozvodněním hnojí a zavlažuje, že bez orání a zdělání, toliko samým vrhnutím do země obilí, zrůst hojný vydává; v vodě pak znamenité drahé kamení, jako turkusy, *smaragdy* a jiné se nacházejí (*Plinius lib.* 18. *c.* 15. 16., *Ovid. Met. lib.* 2., *Propert. lib.* 2., *Dionisius*). *Tygris*, turecky *Tegil*, o níž v písmích svatých tolikéž zmínka se činí; *Araxes* a *Cyrus*, o nichž jsem v předešlé kapitole psal (*Dionisius*, *Lucan. lib.* 3.).

U prostřed *Armeniae* veliké jest hora, řečená Archa Noë [1]), široká a dlouhá, že se sotva ve dvou dnech objíti může; u prostřed má špici vysokou velmi a sněhy každoročními, nikdá nescházejícími, přikrytou, pro kteréžto není možné tam vjíti, nebby se probořiti a zasuti musil. Na té špici praví, že archa aneb koráb Noë po potopě se zastaviti a za mnoho set let tam trvati měla, i ještě něco dříví, co neshnilo, tam zůstávati má. *Marco Polo lib.* 1. *c.* 2. *De i Viaggi. Montevilla.*

Pastvy okolo toho vrchu znamenité jsou, že každé léto několik tisíc koní tatarských a jiných hovad nesčíslný počet tam se

[1]) *arca Noae.*

pase. *Marco Polo ibid.* Za času *Strabona* pásávalo se tam pospolu do padesáti tisíc koní, stáda králův Perských (*lib.* 11. *et* 12.); a to za příčinou vlhkosti, kteráž se z toho vrchu dolů od sněhu táhla.

Před lety byli pohané v té zemi velmi rozkošní a marnostem oddaní. Nebo že zemi dobrou a tučnou měli, zbujněli, a modle *Tanais* řečené místo bohyně sloužili, jí dcery a syny své k chlipnostem, aby místo služby smilnili, oddávali, a potom takoví nejspíše se vdaly a oženili, jakoby posvěcení byli. *Strabo lib.* 11. Když měli *sponsalia* a smluv svadebních potvrzovati, tehdy ženich nevěstě kus ucha pravého, a ona jemu zas kus levého, uřezali, a tím svoji byli, a sebe jeden druhému jako zavázané drželi. Místo přísahy a jistého slovy potvrzování bodli aneb řezali se v ruku pravou, a krev vycedíce pili. *Tacitus, Coelius lib.* 17. *c.* 12. *Fulgosius lib.* 9. *c.* 6., *Valerius Maximus lib.* 9.

Nyní na větším díle jsou křesťané; přijali víru křesťanskou léta 574. *Sab. En.* 8. *lib.* 3. *Evag. lib.* 5. *c.* 7. Živí se řemesly všelijakými a kupectvím, dělajíce pěkné muchejry, šamlaty, hedbávné tkaniny [1]) a čalouny, a ty sami po Tureckém, Perském a Indiánském království rozvážejí a prodávají.

Města mají slavná a bohatá, zvláště při řece *Tygris* a *Euphrates* ležící; mezi nimi přední jsou *Arsingan*, arcibiskupská Armenův stolice, kdež teplice zdravé jsou, pod správou Tatara *Chana*; *Argiron, Arsamota* a *Tauris*, stolice nynějších králův Perských, kteréž někdy *Susa* stolicí starých Perských monarchův býti mělo. O tom městě, o zámku, palácích v něm, jeho teplicích, *meschitích*, obyvatelích ženského i mužského pohlaví, pěkně vypisuje *Battista Ramusio secundo vol. delle navigat. et viaggi fol.* 82. *et seq.*

Oděv dlouhý jako Řekové s modrým zavitím na hlavě nosí; jest národ sprostný a v svém náboženství horlivý, k přespolním přívětivý; jakož pak v zemi Svaté několik míst svatých, jako kostel svatého Jakuba a kaplu v kostele hrobu božího, a některá jiná místa drží, to v těch místech zachovávajíce rozdílně od jiných, že před oltářem, jakoby kůr byl, opony [2]) roztažené mají.

Mají svého duchovního a nejvyššího správce, kterýž je v duchovních i v světských věcech spravuje, a jmenují ho v svém jazyku, jakoby u nás starosta [3]) sloul. K Řekům nejsou náchylní, ač se s nimi hrubě v náboženství srovnávají; nýbrž vědouc, že

[1]) ceigy. [2]) firhaňky. [3]) *primat.*

Řekové Latinským všelijakou protimyslnost prokazují, tito naproti tomu jim všelikou uctivost zjevně i tejně činí, a před málo lety jejich nejvyšší do Říma některé biskupy vyslal, sjednocení u víře a poslušenství k Římské stolici sliboval, což však na ten čas od nich vzdáleno jest.

Hodu narození Krista pána nesvětí, ale tří králův památku, kterouž praví býti památkou duchovního narození Krista pána, když byl pokřtěn v Jordáně.

Půst drží jediný toliko, tak jako my, ale jináče; neb netoliko masa, sýra, vajec, ale ani ryb nejedí, ani co mastného od oleje, másla atd., ani vína neužívají, toliko na samém chlebě a některé bylině a vodě přestávají.

Mši svou slouží v jazyku přirozeném, a do vína jako Řekové vody nepřiměšují; děti ku posluhování připouštějí a jim na spůsob Řekův podávají.

Kněh jiných mimo psání svatých *Chrysostoma* a *Gregoria Nazianzena* neužívají.

Evangelium když mají slyšeti, vstanouce s radostí, jedni druhé, na znamení pokoje a svornosti, kdo se koli s kým přihodí [1]), mužské i ženské pohlaví vesměs, políbí.

Mrtvých na spůsob Řekův pláčí, a ještě více nežli oni. Neb tito vstanouce ráno s zástupem [2]) chodí na hřbitov [3]), a tam nahlas nad hrobem divně sobě hořekují a kvílí, že z daleka slyšáni býti mohou; šaty na sobě trhají a rukama lomí, tak jakoby mrtvé objímati chtěli; kněží jejich také při té výchozi bývají, po hřbitově [4]) čtouce a brebencujíce chodí, a některé i těší; až když se do vůle našklebí, spolu se zasadí, a tu jedí a pijí, tím své hoře zahánějíce.

O očistci, zásluhách, ani o odpustcích nic nedrží, než každý svého hledí.

Jejich nejvyšší dělí se od nich čepicí, kteráž mu pozadu visí až na hřbet, jakéž jsou čapky někdy mívali, a místy ještě mají, mistři naši [5]) v akademiích, jimž *liripippia* říkali. Jiní kněží nosí pleše okrouhlé, vlasy na bradě nestříhané a oděv prostý dlouhý do země; a na spůsob Řekův jednou se ženiti mohou.

Přišli pak v bludy nejprvé po Chalcedonském sněmu, na němž *Eutyches* a *Dioscorus* bludaři léta 460. potupeni byli; jejichž bludy tito příčinou jakéhos *Ethania*, učedlníka dotčených dvou, přijali, totižto zapírajíce dvoje přirození Krista pána, a činíce lid-

---

[1]) tref. [2]) s houfem. [3]) krchov. [4]) krchově. [5]) *magistri nostri.*

ské jeho přirození zbožnělé, jakoby člowěkem pravým podlé těla již více býti neměl: proti patrným písmům svatým, jakž to tehdejších časův *Dioscorus* Alexandrinský biskup, v knize proti tomu a podobným bludům vydané, horlivě poráží.

Kapitola 48.

Vypsání náboženství Nestoriánů, Syriánů, Maronitů, Jakobitů a Abyssynův.

Nestoriáni jsou řečení, kteříž následují učení kacíře Nestoria, kteryžto léta 429. za panování císaře *Theodosia* chytrostí se vetřel na biskupskou stolici v Konstantinopoli, a dvě osoby Krista pána vedlé obojího přirození, a tak dva Kristy činil; svatost a božství Kristu po narození připisoval, a jiné mnohé bludy Anastasia kacíře zastával; byl však odsouzen na sněmích v Efezu a Chalcedonu městech držaných, a na pouště Thebaitské do Egypta (o nichž v druhé knize zmínku učiním) zaslán, kdež mu červi jazyk rozjedli a bídně jej umořili. *Socr. lib.* 7. *c.* 39. *Evagrius lib.* 1. *c.* 9. *Sigonius lib.* 9. *reg. Ital.*

Jsou pak mnozí národové toho náboženství bludného, jako předně *Caramanni*, národ starožitný, před lety *Cilices*, a země *Cilicia* sloula; leží v Asii menší, mezující s Syrií a Pamfilií (*Dionisius*). Město jejich hlavní jest *Tarsus*, nyní *Terrasa* nazvané, v němž se svatý Pavel narodil, o němž *Solinus* píše; po něm *Coritia*, o němž a o jeskyni u něho *Pomponius Mela* nemálo vypisuje.

V té krajině teče řeka *Cyrnus* aneb *Cydnus*, turecky *Sarra*, v níž se císař Fridrich, *Barbarossa* řečený, léta 1190. utopil, když táhl na východ k dobývání Jerusaléma, a tak šťastně všecky nepřátely přemáhal, že bezpochyby, kdyby ho to dopuštění boží bylo nepotkalo, bylby mnoho krajin, a šťastněji nežli Gotfrid z Bullionu, všemu křesťanstvu k dobrému dobyl a opanoval. *Egnatius lib.* 1. *c.* 2., *Cranz. lib.* 7., *Sax. cap.* 1., *Aemil. lib.* 6. *Plutarchus in Pompejo* píše o těch Cilických, že jednoho času na vpády [1]) a loupeže mořské se vydavše, tak hrubě s tím zacházeli, že do tisíce lodí [2]) měli, čtyry sta měst sobě podmanili, v nichž hodovali, rozkoše a všeliké marnosti provozovali; kde se kdo na moři

[1]) štráfy. [2]) šífů.

vyskytl, toho hned lodími [1]) svými obehnali; neb měli všudy stráž-nice [2]) a věže, na nichž vyzvědače [3]) své chovali, a ti jim uměli znamení jisté, čímby se zpravili, dáti. Lodí [4]) mnoho měli, na nichž stožáry [5]) zlatým plechem obité, vesla stříbrem otažená a plachty hedbávné a šarlatové byly. Devadesáte lodí [6]) ***Pompejus*** s předky mosaznými aneb z zvonoviny, netoliko pro slávu, ale i pevnost [když na jiné lodí [7]) udeříce je rozrážeti mohli] tak udě-lanýchb, od nich dosáhl, a potom všecky přemohv je podmanil a rozptýlil.

Ten národ jest mistrovský a vtipný v řemeslech, co se od zlata, stříbra a železa dotýče, a v Turcích, jako v Konstantinopoli, ***Cairu etc.***, své zvláštní ulice a v nich krámy mají, aby je každý kde najíti věděl.

Potom toho náboženství jsou ***Curti*** aneb ***Carduci***, před lety ***Mesopotaminenses*** nazvaní; ti mají zemi svou mezi řekami ***Ty-gris*** a ***Euphrates*** (***Tac. lib.*** 5. ***Dionisius***) a s Assyrským krá-lovstvím mezují.

Města mají veliká a v obchodích [8]) kupeckých známá, jako ***Hapril, Carcus, Mosel***, kteréž před lety ***Ninive*** sloulo; o nichž ***Rauvolfius*** v svém Putování [9]) ***lib.*** 2., ***Strabo, Plinius.***

Jest národ lotrovský a loupežný [vedlé starého přísloví vla-ského: ***Homo da confin, o ladro, o sassin***, totiž „pomezní, nebo loupežník, nebo vrah [10])“], Tureckému císaři poddaný a však nad jiné svobodami obdařený, proto že blízko pomezí Perského jsou; pak aby, udatní jsouce, příčiny neměli k němu od Turků přistoupiti.

Dále jsou Assyrští, sousedé Kurtův, a nyní téhož jména, kdež jsou slavná města ***Hadith, Juppe, Idt, Baldach*** aneb ***Bagdet***, předešle Babylon město vznešené, o nichž v druhé knize zmínku učiním; o těch psali ***Rauvolf*** v druhé knize, ***Breve narratione per Giouvan Maria Angiolello, Dionisius, Lucanus*** a jiní.

Potom krajiny a království mnohá velikému chánovi, totiž ci-saři Tatarskému poddaná, jako ***Cascar, Sarmachen, Carchan, Tanguth, Succuir, Mossul***, kdež město takýmž jménem nazvané leží, a v něm svou stolici nejvyšší všech Nestoriánův má, a odtud arcibiskupy, biskupy své atd. do dotčených krajin vysílá; také od toho města kupectví drahá do jiných krajin se posílají, a pro vzáctnost i dobrotu Mossulanská jmenována bývají.

---

[1]) šífy. [2]) varty. [3]) špehýře. [4]) šífů. [5]) mastbaumy. [6]) šífů.. [7]) šífy. [8]) v handlích. [9]) v své peregrinací. [10]) mordýř.

Cathai království, kdež město *Quinsai* stolice velikého chána jest, o kterémž se k víře nepodobné věci píší, jakž v druhé knize něco oznámím; *Ergemit*, *Carajan*, *Mangi*, *Egrigaja*, o nichž všech obšírně *Marco Polo descrittione de Viaggi* vypisuje.

Ti všickni učení Nestoria následují a své obřady [1]) při posluhování na spůsob řecký vykonávají, však v rozdílných řečech služby své vedlé jazyku přirozeného každému z těch národů činí; a sumou velmi zpletené náboženství mají, že ho sami vypraviti neumějí.

Syriáni.

Ti se nazívají od země, kteráž Syria od starodávna i podnes slove. Leží v Asii, od východu má řeku *Euphrates*, od západu moře Prostředzemní, totiž *Mediterraneum*, od půlnoci *Cilicii*, od poledne *Arabii*. Města slavná má: jako *Laodicea* nyní *Lizza*, *Hierapolis*, *Antiochia*, *Apamea*, *Palmyra*, *Ptolomais* jináč *Accon*, *Sidon*, *Tyrus*, *Berytus*, *Tripolis*, *Seleucia*, *Caesarea*, *Damascus*; z kterýchžto posavád nejpěkněji vystavené a v celosti ve vší Turecké zemi zůstávají: *Damascus*, *Sciam* nyní *Tripoli*, *Tyrus* nyní *Sura*, *Ptolomais* nyní *Acca*, *Baruth* nyní *Berit*, *Caesarea* nyní *Cheiseria*, *Sidon* nyní *Seida* aneb *Seit*, a vrchové *Carmelus*, *Libanus*, *Casius*.

O těch městech hodné by bylo celý traktát sepsati, pro vznešenost jejich, ale krátkosti šetříc tak zanechám; může sobě každý ty spisovatele [2]), kteříž o nich mnoho vypisují, čísti, jako *Plinius*, *Strabo*, *Gellius*, *Itinerario di Lodovico Barthemia*, *Les Voyages du Monsieur Villamont*, *chevalier*, Leonhardi Rauwolf Reisen a jiní.

Krajina podnes úrodná jest, a jakž *Varro lib.* 1. *cap.* 44. *de re rust.* svědčí, že za jeho času jeden korec obilí vsatý sto korců vydával, toliko když zemi vzdělávají. Ale tento národ z většího dílu jest velmi lenivý, zahálčivý a chudý, nevěrný, lehkomyslný a úkladný, tak že stará přísloví o nich posavád pravdivá se nacházejí, jako Σύροι πρὸς Φοίνικας, vlasky jakoby řekl: *A un tristo, ge ne vol uno e mezzo*, totiž: „Syrové proti Fenickým," jakoby řekl: Syrus v šibalství mistrem Fenického jest; aneb vlasky: *Maestro sopra i maestri*, „Mistr nad mistry". *Svidas*, *Coelius lib.* 18. *c.* 24. Za nejmenší hřích sobě pokládají, bližního svého, by on

[1]) ceremonie. [2]) autory.

křesťanem byl, okrasti, pohanům prozraditi a všelijakou zlost svou z dosti špatného zisku nad ním provesti; odkudž pošlo mezi Vlachy přísloví: ***Le arco Surian, che tira alli amici et nemici,*** totiž, jak u nás říkají, že jsou na obě strany broušení, tak jim dobrý přítel jako nepřítel.

V městech kupci a bohatší lidé [jichž pro veliký obchod [1]), kterýž se v Damašku, Tripoli, v Týru a tureckých končinách děje, nemálo tam jest, vedlé chvály, jíž jim za svého času sv. Jeroným dává, *lib.* 8. *in Ezech. cap.* 27.], vedlé starého obyčeje, hodům [2]), hrám a rozkošem hrubě posavad oddáni jsou, že se přísloví staré o nich: ***Syrissare,*** totiž syrským spůsobem rozkošně a skvostně živu býti, v skutku při nich spatřuje; ano ve vší Turecké zemi lepší zvůle a pohodlí, od nejzdárnějšího ovoce všelikého a zrostu zemského, ani tak výborně a na mnoze přistrojeného, jako v Damašku, za mírné peníze se nenachází, tak žeby zemským rájem slouti mohlo. ***Athenae lib.*** 3. *c.* 9.

O tom národu mnoho se čte v písmích svatých, zvláště v knihách Královských a ***Paralipomenon,*** jak jsou proti Židům, sousedům svým, vždycky válčili, je jednak pod svou moc přivozovali, jednak od nich zase potrestáni bývali; čehož mezi jinými příklady máme tento, že král Achab sto tisíc Syrův v jedné bitvě pobil, krále jejich Benadada jal, a jináč mnoho jich zahubil. 3. ***Reg.*** 20.

Náboženství své nejpřednější a nejprvnější býti vyhlašují, a to za tou příčinou, že sv. Petr v ***Antiochii*** několik let biskupem byl, a tu nejprvé věřící ***Christiani,*** totiž od Krista „křesťané“ nazváni byli. ***Niceph. lib.*** 2. *c.* 6. ***Joh. Boëmus lib.*** 2. *c.* 12.

Srovnávají se v mnohých věcech s Řeky, jako že tolik postů drží, tak o očistci, o neženitbě [3]) kněží svých jako Řekové smýšlejí. Své služby řečí arabskou konají, a celý pecen chleba kvašeného nerozkrájený posvěcují, a teprva posvěcený jej na kusy rozkrajují, a pod obojí, spůsobem Řekův, rozdávají.

Křest též jako Řekové zachovávají. Kostel zvláštní v Jerusalémě mají, tu kdež svatý Petr z vězení Herodesova vyšed, zatloukl a do domu všel; a v kostele hrobu božího jednoho biskupa zavřeného chovají, ten na oltáři jim oddaném sloužiti musí.

Naposledy toho o nich doložím, že, mimo obyčej jiných v těch zemích křesťanů, ženy a dcery své po turecku a saracensku uzavírané a v bázni přísně chovají; neb jim nebrzo na ulici choditi,

---

[1]) handl. [2]) pankétům. [3]) *coelibatu.*

ani jináč se ukazovati dovolují, leč do lázně, a to dobře s tváří černým poučníkem přikrytou. Ženich nevěsty své viděti nemůže, leč co o ní od jiných přezví a uslyší, až teprva ten den po vykonaném veselí. Což také čteme v první knize Mojžíšově v 29. kapitole o Jákobovi, kterak jest měl veselí s *Liou*, a s ní noclehoval, domnívaje se s Ráchel, kteráž pěknější byla, je míti: a to z příčiny té, že tam nevěsty k oddavkům zastřené se vodí, což až posavád mezi Židy, jak v našich zemích, tak jinde, kde jsou, se zachovává.

Maroniti.

Jest národ smíchaný z Arabův, Syrův a jiných okolních, proto tak nazvaný, že se drží kacířství jakéhosi *Marona* kacíře, rodem z města *Maronea* v *Tracii*, při řece *Hebrus*, a pro dobrá a výborná vína, kteráž se u něho rodí, vznešeného. *Plin. lib.* 14. *c.* 4. *Tibul. ad Messalam.*

Dělí se na dvé: jedni slovou vlastně Maroniti, druzí *Trusci* jináč *Drusi*. Tito Maroniti jsou, jakž jsem napřed doložil, z rozličného národu; a to jsou ti často dotčení křesťané *de la cintura*, totiž „s pasem“, proto že širokým pasem opásáni chodí.

Drusi pak pošli předně z národu Francouzského, a potom z jiných křesťanův, s knížetem Bullionem do země Svaté přišlých, a však po ztracení vší země Svaté a vyhnání z ní všech křesťanův. Tito, poněvadž za panování křesťanského na horách Libánských svá obydlí měli a se osadili, odtud nijakž vytištěni a přemoženi nebyli a nejsou. Nebo se hory Libánské mnoho mil na dýl i na šíř táhnou, skalami, průchody [1]) úzkými a nepřístupnými tak od přirození opatřené, že ten obojí národ, majíc svá městečka, vsy, hradby a průchody [2]), ručnice sobě sám dělá; obilí, dříví, vína, oleje, dobytka, zvěři a jiných pohodlí, jakkoli jich mnoho tisíc jest, s potřebu a dostatek má, a bez okolního kraje v čas potřeby býti může; k tomu i nemalou sumu peněz za hedbáví, jehož se několik set centnýřů každého roku do Tripoli a Damašku prodává, a za jiná řemeslná díla dosahuje, tak že se při něm veliké bohatství od zlata a stříbra, jako při kterém jiném národu, nachází.

Byli pak od těch časů vždycky svobodní, svou vrchnost majíce, a od žádného přemoženi býti nemohli. Nebo ač jsou se o ně

[1]) klauzmi. [2]) šance a klauzy.

žoldánové Egyptští, dokud země okolní drželi, často pokoušeli, však vždycky s nimi příměří, aby z hor nevypadnouc, kraje země Syrské neohraženého nehubili, držeti musili: a to proto, že jim v horách žádný ublížiti nemohl, oni pak svobodný přístup [1]) do kraje měli.

Císařové Turečtí, když po přemožení žoldánův těch zemí dobyli, také svou moc na ty horáky obrátili, a nejvíce skrze baši z Damašku, kterýž s jinými šesti bašemi a sedmnácti sangiachy, do půldruhéhokrát stotisíc lidu majícími, léta 1574. je přetáhnouti dal; a nemohše k Drusům na koních, pěšky je dobývati chtěli, však tak přivítáni byli, že místem napustili sobě do nějakého údolí šest neb deset tisíc Turkův, ty obklíčili a pobili [2]); místem z průchodů [3]), z skal kamením a ručnicemi, šipkami a jinými nástroji tak odháněli, že nic spůsobiti nemohli, ale do 60.000 lidu ztrativše, po třech měsících odtrhnouti musili. *Rauvolf. lib.* 2.

Podruhé *Ibraim bascha* z *Cairu* léta 1585. s velikou sílou proti nim táhl, a mezi hejtmany jejich nesvornost ztropiv, spůsobil to, že mu se ti Drusové, ješto v rovinách *Caesareae*, *Ptolomais*, *Tyru* a *Sydonu* bydleli, dobrovolně poddali, a jistý poplatek [4]) Turkům dávati [5]) slíbili. Horáci pak své svobody hájiti se strojivše, od *Ibraima* dobrý pokoj měli, kromě že některé vsi pod horami vydrancoval [6]) a vypálil, a jednoho hejtmana lahodnými slovy přivábiv, jej v ležení svém i s lidem jeho, jichž do 400 s ním přišlo, jíti, a pod průvodem [7]), bez zbraní ukrutně zabiti [8]) dal. A od té chvíle dobrý pokoj mají. *Giouvan. Thom. Minad. delle guerre nell' Imper. Persiano.*

Obojí oděv dlouhý, na spůsob Syriánův a Arabův, nosí, a jsou postavy udatné, bez zbraní daleko se nepouštějíce.

Náboženství obojích jest jednostejné, a mají svého patriarchu na hoře Libánu, v klášteře „panny Marie" řečeném, kdež on s mnichy některými sídlo své [9]) má. Jak pak koli chudý, bez služebníkův, chatrně, bez nádhernosti v šatstvu a bez důchodův, mnichům svým zároveň živ jest, však proto *jurisdikcí* jeho daleko se vztahuje, a několik arcibiskupův a biskupův pod sebou má, a u všech v veliké vážnosti jest, a pokaždé, když k němu přicházejí aneb jeho z daleka pozdravují, s klekáním na kolena a rukou jemu líbáním to činí.

---

[1]) pás. [2]) pomordovali. [3]) z klauz. [4]) tribut. [5]) platiti. [6]) vyplundroval. [7]) gleitem. [8]) zamordovati. [9]) residencí svou.

Za času *Innocentia* papeže Třetího, při shromáždění Lateranenském, vyslali z prostředku svého některé biskupy léta 1215. do Říma, žádajíce proti pohanům pomoci, a přitom k stolici Římské se připojili. Ale když v tom nestáli, léta 1414. na sněmu v Konstanci za bludné odsouzeni byli.

Před několika lety zase někteří z těch krajin v Římě poslušenství slíbili, a však předce svých obřadův [1]) neopouštějí, pod obojí spůsobou podávají, bez ornátův a šatstva mešného služby své konají, a jiné své věci zachovávají.

Při dotčeném klášteře mají tři zvony, jimiž k službám zvoní; sic ve všem tureckém panství se nenajdou, neb jich Turci netrpí, ale nemohouc těmto rozkázati, tak nechati musejí.

Jazykem arabským knihy sepsané mají a služby své konají, i obyčejně tak mluví. Posty drží, a nic masného tehdáž, ani od masa, ani ryb nejedí, než vaření od hrachu, faseolu, vikve, bobu atd. za pokrm mají. Nicméně, když se k nim z Tripoli a jiných měst hosté křesťané nahodí, umějí je od masa, ryb, dobrého vína, pokrmy a nápoji výborně dobře ctíti, a velmi přátelsky a nade všecky jiné křesťany v těch zemích důvěrně a upřímně chovati. *Les Voyages du Villamont.*

Na hoře Libánské jest posavad šestmecítma cedrových stromů, z jakýchž král Šalomoun chrám páně v Jerusalémě vystavěl, a ty ještě od toho času tam na tři tisíce let (krom co před tím časem stály) trvají; a jsou pospolu nejvýš na rovinách té hory, kdež sníh téměř přes celý rok bývá, aniž jich do počtu více přibývá, ani nezplanějí; ale snad tak jistým božím soudem na památku stavení chrámového, jako na osvědčení někdejší slávy chrámu Jerusalémského, a že v pravdě na té hoře od krále Hirama vyťaty a do Jerusaléma posílány byly, tam až podnes zůstávají. Jest strom velmi vysoký, k jedli podobný, kůry tenké a hladké, krom při spodku, kdež jest něco drsnatější; ratolesti i šišky nápodobné smrku, koncem [2]) k vrchu obrácené, listí jako dřín neb borovice, a však vždycky čerstvé a zelené má. Dřevo jest velmi tvrdé a trvánlivé, barvy náčervenalé, a nikdy nehnije. Smola z něho vonná a co gummi pěkná teče. Další vypsání o něm v herbáři *Mathiolově* najdeš.

[1]) ceremonií. [2]) špicí.

Jakobité.

Jest národ Arabský, Egyptský v těch zemích, v ***Numidii*** a v Africe i jinde rozlezlý, od Jákoba sektáře prvního nazvaný. O osobě Krista pána zle smýšlejí; někteří se křtí, jiní obřezují, a jiní to oboje zachovávají. A kdež jest povědíno u sv. Matouše v 3. kapitole: „Křtíti bude duchem svatým a ohněm“ (v čemž se seslání ducha svatého v spůsobu ohně, a dílo jeho jako nějakým ohněm srdce lidská zapalující míní), to oni vykládají na živelný oheň, jímž před křtem dětem svým na ramenách, čele a tváři kříže připalují, a od pohanův tím znamením oddělení se býti zdají. Okolo ***Zues***, ***Thor***, na těch pustinách, a okolo ***Mecchy*** jest jich mnoho, a eremitský aneb poustevnický život vedou; tam se jmenují ***Malaquiti*** aneb ***Cofti***. ***Summario di tutti li regni, citta etc. Orientali.***

Svého učení žádnému jiného náboženství, a zvláště v západních krajinách přebývajícím, nezjevují, ani s nimi neobcují, ale jakoby ***cabala*** aneb ***cabalitské*** umění bylo, sami mezi sebou je tají; pročež jiní o něm mnoho co vypravovati nevědí.

Abyssini.

Poněvadž v druhé knize o tom národu obšírnější a příležitější zmínku učiniti míním, tam jejich náboženství a co jiného zapotřebí bude, odkládám, a nyní pomíjím.

Kapitola 49.

Sumovní vypsání vší země Svaté v okršlku jejím, a s městy předními v ní; též o minci, kteráž tam nyní obecně jde, a přitom závěrek dílu prvního.

Země Svatá, kteráž se v Starém Zákoně a u Josefa od jména Chána, syna Noě, Chananejská aneb Chánaan jmenuje, proto že v ní Chán s syny a potomky svými bydlel. ***Genes.*** 10., ***Psal.*** 73., ***Ezech.*** 38., ***Hieron. in Ezech.*** 5. ***Ptolomaeus*** a jiní ***cosmographové*** nazívají ji ***Palaestinam***, jakoby řekli ***Philistinam***, od Filistinských. Obyčejně se pak zemí Svatou nazívá.

Jest pak díl a krajina Syrské země, majíc k východu syrské a arabské hory, ***Gilead Hermonim*** a Trachonitské nazvané; k straně polední poušť ***Pharan*** a Egypt; od západu moře Veliké jináč ***Mediterraneum***; od půlnoci hory Libánské. ***Num.*** 34. ***Hier. in epist. ad Dardanum.***

Na dýl vztahuje se od strany půlnoční až k polední, totiž od hor Libánských k poušti, a pokládá se okolo čtyřidceti mil našich; na šíř od moře až k řece Jordánu, okolo 13 neb 14 našich mílí. Ač pak jiní, jako *Brocardus itin.* 7. veliký počet mílí a na sta pokládají: však oni počítají míle na hodiny cesty, a něco větší nežli vlaské, mnohem pak menší nežli naše; kteréž se vlastně na naše míle, pro nejednostejnost cesty, kteráž v rovinách a v horách větší a menší bývá, počísti nemůže.

Pro velikou pak svou úrodu, zdravé a mírné povětří, hovad pitomých i divokých veliké množství, ptactva, ryb, obilí, rozličného vína, oleje, cukru, ovocí fíkového, granátového, limounového, pomorančího, a jiných všech potřeb dostatek, ústy vlastními božími za zemi mlékem a strdí oplývající vyhlášená byla (*Deut.* 8., *Joseph.* 5. *ant.* 3.). Ano také pro veliké množství údolí rozkošných, vrchů se zelenajících, rolí úrodných, řek a lesův příhodných, měst, městeček, hradů, vesnic mnohých, zemským rájem nad jiné země ve všem světě slouti mohla, a někdy byla, tak jakž u prostřed světa, podobně srdci v těle nejpodstatnějšímu, svým položením zůstává. Z té příčiny nenadarmo od boha Abrahamovi a semeni jeho dána byla. *Exod.* 3. *Ezech.* 20.

Podlé toho také slavných a svatých patriarchův, prorokův, králův a nad to výše spasitele našeho pána Jesu Krista, apoštolův a jiných svatých z větší částky vlastí, obydlím a hrobem byla: kdožby tedy té země za slavnou a vší chvály hodnou neměl a nevychvaloval? Ačbych pak slušně měl a mohl dosti obšírně o té zemi vypisovati, však krátkosti šetříc, a k závírce po mnohém psaní, jako ku přístavu [1]) po dlouhém plavení směřujíc, toliko zeměpisné [2]) kraje a města její přednější položím.

Dělí se pak země Svatá na tři díly: na Judskou, Samařskou a Galilejskou krajinu; a ti dílové společně na dvanáctero pokolení Israelské, i s tím co za Jordánem, rozvrženi [3]) byli.

V prvním dílu, totiž v Judstvu, byly přední města: Jerusalém, Bethania, Hebron, Emaus, Lidda, Joppen a pět měst Filistinských: *Gaza*, *Ascalon*, *Gad*, *Ascod*, *Ecron*.

V druhém dílu leželo Samaří, od něhož ten díl své jméno má, a tam stolice králův Israelských bývala; Sichem, Tirza, *Caesarea Stratonis*, Jesreel, Naim atd.

V třetím dílu Galilejském byly města: Sidon, *Tyrus*, *Sarepta*,

[1]) k portu. [2]) *geographické.* [3]) rozlosováni.

Betsaida, Kafarnaum, Tyberias, Kana, Nazareth, a s oné strany Jordánu: *Astaroth*, Chorozaim, *Gadara etc.*

Měst královských bylo čtyřidceti sedm; biskupských, v nichž stolice biskupské byly, třidceti šest. *Josephus* 14. *ant.* 11. vyčítá pět měst, v nichž *parlamenty* aneb soudové se drželi, totiž v Jerusalémě, Gadaře, *Amathunte*, v Jerichu a *Sephonym* Galilejské.

Jak lidná země byla, ač na mnohých místech v písmích svatých častý počet lidu jest poznamenán, však toliko tento položím, kterýž za krále Davida vyhledán byl, a jest v 2. Králov. v 24. kapitole: do třináctikrát stotisíc mužův branných a k boji hodných, krom dětí, žen, starých lidí a jiných k boji nespůsobných počteno a poznamenáno.

Nejposléze doložím i toho, jaké se mince na té cestě po panství tureckém, od ostrova Cypru až do Jerusaléma, užívalo toho času, když jsem já tam byl.

V Cypru mají zlaté turecké, jimž zlaté *sultanini* říkají, a platí tolik co Benátský *cechin*, to jest uherský dukát, kterýž učiní devadesáte asprů, asprů osm jednu seja, seja čtyři majdyny; dukát turecký učiní čtyřidceti pět majdynů a sejas jedenácte a jeden majdyn. Tolary tyrolské, kurfirštské a jiné rádi berou, proto že z nich drobné mince aspry, majdyny a sejas dělají, a platí jeden dvadceti osm, devět i třidceti majdynů; v některých místech tolary *piastri* nazívají. Kupci naši, kteří v těch zemích obchod vedou [1]), když s sebou tolary přivezou, nemalou sumu na nich tam vydělají.

V Jerusalémě nejraději berou Benátské *cechini*, a to které jsou nové. Od stříbrné mince drobné, krom asprů a majdynů, tam jsem neviděl.

Aspra jest mince drobná, co u nás malý peníz, ale ještě jednou tak tlustá, však stříbrná všecka, po obou stranách má litery turecké vybité; platí naší mince okolo čtyř velkých.

Majdyn má také jisté litery, a něco málo větší jest nežli aspra, platí okolo osmi velkých, tak že seja stříbrná mince a na spůsob dutku veliká, čtyři groše bílé a čtyři velké naší mince učiní.

Těch, kteří minci falšují, mnoho se v Turcích nachází, tak že v Cypru, v Egyptě, v Damašku, v Tripoli, a co dál ode dvora Konstantinopolitánského jest, mnoho měděných majdynů, a více nežli dobrých mají; však když kterého takového postihnou a dosáhnou, za živa ho z kuže svlekou a odrou bez milosti.

---

[1]) handlují.

Při zavírce kratičce doložím: když jsme v Jerusalémě, po putování a chůzech k místům svatým, v klášteře odpočívali, často jsme u večer s mnichy, z nichž někteří dobří hudebníci [1]) a zpěváci [2]) byli [zvláště jeden rodem z Milána [3]), kterýž v kapelle slavné a svaté paměti arcikníže Karla Rakouského v Štyrském Hradci [4]) vychován byl] na tom altáně, o němž jsem nahoře psal, že jsou nám na něm nohy myli, všelijaké pěkné mutety a kusy čtyř i pěti hlasův [5]) zpívali. Čímž jsem byl probuzen k složení [6]) jedné *mutety* na text z žalmu 124., tehdáž v mysli mé obzvláštně ležícího, soudě vedlé toho textu, jak veliké potěšení a důvodnou příčinu [7]) ku potvrzení víry a naděje k bohu sv. David lidu božímu nad položením hory Sion a Jerusaléma bral. Pročež tím bedlivěji na ta místa jsem patřil, a poznal nemalé posilnění v mdlobě své [8]), že jako přepevným základem, pro skály a velikost svou, hora Sion v stálosti nepohnutelné jest a trvá: my na tomto světě života a putování našeho, nemohouce tělesnýma očima víry viděti, kterážto vedlé vlastnosti a moci své budoucích věcí se naděje, přítomným i pominulým svědectví dává, tak jí sobě před oči mysli a ducha našeho stavěti a předkládati máme, abychom skrze ni, jako na tu zevnitřní přítomnou horu Sion, na milosti a lásky boží pojištění a slibův splnění patříce, ní nepochybně osvěcováni a utvrzováni byli; jakž to pěkně svatý Pavel v epištole své k Židům v 10. a 11. kapitole vypisuje.

Ač pak někdy časové věci přítomné činí pominulé, a zase pominulé jako přítomné, a ještě více, budoucí jako přítomné představuje; však ona spůsobem hory Sion předce jedna a táž zůstává, vedlé povědění svatého Augustýna *in tract. in Johan.* 45.: „Časové proměnu vzali, a ne víra; nebo víra obojí spojuje, i ty, kteříž že přijíti měl, i ty, kteříž že přišel, uvěřili.“ A jakž vrchové a hory veliké město Jerusalém obkličují, tak že pán bůh lid svůj mocí svou božskou zastupuje, a to na věky, vedlé propovědění sv. Pavla k Římanům v 8. kapitole: „Když jest bůh s námi, kdo proti nám?“ I kdožby nad takovými sliby a zámluvami božskými neplesal a se neradoval? Pán bůh rač každého u víře pravé a ovoci jejím rozmnožovati. Amen.

Skonává se první díl cesty Krištofa Haranta z Polžic.

[1]) *musici.* [2]) *cantores.* [3]) z Meilandu. [4]) v Grácu. [5]) *vocum.* [6]) *k composici.* [7]) důvodný *argument.* [8]) mé.

Matice česká nákladem svým následující spisy vydala.

(Ceny ve stříbře.)

* Hvězdičkou poznamenané spisy jsou již rozprodány.
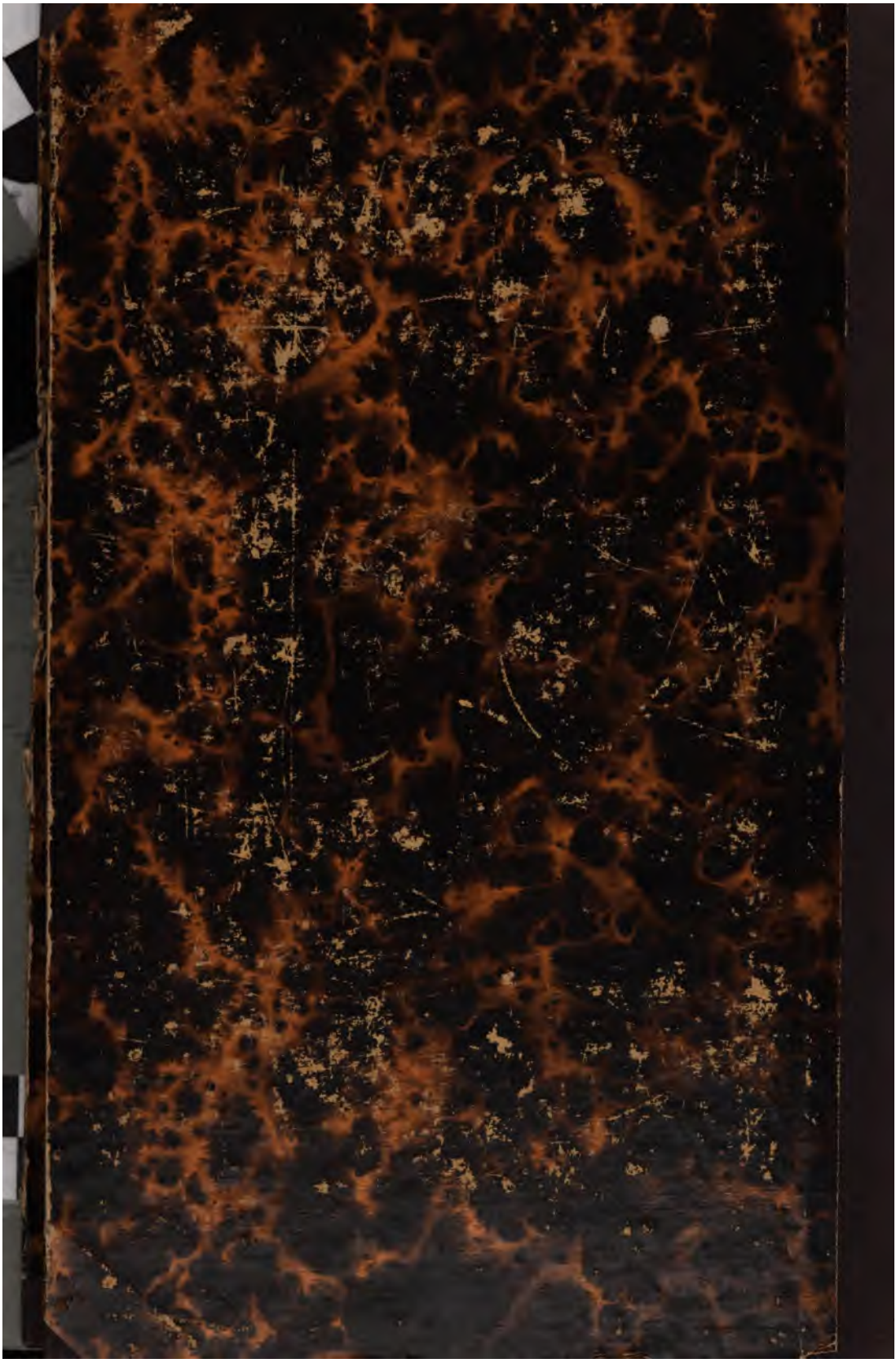
1. Časopis českého Museum. (Vychází nákladem Matice od r. 1832.)
2. *Hlasy vlastencův ke dni 1. Března 1832, na památku čtyřicetiletého slavného panování J. M. císaře a krále Františka I. V Praze 1832, ve 4.
3. Přehled současný nejvyšších důstojníků zemských i dvorských ve království Českém, od nejstarších časů až do nynějška. Sepsal Frant. Palacký. V Praze 1832, ve 4. za 1 zl.
4. *Dra J. F. Paulického Domácí lékař. Zčešt. od A. J. Jungmanna. 1833, v 8.
5. *Hlasy vlastenců při radostném vítání JJ. Cís. Král. Milostí Ferdinanda I. a Marie Anny. V Praze 1838, ve 4.
6. Slovník česko-německý J. Jungmanna. 5 dílů. V Praze 1835—1838, ve 4. za 46 zl. (Pomocí Matice. Prodává se v snížené ceně v knihk. p. Řivnáče v Českém Museum a u paní Jungmannové v Široké ulici č. 749.)
7. *Slovanské Starožitnosti. Sepsal P. J. Šafařík. V Praze 1837, v 8. (P. M.)
8. Viktorina Kornelia ze Všehrd knihy devatery o právích a súdích i o dskách země České. Staroč. bibl. č. I. V Praze 1841, v 8. za 1 zl. 30 kr.
9. Jos. Jungmanna Sebrané spisy veršem i prosou. Novočeské bibliothéky číslo I. V Praze 1841, v 8. za 1 zl. 20 kr.
10. *Jos. Smetany Silozpyt čili Fysika. Novoč. bibl. č. II. V Praze 1842, v 8.
11. Vácsl. Vladiv. Tomka Krátký všeobecný dějepis. Malé encykl. nauk díl I. V Praze 1842, ve 12. za 24 kr.
12. Vácsl. Vladiv. Tomka Děje země České, s třemi mapkami. Malé encykl. nauk díl II. V Praze 1843, ve 12. za 45 kr.
13. *Dra Vácslava Staňka Přírodopis prostonárodní čili Popsání zvířat, rostlin a nerostů vedlé tříd a řádů jejich, s obrazy. Malé encykl. nauk díl III. V Praze 1843, ve 12.
14. Jana Miltona Ztracený ráj, z angl. přeložil Jos. Jungmann. Druhé opravené vydání. Novoč. bibl. č. III. V Praze 1843, v 8. za 1 zl.
15. Ant. Marka Základní filosofie, logika, metafysika. Novočeské bibliothéky číslo IV. V Praze 1844, v 8. za 1 zl.
16. Ferdinanda Hyny Dušesloví zkušebné. Malé encykl. nauk díl IV. V Praze 1844, ve 12. za 45 kr.
17. Výbor z literatury české. Díl první: od nejstarších časů až do počátku XV. století. V Praze 1845, vel. 8. za 3 zl.
18. Jos. Jungmanna Slovesnost aneb Nauka o výmluvnosti prosaické, básnické i řečnické se sbírkou příkladů. Novoč. bibl. číslo V. Druhé vydání. V Praze 1845. — Třetí vydání. V Praze 1846. V 8.
19. Vácsl. Vl. Tomka Děje mocnářství Rakouského. Malé encykl. nauk díl V. V Praze 1845, ve 12. za 40 kr.
20. Karla Vlad. Zapa Všeobecný zeměpis. Malé encykl. nauk díl VI. — Díl I. V Praze 1846, ve 12. za 1 zl. — Dílu II. sv. 1. V Praze 1847, za 45 kr. Dílu II. sv. 2. V Praze 1850.
21. Jana Slav. Tomíčka Doba prvního člověčenstva. Novoč. bibliothéky č. VI. V Praze 1846, v 8. za 48 kr.
22. Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky. V Praze 1846, v 8. za 24 kr.
23. Jana Svatopl. Presla Všeobecný rostlinopis. Novoč. bibliothéky číslo VII. V Praze 1846, v 8. Dva díly, za 5 zl.
24. Vácsl. Březana Život Viléma z Rosenberka. Staroč. bibliothéky číslo II. V Praze 1847, v 8. za 1 zl.